

TERORIZAM I FINANSIRANJE TERORIZMA

EVROPSKI UNIVERZITET
BRČKO DISTRIKT
BOSNA I HERCEGOVINA

EUROPEAN UNIVERSITY
BRCKO DISTRICT
BOSNIA AND HERZEGOVINA

TERORIZAM I FINANSIRANJE TERORIZMA

DR NEDELJKO STANKOVIĆ

SRBO
DESIGN

ISBN 978-99976-605-7-2

9 789997 660572

TERORIZAM I FINANSIRANJE TERORIZMA

Dr Nedeljko Stanković
Terorizam i finansiranje terorizma

UREDNIK:
Dr Dragan Tančić

RECENZENTI:
Dr Neđo Danilović, dr Mirko Kulić, dr Dragan Tančić

IZDAVAČ:
EVROPSKI UNIVERZITET BRČKO DISTRIKTA
Tel. 049 590-605
<http://www.evropskiuniverzitet-brcko.com/>

Odlukom Senata Evropskog univerziteta u Brčkom, broj: 316-6/2014, od 17. 11. 2014. godine, knjiga «Terorizam i finansiranje terorizma» autora Doc. Dr Nedeljka Stankovića prihvaćena ja kao udžbenička literatura.

KORICE:
Nikola Štrbo

ŠTAMPA:
Markos, Banja Luka

TIRAŽ:
200.

ISBN 978-99976-605-7-2

Doc. dr Nedeljko Stanković

**TERORIZAM I
FINANSIRANJE
TERORIZMA**

EVROPSKI UNIVERZITET BRČKO, 2014.

SADRŽAJ

DIO PRVI: OPŠTE I POSEBNE ODREDBE O TERORIZMU, FINANSIRANJU TERORIZMA I PRANJU NOVCA	6
---	---

GLAVA 1: SHVATANJE TERORIZMA KAO SPECIFIČNE DRUŠTVENE I POLITIČKE POJAVE	6
---	---

GLAVA 2: SHVATANJA TERORIZMA KAO SPECIFIČNE STRUKTURE	12
2.1. <i>Geneza terorizma kao pojave u datim uslovima</i>	12
2.2. <i>Subjekti terorizma</i>	15
2.3. <i>Motivi i ciljevi terorizma</i>	17
2.4. <i>Aktivnosti i akcije terorizma</i>	23
2.5. <i>Metode i sredstva terorizma</i>	27
2.6. <i>Efekti, rezultati i posljedice terorizma</i>	28

GLAVA 3: PROBLEMI NAUČNOG DEFINISANJA TERORIZMA	30
3.1. <i>Naučni problemi prilikom definisanja terorizma</i>	30
3.2. <i>Definisanje terorizma od strane OUN, na internim međudržavnim antiterorističkim skupovima, evropskim dokumentima, krivičnim zakonima: SFRJ, SAD</i>	31
3.3. <i>Pojedinačne definicije terorizma</i>	36
3.4. <i>Definisanje terorizma u nekim monografijama koje se bave problemima terorizma</i>	42
3.5. <i>Državni, nuklearni, hemijski, biološki terorizam i religiozni samoubilački terorizam</i>	54
3.5.1. <i>Državni terorizam</i>	54
3.5.2. <i>Nuklearni terorizam</i>	57
3.5.3. <i>Hemijski terorizam</i>	58
3.5.4. <i>Biološki terorizam</i>	59
3.5.5. <i>Religiozni samoubilački terorizam</i>	59

GLAVA 4: DEFINISANJE FINANSIRANJA TERORIZMA I PRANJA NOVCA	60
4.1. <i>Problemi definisanja finansiranja terorizma</i>	60
4.1.1. <i>Zajednička komponenta finansiranju terorizma i pranja novca su finansijske transakcije</i>	61
4.2. <i>Faze finansiranja terorizma</i>	63
4.3. <i>Problemi određenja pojma pranje novca</i>	65
4.4. <i>Faze pranja novca</i>	69
4.5. <i>Tehnike pranja novca</i>	72

DIO DRUGI: MEĐUNARODNI DOKUMENTI KOJIMA SU USTANOVLJENI OSNOVNI STANDARDI ZA SUPROTSTAVLJANJE PRANJU NOVCA I FINANSIRANJU TERORIZMA	78
--	----

GLAVA 1: POSEBNE I SPECIJALNE ODREDBE	78
1.1. <i>Opšti osvrt</i>	78
1.2. <i>Uloga međunarodnih subjekata u stvaranju međunarodnih standarda za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma</i>	80
GLAVA 2: MEĐUNARODNE KONVENCIJE O SPREČAVANJU PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORIZMA	84
2.1. <i>Bečka konvencija</i>	84
2.2. <i>Međunarodna konvencija o suzbijanju finansiranja terorizma</i>	87
2.3. <i>Palermo konvencija</i>	90
2.4. <i>Merida konvencija</i>	92
2.5. <i>Varšavska konvencija</i>	95
GLAVA 3: OSTALI MEĐUNARODNI DOKUMENTI O SPREČAVANJU PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORIZMA	100
3.1. <i>Preporuke FATF</i>	100
3.1.1. <i>Opšti osvrt</i>	100
3.1.2. <i>Četrdeset preporuka FATF u oblasti sprečavanja pranja novca</i>	101
3.1.3. <i>Devet specijalnih preporuka FATF o sprječavanju finansiranja terorizma</i>	104
3.2. <i>Direktiva 2005/60/EC Evropskog parlamenta i Savjeta o sprečavanju korišćenja finansijskog sistema u svrhe pranja novca i finansiranja terorizma</i>	106
DIO TREĆI: NORMATIVNO-PRAVNE PRETPOSTAVKE ZA PREDUZIMANJE MJERA ZA SPREČAVANJE PRANJA NOVCA I FINANSIRANJE TERORIZMA U REPUBLICI SRBIJI	108
GLAVA 1: OPŠTE ODREDBE I ULOGE OBVEZNIKA	108
1.1. <i>Opšti osvrt</i>	108
1.2. <i>Uloga obveznika u sprovođenju mjera za otkrivanje i sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma</i>	110
1.2.1. <i>Uvod</i>	110
1.2.2. <i>Poznavanje i praćenje stranke</i>	111
1.2.3. <i>Posebni oblici radnji i mjera poznavanja i praćenja stranke</i>	117
1.2.4. <i>Ograničenja poslovanja sa strankama</i>	121
1.2.5. <i>Uloga ovlašćenog lica i ostalih zaposlenih kod obveznika</i>	121
1.2.6. <i>Radnje i mjere koje preduzimaju advokati i advokatska ortačka društva</i>	122
1.3. <i>Indikatori za prepoznavanje osnova sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma</i>	123
1.4. <i>Uloga uprave za sprečavanje pranja novca u sprečavanju i otkrivanju pranja novca i finansiranja terorizma</i>	124
1.5. <i>Obaveza određenih subjekata da obavještavaju upravu za sprečavanje pranja novca o činjenicama koje su od značaja za sprečavanje i otkrivanje pranja novca i finansiranja terorizma</i>	128
1.6. <i>Zaštita i čuvanje podataka i vođenje evidencija</i>	131

1.7. Nadzor nad primjenom mjera sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma	133
--	-----

DIO ČETVRTI: ODGOVORNOST ZA PRANJE NOVCA I FINANSIRANJE TERORIZMA .....

136

GLAVA 1: KRIVIČNOPRAVNA ODGOVORNOST ZA PRANJE NOVCA I FINANSIRANJE TERORIZMA	136
1.1. Krivično djelo pranja novca	136
1.1.1. Elementi krivičnog djela pranja novca.....	136
1.1.2. Dokazivanje krivičnog djela pranja novca.....	140
1.2. Krivično djelo finansiranja terorizma	142
1.3. Otkrivanje krivičnih djela pranja novca i finansiranja terorizma	152

GLAVA 2: ODGOVORNOST ZA PRIVREDNE PRESTUPE I PREKRŠAJE U VEZI S PRANJEM NOVCA I FINANSIRANJEM TERORIZMA	156
--	-----

DIO PETI: UPOREDNO-PRAVNI PRIKAZ SISTEMA SPREČAVANJA PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORIZMA .....

158

GLAVA 1: BOSNA I HERCEGOVINA.....	158
1.1. Opšti osvrt.....	158
1.2. Uloga obveznika u sprovođenju mjera za otkrivanje i sprečavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti.....	159
1.3. Uloga drugih subjekata u sprovođenju mjera za otkrivanje i sprečavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti	165
1.4. Uloga Finansijsko-obavještajnog odjeljenja Državne agencije za istrage i zaštitu (FOO) u sprečavanju, istraživanju i otkrivanju operacija pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti.....	166
1.5. Zaštita i čuvanje podataka od značaja za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti.....	170
1.6. Krivičnopravna odgovornost za pranje novca i finansiranje terorizma.....	171
1.6.1. Krivično djelo pranja novca.....	171
1.6.2. Krivično djelo finansiranja terorističkih aktivnosti	174

GLAVA 2: REPUBLIKA HRVATSKA	176
2.1. Opšti osvrt	176
2.2. Zadaci i nadležnosti Ureda za sprečavanje pranja novca.....	177
2.3. Zadaci Carinske uprave	179
2.4. Nadzor nad obveznicima	179
2.5. Krivičnopravna odgovornost za pranje novca i finansiranje terorizma.....	180
2.5.1. Krivično djelo pranja novca	180
2.5.2. Krivično djelo finansiranja terorizma.....	181

GLAVA 3: NJEMAČKA.....	182
-------------------------------	-----

<i>3.1. Opšti osvrt</i>	182
<i>3.2. Krivičnopravna odgovornost za pranje novca i finansiranje terorizma</i>	183
<i>3.2.1. Krivično djelo pranja novca</i>	183
<i>3.2.2. Sankcionisanje finansiranja terorizma</i>	184
DIO ŠESTI: ZAKLJUČAK	186
DIO SEDMI: PRILOZI O FINANSIRANJU TERORIZMA ZA NAUČNA ISTRAŽIVANJA	189
DIO OSMI: LITERATURA	270

Šta je terorizam?

- Unaprijed smišljeno, politički motivisano nasilje počinjeno protiv neborbenih meta od strane podnacionalnih grupa ili konspirativnih agenata*

What is Terrorism?

- Premeditated, politically motivated violence perpetrated against non-combatant targets by subnational groups or clandestine agents*

*Title 22, Section 2656(a) of the United States Code

*Poglavlje 22, Odjel 2656f (d) Kodeksa Sjedinjenih Država

DIO PRVI: OPŠTE I POSEBNE ODREDBE O TERORIZMU, FINANSIRANJU TERORIZMA I PRANJU NOVCA

GLAVA 1: SHVATANJE TERORIZMA KAO SPECIFIČNE DRUŠTVENE I POLITIČKE POJAVE

Kao društvena i politička pojava, proces i sistem, terorizam se manifestuje direktno- indirektno, neposredno ili posredno, u društvenoj i političkoj stvarnosti, a što nužno podrazumijeva da mora biti prepoznatljiv i specifičan u odnosu na druge društvene i političke pojave. Bitan činilac pojava uopšte, društvenih, političkih pojava, i pojava terorizma, jeste da sve one imaju svoju strukturu, određene odnose i veze, funkcije, vrijeme trajanja, rasprostiranja, a što je sve skupa bitan uslov postojanja bilo kakve pojave, pa i terorizma. Terorizam se, s druge strane, u društvenim i političkim naukama, shvata i definiše pretežno kao politička pojava, jer on, prije svega, nastaje u određenim političkim uslovima, u okviru određenog političkog sistema, radi ostvarivanja određenih političkih interesa i ciljeva. U tom kontekstu se preduzimaju i određene terorističke aktivnosti (djelanja i djelovanja pojedinaca, grupa, organizacija) radi uticanja i uticaja, prije svega, u sferi politike, političkih procesa.

Terorizam kao društvena¹ i politička pojava², proces³, sistem⁴, uvijek se javlja i ostvaruje u određenom društvu, na određenom prostoru, teritoriji. Društvo predstavlja određenu grupu ljudi i stvari, organizovanu zajednicu, u kojoj postoji određen stepen međuzavisnosti između ljudi i njihovog okruženja, u postojećim prirodnim, društvenim, političkim, tehničko – tehnološkim, i drugim uslovima, gdje se život odvija po raznim društvenim grupama. Kako bi mogli obavljati razne oblike društvenih i drugih aktivnosti, a radi zadovoljenja svojih potrebe, ljudi su povezani u

---

¹ Društvena pojava je pojam kojom se označava svaki realitet društva koji se u ljudskom društvu opaža i manifestuje na određen način, na neposredan ili posredan način, i kroz koji se realizuje i samo društvo.

„Suštinu društvene pojave prema M. Veberu određujemo „kao... suštinu društvene pojave“, „socijalne akcije“..., kao ponašanje pojedinca koje ima unutrašnje značenje, smisao za aktere i koje je usmjereno prema ponašanju drugog pojedinca. Suština društvene pojave je, prema tome, izraz subjektivnog karaktera. Socijalna pojava je stoga jedinstvena, neponovljiva kulturno-istorijska pojava... Tek u odgovoru na pitanje šta su pokretači tih idejnih pokretača, pokazuje se dublje, sociološko otkrivanje opštih uzročnih veza. Otkrivanje ličnih motiva, namjera, itd. samo je dio opisa društvene pojave.“

Vidjeti, Pečujlić dr. Miroslav, Uvod u sociološke teorije – Zbornik radova: Osnovi nauke o društvu, IV izdanje, Rad, Beograd, 1976., str. 35 – 41.

² Političke pojave obuhvataju procese, aktivnosti, učesnike, sredstva i posljedice od bitnog značaja za konstituisanje, artikulisanje, ostvarivanje i zaštitu opštih interesa jedne društvene i političke zajednice u kojoj bitnu ulogu ima politička moć, koja se izražava i kroz monopol političkog nasilja. Političke pojave su politički interesi, koji se ispoljavaju kao politički ciljevi, politička moć – koja se ispoljava kao politički uticaj, politička vlast, monopol političkog nasilja; politička aktivnost, političko ponašanje politički položaj, politički sistem, političke institucije, ustanove, organizacije i sl.

Prema, Slavomiru Milosavljeviću: „Istraživanje političkih pojava“ Institut za političke studije FPN i Centar za omladinu i pionire, Beograd, 1980, str.24-63.

³ Politički proces se ostvaruje kao proces u kom se neprekidno smjenjuju i prožimaju ono što je spontano i organizovano, racionalno i emocionalno, progresivno i tradicionalno, legitimno – nelegitimno, legalno – nelegalno. Subjekti političkog procesa su pojedinci, društvene i političke grupe, društvene i političke institucije, u raznim situacijama i ulogama. Ostvarivanjem – neostvarivanjem, političkog procesa, u političkom životu zajednice, čuva se, izgrađuje ili ruši i ukida jedan politički sistem, poredak i zamjenjuje drugim.

⁴ Terorizam je istovremeno i podsistem u sistemu ukupnih ljudskih društvenih, političkih i drugih odnosa, u određenom periodu razvoja i na određenom prostoru.

razne grupe. To znači da je svaki pripadnik nekog konkretnog društva u isto vrijeme član i određenog broja društvenih grupa, u kojima on vrši razne oblike svojih aktivnosti.

Kako bi ostvarila određene potrebe, ciljeve i interese, svaka organizovana grupa vodi određenu politiku, i to se postiže time tako što svaka grupa ima svoje rukovodstvo, nadređene i podređene odnose i veze, članovi grupa se pridržavaju određenih pravila, kako bi se postigao zajednički cilj. Prema Veberu, za pojam grupe nije bitno da li se radi o zajednici ili društvu, već je dovoljno da postoji „rukovodilac“, glava porodice, i postojanje „upravnog aparata“ da će određene „osobe djelati u pravcu održanja poredaka grupe, da, dakle, postoje osobe koje su „podešene“ da za to u određenom slučaju djelaju, a što predstavlja garanciju za održanje tog poretka. Poredak grupe uspostavljaju članovi grupa, i ti poreci mogu nastati: a) slobodnim dogovorom, ili b) nametanjem i pokoravanjem. Prema Veberu, „nametnut“ znači „svaki poredak koji nije stvoren ličnim slobodnim dogovorom svih učesnika“⁵.

Kada se upotrebljava pojam političke grupe, pod njima se u osnovi shvataju grupe ljudi kojima je osnovni cilj osvajanje i očuvanje političke vlasti, političkog uticaja, političke moći, a radi upravljanja opštim i posebnim društvenim poslovima, u određenom društvu, zajednici, državi, na cijeloj teritoriji ili dijelu teritorije. U tom kontekstu političke grupe se i organizuju, stvaraju svoju organizaciju, ostvaruju mnoštvo aktivnosti, djelovanja i djelanja. Političke grupe karakteriše prisustvo određenog aparata, precizna podjela nadležnosti, podređenih i nadređenih (hijerarhijskih) odnosa, primjena nasilja, (fizičkog, psihičkog), prinude, sile, terora, terorisanja, izazivanje straha, zastrašivanja, i sl. To ističe i Veber, kada kaže da „za političke grupe nasilje nije ni jedino niti normalno sredstvo upravljanja. Štaviše, njihovi rukovodioci su se uvijek služili svim mogućim sredstvima za postizanje svojih ciljeva“⁶.

Političke grupe djeluju sa pozicija legitimnosti i legalnosti, na osnovu tradicije, pozivanja na emocionalno – afektivno važenje novoga koje obično predstavlja određen uzor, na osnovu vrijednosno – racionalnog vjerovanja, pozivanje na istorijska i prirodna prava, na osnovu sporazuma ili nametanjem, pokoravanjem. U političkoj praksi veoma je čest slučaj da manjine bezobzirno i nasilnim sredstvima ostvaruju i nameću nove poretke, koji potom postaju legitimni i legalni. Politička borba je metod i sredstvo političkih grupa, pod kojom možemo shvatiti ukupan društveni i politički odnos za koji je specifično obilježje političko djelovanje i djelanje i nametanje političke volje nasuprot otporu drugih političkih grupa, zajednica ili pojedinaca. Ona se može ostvariti mirnim metodama i sredstvima, koja ne obuhvataju razna sredstva nasilja, sile i dr., kao i nasilnim metodama i sredstvima.

Bitan činilac društvenih sukoba su politički sukobi, koji su izvedeni iz pojma društva i društvenih sukoba. Kada se koristi sintagma politički sukobi, to znači da se oni odnose na jednu posebnu sferu, sferu politike, političkih procesa i odnosa, sferu upravljanja opštim društvenim i političkim interesima. U tom kontekstu nesporno je njihovo ostvarivanje u vezi sa političkom moći, političkim interesima, političkom vlašću i političkim borbama u vezi osvajanja ili zadržavanja istih, u postojećim društvenim i političkim uslovima. Nesporno je, primjenom istorijske i komparativne metode, da nijedna društvena i politička grupa, partija(e), međunarodna zajednica nisu bile, niti su u savremenim uslovima ravnodušne prema činjenici ko i u kojoj državi, regionu,

---

⁵ Maks Veber, Privreda i društvo I, Beograd, 1976, str. 33-35.

⁶ Navedeno djelo, str. 38.

(uvažavajući opšte i posebne interese: političke, ekonomske, vojne, i dr.) ima političku vlast. Primjer je odnos SAD, Evropske unije u odnosu na nosioce političke vlasti u Rusiji, Kini, ili odnos Rusije prema nosiocima političke vlasti u Ukrajini, Krimu, bivšim republikama SSSR-a, i dr. U zavisnosti od opštih i posebnih uslova, protivrječnosti unutrašnjih i spoljnopoličkih činilaca, postojećeg sistema i strukture političkih institucija, političke sukobe možemo klasifikovati na nekoliko nivoa:

- Politički sukobi na nivou globalne zajednice;
- Politički sukobe na nivou kontinenta i regiona, i
- Politički sukobi unutar određene države(a).

Politički sukobi mogu biti institucionalizovani ili neinstitucionalizovani, regulisani zakonima, mogu imati svojstva šireg političkog sukoba kojim se postojeći politički poredak dovodi ili se može dovesti u pitanje. Razne vrste političkih borbi između raznih dinastija, zavjere i državni udari⁷, pobune⁸, sukobi političkih stranaka, s jedne strane, koje su na vlasti, i s druge, onih koje su u opoziciji. To su o osnovi različiti oblici političkih sukoba, različitih formi i sadržaja. Sukobe, generalno možemo klasifikovati prema raznim kriterijumima. Najčešći su kriterijumi prema: subjektima, prema kriterijumu primjene sile – nasilne i nenasilne, oružane⁹ - neoružane, mjestu, trajanju, vremenu, motivima, interesima, ciljevima, aktivnostima, institucionalizovane¹⁰, neinstitucionalizovane, djelovanjima, unutarorganizacijske i intraorganizacijske, lokalne, nacionalne, regionalne, globalne, međunarodne, međunacionalne, međudržavne, vjerske, prema usmjerenju i intenzitetu, realističke i nerealističke, otvorene – prikrivene, legalne i nelegalne,

---

⁷ „Državni udar označava akt iznenadne promjene (ili pokušaja) uspostavljenih vlasti izvršen od onih koji već imaju izvjesnu političku ili vojnu funkciju u tom smislu vlasti. D.u. je akt koji se vrši „odozgo“ i u gornjim sferama vlasti...“ , Mala politička enciklopedija, Beograd, 1966, str. 258.

⁸ Pobuna je „masovna akcija individualno i po broju neodređene grupe ljudi radi nasilnog obaranja nekog društvenog ili državnog sistema ili radi suprotstavljanja nekom organu ili nekoj mjeri državne vlasti. Pobuna je oštar oblik političke borbe. Pobuna je više oblik akcije i razlikuje se od revolucije i kontrarevolucije koje označavaju društvenu sadržinu procesa koji i ne moraju imati karakter nasilnog prevrata... meša se s ustankom jer su slični po obliku“ . Isto, str. 849.

⁹ „Rat kao međunarodna pojava.....je stanje odnosa između država u kome zaraćene strane nastoje upotrebom svoje vojne sile da postignu određenu vojnu, političku i ekonomsku prednost uništenjem vojne sile neprijatelja radi potpunog ili delimičnog zauzimanja njegove državne teritorije, postizanje rešenja spornih ili drugih pitanja i interesa u svoju korist“.

Mala politička enciklopedija, Beograd, 1966, str. 1016.

„Gerilski rat je jedan od vidova oružane borbe protiv neprijatelja, koji vode bilo ostaci regularne vojske jedne zemlje zaostali na okupiranoj teritoriji ili borci koji se regrutuju iz redova civilnog stanovništva. Mada je ovakav način borbe poznat je još u starom veku (njime se koristio kineski imperator Hjang još 360 g. p.n.e.). Njegov naziv potiče iz španskog (guerrilla – mali rat)..... gerilski rat karakterišu dejstva malih, brzih pokretnih jedinica, čiji osnovni ciljevi nisu osvajanje i čuvanje zaposednute teritorije po svaku cenu, već iznenadni prepadi na neprijatelja radi demoralizacije i uništavanja njegove žive sile, rušenje saobraćajnica, centara za snabdevanje, ... važnost za uspešno vođenje gerilskog rata ima aktivna podrška stanovništva okupirane teritorije“.

Isto, str. 335-336.

¹⁰ Vojna intervencija predstavlja složen oblik institucionalizovanog nasilja, koje obuhvata različite forme mešanja oružane sile jedne zemlje u unutrašnje poslove neke druge zemlje radi ostvarivanja konkretnih političkih, ekonomskih i vojno-strateških interesa. U užem smislu vojnom intervencijom se smatra neposredna upotreba oružane sile, a u širem smislu obuhvata i posredne oblike mešanja kao što su demonstracija snage i pretnja silom“.

Simeunović dr Dragan: Političko nasilje, Radnička štampa, Beograd, 1989.

legitimne – nelegitimne, ekonomske, socijalne, političke, ideološke, razrješive i nerazrješive, kontrolisane – nekontrolisane, konstruktivne i dr¹¹.

Bitan činilac ukupnih međuljudskih, pojedinačnih, grupnih, kolektivnih i širih odnosa, jeste objektivno postojanje ugrožavanja drugih pojedinaca, grupa, užih i širih kolektiviteta, u raznim uslovima i situacijama, svojim radnjama, djelovanjima i djelanjima, a radi ostvarivanja svojih potreba, ciljeva i interesa u odnosu na potrebe, ciljeve i interese drugih, odnosno iskorišćavanje i upotreba ljudi i prirodnih i društvenih bogatstava za sopstveni ili nečiji drugi interes, korist. Ugrožavanje ljudskih ukupnih odnosa i procesa moguće je vršiti svjesno – nesvjesno, namjerno – nenamjerno, organizovano – neorganizovano, legitimno – nelegitimno, legalno- nelegalno. Rezultat, efekat i posledica ugroženosti ljudi, određenih grupa, kolektiviteta, država, su raznovrsni. U nekim situacijama može se istaći da se radi o biloškoj i ekonomskoj, političkoj, ugroženosti pojedinih naroda, nacionalnih manjina, država, porodica, posebnih kategorija građana, i sl.

Pod pojmom ugroženosti, u širem smislu, shvatamo sve planske, namjerne, voljne aktivnosti određenih međunarodnih subjekata (države, saveza država, međunarodne zajednice i sl.) ili subjekata određenih grupa unutar određene države, prema određenim – raznim subjektima društvenih, političkih i drugih odnosa, odnosno pripadnicima određenih društvenih, političkih, vjerskih ili ekonomskih grupa, primjenom konkretnih oblika sile i nasilja, čime se konkretizuju određeni oblici ugrožavanja, opasnosti. Među grupama, razlikujemo prema vrstama aktivnosti – političke, ekonomske, vojne, biološke, kulturne, ideološke, vjerske i druge grupe, kao i društveno – politički opasne grupe.

Pod društveno – politički opasnim grupama, shvatamo, s jedne strane, sve one grupe koja imaju svojstva koja smo naveli u prethodnim dijelovima, ali, s druge strane, njihova specifičnost se sastoji u tome da se one odlikuju jako izraženim podjelama hijerarhijskih nadležnosti i odnosa u svojim organizacijama, naglašenom upotrebom primjene nasilja, (fizičkog, psihičkog), prinude, sile, terora, terorisanja, izazivanje straha, zastrašivanja, visokog intenziteta i usmjerenja ugrožavanja pojedinaca, grupa, kolektiviteta, države(a) i njihovih potreba, ciljeva i interesa, a radi svojih interesa i koristi.

U tom kontekstu, smatramo da je terorizam, s jedne strane, veoma opasna društvena i politički pojava, a, s druge strane, i posebno opasna društveno – politička grupa za politički sistem države(a). Nesporno je da se terorizam manifestuje direktno ili indirektno u stvarnosti, i da se razlikuje od drugih pojava u društvenoj i političkoj stvarnosti. Terorizam kao društvena pojava se u društvu, društvenim odnosima, manifestuje kao društveni realitet i kao takav je prepoznatljiv, specifičan, u odnosu na sve ostale društvene pojave, ma koliko one bile slične. Takođe, terorizam nije samo upotreba nasilja, sile, prinude, terora, terorisanja, već su to samo bitni činioci terorizma.

Pored navedenog shvatanja terorizma kao društvene pojave, on se, prije svega, shvata i kvalifikuje prvenstveno kao politička pojava. Šta više, naglašen je naziv «politički terorizam». Ako je on prvenstveno politička pojava u društvu, onda moramo utvrditi šta ga čini političkom pojavom. Terorizam je društvena i politička pojava koja se ostvaruje u određenom političkom sistemu i u tim okvirima on uspostavlja i ostvaruje specifične odnose sa tim sistemom, bilo u cilju očuvanja ili negiranja istog. On kao politička pojava nastaje i razvija se u određenom istorijskom trenutku,

---

¹¹ Dr Radomir M. Milašinović, dr Srđan Milašinović: Uvod u teorije konflikata, FCO, Beograd, 2004, str. 8.

situaciji(ama) i on prestaje sa određenim promjenama u društveno – političkim i istorijskim okolnostima. Terorizam je politički motivisana i politički akciona pojava, koja faktički postoji samo kao aktivnost, djelanje određenog intenziteta, usmjerenosti, ciljne orijentacije, određene dinamike. Ukoliko nema političkih aktivnosti i akcija, djelanja i djelovanja, onda ne postoji ni terorizam kao politička pojava, pri čemu se mora naglasiti da jedan slučaj ili akcija ne mogu se kvalifikovati kao terorizam, već mora da bude njih više, u određenim vremenskim periodima.

Nasilje je značajno svojstvo terorizma, shvaćeno kao specifična primjena sile, kojom se namjerava, teži, da se suprotna strana dovede u situaciju da se ponaša suprotno njenim namjerama i njenoj volji. Pojam nasilje u osnovi označava nezakonitu, upotrebu sile. Prinudom se označava dopuštena upotrebe sile, prije svega fizičke, kako bi se od nekog aktera iznudilo neko ponašanje protivno njegovoj volji, i iz tih razloga je njena primjena u društvu od strane države regulisana kako bi se obezbijedila njena primjena u mjeri u kojoj je samo krajnje nužna. U postojećem naučnom fondu se uočava da prilikom definisanja pojma nasilje i prinude, upotreblja se pojam sila koja ima više značenja: a) u užem, sila znači isto što i moć, posebnu vrstu moći – onu koja djeluje protiv volje onoga na koga je upravljena; b) u društvenim i političkim naukama sila označava fizičku silu, mogućnost upotrebe sredstava fizičke prinude. Stoga, imajući u vidu prethodne iskaze, nesporno je da je terorizam društvena i politička pojava, proces i sistem, da je to jedna specifična društveno – politički i opasna grupa, organizacija, teroristička grupa, kojom se ugrožavaju potrebe, interesi i ciljevi pojedinaca, grupa i mnogih kolektiviteta, države i država odnosno bezbjednost i političko – konstitucionalni poredak.

Značajni aspekti terorizma su, s jedne strane, politička usmjerenost i politički zahtjevi, ciljevi; i s druge: a) nasilje, b) prinuda, v) sila, g) teror i terorisanje, d) strah (strah je željeni ili namjeravani efekat, a ne sporedni proizvod terorizma¹²), đ) zastrašivanje, i drugi činiooci. Terorizam je određen vršenjem totalnog ili parcijalnog nasilja nad pojedincem, grupom, zajednicom, i sl., koje može vršiti pojedinac, grupa, kolektivitet, i sl., kojim se ugrožavaju potrebe, interesi i ciljevi drugih subjekata.

Terorizam kao društvena i politička pojava i proces je istorijski realitet. Georg Švarcenberger, kao primjer navodi Samsonovo obaranje hrama Filistejaca, ratobornog nesemitskog naroda u jugozapadnoj Palestini koji je dugo ratovao sa Izraelcima¹³. Louis Rene Beres ističe da je terorizam pojava starija od antičkih civilizacija Grčke i Rima i daje primjer ubistva Juliusa Caesara 44. godine p.n.e, kao i primjere religiozne sekte Sicarli i borbe Zealota, akte tajnih velikoislamskih oružanih grupa u XII i XIII vijeku¹⁴. I za Roberta Fridlandera „individualne terorističke akcije motivisane ličnim i političkim strastima, gdje su ubistva i nasilje bili metodi za stvarne, radikalne promjene, bile su opštepoznate još od antičkog doba“¹⁵. Ali, po istom autoru, grupni terorizam kao

---

¹² Brian M. Jenkins, *International Terrorism and New Mode of Conflict*, International Terrorism and World Security, David Carlton and Carlo Schaerf, Croom Helm, London, 1975.

Većina autora smatra da je strah elemenat koji daje ogromnu moć teroristima. Ljudski strah i nesigurnost se tada pokazuju uspješnijim i korisnijim u promovisanju ciljeva od čina destrukcije. Strah izaziva osećanje opšte nesigurnosti, remeti javni poredak i tako, bilo posredno, bilo direktno, utiče na odlučioce. Strah je potenciran i činjenicom da teroristi uglavnom urade ono što najave.

¹³ Bin Cheng, *Aviation, Criminal Jurisdiction and Terrorism, The Haque Extradition Formula and Attack at the Airports*, Contemporary Problems of International Law, 1988.

¹⁴ Louis Rene Beres, *Terorism and Global Security, The Nuclear Threat*, Westview Press/Bolder, Colorado.

¹⁵ Robert A. Friedlander, *The Origins of International Terrorism, Interdisciplinary Perspectives*, The John Jay Press, New York and Mc Graw – Hill Book Company, 1977.

političko oružje, koje ujedno predstavljaju prve terorističke oružane grupe, poznate su pod imenom Asasins (Assassins). Termin dolazi iz arapskog jezika i literalno se prevodi kao uživatelj hašiša ili neko ko je rob hašiša. Ove grupe sektaških islamskih fanatika, koje su uvijek nastupale pod toksičnim djelovanjem droge, angažovale su njihove vođe da rašire teror u formi ubistva i nasilja među istaknutim hrišćanima i drugim vjerskim neprijateljima. Kao političko nasilje koje pojedinac koristi u suprostavljanju državi, terorizam se javlja i u srednjevijekovnom periodu. Takvo nasilje je bilo karakteristično i za vreme apsolutnih monarhija. Politička ubistva su korišćena kao ideološki izraz i kao političko oružje i ona predstavljaju anticipaciju terorističkog nasilja modernog svijeta¹⁶. Političko ubistvo je postalo formalno povezano sa terorizmom kroz Ženevsku Konvenciju o terorizmu iz 1937. godine.¹⁷ Međutim, tiranoubistvo nije isto što i moderni terorizam. Tiranoubistvo je političko ubistvo u uskom smislu riječi, dileme u vezi sa njim nisu bile oko opravdanosti oduzimanja života bilo kog čovjeka, već oko dopuštenosti nasilne promjene legitimne, Bogom dane vlasti.¹⁸ Prema tome, nasilje apsolutne monarhije usmjereno prema pojedincu imalo je za posljedicu istovjetan odgovor pojedinca prema državi. To je proizvelo pojedinačne i grupne akcije u kojima su korišćena teroristička sredstva u političke svrhe.

Nastanak terorizma kao društvene i političke pojave veoma često se povezuje sa jakobinskom diktaturom i metodama Robespiera, Saint-Justa i Couthona u toku tzv. vladavine terora u Francuskoj (1793-1794). Kada je riječ o Robespierrovom teroru misli se, prije svega, na rad revolucionarnog suda. Taj sud je bio ustanovljen da sudi protivnicima revolucije. Prije pojave savremenog međunarodnog terorizma čitav XIX i početak XIX vijeka, preplavljeni su primjerima terorističkih aktivnosti. Tada se i u carskoj Rusiji pojavljuje revolucionarni terorizam kroz djelovanje organizacija Zemlja i Narodna volja, čiji je primarni cilj bio transformacija ruskog društva i načina vladanja putem ubistva političara. Na kraju XIX vijeka u Rusiji je, sa pojavom socijalističke partije, potpomognut proces institucionalizacije ubistva kao političkog protesta. Politička istorija nas podsjeća i na atentat na Napoleona III, ubistvo američkog predsjednika Džejmisa Garfilda, ubistvo jugoslovenskog kralja Aleksandra i drugih.

Terorizam kao društvena i politička pojava, i sam je, s jedne strane dio društvenog i političkog procesa, a s druge strane, i sam terorizam je specifičan proces, i to akciono organizovan proces s evidentnim svojstvima političkog. Ovakvo shvatanje je zaključak, nameće nam sljedeći zaključak – terorizam ima etape i faze procesa, i to: početna etapa, rast i razvoj, kulminaciju, stagnaciju, opadanje i prestanak uz izazivanje raznih društvenih i političkih efekata, u tim etapama. Ukoliko se terorizam ne odigrava kao proces, onda nema ni terorizma. S tog aspekta, možemo da razlikujemo terorizam u: a) nastajanju, b) razvoju i kulminaciji, v) stagnaciji, i g) opadanju i nestajanju.

---

¹⁶ Navedeno djelo, str. 32

¹⁷ Navedeno djelo, str. 33

¹⁸ Vojin Dimitrijević, Pojam terorizma, Anali Pravnog fakulteta, 5/1998, str. 535

GLAVA 2: SHVATANJA TERORIZMA KAO SPECIFIČNE STRUKTURE

2.1. Geneza terorizma kao pojave u datim uslovima

Terorizam kao pojava ostvaruje se u specifičnim uslovima koje je moguće klasifikovati i vrednovati prema mnogim kriterijumima. Uslovi imaju dvije bitne funkcije:

- 1) uslovi su skup okolnosti u kojima i pod čijim uticajem nastaje i razvija se terorizam,
- 2) uslovi su stalni predmet djelovanja pojava i njenih činilaca na nastanak i razvoj terorizma. Oni u osnovi mogu biti stabilni - nestabilni, promjenjivi, povoljni - nepovoljni za nastanak i razvoj terorizma kao pojave, strukture, organizacije, procesa.

U postojećem naučnom fondu, pod uslovima, generalno uzev, shvata se skup činilaca čije postojanje predstavlja osnov ostvarivanja pojava i manifestovanje karakteristika određene pojave – pojava, tako da se može konstatovati mnoštvo uslova i njihovih bitnih činilaca, raznovrsnost, mnogobrojnost i protivrječnost istih. Možemo konstatovati, da imamo, s jedne strane, nužne i dovoljne uslove i, s druge, ostale uslove. Nužni uslovi su oni uslove, bez kojih ni jedna pojava, u okviru istih, i terorizam kao pojava i kao organizacija, ne bi mogle ni nastati, niti se ostvarivati. Naredni činilac su dovoljni uslovi, pod kojima shvatamo one uslove koji obezbjeđuju formiranje i ostvarivanje pojave i organizacije, kao samosvojsvene, vremenski i prostorno povezane. Ostali uslovi su, u stvari, uslovi prisustva, uslovljeni činiocima povoljne – nepovoljne situacije, ali se isti javljaju posle nužnih i dovoljnih uslova. Nužne i dovoljne uslove određićemo kao bitne, a ostale kao nebitne uslove. Iz tih razloga se objektivno mogu razlikovati uslovi koji, s jedne strane, odgovaraju, pogoduju razvoju i manifestaciji terorizma (i npr. terorističkoj organizaciji), koje možemo nazvati povoljnim uslovima, a s druge strane, za razliku od onih koji ne pogoduju ostvarivanju terorizma kao pojave (terorističkoj organizaciji), a koje ćemo odrediti kao nepovoljne. Imajući u vidu navedene iskaze, nesporno je da se terorizam javlja i ostvaruje u bitnim uslovima, i to, prije svega, u prirodnim i društvenim uslovima. Prirodni uslovi su prirodna svojstva određenih teritorija u određenim granicama, sa stanovišta povoljnosti za nastanak i razvoj terorizma. Društveni uslovi su uslovljeni društvenim odnosima i procesima, pri čemu iste stvari, prilagođava i mijenja svjesnom, ciljnom i svrsishodnom djelatnošću sam čovjek, koji iste saglasno svojim potrebama i interesima koristi i utiče na njih. Bitni društveni uslovi su društveno – ekonomska funkcija i nivo razvijenosti iste, u čijim okvirima subjekti terorizma ostvaruju svoja ponašanja, društvena struktura postojećeg društva sa kojom je usko vezana i društvena situacija, i ekonomska sposobnost za proizvodnju i razvoj, i društvena svijest – nauka, ideologija, religija, itd. U uslove nužno obuhvatamo i postojanje društvenih i političkih institucija¹⁹, ustanova i organizacija, društvene norme i odgovarajuća ponašanja. Nesporno je da se terorizam kao realna društvena i

---

¹⁹ Prema Maloj političkoj enciklopediji, institucija predstavlja jednu od bitnih kategorija u svim društvenim naukama. U pravu ona predstavlja skup pravnih normi koje se odnose na jedan isti društveni odnos ili grupu istovrsnih odnosa, te po tom osnovu imamo ustanovu braka, svojine, ugovora, odgovornosti, kazne i dr. U teoriji države i sociologiji pod ovim pojmom se shvataju društvene tvorevine koje imaju različito mjesto u zavisnosti od određenih pristupa.

Društvo, u bližoj i daljoj prošlosti, a pogotovu u savremenim uslovima ima mnoštvo institucija, tj. relativno trajnih i formalnim pravilima regulisanih odnosa između ljudi koji se uspostavljaju u vezi vršenja neka djelatnosti usmjerene na realizaciju nekog cilja u vezi čega se uspostavlja i određena organizacija. Prema institucionalističkoj teoriji, država nije ni organizam ni organizacija vladajućih, niti pravno lice, već ustanova, institucija – što implicira ideju zajedničkog djelovanja, organizacija i vlast koja to omogućava. U francuskoj školi pod institucijama se shvata cjelokupnost načina mišljenja, osjećanja i djelanja koje individua nalazi unaprijed ustanovljene i čije se prenošenje obavlja vaspitanjem. U američkoj sociologiji institucija se shvata kao kompleks ustanovljenih društvenih uloga u datom društvu.

Vidjeti Mala politička enciklopedija, Beograd, 1966, str. 384-385.

politička pojava ostvaruje u postojećim ekonomskim, političkim, pravnim, tehničko – tehnološkim, informativno – komunikacijskim, kulturno – obrazovnim, tradicionalnim, organizacijskim, ideološkim, teritorijalno – političkim, vremenskim i drugim uslovima.

Primjer su ekonomski uslovi kao jedan od uzroka pojave terorizma, koji imaju ključnu ulogu za bilo kakvu terorističku akciju. Savremena praksa i događanja su pokazala da su subjekti terorizma veoma zainteresovani za učešće u kontroli i distribuciji ekonomskih prihoda, nad određenim teritorijama i resursima na njoj. Finansijska sredstva su bitan motiv za borbu i neophodan činilac terorističkih aktivnosti i akcija. U tom kontekstu veoma bitan činilac je zadobijanje podrške stanovništva za terorističke aktivnosti, akcije, i za njeno daljnje održavanje. Posebno su aktuelni i značajni ekonomski uslovi posmatrani na globalnom planu, kao što je neokolonijalizam; ekonomska, politička i vojna dominacija; nad jednom ili više zemalja. Svjež primjer su događanja u Iraku, Libiji, Egiptu, Siriji, Ukrajini, i dr. U takvim slučajevima uobičajeno je da „jača sila“, odnosno pojedine države ili savezi država, koriste postojeće prednosti u odnosu na resurse neke zemlje, kao što su npr. sirovine, energija, voda, nafta, gas, jeftina radna snaga, i dr. Okupaciona sila nameće niske cijene dobara i usluga koje kupuje i visoke cijene dobara i usluga koje prodaje.

Neokolonijalizam se kreće prema transferu sredstava i bogatstva od osvojenih „potlačениh“ država, tj. kolonija, ka okupacionoj(im) sili(silama). Akcija izaziva određene reakcije. Primjer su reakcije u Iraku, država iz koje potiče najveći broj bombaša samoubica ili aktivnosti Islamske države, koje su postale prijetnja po SAD. U tim uslovima „Američki predsjednik Barak Obama pozvao je u utorak čelnike demokrata i republikanaca u Kongresu da podrže njegove vojne napore protiv Islamske države, objavila je Bijela kuća. Čelnici obje stranke iz Predstavničkog doma i Senata "izrazili su svoju potporu naporima da se oslabi, a u konačnici i uništi Islamska država", radikalna islamistička skupina koja je posljednjih mjeseci zauzela velike dijelove Sirije i Iraka, rekao je glasnogovornik Bijele kuća Josh Earnest.

Obama bi u svom govoru naciji u srijedu navečer trebao iznijeti svoju strategiju za borbu protiv te skupine, te poručiti kongresnicima i senatorima da će ta kampanja biti efikasnija ako dobije i njihovu potporu, premda ima ovlasti djelovati i samostalno. "Predsjednik je rekao čelnicima da bi pozdravio bilo kakvu akciju Kongresa koja bi pomogla opći napor i pokazala svijetu da su Sjedinjene Države jedinstvene kako bi porazile prijetnju Islamske države", rekao je Earnest²⁰. Ekonomski uslovi i vojni uslovi, vojna dominacija, na primjeru Irak, su jedan od mogućih uzroka, po nekim autorima – nastanka terorističke organizacije nazvane Islamska država u Iraku i Levantu (ISIL).

Strah od ISIL prisutan je i na Balkanu, na Kosovu i Metohiji, gdje pojedinci sa tih prostora ratuju na strani ISIL-a, što se uočava iz članka koji je pripremio Vladimiri Banić: „Borci sa Kosova koji ratuju na strani terorističke organizacije Islamska država Iraka i Levanta, grafiti podrške ISIS-u i prijetnje monasima na kapiji manastira Visoki Dečani ponovo otvaraju priču o strahu od terorizma u regionu. Na zidu manastira Visoki Dečani ispisana je poruka da kalifat dolazi na Balkan preko Kosova i Metohije. Starješina Sava Janjić kaže da nevladine organizacije iz zemalja zaliva i Saudijske Arabije odavno na Kosovu i Metohiji šire ideologiju koju baštini ISIS. Pored monaštva, zabrinutost dijele mnoge komšije Muslimani. „Postoji konstanta tendencija i opasnost da se radikalna islamistička ideologija ubaci i poveže sa nacionalizmom na ovim prostorima i da se na

---

²⁰ Objavljeno na sajtu rs.seebiz.eu » SEEBiz 10.09.2014.

taj način profiliše naravno protiv Srba, ali u cjelini gledano i protiv svih onih koji pripadaju drugim nacionalnim zajednicama", kaže iguman Sava Janjić. Da li postoji osnova za strah od kalifata na Kosovu i Metohiji ili su grafiti način da se zastraši preostalo pravoslavno monaštvo? Stručnjaci kažu, prije ovo drugo, jer iako je u ISIS-u bilo boraca sa Kosova, albanski muslimani većinski ne podržavaju radikalni islam. Još manje ga praktikuju. Ipak, treba biti oprezan, jer simpatija postoji. "Privlačnost ideje ovakve države koja se uspješno suprotstavlja svojim neprijateljima, a prije svega neprijateljima sa zapada, odnosno Americi i onima koji se smatraju američkim svazenicima, više je prouzrokovana politikom koju proteklih godina vode SAD i njihovi saveznici na Bliskom istoku nego što je prouzrokovana nekom fascinacijom koja proističe iz dubokih vjerskih uvjerenja", tvrdi islamolog Darko Tanasković.

Ipak, za kosovsku elitu, ali i većinu stonovništva, SAD su najveći saveznik. Otkud podrška njihovim neprijateljima? Tanasković smatra da je to posljedica siromaštva. "Ova varijanta tumačenja i primjenjivanja islama koja ranije nije bila svojstvena našim Muslimanima zaista je postala prihvatljivija za određene krugove, i svakako da su se stvorile određene ćelije i grupe koje prihvataju tu ekstremnu varijantu islama", kaže Tanasković.

Na stotine boraca sa Kosova otišlo je u Irak i Siriju, a do sada ih je poginulo blizu 20. Dvojica najpoznatijih među njima su Lavdrim Muhadžeri iz Kačanika, koji je pred kamerom odsjekao neprijatelju glavu i Blerim Demiri iz Uroševca, koji je u samoubilačkom napadu u Bagdadu ubio 52 osobe²¹.

Prisustvo pripadnika oružanih snaga SAD po zemljama 2006. godine²².

Zemlja	Broj SAD trupa	Zemlja	Broj SAD trupa
Turska	1.722	Uzbekistan	6
Indonezija	27	Filipini	453
Bangladeš	6	Egipat	372
Irak	164.700	Avganistan	22.200
Jordan	29	Maroko	14
Pakistan	32	S. Arabija	280
Alžir	8	Tunis	13
Senegal	10	Tajland	104

Iz navedene tabele uočava se da je najveće prisustvo pripadnika oružanih snaga SAD u Iraku i Avganistanu, pri čemu je u te dvije države izvršen i najveći broj samoubilačkih napada. Korelacija je očigledna između broja napada i broja prisutnih vojnika SAD na tim prostorima. Uticaj vojnih, ekonomskih i drugih uslova je očigledan indikator terorističkih akcija, kada je u pitanju masovnije prisustvo oružanih snaga SAD na teritoriji neke države.

Pored navedenih uslova nužno je navesti i pripadnost određenoj religiji kao jednog od uslova i uzroka terorizma. U tom kontekstu može se istaći stav da pojedini autori²³ smatraju da na pojavu

²¹RTS, petak, 17. okt 2014, 23:10 -> 23:21

²² Izvor: U.S. Department of Defence, Active Duty Military Personnel Strengths by Regional Area and by Country (309A), December 31, 2006.

npr. samoubilačkog terorizma utiče religijska različitost kod strana u sukobu. Drugi autori²⁴ smatraju da je npr. pojava samoubilačkog terorizma veće vjerovatnoće u sukobima gdje su subjekti različite religije. Robert Pejč, smatra da je religijska različitost jedan od tri bitna uslova za pojavu samoubilačkog terorizma; druga dva bitna uslova su demokratska okupacija i nacionalni ustanak²⁵.

2.2. Subjekti terorizma

Kao posebna društvena i politička pojava, terorizam je specifična struktura društvenih, političkih, individualnih i grupnih ponašanja u nekom vremenu i na nekom prostoru. Subjekti su bitan činilac svake pojave, koji se nalaze u određenim početnim uslovima i oni se istovremeno tim postojećim uslovima i prilagođavaju i nastoje da i sebe, kao pojedince i kao pripadnike određenih grupa i zajednica, prilagode sopstvenim akcijama. Subjekti su ti koji izučavaju i vrednuju uslove, i u odnosu s njima i u odnosu na njih, i oni u određenoj mjeri i definišu ciljeve i preduzimaju razne aktivnosti kako bi ih realizovali, vršeći pri tom jedni na druge razne uticaje. Ti početni uslovi su objektivno zatečeni i osnovni, a svi ostali su promjenjivi određenim ponašanjima i aktivnostim raznih subjekata.

Subjekti terorizma su bitni činioци ukupnih društvenih i političkih procesa. Politika²⁶ i političko je, u stvari, odnos u kom učestvuje mnoštvo subjekata koji se međusobno razlikuju po mnogim kvalitativnim i kvantitativnim svojstvima, ulogama i položajima, mjestu, funkcijama, te se u tim procesima javljaju i subjekti terorizma. Subjekte terorizma možemo definisati kao pojedinačne, grupne i kolektivne učesnike, terorističke organizacije manjeg ili većeg obima, koji posredno ili neposredno, sa manjim ili većim intenzitetom, usmjerenošću, voljno ili nevoljno, učestvuju u ostvarivanju politike, terorizma, terorističkih aktivnosti i akcija.

Društvo, u užem ili širem shvatanju, kao i pojedinac, grupe, kolektiviteti su i subjekt i objekt terorističkih aktivnosti i terorističkih akcija. Čovjek kao pojedinac, i širi oblici ljudskog organizovanja, u određene društvene i političke odnose stupaju nezavisno od svoje volje i u njima učestvuju u raznim vezama i odnosima. U tim društvenim i političkim i drugim odnosima i vezama, čovjek i drugi kolektiviteti, kao članovi određene društvene i političke zajednice mogu biti zadovoljni ili nezadovoljni tim odnosima, te u skladu sa svojim potrebama, motivima, interesima i ciljevima oblikuju i svoje modele odnosa, pravila ponašanja i u tom pravcu i usmjeravaju i razvijaju svoju aktivnost i akciju. Usmjerena i razvijana aktivnost i akcija dovodi ih u raznovrsne kontakte i opštenja sa drugim pojedincima i kolektivitetima, koji se nalaze u sličnim ili različitim položajima, pri tom nastojeći da budu relativno samostalni, suprostavljaju se podređivanju, ali i nastojeći da drugima budu nadređeni, javljajući se u ulozi podređenog i nadređenog ili vođenog ili

---

²³ Vidi: Pape, R. (2005). *Dying to Win: The Strategic Logic of Suicide Terrorism*. Random House Trade Paperback, New York, 2005.

²⁴ Berman, E. Laitin, D. D. *Rational Martyrs vs. Hard Targets: Evidence on the Tactical Use of Suicide Attacks*. Summary of Research Conducted on Suicide terrorism, prepared by Allison Smith, Technology Directorate Department of Homeland Security, 2005.

²⁵ Vidi: Pape, R. (2005). *Dying to Win: The Strategic Logic of Suicide Terrorism*. Random House Trade Paperback, New York, 2005. Str. 83-100.

²⁶ Pod bitnim odredbama politike pretežno se obuhvataju aktivnosti države odnos države i društva, upravljanje državom, društvom, opštim interesima. Bez obzira na mnoštvo definicija politike, može se konstatovati da je politika društvena pojava i da je njeno značenje uslovljeno određenjem pojma društva, društvenih odnosa i aktivnosti. Vidjeti: Dragan Tančić: *Konceptualizacija istraživanja u političkim naukama*, magistarski rad Fakultet političkih nauka, Beograd, 2006. str. 8.

vođe. Kao što se vidi iz navedenih iskaza, mogući su raznovrsni odnosi, koji se ne mogu samo sa jednog aspekta sagledavati niti proučavati. Saglasno predmetu ove monografije, nesporno je da u ostvarivanju terorističkih aktivnosti i akcija, učestvuju i podređeni i nadređeni, vođeni i vođe, dobrovoljno opredijeljeni i prinuđeni, kao i neutralni, individualni i kolektivni, oficijelni i spontani, legalni i ilegalni, legitimni i neligitimni, organizovani i neorganizovani, aktivni i pasivni i drugi učesnici.

Subjekti terorizma se javljaju u višestrukim ulogama, koje uslovno možemo odrediti:

1. Kao subjekte očuvanja i proširenja političke suverene vlasti matične države;
2. Kao subjekte negiranja, osporavanja i slabljenja političke suverene vlasti matične države, i
3. Kao subjekte otcjepljenja od matične države i formiranja nove države.

Subjekte²⁷ terorizma, možemo klasifikovati po mnogobrojnim kriterijumima. Jedan od kriterijuma klasifikacije jeste uloga i položaj subjekata, i po tom kriterijumu subjekte terorizma možemo razvrstati na: subjekte koji čine akciono jezgro, potom subjekti – aktivisti – nosioci akcija, aktivisti – sljedbenici, učesnici – korisnici akcija i kontraaktivisti. Po sastavu – kolektivnosti, subjekte možemo klasifikovati na: kolektivne, grupne i individualne. Po kriterijumu organizovanosti na: organizovane i neorganizovane, po kriterijumu dobrovoljnosti, oficijelnosti, legalnosti, legitimnosti, aktivnosti, usmjerenosti. Kao subjekti terorizma mogu se identifikovati i spoljni i unutrašnji, državni i nedržavni, izvršioци i organizatori, pomagači, i dr. Moguće su klasifikacije i po drugim kriterijumima; kao što su kriterijumi aktivnosti, te u tom smislu subjekti terorizma mogu biti aktivni ili pasivni subjekti, i sl.

Subjekti terorizma su raznovrsne organizacije koje djeluju na raznim prostorima, raznovrsnim aktivnostima i akcijama, počev od Crvenih brigada - Italija, Frakcija crvene armije - Njemačka, ETA-Španija, IRA – Sjeverna Irska, Hamas – Liban, Hezbolah – Liban, Abu Nidal – Liban, Demokratski fornt za oslobođenje Palestine – Liban, Tamilski tigrovi - Šri Lanka, Kurdistanska radnička partija – Turska, Sendero Ruminoso – Peru, Al-Kaida, Islamska država u Iraku i Levantu (ISIL), i dr.

Terorističke organizacije u raznim vremenskim periodima, imale su i imaju raznovrsnu organizacionu strukturu i organizaciona ponašanja, počev od pojedinaca, manjih i većih grupa; pa sve do organizacija koja po mnogim svojstvima (strategiji, taktici, operatici) liče na vojne organizacije; ili prema sredstvima koje koriste, unutrašnjim ili spoljnim odnosima sa političkim subjektima unutar jedne ili više država ili sa međunarodnom zajednicom, imaju određena svojstva države. Masovnije terorističke organizacije su u većini slučajeva formirane prema birokratskim i vojnim standardima, sa više nivoa rukovođenja, sve do neposrednih izvršioца terorističkih aktivnosti i akcija.

Određen broj terorističkih organizacija imale su i imaju ćelijski sistem organizovanja, koji obuhvata više ćelija na određenim teritorijama, pri čemu se pripadnici raznih ćelija ne poznaju,

---

²⁷ Za osnov klasifikacije subjekata terorizma „poslužili“ smo se klasifikacijom subjekata politike i političkih procesa koju su formirali prof.dr Slavomir Milosavljević i prof.dr Ivan Radosavljević.

Vidjeti: Slavomir Milosavljević: „Istraživanje političkih pojava“, Institut za političke studije FPN i Centar za omladinu i pionire, Beograd, 1980.

Slavomir Milosavljević: □ „Politička akcija“, Institut za političke studije, Beograd, 1977.

Slavomir Milosavljević – Ivan Radosavljević: „Osnovi metodologije političkih nauka“ Službeni glasnik, 2000.

čime se teroristička organizacija štiti od mogućih „provala“. Na prvom mjestu je tajnost i konspirativnost. Jedan broj terorističkih organizacija koristio je i koristi model mrežne organizacije, gdje se određen broj članova povezuje na mrežnim principima tj. kao specifična grupa veza, čvorova. U tom kontekstu povezivanje može biti po osnovu lančane strukture, čvorne strukture i mreža pune matrice.

2.3. Motivi i ciljevi terorizma

Ponašanje pojedinaca, grupa, kolektiviteta, je motivisano, raznim potrebama, počev od egzistencijalnih do složenih društvenih i političkih potreba. U društvenim naukama postoji opšta saglasnost prema klasifikaciji potreba, te u tom smislu iste klasifikuju na egzistencijalne, prirodne i društvene ili - egzistencijalne potrebe za sigurnošću, potrebe za pripadanjem i potrebe za afirmacijom. Objektivno, potrebe pojedinaca i grupa su podređene potrebama društvene i političke zajednice i organizacije, i one ih sistemski kontrolišu. Međuzavisnost individualnih, grupnih, društvenih i političkih potreba i njihova prožetost najneposrednije su iskazani kroz organizaciju društva, države, i one se u praksi manifestuju kao neophodne i hijerarhijski određene.

U ostvarivanju potreba javlja se hijerarhija – prioriteta koji se izražavaju kroz strukturu interesa, ciljeva i aktivnosti – djelanja, akcija i ponašanja. Prioriteti potreba su osnova su za formiranje prioriteta i hijerarhije interesa. Nesporno je, da se određene životne potrebe moraju u određenoj mjeri zadovoljavati, kako bi se ispunili nužni i dovoljni uslovi za postojanje i egzistiranje. Sa stanovišta opstanka ljudskih zajednica i čovjeka kao pojedinca, neophodan je unos hrane, vode, zaštita od spoljnih uticaja u određenim objektima za stanovanje, i sl., ali sa stanovišta društvene i političke organizacije, države, to nije nužan i dovoljan uslov. Za neke društvene i političke organizacije, pri čemu mislimo i na terorističke organizacije (npr. Al-Kaida, i dr.) i neke društvene i političke procese, karakteristično je da se određeni pojedinci, grupe, i sl., žrtvuju, sa unaprijed procijenjenim gubicima. Za takve organizacije, opstanak ili nastanak određenih zajednica i organizacija, su bitni motivi, interesi i ciljevi, odnosno pojedinačna i grupna samožrtvovanja su bitan, nužan i dovoljan uslov.

Nesporno je da sve društvene i političke akcije i djelanja (pri čemu mislimo i na terorističke akcije i djelanja) sadrže raznovrsne potrebe, ciljeve i interese, koji su objektivno usaglašeni sa bitnim potrebama pojedinaca, društvenih i političkih grupa, zajednica, organizacija itd., koje ne moraju da su međusobno usklađene. U tom kontekstu nameće se i pitanje, da li terorizam kao društvena i politička pojava, struktura i proces, ima artikulisane interese i ciljeve, i kakvi su i koji to ciljevi, odnosno da li terorizam ima svoje strateške, taktičke, operativne i druge ciljeve i šta je u osnovi tih ciljeva? Da li su oni protivrječni, suprotni zahtjevima drugih subjekata, kojih, koliko, kako i zašto? Prema našem shvatanju, kao i na osnovu uvida u postojeći naučni fond, postoji opšta saglasnost da terorizam i terorističke organizacije su imale i imaju određene ciljeve, i da se oni razlikuju u osnovi od ciljeva drugih subjekata u društvenim i političkim procesima. U tom kontekstu uobičajena je klasifikacija ciljeva terorizma na opšte, istorijske, strateške, taktičke, operativne i druge.

Pod opštim ili generalnim ciljevima se shvataju ciljevi, koji su usmjereni i povezani sa međunarodnim ciljevima održanja i očuvanja postojeće političke i suverene vlasti, ciljevima proširivanja teritorijalnog integriteta, slabljenja i potiskivanja političke i suverene vlasti i ciljevi secesije, otcjepljenja i formiranja nove države.

Pored opštih ciljeva, prisutni su i istorijski ciljevi, čija je suština realizacija određenih istorijskih interesa i namjera, koji se objektivno usljed određenih nepovoljnih uslova nisu ostvarili u proteklom vremenu. Oni imaju poseban značaj, kada se imaju u vidu ciljevi državnog terorizma. Primjer je državno-teroristička agresija na SRJ tokom 1999 godine.²⁸ SRJ se do 1999. godine prostirala na teritoriji površine 102.173 km², na kojoj je prema popisu iz 1991. godine živjelo 10.406.740 stanovnika. Srbi su prema podacima bili najbrojniji sa 6.485.590 ili 62,3%; Crnogoraca je bilo oko 620.000 ili 5%; nacionalnih manjina Šiptara je bilo oko 1.700.000 ili 16%; Mađara 345.370 odnosno 3,3%; Muslimana 327.150 ili 3,1%; Jugoslovena 343.230 ili 3,2%; i ostalih 656.970 ili 6,3%²⁹. Kao takva SRJ je bila upola manja od bivše SFRJ, ali je i dalje bila veća od mnogih evropskih država. Granične države sa SRJ su bile Rumunija, Mađarska, Bugarska, Albanija, i nove – Hrvatska, BiH, BJR Makedonija. Destabilizacijom i dezintegracijom SFRJ izmijenjeni su unutrašnji i spoljni uslovi i uticaji i ponašanje mnogih zemalja na Balkanu. Realno je očekivati, da će u tim novim uslovima neke susjedne države imati i određene teritorijalne pretenzije. U tom smislu nije slučajna podrška Mađarske Hrvatskoj (isporuka oružja početkom 90-tih godina), briga o ljudskim pravima i slobodama Mađara na teritoriji SRJ, Srbije i Crne Gore, odnosno Srbije, proširujući ih na Šiptare, KiM, Rašku oblast. Osnovni cilj tog pristupa jeste ostvarivanje istorijskih interesa i ciljeva prema prostoru Srbije. Kao argument mađarska diplomatija je isticala istorijski netačnu kvalifikaciju kako je Vojvodina 1918. godine ušla u sastav Srbije, a da nije bila ujedinjenja, te iz tog razloga Vojvodina i ne može ostati u sastavu Srbije.

Saglasno navedenom, u tim relacijama bitno je imati u vidu i istorijske ciljeve Njemačke na Balkanu. Poslije ujedinjenja Njemačka je formirala grupu njoj podređenih zemalja (Austrija, Češka, Slovačka, Mađarska, Slovenija, Hrvatska, baltičke zemlje i dr.). Njemačka je faktički bila najaktivnija u razbijanju SFRJ, SRJ, SCG, Srbije. Naime, ona je i pored dogovora „evropske dvanaestorice“ od 16.12.1991. godine u Briselu, odbila da sačeka sa priznavanjem Slovenije i Hrvatske do 15.1.1992. godine, te je to učinila sama i faktički „nametnula situaciju svršenog čina“. Za taj pristup Njemačka je imala za saveznike Papu i Belgiju. Njeni ciljevi su bili razbijanje SFRJ, SRJ, SCG, Srbije³⁰, povezivanje Slovenije i Hrvatske i Crne Gore sa njemačkom privredom, izlaz na Jadransko more – toplo more preko prijateljskih zemalja i preko plovnog puta Rajna – Majna - Dunav i ostvarivanje veze sa Crnim morem, a poseban istorijski interes i cilj je kažnjavanje Srbije koja je bila njen protivnik i u Prvom i u Drugom svjetskom ratu.

---

²⁸ Javno proklamovani cilj državno-terorističke agresije SAD i NATO na SRJ (imajući u vidu odredbe Povelje OUN, Osnivački akt NATO- a, Ustavne odredbe zemalja članica NATO-a, međunarodne konvencije i dr.) bio je školski primjer povezanosti određenih međunarodnih interesa i ciljeva i ciljeva terorističke OVK u SRJ. Povod za agresiju je bila javna zaštita ljudskih prava i sloboda Albanaca - nacionalne manjine na teritoriji suverene države SRJ. To je primjer kršenja ljudskih prava srpskog naroda i drugih nacionalnih manjina sa pozicija politike sile. To je ujedno i primjer „lažnih ciljeva“. Nesporno je da je primarni cilj državno terorističke agresije bio uspostavljanje uticaja i kontrola na KiM, postavljanje vojne baze u Bond stilu, protektorat, okupacija dijela teritorije Srbije, a u krajnjoj liniji i stvaranje nezavisne države Kosovo pod uticajem SAD i NATO-a, što se i vjelo tokom proteklog perioda.

²⁹ Statistički kalendar SRJ, Beograd, 1993.

³⁰ Njemačka je poslije Drugog svjetskog rata u kontinuitetu „pružala pomoć“ raznim terorističkim organizacijama koje su bile protiv SFRJ, SRJ, Srbije. O tome i učešću njenih državnih organa pišu i neki autori iz Njemačke, a posebno zadnjih desetak godina. Njena uloga je bila posebno „zapažena“ u pružanju pomoći terorističkim organizacijama sa KiM i formiranju njihove vlade devedesetih godina prošlog vijeka, a što je u funkciji i njenih istorijskih interesa.

Strategijski³¹ ciljevi, pored opštih i istorijskih su veoma bitni, jer od njihove realizacije zavisi i realizacija užih ciljeva. Dio strateških ciljeva su taktički i operativni ciljevi, preuzimanje vlasti nad nekom teritorijom, religijski, etnički, ideološki, itd. Taktički su posebne cjeline strateških, a operativni su pojedinačni, užih ciljevi, koji mogu biti povezani, nepovezani i sastavni su dio taktičkih i operativnih ciljeva.

Pod ciljevima terorističkih organizacija, terorista, možemo shvatiti i rezultate koji se faktički žele i objektivno mogu ostvariti u odnosu na protivnika, žrtvu terorističkog napada na određenoj teritoriji, u nekom vremenu ili za određeni period vremena. U odnosu na žrtvu napada teroristički ciljevi mogu biti i protivpravno svrgavanje suverene aktuelne vlasti, kompromitacija odbrambeno – bezbjednosnog sistema države žrtve – napada, izazivanje oružane pobune na cijeloj ili dijelu teritorije države – žrtve napada, stvaranje povoljnih uslova za vojnu ili humanitarnu intervenciju, nametanje političkih stavova i iznuđivanje neprihvatljivih političkih, vojnih, ekonomskih, teritorijalnih i drugih ustupaka, genocid, etničko čišćenje nad pojedinim narodima, nacionalnim manjinama države žrtve državnog terorizma.

Ukoliko je država žrtva terorističkog napada, ali od strane nedržavnog subjekta, ciljevi mogu biti: izazivanje nacionalnih, vjerskih i drugih sukoba radi stvaranja povoljnih uslova za miješanje drugih država ili regionalnih organizacija, OUN, u unutrašnje poslove suverene države, otcjepljenje dijela teritorije suverene države radi stvaranja separatne države ili prisjedinjenje sa drugom graničnom državom, stvaranje povoljnih uslova za vojnu intervenciju ili agresiju (sa ili bez odobrenja OUN, izazivanje straha, zastrašivanje).

Pored naprijed navedenih, ciljevi terorizma su i *izazivanje straha, užasa* kod potencijalnih žrtava, protivnika. U određenom broju slučajeva žrtva kao pojedinac, grupa, kolektivitet može biti nebitna za terorističke organizacije, teoriste, ali je bitna namjera da se kod protivnika izazove strah, užas, publicitet straha, posredstvom mas - medija. Ilustrativan je primjer javnog odrublivanja glave (npr. pred TV kamerama Al Džazire) jednom ili više talaca (taoci su obično civili ili pripadnici oružanih snaga) ili javnog odrublivanja glave britanskom taocu od strane pripadnika Islamske države tokom 2014. godine.

Prvi primjer izazivanje straha, užasa, zastrašivanja kod potencijalnih žrtava, protivnika, je članak iz lista Dnevni avaz, objavljen: 14. 09. 2014 - 01:20.

„Pogubljen hrvatski zet David Haines. Novi zločin pred kamerama:

Islamska država odrubila glavu i britanskom humanitarcu.

Samo nekoliko sati nakon što je porodica britanskog humanitarca Davida Hainesa (44), koji je prošle godine završio u zatočeništvu Islamske države, od otmičara zatražila da im se jave, na internetu se pojavila snimka na kojoj je navodno prikazana Hainesova likvidacija. Autentičnost snimke zasad nije potvrđena, no Haines na njoj direktno proziva britanskog premijera Davida Camerona kao odgovornog za njegovo pogubljenje.

---

³¹ Pod strategijom terorizma moglo bi se shvatiti mnoštvo svjesnih, svrsishodnih, namjernih, organizovanih, projektovanih aktivnosti koje se preduzimaju protiv žrtve terorističkog djelovanja, a radi potčinjavanja njene volje njihovoj, koja obuhvata realizaciju opštih i istorijskih interesa, i drugih u zavisnosti od postojeće situacije.

Zatim se pojavljuje njegov egzekutor koji britanskim naglaskom engleskog jezika kaže: "Ovaj britanski muškarac mora platiti, jer si ti, Camerone, obećao dati oružje pešmergama [kurdskim borcima]. (...) Tvoj zli savez s Amerikom koja nastavlja napadati muslimane u Iraku, a nedavno je bombardirala branu Haditha, samo će ubrzati tvoje uništenje, a igranje uloge poslušnog psa samo će te uvući u još jedan krvavi rat u kojem ne možeš pobijediti".

David Haines je već treća žrtva stravičnog smaknuća koje su izveli džihadisti. Britanski državljanin koji je u Hrvatskoj zasnovao porodicu otet je u Siriji 2013. godine.

Cameron osudio brutalno ubistvo

Islamska država u subotu je objavila video koji prikazuje kako su Hainesu odsjekli glavu dok je klečao na nogama. U identičnim uslovima u augustu obezglavljena su dva američka novinara James Foley i Steven Sotloff.

Britanski premijer David Cameron osudio je brutalno ubistvo.

- Ubistvo Davida Hainesa čin je pravog zla. Suosjećam s njegovom porodicom koja je pokazala veliku hrabrost i izdržljivost. Učiniti ćemo sve u našoj moći da uhvatimo ove ubice i osiguramo njihovo privođenje pravdi, koliko god to trajalo - izjavio je Cameron.

Džihadisti su od početka septembra prijetili ubistvom "hrvatskog zeta", humanitarca Davida Hainesa, čija supruga Dragana Prodanović Haines s kćerkom živi u Sisku.

Autor: Redakcija³².

Na sajtovima se nalazi i fotografija humanitarca Davida Hainesa, koja takođe izaziva visok stepen užasa, straha i zastrašivanja kod građana i protivnika Islamske države.

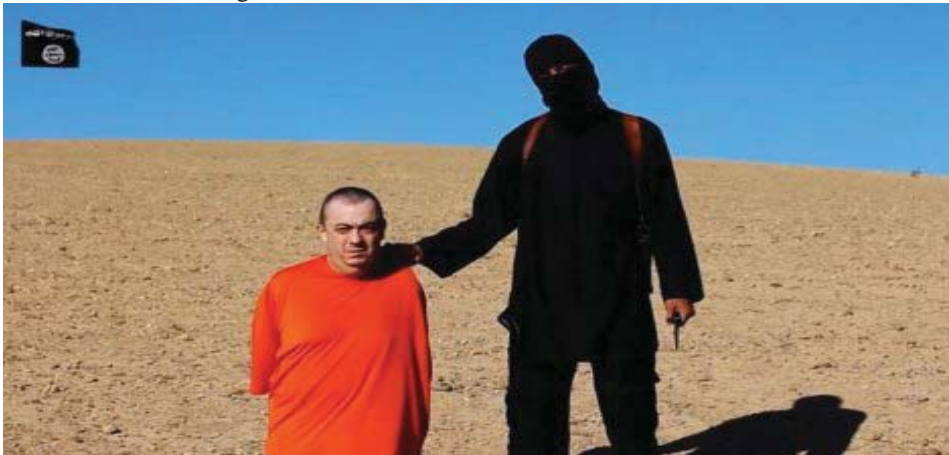
³² www.avaz.ba/.../novi-zlocin-pred-kamerama-islama.

Drugi primjer izazivanja straha, užasa, zastrašivanja od strane Islamske države, pokazuje i tekst preuzet iz dnevnog lista Blic, iz Srbije, sa nadnaslovom, naslovom, podnaslovom, fotografijom džihadiste i britanskog taoca:

„Džihadisti odrubili glavu još jednom britanskom taocu. Tanjug | 03. 10. 2014. - 22:49h 08:41.

Džihadisti Islamske države objavili su danas snimak na kojem je prikazano odrubljivanje glave Britancu Alenu Heningu.

Alen Hening na snimku koji najavljuje njegovo ubistvo

Prema Blicu "Islamska država preuzela je odgovornost za odrubljivanje glave britanskom državljaninu Alenu Heningu (47), zapretivši da će sledeći talac kojeg će pogubiti biti Amerikanac Piter Kesig (26).

To je četvrti put da su džihadisti na brutalan način ubili taoca i snimak postavili na Internet, prenele su zapadne agencije.

Dvojica američkih zvaničnika potvrdila su američkoj agenciji da je Piter Kesig, bivši američki vojnik koji je služio u Iraku, u rukama džihadista.

Maskirani džihadista poručio je Obami da pošto je započeo vazdušne udare na Siriju i oni će nastaviti da odsecaju glave njegovom narodu.

Henings, u narandžastoj odeći i na kolenima, rekao je da plaća cenu zbog glasanja u britanskom parlamentu.

"Krv Dejvida Hejnisa je na tvojim rukama Kamerone. Alen Hening biće, takođe, pogubljen, ali njegova krv je na rukama poslanika britanskog parlamenta", rekao je britanskim akcentom maskirani džihadista koji je stajao iza Heningsa.

Premijer Velike Britanije Dejvid Kameron rekao je da Heningovo ubistvo pokazuje varvarstvo džihadista Islamske države, prenela je agencija Rojters.

"Moje misli i molitve večeras su sa Alenovom suprugom Barbarom, njihovom decom i svima koji su ga voleli", rekao je britanski premijer.

Alan je otišao u Siriju, kako je Kameron istakao, da bi pomogao ljudima svih vera.

"Učinićemo sve što možemo da ubice uhvatimo i izvedemo ih pred lice pravde", poručio je Kameron.

Britanski Forin ofis saopštio je da radi na proveri autentičnosti snimka i da, ako se potvrdi, onda će to biti "još jedno stravično ubistvo".

Velika Britanija pomaže Sjedinjenim Državama logistikom i obaveštajnim podacima u borbi protiv Islamske države, a odnedavno učestvuje i u vazdušnim udarima u Iraku.

Scena samog čina odsecanja glave Heningu nije prikazana na snimku, ali je sve ostalo urađeno na isti način kao i u prethodne tri egzekucije, dvojice američkih novinara i britanskog humanitarnog radnika.

Hening je bio vozač u humanitarnom konvoju koji je krenuo u Siriju radi pružanja pomoći civilima i vrlo brzo je kidnapovan po prelasku tursko-sirijske granice, krajem decembra.

Početak ove sedmice Heningova supruga Barbara je u televijskom obraćanju zamolila džihadiste da ga oslobode.

Na desetine muslimanskih vođa u Velikoj Britaniji apelovalo je na džihadiste da oslobode Heninga. Izvršni direktor muslimanske dobrotvorne fondacije Muhamed Šefik nazvao je Heninga britanskim herojem.

Njegovo "varvarsko ubistvo je napad protiv svih pristojnih ljudi širom sveta", istakao je Šefik.³³

Primjer je tekst i video snimak RTL iz Hrvatske³⁴ od 02.09.2014. sa nadnaslovom: „SAD zaprepašten“, naslovom: Krvnici Islamske Države odrubili glavu još jednom američkom novinaru: "Maskirani militant na snimci također prijete britanskom taocu, za kojeg se tvrdi da je David Haines, te upozorava druge države da ne pristupaju "zlom savezu Amerike protiv Islamske države", prenosi SITE.

Islamska država objavila je novu video snimku koja navodno prikazuje odrubljivanje glave američkom taocu Stevenu Sotloffu, prenosi u utorak promatrački servis SITE.

Maskirani militant na snimci također prijete britanskom taocu, za kojeg se tvrdi da je David Haines, te upozorava druge države da ne pristupaju "zlom savezu Amerike protiv Islamske države", prenosi SITE.

---

³³ www.blic.rs/.../Dzihadisti-odrubili-glavu-jos-jednom-britanskom-taocu

³⁴ www.rtl.hr/.../krvnici-islamske-drzave-odrubili-gl...

Sotloff, slobodni novinar, otet je u Siriji u kolovozu 2013. Njegova majka Shirley zatražila je 27. kolovoza u video poruci od vođe Islamske države Al Bagdadija da pusti njezinog sina na slobodu. Islamska država objavila je 19. kolovoza video snimku odrubljivanja glave američkom taocu Jamesu Foleyju zbog američkih napada na njezine borbe u Iraku.

SAD zaprepasten ubojstvom drugog taoca u Iraku

Sjedinjene Države kazale su u utorak da su zaprepastene navodnim pogubljenjem drugog američkog novinara, Stevena Sotloff, u Iraku.

Džihadisti Islamske države objavili su video snimku navodnog odrubljivanja glave 31-godišnjem slobodnom novinaru Sotloffu, otetom u Siriji u kolovozu 2013., prenio je ranije promatrački servis SITE.

Bijela kuća i State Department objavili su da američke obavještajne službe provjeravaju autentičnost snimke“.

"Ako je autentična, zaprepasteni smo brutalnim ubojstvom nedužnog američkog novinara i izražavamo iskrenu sućutnost njegovoj obitelji i prijateljima", priopćila je Bijela kuća.

Autor: K. T./HINA³⁵.

2.4. Aktivnosti i akcije terorizma

Na osnovu naprijed navedenih iskaza, nesporno je naše polazište, da je terorizam društvena i politička pojava, struktura i proces. Kao takva pojava, nesporno je da terorizam mora imati i određene aktivnosti³⁶ i akcije subjekata terorizma, koje se suštinski razlikuju od aktivnosti drugih pojava, odnosno pojava čije aktivnosti i akcije nemaju svojstva terorizma, terorističkih aktivnosti i akcija. Radi realizacije svojih potreba, interesa i ciljeva u postojećim uslovima, subjekti terorizma raznim aktivnostima, na razne načine se ponašaju, i to ponašanje je opazivo i iskazivo. Tako, s jedne strane, ponašanje subjekata terorizma se ostvaruje političkim i terorističkim aktivnostima, radnjama, činjenjem ali i nečinjenjem, i to kao praktikovanje terorizma i politike, a s druge strane, političkim iskazima, izjavama, saopštenjima, kao verbalno političko ponašanje. U osnovi svaka teroristička aktivnost je ciljno-racionalna, svjesna i po težnji svrsishodna, dinamična aktivnost i bitan činilac politike i političkog, bez koje nema ni terorizma kao pojave i procesa. Suština terorističke aktivnosti jeste da ima određene motive, koji su racionalno definisani, svjesne inicijatore i učesnike, koji faktički i utvrđuju nivo potrebnih aktivnosti i ciljeva koje treba ostvariti. Osnova terorističke aktivnosti je društvena osnova, a akciono jezgro - jezgra, su inicijatori terorističkih i političkih aktivnosti. Akciono jezgro - jezgra imaju ulogu sagledavanja ukupnog stanja i mogućnosti ostvarivanja aktivnosti u datoj situaciji, vremenu i prostoru, a radi očuvanja ili mijenjanja opštih i posebnih interesa društvene strukture, u čijem se interesu aktivnost i odvija - razvija. Teroristička aktivnost se ostvaruje fazno, i to se, prije svega, opaža i otkriva potreba i interes za određenim aktivnostima, sagledava i utvrđuje društvena i politička osnova subjekata koji će učestvovati u aktivnostima, opredjeljuje se vođenje iste izborom minimalnih i maksimalnih, kratkoročnih i dugoročnih ciljeva. Potom se vrši izbor vremena, mjesta, povoda i načina

³⁵ www.rtl.hr/.../krvnici-islamske-drzave-odrubili-gl...

³⁶ „Aktivnost subjekata politike i konceptualizacije, kao pojava i proces je određena egzistencijalnim društvenim interesima i položajem i u saglasnosti sa ciljevima klasne dominacije. To je aktivnost subjekata usmerena ka ostvarivanju određenih političkih interesa odnosno to je faktičko ponašanje ljudi – pojedinaca i grupa u procesu donošenja i ostvarivanja bitnih odluka društva, radi izazivanja određenih, pretežno realnih efekata i posledica“.

Dragan Tančić, Konceptualizacija istraživanja u političkim naukama, mr. rad, Fakultet političkih nauka, Beograd, 2006, str. 92.

započinjanja iste, uspostavljanje komunikacije sa socijalnom bazom, odnosno, dijelovima socijalne baze od koje se očekuje podrška, te ostvarivanje aktivnosti izborom metoda i sredstava, i analiza tokova i rezultata i ocjena postignutih efekata i posljedica. Povoljne društvene i političke situacije za terorističku aktivnost su, prije svega, krizne društvene i političke situacije.

U odnosu na pojam teroristička aktivnost, teroristička akcija je uži pojam. Teroristička akcija je pojam koji je po karakteristikama intenzivniji, naglašeniji, određeniji, koji faktički kraće traje i u suštini je dio ostvarivanja ukupne terorističke aktivnosti. Svaka akcija, pa i teroristička akcija, kao i aktivnost, ima određenu strukturu, organizaciju, uslove u kojima se ostvaruje, subjekte, ciljeve, metode i sredstva koja primjenjuje radi postizanja određenih rezultata, efekata i posljedica. Ona je ujedno i određeno ciljno – racionalno, svjesno, svrshodno ponašanje pojedinaca i grupa, skup određenih radnji, činjenja određene usmjerenosti, intenziteta, podsistem i konkretizacije terorističkih aktivnosti. Terorističke akcije mogu biti pojedinačne, grupne, određenog trajanja i rasprostranjenosti, u nekom vremenu i prostoru, teritoriji. Bitno svojstvo svake terorističke akcije jeste njen uticaj na određene pojave i procese, pri čemu imamo u vidu prevashodno uticaja na politiku, političke procese i političku situaciju. Njihov uticaj je u osnovi posljedica određenih postupaka i ponašanja subjekata terorizma sa namjerom da se ostvare određeni interesi i ciljevi. Ti uticaji su u osnovi, po nekima protivpravni, nelegalni, nelegitimni, organizovani, iznuđeni i po načinu ostvarivanja mogu biti aktivni i pasivni, a po drugima, to su legalni, legitimni uticaji. Stepem realizacije terorističkih akcija, njihovi rezultati, efekti i posljedice su indikator određenih promjena na određenom vremenu i prostoru. Razlike između početnog stanja (stanja prije akcije) i završnog stanja (stanja po okončanju akcije) je indikator opravdanosti, uspješnosti terorističkih akcija. Ilustrativni primjeri uspješnosti terorističkih akcija su povlačenje Španije iz Iraka i pad njene Vlade, i slično.

Primjenjujući raznovrsne metode i sredstva u terorističkim akcijama, postižu se i različiti rezultati, efekti i posljedice, manji ili veći uticaji, tako da npr. broj žrtava terorizma u nekim situacijama je veći, u nekim manji, mada sam broj žrtava terorizma, istovremeno, nije valjan indikator kvaliteta. Taj odnos kvalitet - kvantitet između terorističkih akcija i žrtava terorizma je odnos određen sa uslovima, situacijama u kojima se izvode terorističke akcije i efekti, rezultati i posljedice samih terorističkih akcija, pri čemu se posebno mora imati u vidu razlika između akcija državnog terorizma, državnih subjekata i akcija nedržavnih subjekata i žrtava terorizma koje su posljedica akcija jednih ili drugih. Primjer su neke terorističke akcije. Tako, npr. na Baliju, 12.10.2002. godine od eksplozije bombe u noćnom klubu poginule su 202 osobe, a za napad je optužena islamska grupa „Džema islamija“. Polovinom novembra 2003. godine 23 osobe je ubijeno, a 300 ranjeno u dva napada na sinagoge u Istanbulu, sumnjalo se na Al-Kaidu. Od eksplozije bombe na trajektu u zalivu Manila, poginulo je više od 100 ljudi. Terorističku akciju je izvršila grupa „Abu Sajef“ koja često izvodi svoje akcije na južnom ostrvu Mindanao na Filipinima. Sa velikim brojem žrtava kao rezultat terorističkih akcija možemo navesti realizovane terorističke akcije u Meki (S. Arabija) novembar - decembar 1979. godine, 333 žrtave; Bogoti (Kolumbija) novembra 1985. godine, 155 žrtava; Buđanovsku (Rusija) juna 1995. godine, broj žrtava bio oko 150; Kizljaru (Rusija) januara 1996. godine kojom prilikom je broj žrtava bio oko 100 lica; Moskva (Rusija) pozorište, oktobra 2002. godine broj žrtava oko 170; Beslan (Rusija) početak septembra 2004. godine, 339 žrtava; napadi na željeznice; Moskva (Rusija) marta 2004. godine, više desetina žrtava i nekoliko stotina povrijeđenih; Madrid (Španija) od marta 2004. godine 191 žrtva i oko 1600 ranjeno; London (Velika Britanija) jula 2005. godine oko 100 poginulih i više stotina žrtava. Za primjer može nam poslužiti i terorističko djelovanje OVK na teritoriji Kosova i Metohije od 1998.

do 1999. godine. Naime, na osnovu analize sadržaja određenih dokumenata i primjenom statističkog metoda obrađenih podataka³⁷ o terorističkom djelovanju – akcijama OVK na teritoriji KiM utvrđeno je da je u periodu 1. 1. 1998. godine do 28. 9. 1999. godine, na KiM izvedeno 5.527 terorističkih akcija na stanovništvo i njihovu pokretnu i nepokretnu imovinu. Tokom 1998. godine izvedeno je 1.885 terorističkih akcija (34%), mjesečno u prosjeku 157; u periodu neposredno prije i u toku NATO terorističke agresije (1. januar do 10. jun 1999. godine), izvršeno je 713 terorističkih akcija (15%), ili mjesečno u prosjeku 315 akcija; i u periodu od 10. jun do 28. septembar 1999. godine, izvršeno je 2.929 terorističkih akcija (51%), ili mjesečno u prosjeku 834 terorističkih akcije – tabela 1.³⁸

Primjer su i terorističke aktivnosti, akcije koje mnogi autori definišu kao akcije samoubilačkog terorizma, koje su izražene u zadnjih deceniju, dvije. U ovim akcijama korišćeni su raznovrsni načini i sredstva izvršenja. U tom kontekstu, mogu se razlikovati terorističke akcije samoubica terorista na nekoliko nivoa:

- 1) prema polu - muško, žensko;
- 2) prema godinama starosti - djeca, mladi, stari;
- 3) prema broju samoubica – terorista, akcije koje izvodi jedan terorista ili više terorista;
- 4) koordinirano – nekoordinirano djelovanje;
- 5) na istom ili različitim prostorima, i
- 6) u istim ili različitim vremenima.

Prema upotrijebljenim materijalno – tehničkim sredstvima za izvođenje samoubilačkih terorističkih akcija moguća je podjela i na:

- 1) upotrebu motorizovanih sredstava: vozova, autobusa, aviona, kamiona, plovnih sredstava na vodi, i dr.;
- 2) prema samoj žrtvi, žrtvama objektu terorističkih akcija na određeno lice - lica, ličnost u javnom i političkom životu, grupu ljudi, državne objekte, i
- 3) upotrebu biloškog, nuklearnog i drugog oružja za masovno uništenje za izvođenje samoubilačkih terorističkih akcija.

U tom kontekstu su posebno aktuelne prijetnje Islamske države o širenju bubonske kuge (možda i ebole), uzete iz zaraženih životinja, kao oružje protiv ljudi (protiv SAD, i dr.).

Članak iz lista Kurir od 30.08.2014. godine je dovoljan argument o mogućnosti upotrebe biološkog oružja (i ebole) na neke države od strane terorističke organizacije. U članku se navodi sljedeći tekst: „Nove pretnje. ISIL PRETI ŠIRENjEM BUBONSKE KUGE: Pronađen računar sa planovima za napad koji bi šokirao svet! Planeta 15:52, 30.08.2014. Na računaru se nalazi čak 146 gigabajta materijala - ukupno 35.347 dokumenata u 2.367 foldera, pisanih na engleskom, francuskom i arapskom jeziku.

Uz sva zverstva u režiji Islamske države, radikalna grupa ISIL, o kojoj gotovo svakodnevno stižu informacije s područja Iraka i Sirije, pojavila se i šokantna vest o novim apokaliptičnim planovima te najmoćnije terorističke organizacije na svetu koji uključuju napade biološkim oružjem.

Vojnici Sirijske oslobodilačke vojske (FSA), pobunjeničke grupe koja se bori i protiv ISIL i protiv režima Bašara al-Asada, početkom ove godine nakon obračuna s ISIL u sirijskoj pokrajini Idlib došli su u posjed jednog njihovog laptopa, na kome se nalazi više desetina hiljada dokumenata čiji je sadržaj u najmanju ruku zabrinjavajući.

³⁷ Uprava za informatiku, MUP Srbije 1999. godine.

³⁸ Uprava za informatiku, MUP Srbije 1999. godine.

"Njihovi borci su pobjegli prije nego što smo mi upali u zgradu. Ovo smo pronašli - laptop i punjač. Ja sam ga uzeo i ponio sa sobom, ali pojma nemam da li radi i šta je na njemu", ispričao je jedan od vođa FSA Abu Ali prilikom nedavnog susreta sa novinarima.

Zajednički su ga upalili i ispostavilo se da računar sasvim uredno radi. Čak nije bio zaštićen lozinkom. Ali je uslijedilo veliko razočaranje. Kada su kliknuli na "My Computer", činilo se da na računaru nema ničega.

Ipak, detaljnijom provjerom otkrili da se na računaru pod oznakom "Hidden files", odnosno skriveni dokumenti, zapravo nalazi čak 146 gigabajta materijala - ukupno 35.347 dokumenata u 2.367 foldera, pisanih na engleskom, francuskom i arapskom jeziku. Abu Ali im je dozvolio da ih sve kopiraju na eksterni hard drajv.

Pokazalo se da su kopirani dokumenti pravo blago u kojem se, uz razne ISIL-ove ideološke smjernice, nalazi i čitav niz praktičnih savjeta i vodiča za džihadiste. Našli su tako snimke Osame bin Laden, ali i uputstva za izradu bombi, instrukcije za krađu automobila i lekcije o načinima na koje se ispod radara policije i drugih sigurnosnih službi može proći putujući iz jedne džihadističke centrale u drugu.

Nakon sati i sati pretraživanja sadržaja terorističkog laptopa, novinari su zaključili da to nije tek uobičajen skup islamističke propagande i vodiča za teroriste. Došli su do određenih dokumenata koji upućuju na to da je vlasnik računara samog sebe pokušavao da usavrši u izradi biološkog oružja i da je pripremao napad kojim bi u potpunosti šokirao svijet.

Podaci sa računara govore da se vlasnik zove Muhamed S., Tunižanin koji se ISIL priključio na području Sirije, a u svojoj domovini studirao je hemiju i fiziku na dva univerziteta.

Na jednom od univerziteta su potvrdili da je osoba njegovog imena studirala hemiju i fiziku, ali da mu se svaki trag izgubio još 2011. godine. Kada su novinari počeli da se raspituju o detaljima, uputili su ih na policiju.

U jednom dokumentu na 19 stranica na arapskom jeziku Muhamed obrazlaže način stvaranja biološkog oružja i metodu kojom bi bubonsku kugu uzetu iz zaraženih životinja mogao da iskoristi kao oružje protiv ljudi.

"Prednost bioloških oružja je njihova mala cijena, a pri tom mogu da uzrokuju ogromne ljudske žrtve", piše između ostalog u dokumentu, koji uključuje i detaljna uputstva za sigurno testiranje širenja kuge.

"Nakon što ubrizgate mikrobe u male mišev, simptomi bolesti trebali bi da se pojave unutar sljedeća 24 sata", stoji u dokumentu.

Novinari su na laptopu pronašli i tekst fatve koju je objavio ekstremni saudijski vjerski vođa Nasir al-Fahd. Na 26 stranica Fahd, koji je trenutno u saudijskom zatvoru, govori o oružju za masovno uništenje i njegovoj upotrebi.

"Ako muslimani nisu u stanju da pobijede kafire (nevernike) na neki drugi način, tada je upotreba oružja za masovno uništenje dozvoljena, čak i ako to znači da će svi, zajedno sa svojim potomstvom, biti ubijeni i zbrisani s lica Zemlje", nedvosmislen je Fahd u svojoj fatvi.

Naravno, ovdje je riječ tek o jednom računaru sa mnogo dokumenata i ambicioznih planova, ali za sad nema dokaza da ISIL ima biološko oružje i koliko je daleko dospio sa planovima za njegovo korišćenje. Poznato je da je i Al-Kaida, teroristička mreža iz koje je ISIL proistekao, a na kraju se od nje odmetnuo, niz godina pokušavala da učini nešto na planu bioterorizma, ali do sad u tome nije bila pretjerano uspješna.

Svojevremeno su se pojavili i snimci gdje bin Ladenova ekipa radi ekperimente sa psima, ubijajući ih otrovnim gasom, ali čini se da su te nedužne životinje bile jedine žrtve al-Kaidinog biološkog napada.

Ali, činjenica je da je Tunizanin Muhamed u svojim dokumentima iznosio neke prilično konkretne planove što je samo po sebi dovoljno da se potencijalne mete ISIL itekako zabrinu.

"Najveći problem sa ovakvim oružjem je nedostatak funkcionalnog distribucijskog sistema putem kojeg bi se ubilo mnoštvo ljudi. Ali proizvesti prilično opasno oružje, ja mislim da je to svakako unutar dosega Islamske države", izjavio je švedski ekspert za bezbjednost Magnus Ranstorp.

ISIL trenutno najveću prednost ima u činjenici da je uspio da preuzme kontrolu nad ogromnom teritorijom i sasvim je moguće da Muhamed, ili ljudi poput njega, negdje na sigurnom potajno rade na razvoju novih biooružja.

Ukratko, što duže kalifat ostane na životu, to je veća vjerovatnoća da će članovi ISIL sa naučnim bekgraundom uspjeti da smisle i da proizvedu nešto grozno i opasno.

Da su namjere Islamske države smrtonosne, ostavlja već spomenuti Muhamedov dokument na 19 stranica.

"Treba uzeti male granate sa virusom i baciti ih na područja kao što su podzemna željeznica, fudbalski stadioni ili mjesta za zabavu. Najbolje bi bilo napad izvesti blizu uređaja za klimatizaciju, a može da se koristi i tokom samoubilačkog napada."

U jednom kasnijem intervjuu za CNN, novinar Harold Dornbos je sadržaj laptopa nazvao kolekcijom materijala za potpuno uništenje cijelog svijeta.

Ali britanski ekspert za bezbjednost Dženifer Kol u izjavi za Dejli mejl tvrdi da opasnost i nije pretjerano velika.

"To što su oni pronašli na laptopu nije ništa neočekivano. Već viđeno mnogo puta. Plus, biološko oružje je jako nepredvidljivo, nije moguće znati gdje će se sve raširiti, nije ga moguće kontrolisati. Zato režimi i terorističke grupe uvijek oklijevaju sa njegovom upotrebom", kaže Kol.

S druge strane, dodaje i da je bubonsku kugu danas ionako moguće tretirati antibioticima.

Bezbjednosni analitičar CNN i bivši operativac CIA Bob Baer kaže da je, razgovarajući sa svojim bivšim kolegama o konkretnom sadržaju pronađenog laptopa, došao do zaključka da bi ISIL mogao da se upusti u pokušaj širenja ebole, ali dokaz za to nije pružio.

(Jutarnji.hr)³⁹.

2.5. Metode i sredstva terorizma

Subjekti društva, politike, terorizma, svoje aktivnosti i akcije, ostvaruju upotrebom raznovrsnih metoda i sredstava, koje su funkcionalnog i instrumentalnog karaktera. Oružani ili neoružani oblici terorističkih aktivnosti i akcija (terorizam podrazumijeva postojanje i upotrebu oružja i drugih sredstava, nasilje, strah, i sl.) su metod i sredstvo radi realizacije utvrđenih interesa i ciljeva. Tako npr., ubistvo civila ili drugih lica od eksplozije bombe u Baliju 2002. godine, napad na željeznicu u Londonu 2005. godine, jeste metod kojim se teži realizacija terorističkih ciljeva. Ali, i izazivanje straha i zastrašivanje albanskog naroda na Kosovu i Metohiju od strane OVK tokom 1998. i 1999. godine, takođe je metod, i sredstvo instrumentalnog karaktera, kojim se realizuju postavljeni ciljevi terorističke organizacije.

Terorizam kao metod i sredstvo politike, kao pojava i proces u ostvarivanju određenih ciljeva, koristi razne metode i sredstva u zavisnosti od karaktera organizacije društva.

Metod je nužan činilac terorističke aktivnosti i političkog ponašanja subjekata terorizma, politike – političkog, koji izaziva određene efekte i posljedice racionalno i funkcionalno je povezan sa ciljem,

---

³⁹ www.kurir-info.rs/.../isil-preti-sirenjem-bubonske-kuge-pronaden-racuna

ciljevima, svrshodan, i isti je nužan činilac strukture politike i političkih procesa. Metod rada, metod djelovanja subjekata terorizma čine tri bitna segmenta, i to: idejno – ideološki dio koji obuhvata sistem vrijednosti i norme ponašanja, saznavni dio koji čine kategorijalno-pojmovni sistem i saznanja zakona društvenih i političkih kretanja, kao i tehnički dio, koji čine postupci i sredstva kojima se realizuju postavljeni ciljevi.

Ostvarivanje aktivnosti subjekata terorizma primjenom raznovrsnih metoda se ostvaruje funkcionisanjem podsistema informisanja, odlučivanja, organizovanja, komuniciranja i vrednovanja.

Osnovne metode terorizma su metode sukoba i metode saradnje, koje se ostvaruju posredstvom metoda prinude, iznude, dovođenje određenih subjekata u situaciju bez postojanja alternative, i metode prisile, koja podrazumijeva direktnu primjenu fizičkog i drugog nasilja.

Metode i sredstva subjekata terorizma primjenjuju se zavisno od situacije i od mogućih i raspoloživih sredstava.

Sva sredstva koja praktikuju subjekti terorizma možemo svrstati u materijalno-tehnička, organizaciona i sredstva djelovanja na svijest. Generalno, sva sredstva subjekata terorizma, možemo klasifikovati na sredstva stimulacije i sredstva sprječavanja. Sredstva stimulacije su tehnike i postupci koji pokreću, podstiču, jačaju određenu aktivnost i sredstva destimulacije su tehnike i postupci koji određene aktivnosti destimulišu, onemogućavaju i negiraju. Navedena sredstva stimulacije i destimulacije možemo svrstati u osnovi u materijalno-tehnička i psihička sredstva.

Pod psihičkim sredstvima podrazumijevamo sve vrste i negativnog uticaja svijesti, sistem vrijednosti, ideologije, radi podsticanja ili sprječavanja određenih aktivnosti.

2.6. Efekti, rezultati i posljedice terorizma

Terorizam kao društvena i politička pojava, struktura i proces, ostvarujući razne odnose i veze sa drugim pojavama i procesima, ali istovremeno i unutar samog sebe, izaziva raznovrsne efekte, rezultate i posljedice, i to, prije svega, u svojim unutrašnjim okvirima, a takođe i u spoljnim, odnosno okruženju, kom on na određen način i pripada, djelimično ili u cjelosti.

Kao društvena i politička pojava terorizam (za koji možemo istaći da ima pretežna svojstva akcionog tipa, čije su osnove nastanka u određenim društvenim i političkim potrebama, interesima i ciljevima) je usmjeren ka ostvarivanju artikulisanih, namjeravanih i očekivanih efekata, rezultata i posljedica.

Tako npr., neka uspješno izvedena teroristička akcija kojom je ubijen veliki broj lica ili nanijeta razaranja određenih objekata, materijalna šteta ogromna, strah masovan, može imati raznovrsne efekte, rezultate i posljedice. Djelovanje može biti pozitivno i negativno u pravcu po izvršioce djela, tako što može obeshrabiliti napadnutu stranu koja iz straha prihvata zahtjeve izvršilaca terorističkih akcija; ili, može podstaći žrtvu napada na ofanzivniju i organizovaniju odbranu. Znači, trenutno i povoljan rezultat terorističke akcije, ne mora biti i konačno pozitivan. U nekim slučajevima dolazi i do izostanka pravog efekta, što je faktički znak nedovoljne realizacije cilja.

Terorističke akcije izvedene na London jula 2005. godine, imale su posebne efekte, rezultate i posljedice, pored ostalih: da izvrgnu ruglu predstvu o britanskim gradovima kao antiteroristički bezbjednim, da omalovaže samouvjerene obavještajno – bezbjednosne službe, da se osvete zbog britanskog vojnog angažovanja na nekoliko ratišta u svijetu, da izazovu strah kod stanovništva, i sl.

Terorizam kao pojava i proces ostvaruje se raznovrsnim aktivnostima kojima se postižu određeni efekti, rezultati i posljedice po subjekte i zajednice, tako da neki mogu biti pozitivni, a neki negativni ili neutralni, kako po subjekte kao učesnike političkih procesa, tako i same zajednice. Pod efektima možemo shvatiti sve što proizilazi iz političkih i drugih procesa, u kojima subjekti terorizma mnogobrojnim aktivnostima preduzimaju u ukupnosti, na određenom prostoru i vremenu.

Pod posljedicama možemo shvatiti pojave i odnose, koji su proizašli iz aktivnosti subjekata terorizma, nezavisno od njihovih ciljeva ili čak nasuprot njihovim ciljevima, očekivanjima ili neočekivanjima, a pod pojmom rezultati označavamo stepen ostvarivanja ciljeva aktivnosti subjekata terorizma. Ocjena, vrednovanje, efekata, rezultata i posljedica je sistematična i složena procedura koja proizilazi iz mnogobrojnosti subjekata na koje se odnose efekti, rezultati i posljedice, na koje djeluju i svojstva istih, te su u tom smislu moguće i razne situacije. Ukupnost efekata, rezultata i posljedica po određene subjekte terorizma, politike, zajednicu, mogu biti pozitivni, negativni, neutralni sa mnoštvom raznih varijeteta. Efekti, rezultati i posljedice mogu biti pozitivni ili negativni, namjeravani – nenamjeravani, maksimalni – minimalni, direktni – indirektni, funkcionalni – disfunkcionalni, usmjereni ka održanju, poboljšanju ili pogoršanju političke situacije u ukupnosti ili u parcijalnim segmentima.

GLAVA 3: PROBLEMI NAUČNOG DEFINISANJA TERORIZMA

3.1. Naučni problemi prilikom definisanja terorizma

Kao pojava, struktura, proces i određena aktivnost i akcija, terorizam⁴⁰ kako u bližoj ili daljoj prošlosti, tako i u savremenim društvenim i političkim uslovima je aktuelan, naučno i društveno značajan. On je kao specifičan realitet, jedan od najtežih problema međunarodne zajednice. Događaji i činjenice, u posljednjih nekoliko godina, kao npr. tokom i 2014. godine, ukazuju da angažovanost relevantnih činilaca u međunarodnoj zajednici, na realizaciji zajedničkih pristupa borbe protiv terorizma, nisu dali adekvatne rezultate. Naprotiv, terorizam je objektivno i dalje moćno sredstvo za ostvarivanje ciljeva u različitim oblastima društvenog i političkog života.

Na osnovu uvida u postojeći naučni fond, prilikom naučnog definisanja terorizma⁴¹, postoji nekoliko opštih saglasnosti. Prije svega, postoji opšta saglasnost, da se radi o aktivnosti za koju je karakterično nasilje, svjesna i planska i organizovana primjena nasilja ili prijetnja nasiljem, drugo da je cilj tih aktivnosti određeno činjenje ili nečinjenje, treće da se terorizmom ugrožavaju osnovna ljudska prava, četvrto da su efekti i posljedice teške i nenadoknadle, peto da je terorizam prema međunarodnim ugovorima, konvencijama, sporazumima, nacionalnim zakonodavstvima, zabranjen.

Međutim, s druge strane, postoji i mnoštvo nesaglasnosti oko definisanja pojma terorizma, odnosno da li se radi o pojavi jedinstvene prirode, bez obzira da li se vrši u državnim ili međunarodnim okvirima, negiranje pojma i realiteta državnog terorizma, pravo na preventivno djelovanje države ili država radi zaštite od terorizma, oko određenja subjekata, ciljeva, interesa, aktivnosti, metoda i sredstava, efekata, rezultata i posljedica (očekivanih odnosno neočekivanih) terorizma i terorističkih akcija. Uzrok neasaglasnosti proizilazi zbog sukoba političkih i drugih interesa države – država, a što se reflektuje i na teorijske pristupe.

O terorizmu kao pojavi, realitetu, postoji mnoštvo kolektivnih i pojedinačnih iskaza, stavova i ocjena, definicija, počev od Organizacije Ujedinjenih nacija, Evropske unije, političara najmoćnijih i najrazvijenijih zemalja, naučno-istraživačkih institucija, naučnika raznih orijentacija, publicista, čiji se iskazi baziraju na empirijskim i teorijskim saznanjima, saznanjima naučnih

---

40 Semantički, terorizam potiče od latinske riječi terror, što znači strah, i predstavlja svojevrsno nasilje (atentati, sabotaže, otmice, umorstva, ucjene, i tako dalje), najčešće jedne manjine nad većinom, s političkim ciljem da se destabilizira ili preuzme vlast.

Ibler V: Rječnik međunarodnog javnog prava, Zagreb, 1987, str. 317

41 Kod definisanja generalno, kao i kod definisanja terorizma, nužno je utvrditi,

„1. Konstatovanje postojanja problema u teoriji i praksi, na osnovu određenih manifestacija:

- 1.1. nedostatak saznanja ili nedovoljno saznanje;
- 1.2. način nastanka- slučajan, nameran, sistematski, po određenim pravilnostima;
- 1.3. pripadnost određenoj nauci, naučnoj disciplini;
- 1.4. svojstva problema – da li je problem teorijski, metodološki, stvaran ili kvazi problem;
- 1.5. da li se problem može opisati, definisati, klasifikovati;
- 1.6. značaj problema
  - 1.6.1. naučni značaj i značaj za određenu nauku, naučnu disciplinu,
  - 1.6.2. društveni značaj,
- 1.7. mogući uticaji problema u sferi društvenih kretanja i na naučna saznanja;
- 1.8. da li se problem može istraživati“.

Dragan Tančić, Konceptualizacija istraživanja u političkim naukama, mr. rad, Fakultet političkih nauka, Beograd, 2006, str. 71- 72.

institucija, bezbjednosnih službi i na rezultatima mnogih samostalnih istraživača. Pored mnoštva iskaza i definicija raznih kolektivnih i pojedinačnih subjekata o terorizmu, nesporno je da sve do danas nije oformljena jedna opštevažeća, opšteprihvaćena naučna definicija terorizma, na osnovu koje bi se terorizam mogao precizno identifikovati kao odgovarajući realitet. Posljedica nepostojanja opšteprihvaćene naučne definicije terorizma jeste i postojanje i mnoštva opštih i posebnih nesaglasnosti, nesporazuma i nerazumijevanja i u vezi formiranja, konstituisanja, jedne jasne opštevažeće, opšteprihvaćene i međunarodne norme, na osnovu koje bi se mogla izvršiti identifikacija i prepoznavanje terorizma, teroriste, da bi se o istim moglo suditi relativno osnovano, usaglašeno i meritorno.

Kao pojava, aktivnost i proces terorizam, s jedne strane, jedan je od oblika ugrožavanja svake države, kojom se napadaju, pre svega, osnovne vrijednosti, ustavom utvrđeni poredak, suverenitet, teritorijalni integritet, ukupna bezbjednost države i odbrambeni sistem i druge vrijednosti, ali, sa druge strane, terorizam je pojava i proces, metod i sredstvo politike, političke borbe, radi očuvanja i proširenja političke i suverene vlasti države, odnosno država.

Država, savezi država i subjekti države i država, međunarodne organizacije, u ostvarivanju zaštite od terorizma preduzimaju i primjenjuju raznovrsne aktivnosti, različitih usmjerenja i različitih nivoa intenziteta, kako bi preduprijedili posljedice terorizma po međunarodnu zajednicu, državu(e) i građane države. U tom smislu su posebno značajna naučna istraživanja, s jedne strane terorizma i terorističkih akcija, a sa druge strane, istraživanje aktivnosti države – država, međunarodne zajednice radi zaštite od terorizma i terorističkih akcija, sa posebnim naglaskom na naučnom istraživanju terorizma, u smislu da se terorizam istražuje po modelu tipskog predmeta istraživanja i po modelu procesa istraživanja političkih nauka.⁴²

Naučna istraživanja terorizma, zbog protivrječnih shvatanja politike i terorizma su, kako u društvenim, a, prije svega, političkim naukama, različitih teorijskih i metodoloških pristupa, različitih shvatanja predmeta i metoda nauka, i različitih određenja i na razne načine određena, te se u tom smislu i javlja mnoštvo i saglasnosti, odnosno nesaglasnosti pri naučnom istraživanju i definisanju terorizma.

3.2. Definisane terorizma od strane OUN, na internim međudržavnim antiterorističkim skupovima, evropskim dokumentima, krivičnim zakonima: SFRJ, SAD

Termin terorizam, na koji se poziva studija Generalnog sekretara OUN-a, po prvi put je upotrijebljen u izvještaju koji je donijet na III Međunarodnoj konferenciji za unifikaciju krivičnog prava, 1930. godine u Briselu⁴³.

Društvo naroda je 1937. godine donijelo Ženevsku konvenciju⁴⁴ o sprečavanju i kažnjavanju terorizma, ali ova konvencija nije stupila na snagu, jer nije ratifikovana od dovoljnog broja zemalja.

⁴² O tipskom modelu predmeta istraživanja i modelu procesa istraživanja, koji nužno treba primijeniti i na istraživanje terorizma i žrtava terorizma nužno treba detaljnije vidjeti u knjizi dr. Slavomira Milosavljevića i dr. Ivana Radosavljevića: „Osnovi metodologije političkih nauka“, Službeni glasnik, Beograd, 2000., str. 77 – 92, 409 – 667.

⁴³ Gaćinović Radoslav: „Savremeni terorizam“, Grafomark, Beograd, str. 57 – 63.

⁴⁴ Konvencija je donijeta poslije većeg broja atentata i povodom ubistva kralja Aleksandra Karađorđevića i ministra Barthoua u Marselju 1934. godine od strane hrvatskih ustaša. Ante Pavelić i Eugen Kvaternik, dva pretpostavljena saučesnika su pobjegli na teritoriju Italije čiju su ekstradiciju zahtijevali francuski državni organi, čiji zahtjev je Italija

Generalna skupština Ujedinjenih nacija dvije godine poslije završetka II Svjetskog rata razmatrala je problem terorizma i na Drugom zasjedanju održanom 21.11.1947. godine usvojila je Rezoluciju 177/II kojom je Komisiji za međunarodno pravo naloženo da pripremi Nacrt kodeksa zločina protiv mira i bezbjednosti čovječanstva. Navedena Komisija je Generalnoj Skupštini podnijela Nacrt kodeksa 1954. godine. U čl. 2, paragraf 6, utvrđeno je „ukoliko vlasti jedne zemlje preduzimaju ili ohrabruju terorističke aktivnosti koje su sračunate na izvođenje terorističkih akata u drugoj zemlji, to se proglašava zločinom protiv mira i bezbjednosti čovečanstva.“

Rezolucijom Generalne Skupštine Ujedinjenih nacija br. 1186/XII od 11. 12. 1957. godine zatraženo je mišljenje država u vezi sa Nacrtom kodeksa i odgođena je rasprava o terorizmu na neodređeno vrijeme. Od tada pa sve do 1972. godine problem terorizma nije bio predmet šireg razmatranja. Poslije niza terorističkih akcija tokom 1971/1972. godine, a posebno poslije terorističke akcije u Minhenu 1972. godine prilikom održavanja Olimpijskih igara⁴⁵ pokrenuta je ofanzivna antiteroristička kampanja. Rezultat kampanje je što je tadašnji Generalni sekretar Ujedinjenih nacija Kurt Valdhajm stavio na dnevni red 27-og zasjedanja Generalne Skupštine UN-a i tačku pod naslovom: „Mjere za sprečavanje međunarodnog terorizma koji ugrožava ili uzima nevine ljudske živote ili narušava osnovne slobode“. Nažalost, na samom početku debate 27 država je glasalo protiv stavljanja terorizma na dnevni red GS UN-a, a 66 država je bilo za, a 33 države su bile uzdržane.

Rezolucijom Savjeta bezbjednosti UN-a br. 1269 iz 1999. godine bezrezervno su osuđena „sva djela, metode i aktivnosti terorizma kao kriminalne i neopravdane, bez obzira na motiv“, a Rezolucijom UN-a br. 1368, usvojene na Savetu bezbjednosti 12. septembra 2001. godine, smatra se da je terorizam, u većini slučajeva politički akt, čiji je cilj da proizvede dramatične i smrtonosne žrtve nad civilima i da stvori atmosferu straha, uglavnom zbog političkih i ideoloških (sekularnih i religijskih) ciljeva. Terorizam je kriminalni akt, ali je i više od kriminala. Da bi se prevazišao terorizam kao problem, neophodno je da se shvati njegova politička svrha, kriminalna osnova i psihologija. Takođe je istaknuto, da države treba da sarađuju i da čine sve što je u njihovoj moći, kako bi izvršio, organizatori i pokrovitelji terorističkih djela pravno odgovarali za sve posljedice svojih djela. Od tada do danas usvojeno je više Rezolucija o terorizmu i verifikovano nekoliko međunarodnih Konvencija o suzbijanju pojedinih vidova međunarodnog terorizma. Mnoge rasprave o terorizmu u Ujedinjenim nacijama pokazale su da nema opšte niti dovoljne saglasnosti o definisanju terorizma niti mjerama kojima bi se spriječio terorizam.

Razlike u shvatanjima terorizma ispoljile su se ne samo kod članica Ujedinjenih nacija, već je ta razlika izražena i na mnogim internim međudržavnim antiterorističkim skupovima 1996. godine: u Šarm el Šeiku (13. marta 1996.), Parizu (13. jula 1996.), Kairu (30. jula 1996.) i Teheranu (11.

---

odbila pozivajući se na Ugovor o ekstradiciji između Italije i Francuske iz 1870. g. na osnovu kog je isključena ekstradicija za političke delikvente. Marseljski atentat je doveo u pitanje odnose između Francuske i Jugoslavije i Mađarske i Italije, jer se aktivnost hrvatskih terorista protezala na teritoriji više država. Taj događaj je dobio međunarodni karakter, a manifestacija ovakvog međunarodnog kriminalnog akta je dobila u to vrijeme dobiti poseban značaj.

⁴⁵ Dana 5. septembra 1972. godine, osmorica Palestinaca zauzeli prostorije izraelskih sportista na Olimpijskim igrama u Minhenu i zadržali devetoro sportista kao taoce. Prilikom njihovog oslobađanja od strane njemačkih snaga bezbjednosti, poginuli su svi taoći i pet terorista. Ta akcija imala je strahovit efekat na međunarodnu javnost, a posebno iz razloga što je Izrael, u znak odmazde, bombardovao palestinske izbjegličke logore u Libanu, što je za posljedicu imalo daleko veći broj žrtava.

decembra 1997.). Na samitu u Šarm el Šeiku, Simon Peres zastupao je stav da terorizam nije anonimn, već da ima odgovarajuću infrastrukturu, račune u bankama i široku mrežu koja se prikriva iza „humanitarnih organizacija“, a da na čelu svega stoji Iran dok su ostali učesnici zastupali suprotne stavove. Državnici Evropske Unije insistirali su na tome da se usvoji zajednički odgovor i da svijet krene u beskompromisan obračun sa terorizmom. Predsjednik SAD-a smatrao je da će se postići ogroman uspjeh ukoliko se učesnici skupa obavežu da „identifikuju izvore finansiranja terorističkih grupa i sarađuju u njihovom potpunom onespobljavanju“. Predstavnik Rusije zalagao se za udruživanje napora međunarodne zajednice u borbi protiv terorizma, a učesnici iz Saudijske Arabije su ukazali na uzroke terorističkih napada na Izrael.

Naime, osuđene su nasilne akcije koje su se desile u Tel Avivu i okupiranim teritorijama. Predstavnici Arapskih zemalja su nastojali da se prihvati njihovo gledište o terorizmu kao globalnom, svetskom fenomenu ali odbacujući njegova posebna geografska ili verska obeležja.

U Kairu (30. jula 1996.) na antiterorističkom skupu arapskih zemalja učesnici su definisali terorizam kao □ svaki oblik organizovanog nasilja koje izaziva teror i strah □, ali su isključili mogućnost da je terorizam oružana borba naroda pod okupacijom, odnosno da isti ne može biti legitimna borba naroda u južnom Libanu i Palestinaca na Zapadnoj obali Jordana i u Gazi protiv izraelske okupacije njihove zemlje. Nasuprot njima, najviši predstavnici sedam najrazvijenijih zemalja (G-7) i Rusije, na Pariskom skupu donijeli su zaključak da je najopasniji islamski terorizam, pri tom aludirajući na podršku Irana, koju je pružao palestinskim organizacijama Hezbolah-u i Hamas-u.

Na sastanku u OIK u Teheranu (9.–11. decembra 1997.) napravljena je jasna slika između klasičnog terorizma i prava naroda koji žive pod okupacijom na pravo na samoopredjeljenje.

U Deklaraciji sa tog skupa insistira se na jačim oblicima saradnje međunarodne zajednice u borbi protiv terorizma i apeluje se na svijest da ne pružaju utočište teroristima već da pruže pomoć u njihovom privođenju.

Terorističke akcije izvršene u Evropi 60-tih i početkom 70-tih godina, kao što su teroristička događanja u Minhenu, Londonu, na Rimskom aerodromu Fiumicinei i drugi⁴⁶, imali su za posljedicu da se u Evropi preduzme niz aktivnosti na području prevencije i represije terorizma. U tom smislu je usvojena Haška konvencija, Evropska konvencija o suzbijanju terorizma i druge konvencije, gdje ćemo za potrebe ovog rada izdvojiti nekoliko konvencija u kojima je definisan pojam terorizma⁴⁷.

Haškom konvencijom definisano je ponašanje posebnog krivičnog djela međunarodnog terorizma, a koje se odnosi na otmicu vazduhoplova kao delikta međunarodnog prava i utvrđena obaveza država ugovornica da to djelo sprječavaju strogim kaznama. Prema čl.1 Haške konvencije krivično djelo čini „svako lice koje u vazduhoplovu u letu, nezakonito i nasilno ili prijetnjom nasilja

---

⁴⁶ Vladan Vasiljević: Pokušaj određivanja terorizma kao međunarodnog zločina, Jugoslovenska revija za međunarodno pravo, Beograd, 1973. br.1-3, str.71.

M. Klarin: Terorizam, Beograd, 1978, str.62.

⁴⁷ Haška konvencija usvojena 16.12.1970. uz učešće 77 država, Konvencija Savjeta Evrope (ETS br. 090) usvojena je 27.11.1977. godine, a novelirana Protokolom od 15.5.2003. godine koja je sastavni dio ovog rada, a nalazi se u prilogima.

zapljeni vazduhoplov ili vrši kontrolu nad njim⁴⁸. □ Iz opisa djela se vidi da se kao objekt radnje izvršenja pojavljuje vazduhoplov, i to samo civilni, iz razloga što se Konvencija ne primjenjuje u situacijama kada je vazduhoplov upotrijebljen u vojne, policijske ili carinske svrhe (čl.3.s.2.). Ovo krivično djelo se može izvršiti samo u letu i isključuje se primjena ove Konvencije na otmice sa zemlje. Ova Konvencija ima karakteristike parcijalne konvencije i njen značaj ističemo, prije svega, imajući u vidu da se njome definiše jedan „poseban tip terorističkog ponašanja“ sadržanog u izvršenju terorističkog akta u vazduhoplovu u letu.

Evropska Konvencija o suzbijanju terorizma od 27.1.1977. godine (sam naslov) upućuje nas na zaključak da se njom imaju u vidu države članice Savjeta Evrope i terorizam koji je usmjeren protiv države. Ovom Konvencijom se ispuštaju odredbe o individualnom i grupnom terorizmu nepolitičke prirode, kao i terorizam koji može da se vrši i od strane države. Konvencija sadrži niz krivičnih djela, koja su predmet postojećih višestranih međunarodnih ugovora, a potom djela koja pretpostavljaju izvršenje posebno nabrojanih akata. Kada se analiziraju krivična djela koja čine predmet postojećih višestranih međunarodnih ugovora, riječ je, prije svega, o djelima obuhvaćenim Konvencijom o suzbijanju nezakonite otmice vazduhoplova, potpisane u Hagu 16.12.1970. godine i Konvencijom o suzbijanju nezakonitih akata upravljenih protiv civilnog vazduhoplovstva, potpisane u Montrealu 23.9.1971. godine (čl.1. al.b). Ove dvije konvencije imaju za predmet inkriminacije, koje su faktički bile nepoznate većem broju država, otmicu vazduhoplova i djelo ugrožavanja bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva, kao krivična djela terorizma, a što smo dijelom istakli u prethodnom pasusu.

Ovom, Evropskom konvencijom, se određuju dobra koja se štite: život, tjelesni integritet, bezbjednost lica i imovine, obuhvataju se određena ponašanja, kao što su: otmice, uzimanje talaca, protivpravno zadržavanje, obilježava se upotreba opasnih sredstava i to bombi, granata, automatskog oružja i sl. Navedena sredstva imaju mogućnost da prouzrokuju pogubne posljedice za ljude i imovinu, štetna po život i tijelo ljudi.

Tokom 2001. godine OUN naglašava da je terorizam, u osnovi politički akt, čiji je cilj je da izazove ogromene žrtve nad civilima i da se formira atmosfera straha, prije svega, zbog političkih i ideoloških ciljeva. OUN ističe da države treba da sarađuju i da preduzmu sve mjere, kako bi se osumnjičeni izvršioc, organizatori i pokrovitelji terorističkih djela pravno odgovarali za sve posljedice svojih djela⁴⁹. Ujedinjene nacije ističu da se mora biti jako oprezan tokom davanja raznih podrški svim mjerama koje se preduzimaju u cilju borbe protiv terorizma. Ističe se kao generalni stav, da terorizam zaslužuje univerzalnu osudu, a borba protiv terorizma zahtijeva valjano određivanje planiranja u borbi protiv terorizma⁵⁰.

---

⁴⁸ Formulacija dijela otmice vazduhoplova ugrađena je u Nacrt Potkomiteta pravnog komiteta ICAO je bila nešto šire postavljena. O ovom nacrtu pomenutog potkomiteta v. „Canadian Yearbook of International Law“, 1969, P.286: isto, up. ICAO Document L.C./S.C. SA.838/LC/157.

⁴⁹ Rezolucija Ujedinjenih nacija 1368, Savjet bezbjednosti 12.09.2001. godine: „Savjet bezbjednosti potvrđuje principe i svrhu Povelje Ujedinjenih nacija, poziva sve države da rade zajedno kako bi se što prije priveli pravdi počinioci, organizatori i pokrovitelji terorističkih napada“.

⁵⁰ Rezolucija Savjeta bezbjednosti 1373 (2001), Annex Report of the Policy Working Group on the United Nations and Terrorism, 2004, Internet, www.un.org/terrorism/a57273.doc.

U dokumentu Saveta Evrope „Zajednički stav Evrope od 27.12.2001. godine o primjeni određenih mjera u borbi protiv terorizma“⁵¹ terorizam je na posredan način definisan preko odredbe terorističko djelo. Pod terorističkim djelom se smatralo jedno od učinjenih djela sa namjerom, koje imajući u vidu okolnosti u kom je nastalo, može da ošteti neku državu ili međunarodnu organizaciju, koje je počinjeno sa ciljem da ozbiljno zastraši stanovništvo ili natjera vladu ili međunarodnu organizaciju da učini, odnosno ne učini neko djelo, ili destabilizuje ili uništi osnove strukture države, odnosno međunarodne organizacije. Ovaj dokument ne poznaje državni terorizam, već se naglašava da je država glavni faktor borbe protiv terorizma, ali istovremeno se država nigdje ne vidi ni kao potencijalni, mogući inspirator, pomagač ili kao jedan od subjekata terorizma.

Generalna Direkcija za ljudska prava Savjeta Evrope u dokumentu „Smjernice o ljudskim pravima i borbi protiv terorizma“ od 11.7.2002. godine, odnosno aprila 2003. godine, odredila je terorizam kao terorističko djelo. U tom smislu se na indirektnan način pod terorizmom shvata „terorističko djelo, svaki prestup počinjen od strane pojedinaca ili grupe koje pribjegavaju nasilju ili prijetnji nasiljem protiv neke države, njenih institucija, protiv stanovništva uopšte odnosno protiv određenih pojedinaca, a motivisani su separatističkim težnjama, ekstremnim ideološkim faktorima i namjeravaju a stvore osećaj straha kod zvaničnih vlasti, kod pojedinaca odnosno dijelova društva ili javnosti u cjelini“⁵².

Terorizam je u većini zemalja predviđen kao krivično djelo. Krivičnim zakonikom SAD pod terorizmom se označava □politički motivisano nasilje s predumišljajem počinjeno protiv neboraca od strane nedržavnih skupina ili prikrivenih agenata, obično sa namjerom da se utiče na publiku... Pojam međunarodni terorizam označava terorizam koji obuhvata građane ili teritorije više zemalja... Pojam teroristička grupa označava ma koju grupu koja upražnjava ili ima značajne podgrupe koje upražnjavaju međunarodni terorizam“⁵³. Prema definiciji FBI. „terorizam je nezakonita primjena sile ili nasilja prema licima ili imovini kojim se zastrašuje ili vrši prinuda nad vladom, civilnim stanovništvom, ili ostalima, radi ostvarivanja političkih i društvenih ciljeva“⁵⁴. Sekretarijat za odbranu SAD iz 1990. godine predložio je sljedeću definiciju terorizma: □ Nezakonita upotreba sile ili prijetnja njome, ili izazivanje nasilja protiv pojedinaca i svojine kako bi se zastrašile vlade ili države i prisilile na nešto, često radi postizanja političkih, religioznih ili ideoloških ciljeva."

Krivičnim zakonom Jugoslavije, članom 125, pored drugih odredbi, pod terorizmom se shvatalo vršenje nasilja prema pojedincima, grupama ljudi ili imovinskim dobrima. Teroristički akti su bili pretežno politički motivisani. Vršenje atentata prema visokim državnim funkcionerima, izazivanje straha kod ljudi, rušenje značajnih privrednih ili vojnih objekata i drugi teroristički akti su najčešće usmjereni ka destabilizaciji društveno – političkog i ekonomskog uređenja jedne države. Terorizam je djelo pojedinaca, ali je najčešće organizovano nasilje iza koga stoje pojedine političke ili druge organizacije, pa i države.

Pod terorizmom se smatralo i izazivanje požara, eksplozije ili preduzimanje neke druge opšteopasne radnje ili akta nasilja kojima je stvoreno osjećanje nesigurnosti kod građana u namjeri

---

51 Internet/ [www.coe.int/T/E/Human rights/h/inf \(2002\)8 eng.pdf](http://www.coe.int/T/E/Human%20rights/h/inf(2002)8_eng.pdf)

52 Smjernice o ljudskim pravima u borbi protiv terorizma, usvojene na 804 sastanku Komiteta ministara od 11.7.2002. godine, internet adresa kao kod prethodne fusnote.

53 Internet. www.Terrorizam.com

54 Navedene definicije terorizma mogu se pogledati u okviru: The Terrorism Research Center, Inc. (TRC), Internet, www.terrorism.com, www.homelandsecurity.com; International Policy Institute for Counter-Terrorism, www.ict.org.il

ugrožavanja ustavom utvrđenog državnog i društvenog uređenja ili bezbjednosti SFRJ. Radnja izvršenja je preduzimanje neke opšteopasne radnje ili akta nasilja kojima se zbog njihove prirode ili upotrijebljenih sredstava stvara opasnost za imovinu i ljude.

Posljedice ovog krivičnog djela se sastoje u stvaranju osjećanja lične nesigurnosti kod građana, koje se manifestuju osjećanjem ugroženosti zdravlja, imovine ili nekih drugih sloboda, koje nastaju kao posljedica terorističkih akata. Ovo krivično djelo je izvršeno preuzimanjem opšteopasne radnje ili nekog akta nasilja. Moguć je i pokušaj djela, npr. atentata ili pokušaj izazivanja požara ali do atentata ili požara nije došlo iz nekih razloga, a to je učinjeno u navedenoj namjeri.

Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice, a ne samo građanin matične države. Djelo se može izvršiti samo sa direktnim umišljajem, uz koji mora da postoji i namjera ugrožavanja državnog ili društvenog uređenja ili bezbjednosti SFRJ⁵⁵. Za ovo djelo je bila propisana kazna od najmanje tri godine zatvora.

3.3. Pojedinačne definicije terorizma

U našoj domaćoj, kao i stranoj naučnoj literaturi mogu se pronaći mnoge pojedinačne definicije terorizma. Radi uvida u različite teorijske pristupe kod definisanja terorizma, opredijelili smo se da prikazemo nekoliko enciklopedijskih definicije i jedan broj definicija domaćih i stranih autora. Na osnovu navedenih definicija utvrdićemo da postoji mnoštvo definicija terorizma, pri čemu se istovremeno može konstatovati, da u naučnom fondu ne postoji opšta saglasnost kada se definiše terorizam kao realitet i kao pojam.

Autori Političke enciklopedije pod terorizmom smatraju doktrinu i metod borbe za određene ciljeve sistemskom upotrebom nasilja⁵⁶. U Maloj enciklopediji, Prosvete⁵⁷, terorizam je definisan kao ideologija i metod borbe za političke ciljeve. Autori Vojnog leksikona pod terorizmom smatraju □organizovanu i sistemsku primjenu nasilja sa namjerom da se izazivanjem straha i lične nesigurnosti građana naruši autoritet države ili ostvare neki politički ciljevi⁵⁸.

Prof. T. Živanović smatra da se terorizam sastoji u zastrašivanju stanovništva pomoću akata nasilja⁵⁹. George Sliwowski ističe strah kao bitan činilac terorizma, koji im daje ogromnu moć i dovodi ga u vezi sa usavršavanjem sredstava komunikacije⁶⁰. Rusell, Banker i drugi, definišu terorizam kao prijetnju ili stvarnu upotrebu sile ili nasilja, da se postignu politički ciljevi, kroz strah, prinudu, zastrašivanje⁶¹. Radoslav Stojanović definiše terorizam kao akt fizičkog nasilja protiv neke države radi vršenja uticaja na njeno ponašanje ili vršenja pritiska ideološke i političke prirode. Terorizam kao akt nasilja primjenjuje se i prema ljudima, pojedincima koji pripadaju

⁵⁵Dr Ljubiša Lazarević: Krivično pravo, posebni deo, četvrto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Savremena administracija, Beograd, 1991, str.29.

⁵⁶Politička enciklopedija, Savremena administracija, Beograd, 1975. str. 333.

⁵⁷ Mala enciklopedija, Prosveta, 3 knjiga, Beograd, 1978, str. 379

⁵⁸Vojni leksikon, VIZ, 1981., str. 622.

⁵⁹ Th. Givanovitch, Terrorisme, Rapport presente la VI me Conference pour l' Unification du Droit penal, Ccoenhauge, 1935.p.5.

⁶⁰ George Sliwowski, Legal Aspects of Terrorism, International Terrorism and World Security, David Carlton and Carlo Schaerf, Croom Helm , London, 1975

⁶¹ Rusell, Banker, Miller, Out-inventing Terrorist Theory and Practise, Yoanah David Carltonand, Paul Wilkinson, Westview Press/Bolder, Colorado, 1979.

nekim političkim, rasnim, etničkim grupama ili koji imaju značajne funkcije u vlasti određene države⁶². Katarina Tomaševska smatra pod terorizmom korišćenje nasilja u svrhu izazivanja političke reakcije i uz nedeskriminitivan izbor neposrednih žrtava⁶³. Terorizam je metod sistemske upotrebe akata nasilja radi sijanja straha prema ljudima od državnih organa i organizovanih skupina da bi se ostvarili određeni politički ciljevi⁶⁴. Milan Pašanski smatra da je terorizam sistemska upotreba izuzetnih mjera nasilja da bi se postigao politički cilj (uzimanje, čuvanje i vršenje vlasti... i naročito skup akata nasilja: atentata, pojedinačnih ili kolektivnih rušenja) koje jedna politička organizacija izvršava da bi ostavila utisak na narod i stvorila osjećaj nesigurnosti⁶⁵. Milan Milošević definiše terorizam kao planski akt nasilja koji preduzimaju određene društvene grupe u cilju očuvanja ili osvajanja vlasti i da se terorizmom s pravom naziva samo onaj koji u svom biću sadrži socijalno-psihološku, odnosno političku komponentu⁶⁶. Willemijn Schreuder definiše terorizam kao nezakonito korišćenje ili prijetnja nasiljem koje budi osjećanje straha jedne ili više osoba ili građanske populacije, od grupe ili pojedinaca, koji su ponekad podržani od država, sa krajnjim ciljem stvarnih promjena u postojećem političkom poretku države ili u donošenju odluka međunarodnih organizacija ili multinacionalnih korporacija⁶⁷. Dragan Simeunović pod terorizmom smatra složen oblik organizovanog individualnog i rjeđe institucionalizovanog političkog nasilja obilježenog brahijalno – fizičkim i psihološkim metodama političke borbe, kojima se obično u vrijeme političkih i ekonomskih kriza, a rijetko i u uslovima ostvarene ekonomske i političke stabilnosti jednog društva, sistematski pokušavaju ostvariti □ veliki ciljevi □ na način potpuno neprimjeren datim uslovima, prije svega, datoj društvenoj situaciji i istorijskim mogućnostima onih koji ga kao političku strategiju upražnjavaju⁶⁸. Radoslav Gaćinović smatra da terorizam predstavlja primjenu nasilja od strane pojedinaca ili grupa intrinzično ili ekstrinzično motivisanih, a koji su odlučni da nameću svoju volju organima vlasti ili građanima, izazivajući strah, kolebljivost, zebnju, defetizam i paniku⁶⁹. Mićo Bošković pod terorizmom smatra najbrutalniji oblik nasilja, onaj koji nastoji da ostvarenje svojih ciljeva realizuje ne samo unutar jedne države, nego i u čitavoj međunarodnoj zajednici⁷⁰.

R. Lemkin tvrdi da se terorizam u najširem smislu sastoji u zastrašivanju stanovništva pomoću akata nasilja⁷¹. Profesor Q. Saldana smatra da terorizam "u najširem smislu obilježava svaki zločin ili prestup, politički ili socijalni, čije izvršenje ili oglašavanje sije opšti strah, po svojoj prirodi stvara opštu opasnost ("danger general"). U najužem smislu ("strictiori sensu") teroristički atentati su kriminalni akti izvršeni jedino ili u principu sa ciljem uzbune (element subjektivni), sa upotrebom sredstava sposobnih da izazovu stanje opšte opasnosti (□ danger commun") - (□ element objektivni)"⁷².

---

⁶² Radoslav Stojanović: Sila i moć u međunarodnim odnosima, Radnička štampa, Beograd, 1982., str. 155 – 156.

⁶³ Katarina Tomaševska: Izazov terorizma, Mladost, Beograd, 1983., str. 32.

⁶⁴ Obren Đorđević: Leksikon bezbednosti, Partizanska knjiga, Beograd, 1986., str. 332.

⁶⁵ Milan Pašanski: Savremene kamikaze – transnacionalni terorizam i diplomatija, NIRO – K. Novine, Beograd, 1987., str. 33.

⁶⁶ Milan Milošević: Terorizam kao krivičnopravna kategorija, Bezbednost, br. 4., 1988., str. 341.

⁶⁷ Willemijn Schreuder, International Legal Measures against Terrorism: „Leiden Journal of International Law“, 1998.

⁶⁸ Dragan Simeunović: Političko nasilje, Radnička štampa, Beograd, 1989., str. 132.

⁶⁹ Radoslav Gaćinović: Savremeni terorizam, Grafomark, Beograd, 1998.g.

⁷⁰ Mićo Bošković: Transnacionalni organizovani kriminalitet, P. A., Beograd, 2003., str. 55 – 56.

⁷¹ R. Lemkin, Faut il un nouveau delit de droit gens, nomme terroisme, Revue de droit penal et eriminologie (Belge), 1933, vol.13, p..900- 901.

⁷² Q. Saldana, Le terrorisme, Rapport presente a la VI me Conference internationale pour l'Unification du Droit penal, "Revue international de Droit penal". Paris.1936,p.26- 27.

A. Sottile definiše terorizam kao kriminalni akt izvršen terorom, nasiljem, zastrašivanjem, a u cilju postizanja određenog cilja⁷³. J.A. Rouh pod terorizmom smatra "svaku radnju sadržanu u upotrebi jedne serije sredstava opasnih za lice i dobra s ciljem terorisanja stanovništva"⁷⁴. J. Waciorski pod terorizmom smatra "metod kriminalne aktivnosti kojom počinitelj namjerava da putem terora nametne svoju prevlast u društvu ili državi da bi sačuvao, izmijenio ili porušio društvene veze javnog poretka"⁷⁵. P. Juillard pod terorizmom smatra akt nasilja koji rađa strah ili zastrašivanje kod stanovništva neke države i koji prijete životu, tjelesnom integritetu, zdravlju fizičkom i duševnom ili slobodi eventualnih žrtava posmatranih kolektivno⁷⁶. Serge i Alder tvrde da je terorizam samo manifestacija političke i ideološke borbe protiv imperijalizma i kolonijalizma⁷⁷. Tran – Tam jedan od autora Studije o međunarodnom krivičnom pravu, objavljene u SAD 1973. godine, prilikom definisanja terorizma oslanja se na opšte definicije koje su dali 30- tih godina Živanović, Saldana i drugi. On smatra da terorizam može da označava akte međunarodnog krivičnog djela izvršenog posredstvom nasilja i zastrašivanja radi postizanja određenog cilja⁷⁸. Hacker smatra da je terorizam pozorište i da je postao oblik masovne zabave⁷⁹. B. Jankes definiše terorizam surogatom za rat⁸⁰. W. Smit ističe da terorizam predstavlja nasilje koje sadrži prijetnju daljnjeg korišćenja nasilja, a žrtva terorističkog čina je arbitrarno određeni pripadnik neke grupe, a arbitrnost određivanja cilja napada unutar te grupe ima za cilj da formira kod konkretne grupe atmosferu straha⁸¹. H. Hyams pod terorizmom smatra upotrebu terora od strane militantne politike kao načina za obaranje neke vlade na vlasti ili prisiljavanje te vlade na promjenu politike. On razlikuje dvije osnovne forme terorizma: direktni i indirektni. U slučaju direktnog terorizma terorista cilja da teroriše nosioca vlasti ili njegovog predstavnika – cara, ministre, kabinet. Kod indirektnog terorizma diskredituje se vlada dokazivanjem njene nesposobnosti zaštićivanja stanovništva i njegovih dobara i podržavanjem zakona ili poretka⁸². F. Bueno Aris ističe da je terorizam jedan kompleksan fenomen politički i socijalni i da ga je teško formulirati⁸³. R. Shultz pod terorizmom smatra korišćenje ekstranormalnih oblika političkog nasilja, a ekstranormalnost se ogleda i u različitim ideološkim opredjeljenjima onih koji se služe terorizmom⁸⁴. Paust smatra da terorizam obuhvata namjernu upotrebu nasilja ili prijetnju nasiljem protiv instrumentalnog cilja (neposredne žrtve nasilja) kako bi se primarnom cilju terorista prenijela poruka prijetnje budućim nasiljem⁸⁵.

⁷³ A. Sottile: *La terrorisme international*, Recueil des Cours, Academie de Droit International de la Haye, 1938., vol. III, str. 95.

⁷⁴ J.A. Rouh, *La projet de convention internationale pour la repression des crimes presentant un danger public*, Rev.inter de droit penal, Paris, 1935, pp.99-130.

⁷⁵ J.C.Waciorski, *La terrorisme politigue*, Pedone, Paris, 1939,p. 113.

⁷⁶ P. Juillard, *Les enlevement de diplomates*, Annuaire francais de Droit international, 1971, p.225.

⁷⁷ Serge,D.V.- Alder,J.H.-*The Ecology of Terrorism*, Survival, vol. XV,1973, No.4.179.

⁷⁸ Tran- Tam, *Crimes of Terrorism and international Criminal Law, A Treatise on international Law, Vol. I, Crimes and Punishment*, USA, 1973, pp. 490-501.

⁷⁹ F. J. Hacker: *Hearings before the Committee on Internal Security of the House of Representatives, Terrorism*, part I, 1974., 3021.

⁸⁰ B Jenkins: *International Terrorism – A New Kind of Warfare*, Santa Monica, 1974.; B. Jankes: *High Technology Terrorism and Surogate War*, Santa Monica, 1975.

⁸¹ W. H. Smith: *International Terrorism – A Political Analysis*, Yearbook of World Affairs, 1997., str. 138 – 139.

⁸² H. Hyams, *Terrorist and Terrorism*, St. Martin s press, Inc. New York, 1975,p.10.

⁸³ F. Bueno Aris, *Aspectos juridicos del terrorismo*, "Rivista de Estudios Penitenciarios", num. 228/231, 1980,p.39.

⁸⁴ R. Shultz: *Conceptualing Political Terrorism – A Typology*, Journal of International Affairs vol. XXXII, No. 1., 1978., str. 8.

⁸⁵ J. J. Paust: *A Survey of Possible Legal Responses to International Terrorism*, Georgia Journal of International and Comparative Law, vol. V, 1975., str. 431.

Pomerantz smatra da je terorizam po definiciji koju prihvata FBI nelegalna primjena sile ili nasilja protiv ljudi i imovine s ciljem da se zaplaši ili prisili vlada ili civilno stanovništvo ili dio stanovništva, radi ostvarivanja političkih ili drugih ciljeva⁸⁶. Po Combsu, terorizam predstavlja sintezu rata i pozorišta, dramatizaciju najzabranjenijih vrsta nasilja izvršenih nad nevinim žrtvama i pred očima javnosti u nadi da će ona izazvati osjećanje straha koje će poslužiti u političke svrhe⁸⁷. Primorac pod terorizmom podrazumijeva namjernu upotrebu nasilja ili prijetnju nasiljem protiv nedužnih lica sa ciljem da se neka druga lica zastraše i da na taj način učine nešto što inače ne bi učinila. On terorizam ne ograničava samo na sferu politike, već terorizam postoji i u nepolitičkoj sferi⁸⁸. Laquer pod terorizmom podrazumijeva primjenu nasilja od strane određenih grupa u političke svrhe, obično uperen protiv vlada, a vremenom i protiv drugih etničkih grupa, klasa, religije ili političkih pokreta⁸⁹. Ričard Folk ističe da je „megaterorizam nasilje usmjereno protiv civilnih ciljeva, kojima se postižu značajni nivoi materijalne i simboličke štete“⁹⁰. Džesika Stern definiše terorizam kao „akt nasilja ili prijetnja nasiljem protiv osoba koje nisu u borbi a sa ciljem da se izvrši osveta, postigne zastrašivanje ili na drugi način utiče na publiku“⁹¹, a Jonah Eligzander (1989) terorizam definiše kao "proces namjernog upotrebljavanja psihološkog zastrašivanja i fizičkog nasilja od strane suverenih država, kao i subnacionalnih grupa, da bi se nezakonito ostvarili neki strateški i politički ciljevi“⁹².

Iz navedenih definicija terorizma može se uočiti opšta namjera, nastojanje povezivanja pojma terorizma sa pojmom krivičnog djela, kriminalnog akta, kako tridesetih godina prošlog vijeka, tako i u savremenim definicijama terorizma. Kod mnogih savremenih definicija terorizma, i stranih i domaćih autora, može se uočiti „transformacija“ „kriminalnog akta, odnosno kriminalnog djela“ iz tridesetih godina prošlog vijeka u „akt nasilja“ u zadnjih par decenija.

Takođe kod jednog broja savremenih definicija terorizma može se zapaziti niz nesaglasnosti oko određenja koncepcije i koncepta korišćenja nasilja, prijetnje nasiljem, određenje nasilja kao metoda i sredstva, određenja subjekata terorizma i njihovih interesa i ciljeva, nesaglasnosti oko etimološkog određenja pojma terorizma... Međutim, pored nesaglasnosti prisutne su i određene opšte saglasnosti u definisanju terorizma, koje se manifestuju u naglašavanju nasilja kao jedne od bitnih odredbi određenja terorizma, zatim u naglašavanju izazivanja straha, stepena ostvarenja političkih ciljeva... S druge strane, jedan broj autora, definisao je pojam terorizma na indirektan način tako što su izvršili identifikaciju bitnih elemenata, odredbi terorizma. Vojin Dimitrijević umjesto definisanja terorizma naglašava bitne ili konstitutivne elemente terorizma, a to su, prije svega, politička dimenzija terorizma, nasilje, izazivanje straha kod protivnika.

Najučestaliji element u definicijama terorizma bio je upotreba sile i nasilja, potom politički uticaj na širu okolinu, nenormalnost terorizma, kao i nelegalnost i nelegitimnost terorizma⁹³. Milan Pašanski je izdvojio 11 konstitutivnih elemenata terorizma, i to su po njemu – politički motivisana namjera, organizovanost, posljedice terorističkog akta, voljni odnos terorista, sredstva,

⁸⁶ Mićo Bošković: Transnacionalni organizovani kriminalitet, P. A., Beograd, 2003., str. 58.

⁸⁷ Navedeno djelo, str. 57.

⁸⁸ Igor Primorac: The Morality of Terrorism, Journal of Applied Philosophy No. 7, str. 129 / 138.

⁸⁹ Mićo Bošković: Transnacionalni organizovani kriminalitet, P. A., Beograd, 2003. str. 57.

⁹⁰ Ričard Folk: Veliki teroristički rat, Filip Višnjić, Beograd, 2003, str.48.

⁹¹ Džesika Stern: Ekstremni teroristi, Aleksandrija pres, Beograd, 2004. str.18..

⁹² Ričard Folk: Veliki teroristički rat, Filip Višnjić, Beograd, 2003, str.48.

⁹³ Vojin Dimitrijević: terorizam, Radnička štampa, Beograd, 1982., str. 123 – 149.

bezobzirnost i izuzetna surovost, raznolikost i veliki broj meta, ekonomičnost izvođenja terorističkih akata, komunikativnost, veliki publicitet i njegovi nosioci – nedržavni i državni subjekti⁹⁴.

Stav Laquer-a iz 1986. godine bio je, da se o terorizmu može napisati knjiga sa više strana, ali da se on ne može definisati, a što je on zaključio analizom većeg broja definicija koje je istražio u periodu od 1963. – 1981. godine, da bi isti stav kasnije izmijenio⁹⁵. Posebno je interesantna kvantitativna analiza 109 definicija terorizma koju je istražio Schmid i na osnovu iste utvrdio da se u definicijama pojavljuju 22 elementa. Kriterijum upotrebe sile i nasilja 83,5%, politički karakter 65%, naglasak na izazivanje straha i užasa 51%, prijetnja 47%, očekivanja psiholoških efekata i reakcija 41%, razlikovanje žrtve i šire mete napada 37,5%, ciljno, planirano, organizovano sistematsko djelovanje 32%, metod, strategija, taktika borbe 30,5%, ekstranormalnost, kršenje prihvaćenih pravila da se ne poštuju humanitarni razlozi 30%, ucjena, prinuda, navođenje na poslušnost 28%, želja za publicitetom 21,5%, samovolja, bezličnost, nasumičnost, odsustvo diskriminacije 21%, žrtve, civili, neborci, lica bez veze sa samom stvari 17%, zastrašivanje 17%, naglasak na nevinost žrtve 15,5%, izvršilac – grupa, pokret, organizacija 14%, simbolična priroda, pokazivanje drugima 13,5%, nepredvidljivost 9%, ponavljanje nasilja ili kampanja nasilja 7%, kriminal, zločinački karakter 6%, zahtjevi trećim licima 4%⁹⁶.

Zainteresovanost međunarodne zajednice za terorizam se posebno ispoljila u situacijama kada je on bio usmjeren protiv SAD i njihovog preookeanskog prisustva. Prva faza (i prije okončanja hladnog rata) dostigla je ranu kulminaciju 1983. godine kada je u Bejrutu ubijen 241 američki marinac – vagon bombom velike razorne snage. Taj događaj naveo je administraciju SAD (u to vrijeme Ronald Regan je bio predsjednik SAD) da naglo okončaju američko prisustvo u Libanu. Taj napad na vojne objekte i oružane snage SAD nije ispravno kvalifikovati kao terorizam, teroristički akt, ali se on najčešće povezivao sa nasiljem koje je usmjereno na građane i civilno društvo. Razmjere nanijete ukupne štete po SAD po prvi put su tad stavile na dnevni red ozbiljnost prijetnje koju nedržavni politički subjekti predstavljaju za veliku američku svjetsku strategiju, a posebno kada je u pitanju njena bliskoistočna politika.

Iranska revolucija, koja je otpočela zauzimanjem američke ambasade, bila je indikator antiamerikanizma i spremnosti bliskoistočnih snaga da dovedu u pitanje američku regionalnu dominaciju. Takvi izazovi utvrđenom međunarodnom poretku bili su označavani kao terorizam. Taj politički koncept bio je usmjeren ka mobilizaciji zgražavanja nad antiamerički orijentisanim nasiljem. U pozadini takvog pristupa bila su i izraelska nastojanja da palestinske protivnike odrede kao teroriste, kako bi time zamaglili nelegalnu i nelegitimnu okupaciju, koja je ustvari bila državni terorizam. Tada se terorizam u američkom i izraelskom političkom diskursu, kao pojam dovodio u vezu sa sa nedržavnim oblicima nasilja, koji su u toj meri zločinački, da se svaki metod prisiljavanja i osvete tretira kao prihvatljiv i nepodložan kritici.

Na neki način slična situacija se ponovila i sa događajima od 11. septembra 2001. godine. Odgovor SAD imao je efekat odobrenja vladama širom svijeta da pojačaju svoje nasilje protiv opozicionih aktivnosti i pokreta otpora koji su određivani kao terorizam, da se čak upuštaju u rat

⁹⁴ Milan Pašanski: Savremene kamikaze – transnacionalni terorizam i diplomatija, NIRO – K. Novine, Beograd, 1987., str. 35 – 40.

⁹⁵ Mičo Bošković: Transnacionalni organizovani kriminalitet, P.A. Beograd, 2003. str. 55- 58.

⁹⁶ A. P. Schmid: Political Terrorism, Amsterdam, North Holland, 1983., str. 76 - 77.

protiv suverenih država koje navodno podržavaju te vandržavne snage. Predsjednik SAD je u govoru u UN od 10.11.2001. godine izdejstvovao široku međunarodnu podršku za američki odgovor na napad Al-Kaide: „Mi zahtijevamo široko opredjeljenje za ovu borbu. Moramo se ujediniti da bismo se suprostavili svim teroristima, a ne samo nekima od njih. U ovom svijetu postoje dobre i loše stvari i mi se ne moramo slagati kada je riječ o pitanju gdje treba povući diobnu liniju između njih. Pa, ipak, ne postoji tako nešto kao što je dobar terorista. Nikakvim nacionalnim aspiracijama, nikakvim opravdavanjem zla ne može se nikad opravdati smišljeno ubijanje nevinih. Svaka vlada koja odbaci taj princip, nastojeći da odabere svoje terorističke prijatelje, osjetit će konsekvence.“ Zaključak je jasan: napad na SAD mora biti kvalifikovan kao napad na međunarodnu zajednicu u cjelosti i na njega se mora odgovoriti, a to znači uništiti i razbiti bilo koji pokret na bilo kom mjestu ako se on oslanja na ono što se podrazumijeva pod terorizmom u Bijeloj kući i Pentagonu.

Predsjednik Buš i drugi američki lideri nisu definisali terorizam, ali iz njihovih govora je jasno da oni pod terorizmom smatraju akte nasilja nedržavnih političkih pokreta koji su usmjereni prema civilnim ciljevima ili od nasilja usmjerenog na vojne mete SAD. Tako je napad na američki vojni brod „USS Kole“ označen kao teroristički. Ta selektivnost je u saglasnosti sa definicijama terorizma na koje se američka vlada oslanja decenijama i koje terorizam tretiraju kao antidržavno i antivladino nasilje, čak i ono koje je usmjereno samo na vojno osoblje ili na vladine zvanične zgrade.

Predsjednik SAD, Džordž V. Buš u nekoliko svojih govora prilikom prezentiranja „Strategije nacionalne bezbjednosti SAD-a“, a u vezi sa antiterorističkim aktivnostima, istakao je nekoliko bitnih odrednica: a) pregled američke međunarodne strategije: - Cilj naše nacije je uvijek bio veći od naše odbrane. Mi se borimo, kao što smo se oduvijek borili, samo za mir – mir koji je u službi slobode. Mi ćemo braniti mir od pretnji terorista i tirana. Mi ćemo sačuvati mir stvaranjem dobrih odnosa između velikih sila. I mi ćemo proširiti mir podsticanjem (ohrabrivanjem) slobodnih i otvorenih društava na svakom kontinentu. Govor Buša pred diplomiranim kadetima Vest Pointa u Njujorku, 01.06. 2002. godine; b) „Neki su zabrinuti što je izgleda malo nediplomatski i neljubazno ako se govori u terminima ispravno (tačno) i pogrešno. Ja se ne slažem s tim. Različite okolnosti zahtijevaju različite metode, ali ne i različite morale“. Govor na Vest Pointu u Njujorku, od 01.06. 2002. godine; c) Učvršćivanje saveza da bi se pobedio globalni terorizam i radilo na sprečavanju napada protiv nas i naših prijatelja: - Prošla su samo tri dana od tih događaja, a Amerikanci još nemaju utisak o istorijskom odstojanju. Ali naša odgovornost prema istoriji je već potpuno jasna – da odgovorimo na ove napade i oslobodimo svijet od zla. Rat protiv nas je izveden krišom, uz prevaru i ubistva. Ova nacija je miroljubiva, ali i žestoka kad je u izazovu. Vrijeme i uslove za početak sukoba su odredili drugi. A oni će se završiti na način i onda kada mi to izaberemo. Govor u Vašingtonu, 14.09. 2001. godine; d) Saradnja sa ostalima da bi se smanjili regionalni konflikti: - Mi izgrađujemo svijet pravde, ili živimo u svijetu prinude. Važnost naših zajedničkih odgovornosti, čini malim i nevažnim naša neslaganja. Govor u Berlinu, 23.05. 2002. godine⁹⁷.

Nasuprot zvaničnim definicijama u SAD, pojedini američki naučnici – pretežno kritičari američke spoljne politike, odbacuju takve definicije i insistiraju da terorizam postoji kad god je političko

---

⁹⁷ The International Security Strategy of the United States of America September 17th 2002, Internet, www.whitehouse.gov/ns/nss.pdf

nasilje usmjereno na one koji su „nevini“ bez obzira koji je subjekat (akter) posrijedi. Iz te perspektive, države su glavne terorističke organizacije koje djeluju na planeti i kao takve one su odgovorne za najveći dio civilnih žrtava. Sama Amerika je veoma često dosada pružala neposrednu ili posrednu podršku vladama koje vrše nasilje nad civilima.

3.4. Definisanje terorizma u nekim monografijama koje se bave problemima terorizma

U monografiji Džesike Stern, *Ekstremni teroristi*⁹⁸, navodi se iskaz prema kom je u u literaturi je “... ponuđeno na stotine definicija terorizma. Neke od tih se fokusiraju na činioce, neke na terorističke tehnike. Ali samo dve karakteristike su bitne za razlikovanje terorizma od drugih formi nasilja. Prvo, terorizam je usmjeren na lica koja nisu borci. To čini da terorizam nije isto što i rat. Drugo, teroristi upotrebljavaju nasilje da bi postigli nešto dramatično: njihov uobičajeni cilj je da unesu strah u ono stanovništvo koje je njihova meta. To namjerno izazivanje straha je element po kom se terorizam razlikuje od običnog ubistva ili napada”⁹⁹. Iz navedene definicije Džesike Stern uočavamo da ona pravi bitnu razliku između terorizma i rata, pri čemu naglašava da je cilj terorista da unesu strah u stanovništvo koje je meta terorističkih aktivnosti, upotrebom nasilja. U prilog svojim tvrdnjama ona navodi i stavove Virdžinije Held, koja “tvrdi da nije cilj svih terorista da zastraše: drugi ciljevi su im, da iznude ustupke, dobiju publicitet, ili isprovociraju represiju. Ali, teroristi te ciljeve pokušavaju da ostvare pomoću straha kao instrumenta. Held, “Terrorism, Rights, and Political Goals”, in R.G.Frey and Christopher W. Morris, eds., *Violence, terrorism, and Justice* (New York: Cambridge University Press, 1991).

U daljem tekstu ona izričito definiše terorizam kao “... akt nasilja ili prijetnju nasiljem protiv osoba koje nisu borci, a sa ciljem da se izvrši osveta, postigne zastrašivanje, ili na drugi način utiče na neku publiku”. Ona naglašava da “Ova definicija izbjegava da ograniči ko je mogući počinitelj ili koja je moguća namjera; dopušta širok raspon mogućih izvršilaca (to može biti neka država ili neko ko djeluje kao njena produžena ruka; neka međunarodna grupa; ili, usamljeni pojedinac), dopušta i širok raspon namjera (da se postigne političko, vjersko ili ekonomsko dejstvo), ali dopušta i ubistvo radi ubistva”¹⁰⁰. Jonah Eligzander (Yonah Alexander) definiše terorizam kao “proces namjernog upotrebljavanja psihološkog zastrašivanja i fizičkog nasilja, od strane suverenih država, kao i subnacionalnih grupa, da bi se nezakonito ostvarili neki strateški i politički ciljevi”¹⁰¹. U Kodeksu Ujedinjenih nacija paragraf 22. definiše terorizam kao “politički motivisano nasilje sa predumišljajem, koje protiv neboraćkih ciljeva preduzimaju subnacionalni ili tajni agenti. Ovoj definiciji Stejt Dipartment je dodao jedan nastavak: “obično sa namjerom da se utiče na ciljnu publiku”¹⁰². Džesika Stern navodi i definiciju terorizma iz Oksfordskog riječnika: “politika namijenjena da zastraši one protiv kojih se primjenjuje; upotreba zastrašivanja”¹⁰³.

Prema knjizi Ljube Pejanovića i Milorada Bejatovića, *Avioterizam*¹⁰⁴, navodi se shvatanje Savić Andrije o pojmu terorizma: “Pod terorizmom može se podrazumijevati vršenje nasilja prema pojedincima, grupama ljudi ili imovinskim dobrima, inspirisano političkim ciljevima, upravljeno

⁹⁸ Džesika Stern, *Ekstremni teroristi*, knjiga prva, Aleksandria press, Beograd, 2004,

⁹⁹ Navedeno djelo, str.14.

¹⁰⁰ Navedeno djelo, str.15.

¹⁰¹ Navedeno djelo, str.18.

¹⁰² Navedeno djelo, str.18.

¹⁰³ Navedeno djelo, str.18.

¹⁰⁴ Ljubo Pejanović, Milorad Bejatović, *Avioterizam*, Novi Sad, 2009.

na ugrožavanje ustavnog uređenja ili bezbjednost zemlje u cjelini. Cilj terorizma je u sistematskom izazivanju straha i lične nesigurnosti kod građana, pri čemu se koriste razorna i druga sredstva koja dovode u opasnost život i imovinu neograničenog broja ljudi”¹⁰⁵. Miljalkovski Milan navodi da se pod terorizmom “podrazumijeva specifičan i surov oblik nasilja kojim njegov nosilac pokušava da, izazivanjem i pothranjivanjem straha, prinudi protivnika da mu se potčini”¹⁰⁶. Prema Ivančević N., ističe da “prema nekim naučnim shvatanjima, država ne može voditi terorističke aktivnosti kao zajednica sa svojim državnim atributima, već to čine pojedini njeni organi u ime države ili za državu. Zato se postavlja pitanje: ako je “država zaštitnica naroda”, zbog čega i s kojim ciljem odobrava, zahtijeva ili nalaže svojim organima upotrebu terorističkih aktivnosti”¹⁰⁷.

Saša Mijalković i Mladen Bajagić u monografiji „Organizovani kriminal i terorizam-fenomenološki i bezbjednosni aspekti“, navode da prema zakonu o sprečavanju terorizma (Britain’s Prevention of Terrorism /Temporary Provisions Act - PTA) „terorizam je upotreba nasilja u političke svrhe i svaku drugu primjenu nasilja radi izazivanja straha u javnosti ili dijelu javnosti. Uočava se da je ova definicija jednostavna i široka, i nema potrebnu analitičku i sintetičku vrijednost da bi u naučnom smislu bila validna i upotrebljiva“¹⁰⁸. Zakon o antiterorizmu Velike Britanije (Britain’s Anti-terrorism Crime and Security Act 2001) terorizam definiše kao „prijetnju ili korišćenje prijetnje bilo gdje u svijetu ili uticajem bilo koga na imovinu bilo koje vlade u svijetu“¹⁰⁹. Odredba Federalnog zakona Ruske Federacije o borbi protiv terorizma (COT Institute for Safety and Crisis Menagement, 2008: 49–50; Kolarić, 2011: 57–77) pod terorizmom „podrazumijeva ideologiju nasilja i prakse kojom se nastoji uticati na odluka organa državne vlasti, lokalne samouprave ili međunarodnih organizacija povezan sa zastrašivanjem civila i/ili drugim oblicima nezakonitih nasilnih radnji. Terorističke aktivnosti podrazumijevaju sljedeće aktivnosti: organizovanje, planiranje, pripremu, sprovođenje i finansiranje terorističkih akata; podsticanje akata terorizma; uspostavljanje nezakonite oružane formacije, kriminalnog udruživanja (zločinačka organizacija) ili organizovane grupe za sprovođenje akata terorizma, kao i učešće tih entiteta u terorističkim aktima; regrutovanje, naoružanje, obuka i korišćenje terorista; informativna ili druga pomoć za planiranje, pripremu ili sprovođenje terorističkih akata; popularizacija terorističkih ideja, širenje materijala ili informacija o teroristima. Teroristički akt mora značiti eksploziju, podmetanja požara ili druge radnje usmjerene na zastrašivanje stanovništva, i predstavlja rizik od gubitka života, izaziva znatnu štetu na imovini ili ekološku katastrofu i druge teške posljedice, u cilju nezakonitog uticaja na donošenje odluke od strane državnih organa, lokalne uprave međunarodne organizacije, kao i prijetnji od izvršenja akcija u istu svrhu“¹¹⁰. Prema odredbama Krivičnog zakona Ruske Federacije (Jovašević, Mitrović, 2011:439) terorizam se definiše kao „krivično djelo terorizma se sastoji u vršenju eksplozija, paljevina ili drugih činjenja koja izazivaju opasnost od pogibije ljudi, prouzrokovanja znatne materijalne štete ili nastajanja drugih društvenoštetnih posljedica ako su te djelatnosti izvršene u cilju narušavanja društvene bezbjednosti, zastrašivanja stanovništva ili radi uticanja na organe vlasti u procesu donošenja odluka“¹¹¹. Španski krivični zakon (Kolarić, (2010: 110–131) utvrđuje da „terorizam bitno karakterišu dva elementa: element

---

¹⁰⁵ Navedeno djelo str.21.

¹⁰⁶ Navedeno djelo, str.21.

¹⁰⁷ Navedeno djelo, str.24.

¹⁰⁸ Dr Saša Mijalković, dr Mladen Bajagić, Organizovani kriminal i terorizam- fenomenološki i bezbednosni aspekti, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, 2012, str. 300.

¹⁰⁹ Navedeno djelo.

¹¹⁰ Navedeno djelo.

¹¹¹ Navedeno djelo, 304.

organizacije ili strukturni element i teleološki element. Učinioci su lica koja pripadaju, djeluju u korist ili saraduju sa naoružanim grupama, organizacijama ili terorističkim grupama. Terorizam predstavlja posebno krivično djelo koje mogu izvršiti samo subjekti integrisani u ovakvu vrstu organizacije, odnosno koji su dio naoružanih grupa, organizacija ili terorističkih grupa. Pored njihove konkretne uloge koju obavljaju i pored hijerarhije koja postoji u organizaciji, ono što definiše pripadnike ovakvih grupa jeste njihova potpuna dostupnost za obavljanje zadataka koji su im dodijeljeni¹¹². Prema Krivičnom zakonu Republike Hrvatske / Narodne novine RH, br, 110/97, 27/98, 50/00 – Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske, 129/00, 51/01, 111/03, 190/03 – Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske, 105/04, 84/05, 71/06, 110/07 i 152/08 (Kolarić, 2011: 57–77) „terorizam predstavlja akte koji se preduzimaju sa ciljem izazivanja ozbiljne zastrašenosti građana ili prisiljavanja Republike Hrvatske, strane države ili međunarodne organizacije da nešto učine ili ne učine ili ozbiljnog ugrožavanja ili uništenja temeljnih ustavnih vrednosti, političkih i društvenih vrednosti, ustavnog uređenja i pravnih lica sa javnim ovlašćenjima, Republike Hrvatske, strane države ili međunarodne organizacije. To se može postići činjenjem jednog od sledećih dela: napadom na život, telo ili slobodu drugog; otmicom ili uzimanjem talaca; uništenjem državnih ili javnih objekata, transposrtnog sistema, infrastrukture, informacionog sistema, fiksne platforme u epikontinentalnom pojasu, javne ili privatne imovine; otmicom aviona, broda ili drugog javnog prevoznog sredstva ili prevozom robe koja verovatno može ugroziti život ljudi; proizvodnjom, posedovanjem, nabavkom, prevozom, snabdevanjem ili upotrebom oružja, eksploziva, nuklearnog ili radioaktivnog materijala ili uređaja, nuklearnog, biološkog ili hemijskog oružja; istraživanjem i razvojem nuklearnog, biološkog ili hemijskog oružja; ugrožavanjem bezbednosti oslobađanjem opasnih materija ili izazivanjem požara, poplava ili eksplozija ili preduzimanjem druge opšteopasne radnje za koju je verovatno da može ugroziti život ljudi; ometanjem ili prekidanjem snabdevanja vodom, električnom energijom ili drugim osnovnim prirodnim resursima, što bi moglo ugroziti život ljudi...“¹¹³. Krivični zakon Crne Gore (Stojanović, 2010: 869) terorizam je utvrdio „kao radnja / akt koji obuhvata: napade na život, telo ili slobodu drugoga; otmice ili uzimanje talaca; uništenje državnih ili javnih objekata, saobraćajnih sistema, infrastrukture uključujući i informacijske sisteme, nepokretne platforme u epikontinentalnom pojasu, opšteg dobra ili privatne imovine koje može da ugrozi živote ljudi ili da prouzrokuje znatnu štetu za privredu; otmica vazduhoplova, broda, sredstva javnog prevoza ili prevoza robe koja može da ugrozi život ljudi; izrada, posedovanje, nabavljanje, prevoz, snabdevanje ili upotreba oružja, eksploziva, nuklearnog ili radioaktivnog materijala ili uređaja, nuklearnog, biološkog ili hemijskog oružja; istraživanje ili razvoj nuklearnog, biološkog ili hemijskog oružja; ispuštanje opasnih materija ili prouzrokovanje požara, eksplozije ili poplave ili preduzimanje druge opšteopasne radnje koja može da ugrozi život ljudi i ometanje ili obustava snabdevanja vodom, električnom energijom ili drugim energentom koje može da ugrozi život ljudi...“¹¹⁴ Prema Krivičnom zakonu BiH, čl. 201 (Keča, 2012: 26) „terorizam podrazumijeva činjenje terorističkog čina sa ciljem ozbiljnog zastrašivanja stanovništva ili prisiljavanja organa vlasti Bosne i Hercegovine, vlade druge zemlje ili međunarodne organizacije, da nešto izvrši ili ne izvrši ili s ciljem ozbiljne destabilizacije ili uništavanja osnovnih političkih, ustavnih, privrednih ili društvenih struktura Bosne i Hercegovine, druge zemlje ili međunarodne organizacije“.¹¹⁵ Krivičnim zakonom Republike Srbije, krivično delo terorizma, čl. 312. KZ RS „izvršiće onaj ko u nameri ugrožavanja ustavnog uređenja ili bezbednosti Srbije izazove eksploziju ili požar ili preduzme neku drugu

¹¹² Navedeno djelo, str. 302.

¹¹³ Navedeno djelo, str. 304.

¹¹⁴ Navedeno djelo, str. 305.

¹¹⁵ Navedeno djelo.

opšteopasnu radnju ili izvrši otmicu nekog lica, uzimanje talaca ili samovoljno lišavanje slobode ili drugi akt nasilja ili preti preduzimanjem kakve opšteopasne radnje ili upotrebom nuklearnog, hemijskog, bakteriološkog ili drugog opšteopasnog sredstva i time izazove osećanje straha ili nesigurnosti kod građana. U grupi krivičnih dela protiv čovečnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom inkriminisana su tri vida terorističkog delovanja. Krivično delo međunarodni terorizam (član 391 KZ RS) izvršiće onaj ko u nameri da naškodi stranoj državi ili međunarodnoj organizaciji, izvrši otmicu nekog lica ili neko drugo nasilje, izazove eksploziju ili požar ili preduzme druge opšteopasne radnje ili preti upotrebom nuklearnog, hemijskog, bakteriološkog ili drugog sličnog sredstva. Teži oblici dela postojaće ukoliko je tom prilikom nastupila smrt jednog ili više lica, ukoliko je delo izvršeno od strane organizovane kriminalne grupe ili ako je njegov učinilac neko lice sa umišljajem lišio života. Najzad, kažnjava se i priprema izvršenja navedenih oblika međunarodnog terorizma koja se sastoji u nabavljanju ili osposobljavanju sredstava za izvršenje krivičnog dela, u otklanjanju prepreka za izvršenje krivičnog dela, dogovaranju, planiranju ili organizovanju sa drugim izvršenja krivičnog dela ili u drugim radnjama kojima se stvaraju uslovi za neposredno izvršenje krivičnog dela. Krivično delo Uzimanje talaca (član 392 KZ RS) izvršiće onaj ko otme neko lice i preti da će ga ubiti, povrediti ili zadržati kao taoca u nameri da prinudi neku državu ili međunarodnu organizaciju da nešto učini ili ne učini. Teži oblici dela identični su kao kod krivičnog dela međunarodni terorizam. Krivično delo finansiranje terorizma (član 393 KZ RS) izvršiće onaj ko neposredno ili posredno obezbeđuje ili prikuplja sredstva namenjena za potpuno ili delimično finansiranje vršenja krivičnih dela terorizam, međunarodni terorizam i uzimanje talaca, kao i onaj ko podstrekava i pomaže u obezbeđenju ili prikupljanju sredstava za njihovo izvršenje, bez obzira na to da li su izvršena, odnosno da li su sredstva korišćena za izvršenje tih dela¹¹⁶. Prema State Department (Weiss, 2002:11) „terorizam je politički motivisano nasilje subnacionalnih grupa ili tajnih agenata, učinjeno sa predumišljajem, protiv neborbenih ciljeva prvenstveno sa namerom da utiče na auditorijum. On podrazumeva neku ”vrstu rata” i može se koristiti kao dopunska strategija rata u tradicionalnom smislu. Za razliku od klasičnog rata, terorizam je jedinstven po upotrebi oružane sile protiv ciljeva koji bi bili izuzetak ili bar odstupanje u normalnom ratu, i po tome što njegovi rezultati imaju malo veze sa tradicionalnim ratnim neophodnostima. Obično je usmeren protiv ciljeva koji su izabrani zbog njihovog potencijalnog efekta šoka – a ne zbog vojne koristi. Cilj mu je da se stvori atmosfera straha i zaplašenosti i izazove gubitak poverenja u postojeće sisteme bezbednosti, da se oni oslabe i dovedu do raspada¹¹⁷. Zakonom o imigraciji i državljanstvu SAD/Immigration and Nationality Act (Immigration and Nationality Act, U.S. Department of State, Section 212(a)(3)(B) teroristička aktivnost je utvrđena kao „svaka aktivnost koja je nezakonito izvršena (ili koja je, ako je izvršena u SAD, bila nezakonita po zakonima UN ili bilo koje druge države), a koja podrazumijeva neki od sljedećih načina:

(I) otmica ili sabotaža bilo kog sredstva (uključujući avion, brod, ili vozilo);

(II) oduzimanje ili zatvaranje, i prijetnje da će ubiti, povrijediti, ili oteti osobu sa ciljem da primoraju treće osobe (uključujući i vladine organizacije) da urade ili da se uzdrže od činjenja bilo kog akta kao eksplicitni ili implicitni uslov za oslobađanje otegot ili pritvorenog pojedinca.

nasilan napad na međunarodno zaštićenog lica (kao što je definisano u članu 1116 (b) (4) prava svojine 18. SAD) ili na slobodu tog lica.

(IV) atentat;

---

¹¹⁶ Navedeno djelo.

¹¹⁷ Navedeno djelo, str. 307.

(V) upotreba bioloških i hemijskih agensa ili nuklearnog oružja ili uređaja, ili eksplozivnih sredstava ili vatrenog oružja sa namjerom da ugrozi, direktno ili indirektno, bezbjednost jednog ili više pojedinaca ili da se prouzrokuju značajna oštećenja imovine; i

(VI) prijetnja, pokušaj ili zavjera da se uradi bilo šta od navedenog¹¹⁸.

Prema US State Department and CIA (Central Intelligence Agency, 2005):

„(1) Terorizam je namjerno, politički motivisano nasilje počinjeno protiv neborbenih ciljeva od nižih nivoa grupa ili tajnih agenata, obično namijenjena da utiče na javnost;

(2) Međunarodni terorizam označava terorizam koji uključuje djelovanje na teritoriji više država, ili su njegovi protagonisti građani državljanima više od jedne države,

(3) Teroristička grupa označava bilo koju grupu čija aktivnost označava međunarodni terorizam¹¹⁹.

Federalni istražni biro/FBI (Justice Department, 2003) definiše terorizam kao „nezakonitu upotrebu sile ili nasilja protiv ljudi ili imovine, sa ciljem da se zaplaši ili na nešto prisili neka vlada, civilno stanovništvo ili bilo koji segment vlade ili stanovništva da bi se postigli neki politički ili socijalni ciljevi. Terorizam može biti kao domaći ili međunarodni, u zavisnosti od porijekla, baze i ciljeva terorističke organizacije koja je u pitanju¹²⁰. Oružane snage SAD (Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms, 2002: 443; Heymann, 1998: 3) određuju terorizam kao „upotrebu nezakonitog nasilja ili pretnje nezakonitim nasiljem u da bi se ulio strah; u namjeri da se zastraše ili prisile vlade ili društva i ostvare ciljevi koji su uglavnom politički, vjerski ili ideološki¹²¹.

Konvencijom Organizacije Afričkog jedinstva/Organization of African Unity (OAU Convention on the Prevention and Combating of Terrorism, Organization of African Unity, 1994) terorizam se definiše kao „bilo koji akt koji predstavlja kršenje krivičnog zakona države ugovornice, a koji može ugroziti život, tjelesni integritet ili slobodu, ili prouzrokovati ozbiljne povrede ili smrt bilo kog lica ili grupe lica, ili prouzrokovati oštećenje javne ili privatne imovine, prirodnih resursa, životne sredine ili kulturnog naslijeđa; zastrašiti, strahom i silom, i prinuditi bilo koju vladu ili instituciju, javnost ili bilo koji njen segment na odustajanje od određenih radnji; stvoriti opštu opasnost u državi; promovisati sponzorisanje, pomaganje i podsticanje prijetnji i zavjera...“¹²². Prema arapskoj Konvenciji za suzbijanje terorizma (Various Definitions of Terrorism, 2012) „terorizam je svaki akt nasilja ili prijetnja nasiljem, bez obzira na njegove motive ili svrhe, kojim se sije panika među ljudima, izaziva strah i ugrožava njihov život, sloboda ili sigurnost, izaziva šteta po životnu sredinu ili javnu i privatnu imovinu i instalacije, ili nastoje ugroziti nacionalni resursi zemalja potpisnica“¹²³. Prema Okvirnoj odluci EU o borbi protiv terorizma (Council Framework Decision, 2008) „krivično djelo terorizma (odnosno teroristički akt) se definiše kao akt koji, s obzirom na svoju prirodu ili kontekst, može ozbiljno nanijeti štetu državi ili međunarodnoj organizaciji i koji je učinjen sa namjerom: ozbiljnog zastrašivanja stanovništva, primjene prinude prema vladi ili međunarodnoj organizaciji da ona nešto učini ili ne učini, ozbiljne destabilizacije ili uništavanja osnovnih političkih, ustavnih, ekonomskih ili društvenih struktura zemlje ili međunarodne organizacije. Teroristički akt se ostvaruje izvršenjem nekog od uobičajenih krivičnih djela propisanih KZ-om svake zemlje, kojima uprava ta specifična namjera, odnosno cilj koji se želi postići daje mogućnost za kvalifikaciju kao krivičnog djela terorizma. Krivično djelo terorizma

---

¹¹⁸ Navedeno djelo.

¹¹⁹ Navedeno djelo.

¹²⁰ Navedeno djelo.

¹²¹ Navedeno djelo.

¹²² Navedeno djelo, str.308.

¹²³ Navedeno djelo, str. 309.

se može ostvariti: napadima na život ili tjelesni integritet osobe; otmicom ili uzimanjem talaca; velikim razaranjima vladinih ili javnih građevina, transportnih sistema, infrastrukture, uključujući i informacione sisteme, fiksne kontinentalne platforme, javnih mjesta ili privatne imovine s vjerovatnoćom ugrožavanja ljudskih života ili prouzrokovanje ekonomskih gubitaka; otmicom aviona, broda ili drugog sredstva javnog transporta ili transporta robe; proizvodnjom, posjedovanjem, sticanjem, prevozom, snabdijevanjem ili korišćenjem oružja, eksploziva ili nuklearnog, biološkog ili hemijskog oružja, i istraživanjem i razvojem, biološkog i hemijskog oružja; ispuštanjem opasnih materija i izazivanjem požara, poplava ili eksplozija koje imaju za posljedicu ugrožavanje ljudskih života; ometanjem snabdijevanja vodom, strujom ili drugim osnovnim prirodnim resursima, čija je posljedice ugrožavanje ljudskih života; prijetnjama da će se učiniti neko od pomenutih djela. Odluka kao krivična djela povezana sa terorizmom navodi: tešku krađu, falsifikovanje dokumenata i iznudu, a dopunama se uz pomenuta krivična djela, kao djela povezana sa terorizmom smatraju i javno pozivanje na izvršenje terorističkih akata, regrutovanje terorista i njihova obuka, odnosno pružanje instrukcija u izradi ili korišćenju eksploziva, vatrenog ili drugog oružja ili štetne i opasne materije, ili u drugim specifičnim metodama ili tehnikama...¹²⁴. U Rezoluciji SB 1566 (Resolution 1566: Threats to international peace and security caused by terrorist acts, 2004) terorizam „predstavlja krivična djela, uključujući i ona protiv civila, počinjena sa namjerom da prouzrokuju smrt ili ozbiljne tjelesne povrede, ili uzimanje talaca, u cilju da izazovu stanje straha u javnosti ili grupi lica, zastraši stanovništvo ili primora vladu ili međunarodne organizacije da nešto učini ili da se uzdrži od činjenja određene radnje, koja čine krivična djela u okviru i kao što je definisano u međunarodnim konvencijama i protokolima koji se odnose na terorizam, a koja su političke, filozofske, ideološke, rasne, etničke, vjerske ili druge slične prirode ....“¹²⁵.

Prema Žerar Šalijanu/Gerard Chaliand (Chaliand, 1987: 107) terorizam se definiše kao „.... nasilne akte političke prirode kojima se izaziva strah i uznemirenost kod ljudi. Sam čin terorizma podrazumijeva šire značenje od neposrednih efekata samog djela, to jest, šteta, smrt i povrede prouzrokovane terorističkim aktom su irelevantne za simboličku prirodu njegovih političkih poruka“¹²⁶. H.H.A Kuper/H.H.A. Cooper (Cooper, 1978: 287) smatra da terorizam „bez obzira da li je domaći ili transnacionalni, čine akti nasilja ili prijetnje primjenom nasilja, namijenjene da utiču na društveni i politički život jedne zajednice“¹²⁷. T.P. Tornton/T.P. Thornton (Thornton, 1964: 73; Neumann, Smith, 2008: 8) pod terorizmom shvata „namjerno stvaranje osjećaja straha, obično korišćenje ili prijetnja upotrebe simboličkih akata fizičkog nasilja, da bi se uticalo na političko ponašanje date ciljne grupe“¹²⁸. Lord Diplock/Lord Diplock (Pyle, 1986: 66) definiše terorizam kao „upotrebu ili prijetnju nasiljem u cilju ostvarivanja političkih ciljeva“¹²⁹. G. Pontera/G. Pontara (Pontera, 1979: 58; Ferracuti, 1982:130) navodi da „terorizam predstavlja svaku akciju koja se sprovodi kao metod političke borbe, čiji je cilj uticaj ili osvajanje ili odbrana državne vlasti, i podrazumijeva upotrebu ekstremnog nasilja koja obuhvata i smrtne posljedice, nanošenje patnje ili povreda nevinim civilima (neborcima)... Terorizam predstavlja svaki akt izveden kao metod političke borbe, uz upotrebu ekstremnog nasilja prema žrtvama“¹³⁰. Džek Gibs/Jack Gibbs (Gibbs,

---

¹²⁴ Navedeno djelo.

¹²⁵ Navedeno djelo.

¹²⁶ Navedeno djelo, str.313.

¹²⁷ Navedeno djelo.

¹²⁸ Navedeno djelo.

¹²⁹ Navedeno djelo.

¹³⁰ Navedeno djelo.

1989: 330) pod terorizmom obuhvata „nezakonito nasilje ili prijetnju nasiljem, usmjereno protiv ljudi ili objekata“¹³¹. C.J.M. Drejk/C.J.M. Drake (Drake, 1998: 53) naglašava da je terorizam „rekurentna upotreba ili prijetnja upotrebom politički motivisanog i tajno organizovano nasilja od strane grupa, čiji je cilj da utiču psihološki na mete kako bi se ponašali u skladu sa željama te grupe“¹³². Karlo Marleti/Carlo Marletti (Marletti, 2008: 3) smatra da je terorizam „upotreba nasilja, ne samo u cilju da pogodi neposrednu metu, već i da šokira i izazove psihološki efekat mase, sa senzacionalnim događajima koji bude strah i bacaju u konfuziju terora široke kategorije ljudi i čitava društva“¹³³. Vilijama Safir/William Safire (Safire, 1986: 20) kao bitno svojstvo terorizma navodi „... ubjeđivanje strahom, zastrašivanje društva od strane manjih grupa ubijanjem nedužnih, čime se izaziva odvratnost društva“¹³⁴. Vilemin Šrojder/Willemijn Schreuder (Schreuder, 1988:52) pod terorizmom shvata „sistematsko korišćenje terora kao sredstva zastrašivanja, a teror je nasilje izvršeno od grupa u namjeri da se zastraši stanovništvo ili vlada radi odobrenja njihovih zahtjeva“¹³⁵. Sam Serkasijan/Sam C. Sarkesian (Sarkesian, 1986:203) terorizam shvata „kao nasilje i/ili prijetnju nasiljem, je usmjeren na sijanje straha – zastrašivanje civila, u cilju stvaranja osjećaja/atmosfere nesigurnosti, rasprostranjenog stanja uznemirenosti, pri čemu ga odlikuju različite taktike: atentati, otmice, kidnapovanja, i sabotaze prema nevinim žrtvama“¹³⁶. R. Gur/T.R. Gurr (Gurr, 1988:116) smatra da je terorizam „doktrina kojom se efikasno na neočekivan način sprovodi nasilje koje prijeti životima ljudi, koja ima političke ciljeve, i strategija političke akcije koja obuhvata tu doktrinu“¹³⁷. L. Lomaski/L. Lomasky (Lomasky, 1991: 86-87) pod terorizmom shvata „... namjernu primjenu nasilja ili prijetnju nasiljem usmjerena da utiče na stavove/mišljenja javnosti i vlasti o političkim i društvenim pitanjima“¹³⁸. Marvin Cetron i Piter Probst/Marvin J. Cetron and Peter S. Probst (Cetron, Probst, 1994) terorizam definiše kao sračunatu „upotrebu nasilja ili prijetnja nasiljem protiv neborbenih ciljeva da bi izazvao strah i prisilila ili zastrašila vlada, društvo ili pojedinci, u cilju ostvarenja ciljeva koji su uopšteno politički, vjerski, socijalni ili ideološki. To je oblik psihološkog ratovanja, čija poruka često ima za cilj da se obrati široj publici od neposrednih žrtava“¹³⁹. Dejvid Vitaker/David J. Whittaker (Whittaker, 2002: 10) smatra da je terorizam „sa predumišljajem prijetnja nasiljem ili upotreba nasilja od strane nižih nivoa grupa ili tajnih pojedinaca čiji je da zastraši i prisili vlade, da promovise političke, vjerske ili ideološke interese, i da ulije strah kod javnosti uopšte. Dakle, terorizam je nezakonita akcija, koja ide dalje od onoga što se smatra kao granica legitimnog protesta i konfrontacije, i prelazi granice konvencionalnog društvenog ponašanja“¹⁴⁰. Piter Sederberg/Peter Sederberg (Whittaker, 2002: 10) ističe pojam međunarodni terorizam za koji smatra da je „prijetnja ili upotreba nasilja u političke svrhe, kada (1) takva akcija ima za cilj da utiče na stav i ponašanje ciljane grupe širi od svog neposrednog žrtve, i (2) njene posljedice prevazilaze nacionalne granice“¹⁴¹. Mišel Vievorka/Michel Wievorka (Whittaker, 2002: 10) određuje terorizam kao „sredstvo za dostizanje političkih ciljeva, taktika koje sprovode pod određenim okolnostima grupe ili pokreti“¹⁴². Šmit i

¹³¹ Navedeno djelo.

¹³² Navedeno djelo, str.314.

¹³³ Navedeno djelo.

¹³⁴ Navedeno djelo.

¹³⁵ Navedeno djelo.

¹³⁶ Navedeno djelo.

¹³⁷ Navedeno djelo..

¹³⁸ Navedeno djelo.

¹³⁹ Navedeno djelo.

¹⁴⁰ Navedeno djelo.

¹⁴¹ Navedeno djelo.

¹⁴² Navedeno djelo, str.315.

Jungman/Schmid A. and Jongman A. (Schmid, Jongman, 1987) pod terorizmom shvataju „anksiozno - inspirisan metod nasilnog djelovanja od strane pojedinaca, grupe ili državnih organa, iz političkih razloga, pri čemu - za razliku od ubistva - direktna meta nasilja/žrtva nije glavna meta“¹⁴³. Džon Dojč/John Deutch (Deutch, 1997:12) definiše terorizam „kao akte nasilja počinjene nad nevinim lica ili neborcima koji nastoje ostvariti neki politički cilj putem straha i zastrašivanja“¹⁴⁴. K. Pejn/C. Payne (Payne, 2000), smatra da terorizam „predstavlja nasilje i zastrašivanje koje sprovode teroristi ili terorističke grupe u nastojanju da ostvare željeni društveni, politički ili vjerski cilj“¹⁴⁵. Džon Takra/John Thackrah (Thackrah, 2004: 9) ističe, suprotno svim pravilima naučnog definisanja daje pogrešnu i nenaučnu definiciju prema kojoj „terorizam je apstraktan fenomen koji ne posjeduje realnu suštinu koja se može otkriti i opisati“¹⁴⁶, jer je nesporno, da se terorizam kao pojava i proces, može opaziti i identifikovati u društvenoj stvarnosti, odnosno da „posjeduje realnu suštinu“ na osnovu koje se terorizam kao pojava i pojam „može otkriti i opisati“.

Tomas Mokaitis/Thomas Mockaitis (Mockaitis, 2007: definiše terorizam kao „zločin koji se sastoji od namjernog čina političkog nasilja da u cilju stvaranja atmosfere straha“¹⁴⁷. K. Kar/C. Carr (Carr, 2003: 6; Kruglanski, Fishman, 2006:46) shvata terorizam kao „savremeni naziv koji podrazumijeva namjerno vođenje rata protiv civila čija je svrha uništavanje volje ljudi da bi se podržali bilo lideri ili politika nosioca tog nasilja“¹⁴⁸.

Ronald Krelisten/Ronald D. Crelisten (Vajt, 2004: 10) navodi da je terorizam „forma političke komunikacije ili, preciznije, namjerno korišćenje nasilja ili prijetnje nasiljem koje treba da izazove stanje straha (ili terora), dok su zahtjevi za popustljivošću usmjereni prema drugoj grupi meta. Izazvani teror je sredstvo pomoću kojeg se izaziva popustljivost ili poslušnost. Obično, sprovođenje nasilja ili prijetnja nasiljem usmjereni su na jednu grupu meta (žrtve), dok su zahtjevi za popustljivošću usmjereni prema drugoj (široj) grupi meta“¹⁴⁹.

Milton Melcer/Milton Meltzer (Meltzer, 2002) ističe da je terorizam eksploatacija „stanja intenzivnog straha, izazvanog sistematskom upotrebom nasilnih sredstava od strane partija ili grupe, s ciljem da dođu na vlast ili da zadrže vlast... djelima kao što su bombaški napadi, otmice, atentati...“¹⁵⁰.

Dmitrijev i Zaljsin/Dmitriev A. V. i Zalyšin I. Ю. (Dmitriev, Zalyšin, 2000: 53) definišu terorizam kao “metod političke borbe koji podrazumijeva primjenu sistematskog nasilja, čiji je cilj da postigne određene rezultate putem zastrašivanja političkih protivnika“¹⁵¹.

P.A. Kabanov/P.A. Kabanov (Kabanov, 2000: 40) pod terorizmom se podrazumijevaju „akti nasilja ili prijetnje nasiljem u cilju realizacije određenih političkih ciljeva“¹⁵².

---

¹⁴³ Navedeno djelo.

¹⁴⁴ Navedeno djelo.

¹⁴⁵ Navedeno djelo.

¹⁴⁶ Navedeno djelo.

¹⁴⁷ Navedeno djelo.

¹⁴⁸ Navedeno djelo.

¹⁴⁹ Navedeno djelo.

¹⁵⁰ Navedeno djelo.

¹⁵¹ Navedeno djelo.

¹⁵² Navedeno djelo.

Džejs Džonson/James T. Johnson (Turner, 2003: 238) terorizam shvata kao vrstu političkog nasilja koje „predstavlja fenomen koji razgrađuje fundamentalne moralne vrijednosti i sukobljava ne samo osobe i društva povezane sa terorističkim aktivnostima nego i same moralne vrijednosti i preko njih ukupan lični i socijalni život“¹⁵³.

Ričard Falkenrat (Richard Falkenrath (Falkenrath, 2001:149) navodi da je terorizam „nasilje, ali svaki oblik nasilja nije terorizam, što je bitno za razlikovanje terorizma od npr. građanskog rata i gerilskog ratovanja. Terorizam je upotreba nasilja s predumišljajem u cilju ostvarenja specifičnih političkih, socijalnih, ili religijskih ciljeva, ulivanjem straha najširoj javnosti“¹⁵⁴.

Sejmas Miler/Seumas Miller (Seumas, 2009: 41-42) definiše terorizam kao političku ili vojnu strategiju „koja obuhvata namjerno nasilje protiv neboraca, kojom se teroristi pripadnici neke društvene ili političke grupe u cilju postizanja političkih ili vojnih ciljeva, oslanjajući se na nasilje i visok stepen publiciteta, u mjeri neophodnoj da stvori rasprostranjen strah u ciljnoj populaciji (političkoj ili društvenoj grupi)“¹⁵⁵.

Stiven Vertigans/Stephen Vertigans (Vertigans, 2008: 3) navodi da je terorizam „ciljana i namjerna upotreba nasilja u političke svrhe“¹⁵⁶.

Džon Horgan/John Horgan (Horgan, 2005: 1) pod terorizmom „podrazumijeva upotrebu ili prijetnju upotrebe nasilja kao sredstvo da se postigne određeni politički efekat“¹⁵⁷.

Daglas Kuber/Douglas Kuber (Kuber, 1986/ 87: 499; Srdanović, 2002: 18) definiše terorizam kao „nasilje, krivično djelo, usmjereno prema bezličnom cilju, izvršeno u namjeri da raširi strah u okviru zajednice“¹⁵⁸.

Metju Kar/Matthew Carr (Carr, 2006:6) shvata terorizam kao „upotreba nasilja protiv simbolične mete, kako bi da se postigla politička pobjeda nego vojna pobjeda nad vladama ili režimima, gdje su simbolične mete civili, funkcioneri i lideri, ili infrastrukture“¹⁵⁹.

En Robertson/Ann E. Robertson (Robertson, 2007:5-6) predstavlja terorizam kao političku strategiju „kojom pojedinci ili grupe koriste nasilje protiv civilnih ciljeva ili kojim simbolički nastoje da ubijede vladu da promijeni svoju politiku. Terorizam nije ideologija, politička stranka, ili cilj, ali jeste način postizanja određenog političkog cilja“¹⁶⁰.

Agapov i Mihajlov/P.A. Agapov, K.B. Mihaïlov (Agapov, Mihaïlov, 2007: 19-20) određuju terorizam kao „nezakonite nasilne akte čiji je cilj da se utiče na odluke državnih organa i da zastraši stanovništvo“¹⁶¹.

---

¹⁵³ Navedeno djelo.

¹⁵⁴ Navedeno djelo, str. 316.

¹⁵⁵ Navedeno djelo.

¹⁵⁶ Navedeno djelo.

¹⁵⁷ Navedeno djelo.

¹⁵⁸ Navedeno djelo.

¹⁵⁹ Navedeno djelo.

¹⁶⁰ Navedeno djelo.

¹⁶¹ Navedeno djelo.

Ekaterina Stepanova (Stepanova, 2008: 11) ističe da je „terorizam u najširem smislu predstavlja upotrebu prijetnje i sile prema civilima i neborbenim metama od nedržavnih aktera (subnacionalnih i transnacionalnih) u asimetričnom sukobu, u svrhu postizanja političkih ciljeva“¹⁶².

Serđo Panuncio/Sergio Panunzio (Townshend, 2002: 42) pravi razliku između legalnog i nelegalnog nasilja, te smatra da je „terorizam indirektno nasilje, kojim se napadaju nevine žrtve - neborci, žene, djeca, stariji, nenaoružani, odnosno bespomoćni, sa namjerom da zastraše druge. To je neselektivno i nezakonito, jer njegove žrtve ne mogu da ga spriječe...“¹⁶³.

Žilbert Gijom/Gilbert Guillaume (Guillaume, 2004: 537) istice da je terorizam „izveden od reči teror (plašiti), koji u najširem smislu označava ekstremni strah i obično nejasno definisano, relativno nepoznato i uglavno nepredvidivo ugrožavanje“¹⁶⁴.

Ajatolah Šejh Ali Muhamed Taskhiri/Ayatullah Shaykh Muhammad ‘Ali Taskhiri (Ayatullah Shaykh Muhammad, 2012) je na skupu Organizacije islamske konferencije u Ženevi juna 1987. godine definisao terorizam kao „nasilne akte koji se sprovode da bi se postigli nehumani i korumpirani ciljevi, koji uključuje prijetnje bezbjednosti bilo koje vrste i kršenje prava priznatih od strane religije i čovječanstva u cjelini“¹⁶⁵.

Danijel Novotni/Daniel D. Novotny (Novotny, 2008: 25-30) pod terorizmom podrazumijeva nasilne akte „pojedince ili grupe pojedinaca koji su bez legitimne vlasti priznata država, čija je meta nasumično izabrana, radi postizanja nekog politički relevantnog cilja izazivanjem straha i nasilja“¹⁶⁶.

Ostin Turk/Austin Turk (Turk, 1982: 122) pod terorizmom podrazumijeva „organizovano političko nasilje, smrtonosno ili nesmrtonosno, dizajnirano da izazivanjem maksimalnog straha odvraći protivljenje prema sebi, i posebno usmjereno prema slučajno izabranim metama – ljudima i objektima“¹⁶⁷.

Adrijan Gulke/Adrian Guelke (Guelke, 2006: 182) definiše terorizam kao pojam koji „obuhvata kategorije nečuvenog nasilja u svim mogućim okolnostima, kao što su uzimanje talaca i namjerno ubijanje nedužnih prolaznika ili neboraca“¹⁶⁸.

Šarl Tili/Charles Tilly (Tilly, 2004: 4) smatra da je terorizam asimetrična prijetnja i nasilje protiv neprijatelja korišćenjem sredstava koja spadaju u oblike političke borbe protiv nekog aktuelnog režima¹⁶⁹.

Andrija Savić navodi da je „terorizam je naziv za metod političke borbe za koji je karakteristična sistematska upotreba nasilja radi zastrašivanja protivnika i slamanja njegovog otpora“¹⁷⁰.

---

¹⁶² Navedeno djelo.

¹⁶³ Navedeno djelo, 317.

¹⁶⁴ Navedeno djelo, str.318.

¹⁶⁵ Navedeno djelo.

¹⁶⁶ Navedeno djelo, str.319.

¹⁶⁷ Navedeno djelo.

¹⁶⁸ Navedeno djelo.

¹⁶⁹ Navedeno djelo,320.

Milan Mijalkovski definiše terorizam kao „smišljeno, organizovano i sistematsko nasilje nesuverenog (nedržavnog, nevladinog) subjekta (grupa, banda, organizacija, politička stranka i sl.) ili suverenog (državnog) subjekta, odnosno države, odlučnog da i najbrutalnijom fizičkom silom nad unaprijed odabranom (personalnom) ili nasumičnom žrtvom (civil, policajac, sudija, vojnik, političar...) radi njenog ubistva, sakaćenja, kidnapovanja ili psihičkog zlostavljanja, prioritarno izazove kolektivni komplekse straha ili nesigurnosti, zebnje ili apatija u sredini iz koje je neposredna žrtva napada, da bi postigao projektovani politički cilj“¹⁷¹.

Prema Masleša Rami terorizam „podrazumijeva planske i organizovane vidove zastrašivanja i izazivanja straha koji treba da rezultiraju slamanjem otpora koji stoji na putu ostvarenja najčešće određenih političkih ciljeva. Fundamentalne karakteristike terorizma jesu: planski i motivisani politički cilj, primjena različitih oblika nasilja i izazivanje i stvaranje krize praćene strahom i drugim psihičkim reakcijama“¹⁷².

Vojin Dimitrijević definiše terorizam kao „akt fizičkog nasilja, čiji je predmet izabran tako da izaziva jake psihičke reakcije, u prvom redu strah kod šireg kruga ljudi, u nadi da će one pomoći da se održi ili promijeni ponašanje koje je važno za postizanje političkog cilja, ako takav akt nije opravdan opštim interesima koji su određeni nezavisno od njega i ako nije izvršen po pravilima koja se uobičajeno primjenjuju na društvene vidove vršenja vlasti“¹⁷³.

Branko Vučković s punim opravdanjem ističe da je „terorizam problem koji međunarodnu zajednicu potresa godinama. Međutim, ono što je posebno važno je, da ne postoji jedinstvena definicija ovog akta. Razlog za to mogao bi da bude upravo činjenica što terorizam uvijek sadrži političke pobude i motive... Terorizam je fenomen kojim se bave pravni teoretičari, ali i mnoge druge organizacije i naučne institucije, posebno Organizacija Ujedinjenih nacija. Njegovo definisanje već godinama, ili mogli bismo reći decenijama predstavljaju izvor nesporazuma među državama, što je jedan od razloga zbog nepostojanja jedne sveopšte prihvatljive definicije“¹⁷⁴.

Milan Škulić definiše terorizam kao „oblik organizovane kriminalne djelatnosti koja se odlikuje vršenjem akata nasilja, poput podmetanja eksploziva, izazivanja požara i preduzimanja drugih opšteopasnih radnji, te vršenja ubistava, atentata i otmica, kao i drugih akata nasilja u odnosu na ljude i imovinu, radi zastrašivanja stanovništva i predstavnika vlasti, avu cilju nasilnog ostvarenja određenih pretežno političkih ciljeva“¹⁷⁵.

Vesna Vučković definiše terorizam kao usmjerenost na „nasilje prema vlasti i državnom uređenju. U opštem smislu riječi terorizam predstavlja politički motivisanu namjeru... Terorizam je krivično djelo usmjeren prema određenoj državi ili međunarodnoj organizaciji zavisno od toga da li se radi o grupama unutar određene države ili o pripadnicima drugih država“¹⁷⁶.

Bora Čejović ističe da je „definsanje terorizma moguće, ali, ipak, postoji razlika između „običnog“ terorizma i međunarodnog terorizma. „Običnim“ terorizmom se ugrožava ustavno

---

¹⁷⁰ Prema: Mićo Bošković, Aleksandar Bošković, Korupcija - pranje novca- finansiranje terorizma, Banja Luka 2011, str. 249.

¹⁷¹ Navedeno djelo, str.249.

¹⁷² Navedeno djelo, str.250.

¹⁷³ Navedeno djelo, str.250.

¹⁷⁴ IX Tematski međunarodni naučni skup „Terorizam i ljudske slobode“, Tara od 26. do 30. maja 2010, str.205-206.

¹⁷⁵ IX Tematski međunarodni naučni skup „Terorizam i ljudske slobode“, Tara od 26. do 30. maja 2010, str.9.

¹⁷⁶ Navedeno djelo, str.242-243.

uređenje i bezbjednost države, a međunarodnim terorizmom čovječnost i druga dobra zaštićena međunarodnim pravom¹⁷⁷.

Prema Miodragu Gordiću i Goranu Matiću prilikom definisanja terorizma uočava se „jedna od čestih grešaka u teoriji prilikom definisanja terorizma je nerazlikovanje terorizma od ostalih mnogobrojnih oblika političkog nasilja, odnosno svodenje svih oblika političkog nasilja pod pojmom terorizma, iako je on samo jedan od oblika složenog društvenog nasilja ispoljenog u sferi politike“¹⁷⁸. Prema Ivanu Mašuloviću terorizam se pojavljuje u različitim vidovima koji se klasifikuje prema različitim kriterijumima. Prema kriterijumu političke orijentacije nosilaca terorističkog djelovanja on terorizam klasifikuje „na revolucionarni (kvazi revolucionarni) i reakcionarni. Za ove vrste terorizma često se koriste i sinonimi: „lijevi“, odnosno ultra lijevi ili „crveni“ - za kvazi revolucionarni (akcije terora anarhističkih organizacija) i „desni“, „crni“ ili „bjeli“ za reakcionarni, ultra desni terorizam“¹⁷⁹. Prema kriterijumu djelovanja autor dijeli terorizam na „urbani i ruralni“, prema kriterijumu broja učesnika u terorističkim akcijama klasifikuje terorizam na individualni i kolektivni, a prema kriterijumu institucionalnog karaktera – veze sa državnim aparatom na pro državni i anti državni terorizam. Takođe ističe podjelu na masovni i individualni terorizam, a prema kriterijumu objekta neposrednog nasilja, prema kriterijumu žrtve na selektivni i neselektivni, prema kriterijumu savremenih bezbjednosnih događanja na međunarodnom planu na unutrašnji i međunarodni¹⁸⁰. Prema Draganu Simeunoviću, terorizam se definiše kao „složeni oblik organizovanog, individualnog i rjeđe institucionalnog političkog nasilja obilježen ne samo zastrašujućim fizičkim i psihološkim, već i tehnološkim metodama političke borbe kojima se obično u vrijeme političkih i ekonomskih kriza, a rijetko i u uslovima ostvarene ekonomske i političke stabilnosti jednog društva, sistematski pokušavaju ostvariti „veliki ciljevi“ na način potpuno neprimjeren datim uslovima, prije svega, društvenoj situaciji i istorijskim mogućnostima onih koji ga kao političku strategiju upražnjavaju“¹⁸¹.

Prema Nedeljku Stankoviću, u njegovoj doktorskoj disertaciji¹⁸² dato je nekoliko shvatanja o pojmu terorizma¹⁸³. Nedeljko Stanković ističe da bitna odredba terorizma predstavlja „... oblik organizovane kriminalne djelatnosti koja se odlikuje vršenjem akata nasilja, poput podmetanja eksploziva, izazivanje požara i preduzimanju drugih opšteopasnih radnji, te vršenja ubistava, atentata i otmica, kao i drugih akata nasilja u odnosu na ljude i imovinu radi zastrašivanja stanovništva, i predstavnika vlasti, a u cilju nasilnog ostvarenja određenih, pretežno političkih ciljeva“¹⁸⁴. Iz navedene definicije uočavamo da je terorizam organizovana kriminalna djelatnost sa vršenjem nasilja počev od podmetanja eksploziva, ubistava, atentata..... u odnosu na ljude i imovinu pretežno političkih ciljeva. To znači da navedena definicija naglašava politički karakter terorizma, odnosno da je terorizam u osnovi pretežno politička pojava. Doktor Nedeljko Stanković u navedenom djelu navodi periodizaciju razvoja terorizma poslije Drugog svjetskog rata, gdje po

---

¹⁷⁷ Navedeno djelo, str.149.

¹⁷⁸ Navedeno djelo, str.524.

¹⁷⁹ Dr Ivan Mašulovic, Sistem zastite od terorizma Republike Crne Gore, Fakultet za poslovni menadžment, Bar, 2007, str.61.

¹⁸⁰ Navedeno djelo, str.61-62.

¹⁸¹ Organizovani kriminalitet izazov XXI vijeka, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe Novi Sad, 2012, str.428-429.

¹⁸² Nedeljko Stanković, Otkrivanje i sprečavanje pranja novca i finansiranje terorizma sa posebnim osvrtom na Republiku Srbiju, doktorska disertacija odbranjena na Evropskom univerzitetu Brčko distrikt, Pravni fakultet, 2013. godine.

¹⁸³ Navedeno djelo.

¹⁸⁴ Navedeno djelo, str.31.

redosljedu ističe, prije svega: “antikolonijalni terorizam, ideološki terorizam i religiozni terorizam”¹⁸⁵. Navedeni autor je uočio kod definicija terorizma, da ne postoji saglasnost određenja pojma u mnogim dosadašnjim konvencijama, pri čemu potpuno opravdano ističe da „u pravnoj nauci ne postoji konzistentna, univerzalno prihvaćena definicija samog pojma terorizma”¹⁸⁶, pri čemu isti autor navodi da je prisutan “više polemički nego objektivni naučni koncept”¹⁸⁷. Autor u daljem tekstu naglašava značaj političkih ciljeva u određenju pojma terorizma “terorizmom se po definiciji ostvaruju politički ciljevi i vrlo je tipično da većina terorističkih organizacija ima strane “sponzore”..... iza svake iole dugovječne terorističke organizacije stoji neka država ili više njih”¹⁸⁸. Bitna odredba terorizma po naprijed navedenom autoru predstavlja i terorizam kao poseban oblik organizovane kriminalne djelatnosti. U tom kontekstu autor ističe da iza terorističkih aktivnosti stoji određena kriminalna organizacija “svojevrne kriminalne organizacije, odnosno organizovane kriminalne grupe”¹⁸⁹, te je nužno terorizam i organizovani kriminal posmatrati i analizirati istovremeno. Značajna je odredba koju doktor Nedeljko Stanković ističe da “terorizam ne predstavlja organizovani kriminal u klasičnom smislu, jer nema iste ciljeve kao tipičan organizovani kriminal... zbog toga što su ciljevi terorista u ideološkoj sferi, odnosno njihov cilj je da se ostvari određena ideja... organizacije koje se smatraju predstavnicima organizovanog kriminala, nemaju ideološki karakter”¹⁹⁰.

3.5. Državni, nuklearni, hemijski, biološki terorizam i religiozni samoubilački terorizam

3.5.1. Državni terorizam

Odmah na početku ovog podnaslova navešćemo shvatanje Džesike Stern o državnom terorizmu, koje postavlja pitanje: Da li države mogu biti izvršioци terorističkih akcija? Potom i daje odgovor na isto.

Džesika Stern navodi sljedeći iskaz: “...mogu li države same, neposredno, biti izvršioци terorističkih napada. Odgovor glasi: da. Države i njihovi lideri mogu biti počinioci terorističkih akata, i to se s vremena na vrijeme i dogodi”¹⁹¹. Kao argument svog iskaza autorka navodi primjer Sadama Huseina koji je teroristički djelovao protiv svojih građana, iračkih Kurda, Staljina koji je nasumice terorisao građane SSSR-a, odnos britanskog Generalštaba tokom Drugog svjetskog rata koji je namjerno napadao civile u Njemačkoj kako bi slomio moral protivniku, njemačkom narodu.

---

¹⁸⁵ Navedeno djelo, str.33.

¹⁸⁶ Navedeno djelo, str.34.

¹⁸⁷ Navedeno djelo.

¹⁸⁸ Navedeno djelo, str.35.

¹⁸⁹ Navedeno djelo, str.38.

¹⁹⁰ Navedeno djelo, str.39.

¹⁹¹ Džesika Stern, Ekstremni teroristi, knjiga prva, Aleksandria press, Beograd, 2004., str.19.

Procjena je bila britanskog Generalštaba da je “moral njemačkog naroda lakše ranjiv nego njemačka industrija”, te je i odlučio da bombarduje centre najvećih njemačkih gradova. Posljedica takve politike bile su civilne žrtve, koje su po procjeni historičara, “... poginulo 300.000, a ranjeno oko 780.000 Nijemaca, većinom civila. Samo u Drezdenu je u proljeće 1945. godine, kad je rat bio već praktično dobijen, jednim bombardovanjem je ubijeno oko 100.000 ljudi”¹⁹².

Kao primjer državnog terorisanja navela je bacanje atomskih bombi na Hirošimi i Nagasaki 1945. godine, sa “jasnom namjerom da teroriziraju Japan sve dok ta zemlja ne kapitulira... General Ketlet Maršal tvrdio je da nije bilo dovoljno ubiti 100.000 Japanaca u jednom naletu bombarderskih eskadrila, sa zapaljivim bombama: “Postojala su samo dva načina da se rat dobije: zalaziti u Japan korak po korak ili, primijeniti šok.

Atomska bomba bila je taj šok ”... Ali, mi smo imali samo dvije atomske bombe, a situacija je zahtijevala šokantnu akciju”. Donijet je zaključak da treba pogoditi civile da bi terorisanje bilo maksimalno”¹⁹³.

Prilikom definisanja terorizma u proteklih nekoliko decenija postavlja se pitanje uloga i svojstava države(a) kada država ili više država, preduzimaju terorističke aktivnosti. Definisane pojma državni terorizam se veoma često izbjegava ili negira od strane mnogih država, ili međunarodne zajednice. Jedan od rijetkih, autora koje je definisao državni terorizam, bio je dr Dragan Simeunović sa Fakulteta političkih nauka u Beogradu. Po ovom autoru, „pod državnim terorizmom mogu se smatrati po formi i suštini klasični teroristički akti specifični po tome što su javno izvedeni od pripadnika vojnih, policijskih ili plaćeničkih snaga neke zemlje izvan njenih granica, a po odluci njenih vlasti kao specifični vid ostvarenja politike sile u međunarodnim odnosima. Najsvežiji primeri državnog terorizma su izraelsko bombardovanje naselja PLO u Tunisu i američka otmica egipatskog aviona u novembru 1985. U širem smislu pojam državnog terorizma takođe obuhvata i javno ili direktno dirigovani terorizam od strane nekih država, odnosno njihovih institucija“¹⁹⁴. Prisutna su i shvatanja o terorizmu kao instrumentu „spoljne politike“ ili „tajnom terorizmu“¹⁹⁵, u okviru kojih se razlikuju „tajni državni terorizam, koji je u stvari direktno prikriiveno učesće državnih agenata (obaveštajnih službi i specijalnih snaga) u terorističkim aktivnostima, a druga vrsta državnog terorizma jeste državno sponzorisan terorizam koji podrazumeva situaciju u kojoj su države ili privatne grupe unajmljene da za račun države izvršavaju terorističke akcije. U toj situaciji jedna država je naručilac ali ne i uvek direktni učesnik akcija“¹⁹⁶.

Pitanje uloge i svojstava države – država u ostvarivanju terorizma se postavlja na različite načine. Kada država, države, preduzimaju terorističke aktivnosti (koje podvodimo pod pojam državni ili međudržavni terorizam) na teritoriji ili dijelu teritorije suverene države, onda se takve aktivnosti pretežno ocjenjuju opravdanim, jer su iste u saglasnosti sa državnim interesima ili interesima međunarodne zajednice. Takve aktivnosti su vršene i vrše se u ime države – država i obavezno su u

---

¹⁹² Navedeno djelo, str.19.

¹⁹³ Navedeno djelo, str.19.

¹⁹⁴ Dragan Simeunović „Političko nasilje“, Radnička štampa, Beograd, 1989, str. 132.

¹⁹⁵ Brus Hofman, Unutrašnji terorizam, Beograd, 2000, str. 168.

¹⁹⁶ Andreja Savić, Nacionalna bezbednost, Beograd, 2007, str. 156.

funkciji „legitimnih i legalnih“ interesa države ili interesa međunarodne zajednice¹⁹⁷. To je slučaj i sa aktom državnog terorizma i terorističkom agresijom SAD- NATO pakta „Milosrdni anđeo“ na SRJ od 24.3.1999. do 10.6.1999. godine koja je izvršena kršenjem Povelje OUN, bez odluke SB, čime su prekršeni i osnivački akt NATO-a, ustavi zemalja članica NATO-a, kao i niz međunarodnih konvencija. Tokom izvođenja aktivnosti i akcija državnog terorizma i terorističke agresije, SAD i NATO su ostvarile i saradnju sa terorističkom „OVK“. O terorizmu OVK vidjeti rezolucije SB UN 1160 (1998.), 1199 (1998.)¹⁹⁸. Subjekti međunarodne zajednice koji se aktivnostima i akcijama državnog i međudržavnog terorizma i terorističke agresije, suprotstavljaju, u osnovi doživljavaju osudu, izolaciju, ucjene. Njihovo suprotstavlanje se ocjenjuje kao neprihvatljivo, neopravdano i nedozvoljeno.

Ukoliko se uporedi npr. broj žrtava terorizma čiji su izvršiooci razne terorističke organizacije (po nekim autorima, to su subjekti nedržavnog terorizma) primjer – Al-Kaida, Hezbolah, Tamiški tigrovi i slično, i to na primjeru nekih otmica, napada na željeznice, pozorišta, škole, uočićemo da je broj žrtava terorizma kao rezultat terorističkih akcija od nekoliko desetina do najviše nekoliko stotina žrtava, sa izuzetkom septembra 2001.godine u SAD, gdje je broj žrtava dostigao oko 3000 poginulih. Ali, ako pogledamo rezultate državno terorističke agresije na neke suverene države, primjer je SRJ, na nesumnjiv način uočavamo da je broj žrtava tog tipa terorizma i nenadoknativa

¹⁹⁷ Mada je nesporno, imajući u vidu odredbe međunarodnog prava da se te aktivnosti podvode pod odredbu agresije, a na šta ukazuje i definicija agresije data u Rezoluciji Generalne Skupštine UN br. 3314 (XXIX) gde je u čl.1. utvrđeno da je agresija „upotreba oružane sile jedne države protiv suvereniteta, teritorijalnog integriteta ili političke nezavisnosti druge države, odnosno na koji drugi način koji nije u saglasnosti sa Poveljom UN“. Prema navedenoj Rezoluciji akte agresije predstavljaju:

- a) invazija ili napad oružanih snaga jedne države na teritoriju druge države ili svaka vojna okupacija, makar i privremena, koja proizilazi iz takve invazije ili napada, ili aneksija teritorije ili dijela teritorije druge države upotrebom sile;
- b) bombardovanje teritorije neke države od strane oružanih snaga druge države ili upotreba ma kog oružja od strane jedne države protiv teritorije druge države;
- v) blokada luka ili obala jedne države od strane oružanih snaga druge države;
- g) napad oružanih snaga jedne države na kopnene, pomorske ili vazduhoplovne snage, pomorsku ili vazdušnu flotu druge države;
- d) upotreba oružanih snaga jedne države, koje se s pristankom zemlje prijema nalaze na teritoriji ove posljednje, protivno uslovima predviđenim u sporazumu, odnosno ostajanje tih snaga na teritoriji zemlje prijema i poslije isteka sporazuma;

¹⁹⁸ Rezolucija SB 1160, 1998. tačka 2. operativnog dijela - 2. “Poziva rukovodstvo kosovskih Albanaca da osude sve terorističke akcije i naglašava da svi elementi kosovske albanske zajednice treba da slede svoje ciljeve samo mirnim sredstvima.“ I dalje, tačka 8. operativnog dijela iste rezolucije: „Odlučuje da će sve države radi učvršćivanja mira i stabilnosti na Kosovu, spriječiti prodaju ili snabdijevanje Saveznoj Republici Jugoslaviji, uključujući i Kosovo, od strane njihovih državljana ili sa njihovih teritorija, ili uz upotrebu brodova i vazduhoplova sa njihovom zastavom, oružja, i odgovarajućeg materijala svake vrste, takvog oružja i municije, vojnih vozila i opreme i rezervnih dijelova za naprijed navedeno i da će spriječiti naoružavanje i obuku terorističkih aktivnosti tamo.“ Rezolucija SB 1199 (1998.), od 23. septembra 1998., preambula, alineja 10. glasi: „Osudjujući akt nasilja sa bilo koje strane, kao i terorizam radi političkih ciljeva bilo koje grupe ili pojedinaca, i svaku inostranu podršku takvih aktivnosti na Kosovu, uključujući snabdijevanje oružjem i obuku terorističkih aktivnosti i izražavajući zabrinutost zbog izvještaja produženog kršenja zabrana uspostavljenih rezolucijom 1160 (1998).“ I dalje, ista rezolucija, tačka 6., operativnog dijela - 6.: „Insistira da rukovodstvo kosovskih Albanaca osude sve terorističke akcije, i naglašava da svi elementi albanskog društva na Kosovu treba da se zalažu za svoje ciljeve samo mirnim sredstvima.“ I dalje, ista rezolucija, tačka 7., operativnog dijela - 7.: □ Podsjeća na obaveze svih država da u potpunosti poštuju zabrane uspostavljene rezolucijom 1160 (1998).“ (Odnosi se na zabrane finansiranja, naoružavanja, podrške, regrutovanja i obuke terorista, (primjedba autora). U rezoluciji SB 1203 (1998.) od 24. oktobra 1998. traži se poštovanje odluka i stavovi prethodnih rezolucija. Nov je zahtjev da „albansko rukovodstvo na Kosovu u potpunosti sarađuje sa OEBS- ovom misijom za verifikaciju (KVM) i da terorističke akcije odmah prestanu“ (op.para. 4.).

materijalna šteta daleko veća nego kad su u pitanju terorističke akcije nedržavnih subjekata. Posljedice državno terorističke agresije su po samu državu žrtvu napada, granične države, region i kontinent(e), katastrofalne kako po ljudskim žrtvama, tako i sa aspekta ekonomske, socijalne, demografske, ekološke i druge katastrofe. Ti gubici, štete nisu trenutni, kraćeg roka, već dugoročno imaju negativne efekte, posljedice po samu državu žrtvu ali i po druge države i stanovništva i njihove resurse. Faktički, ovo je ključna razlika između žrtava terorističkih organizacija, kada su, terorističke organizacije, „tipa državnih ili nedržavnih subjekata“.

3.5.2. Nuklearni terorizam

Komisija za konvencionalno naoružanje Ujedinjenih nacija je 1948. godine prva upotrijebila pojam „oružje za masovno uništenje (weapons of mass destruction – WMD)“ kojim bi se nuklearno razlikovalo od konvencionalnog naoružanja. Prema njihovoj definiciji, oružje za masovno uništenje obuhvata „atomska eksplozivna oružja, naoružanje sa radiološkim materijalom, smrtonosno hemijsko i biološko naoružanje, kao i sva ostala naoružanja koja će se razviti u budućnosti, ali koja će po svojim smrtonosnim posljedicama i rušilačkoj moći imati slične karakteristike kao atomska bomba ili neko od nevedenih naoružanja“. Tokom decembra 2002. godine, savjetnik za nacionalnu bezbjednost predsjednika SAD-a, Kondoliza Rajs na Vrajston predavanju u Njujorku, izjavila je: „U decembru 2002. godine, ozvaničen je dokument pod nazivom " Nacionalna strategija u borbi protiv širenja oružja za masovno uništavanje" , koja se smatra sastavnim dijelom Strategije nacionalne bezbjednosti SAD od septembra 2002. godine“¹⁹⁹.

OUN su predložile posebne mjere kojim će se spriječiti primjena oružja za masovno uništenje u terorističkim aktima, i to:

- a) preventivne akcije, posebno akcije država;
- b) saradnja OUN-a sa subjektima u međunarodnoj zajednici, i
- c) veći obim i intenzitet međunarodne saradnje i povezanosti²⁰⁰.

O nuklearnim terorističkim akcijama može se pričati sa dva aspekta. S jedne strane, kad su subjekti terorističkih akcija nedržavni subjekti, i s druge, kad se radi o subjektima državnog terorizma. U tom kontekstu su mogući i određeni efekti, rezultati i posljedice, odnosno procjena ostvarivanja prijetnji i upotrebe nuklearnog naoružanja.

Prema nezavisnim stručnjacima iz 80-tih godina prošlog vijeka procijenjeno je da Izrael raspolaže sa oko 200 nuklearnih bojnih glava. Bivši američki sekretar za odbranu SAD Robert Gejts branio je nuklearni program Izraela. SAD nisu vršile pritisak na Izrael da objelodani svoje kapacitete, a odbacio je tvrdnje nekih zvaničnika da SAD imaju duple standarde u odnosu prema Izraelu i Iranu.

Subjekti terorističkih organizacija, nuklearno oružje mogu pribaviti na mnoge načine: kupovinom ili dobijanjem radioaktivnog materijala preko države ili država, i to onih koje podržavaju terorizam, krijumčarenjem, i dr²⁰¹.

¹⁹⁹ Vidjeti, The National Security Strategy of the United States of America, September 17th 2002, Internet, www.whitehouse.gov/ns/nss.pdf

²⁰⁰ Rezolucija Savjeta bezbjednosti 1373 (2001), Annex Report of the Policy Working Group on the United Nations and Terrorism, 2004, Internet, www.un.org/terrorism/a57273.doc

²⁰¹ Poznato je da je otac Pakistanske nuklearne bombe dr Abdul Kadir Kan priznao da je prodavao nuklearne nacрте i komponente ne lično Osami, nego Libiji, Sjevernoj Koreji, Iraku, i drugima. Ali, se takode zna da je Bin Laden

Opšte je poznato da po ugovoru o neširenju nuklearnog naoružanja iz 1970. godine, samo pet zemalja posjeduju nuklearno naoružanje (Kina, Francuska, Rusija, Velika Britanija i SAD), i druge zemlje mogu da proizvode nuklearno oružje²⁰². Iako su međunarodni odnosi između Indije i Pakistana veoma zategnuti, posebno nakon uspostavljanja tzv. „linije razgraničenja“ duž većeg dijela granice, obje zemlje od 1998. godine, izvode nuklearne probe i lansiraju balističke rakete (visokog dometa)²⁰³.

Prema saznanjima Komisije za sprečavanje širenja oružja za masovno uništenje i terorizam američkog Kongresa u decembru 2008. godine, SAD bi u narednih pet godina trebalo da očekuju teroristički napad nuklearnim ili biološkim oružjem. Prema izvještaju te dvostranačke komisije američkog Kongresa, najverovatniji izvor takvog napada bio bi Pakistan, dok bi mete mogle da budu SAD ili neki drugi dio svijeta.

Autori izvještaja ukazuju da napad nije neminovan već da je njihov cilj da se sagleda opasnost, koja je daleko realnija nego što su to do sada sugerisali skeptični spoljnopolitički i odbrambeni analitičari. Oni su u tom smislu upozorili da se bezbjednosni kapaciteti SAD „ne povećavaju, već smanjuju“. Administraciji Baraka Obame, novog predsjednika SAD, preporučeno je da kao spoljnopolitički prioritet izdvoji Pakistan, „raskršće“ puteva terorizma i oružja za masovno uništavanje. Obamina administracija bi, kako se ocjenjuje, trebalo da poboljša sposobnost zemlje za suprotstavljanje takvom napadu i pripremi se za eventualni biološki rat. U nizu preporuka za sprečavanje mogućeg terorističkog napada, u izvještaju se ukazuje i na loše mjere bezbjednosti u laboratorijama u SAD, u kojima se barata nekim od najsmrtonosnijih bioloških materijala na svijetu. Komisija je poručila novoj administraciji da imenuje zvaničnika u Nacionalnom savjetu za bezbednost zaduženog isključivo za koordinaciju američke obaveštajne i spoljne politike u borbi protiv širenja nuklearnog i biološkog oružja.

3.5.3. Hemijski terorizam

Nasuprot nuklearnom terorizmu, hemijski terorizam je u dosadašnjim terorističkim akcijama primjenjivan. Primjer je hemijski teroristički napad, koji se desio 1995. godine kada su članovi japanske sekte „Vrhovna istina“ (Om Šinrikjo)²⁰⁴ pustili otrovni gas (sarin) na nekoliko različitih lokacija, u Tokiju i Jokohami, kada je umrlo deset, a povrijeđeno oko 5.500 ljudi. Ovim akcijama cilj je bio da se stanovništvo zastraši, izazove strah, prouzrokuju ljudske žrtve, nanese ekonomska šteta, i sl.

Prednosti ovog tipa terorizma sastoje se u tome što on u odnosu na konvencionalni ili nuklearni terorizam, je lakši, pokretljiviji, hemijske supstance nisu skupe i ne zahtijevaju se posebni kapaciteti, dostupniji, hemijsko naoružanje je bez boje, mirisa i drugih faktora, a njihovo prisustvo se otkriva tek nakon okončanih akcija.

---

kontaktirao neke nuklearne pakistanske stručnjake radi nabavke nuklearnog oružja. Sumnja i strah su stalno prisutno od mogućih terorističkih nuklearnih akcija.

²⁰² Prema najnovijim podacima i Izrael posjeduje nuklearno naoružanje.

²⁰³ Howlett Darryl, Nuclear proliferation, edited by Baylis John and Smith Steve – The Globalisation of World Politics, Oxford University Press Inc, New York, 2001, p.416-435

²⁰⁴ Luković Zoran D, Verske sekte – Om Šinrikjo – (Aum Shinrikyo), Beograd, 2000, str.261-263

3.5.4. Biološki terorizam

Biološki terorizam obuhvata primjenu različitih vrsta biološkog oružja (kao što su različite vrste mikroba, virusa i sl.) u naseljenim ili nenaseljenim područjima. Za razliku od hemijskog, biološko oružje nije jednostavno proizvesti niti je lako dostupno. Biološko oružje zahtijeva posebne laboratorije i korišćenje raznih sredstava, koja pretežno nisu dostupna terorističkim organizacijama.

Terorističke organizacije imaju mogućnost da dođu u posjed biološkog naoružanja tako što će ga same proizvesti u svojoj laboratoriji, ili da ga prokrijumčare, kupe od neke druge države. Komisija za sprečavanje širenja oružja za masovno uništenje i terorizam američkog Kongresa ističe da metropole mogu da očekuju terorističke napade prije biološkim, nego nuklearnim oružjem, i to prije 2013. godine. Sa njihovim ocjenama upoznat je i novi potpredsjednik SAD Džo Bajden, a novoj administraciji Baraka Obame je preporučeno da se „pojača borbena gotovost zbog mogućih terorističkih napada“. Istovremeno je Komisija skrenula pažnju i administraciji i javnosti da „Pakistan predstavlja novu i veoma opasnu prijetnju, jer teroristi u ovoj zemlji najlakše mogu da nabave biološko i nuklearno oružje“.

3.5.5. Religiozni samoubilački terorizam

Ovaj vid terorizma je specifičan vid terorističkih akata, koji se vezuju za pripadnost određenoj religiji i njenim dogmama. Pripadnost određenoj religiji je bitan činilac religioznog samoubilačkog terorizma, i po nekim autorima, veći stepen terorističkih aktivnosti i akcija se ispoljava u uslovima gdje su akteri sukoba pripadnici različite religije. Po drugim autorima, ovaj oblik terorizma se ispoljava, prije svega, u uslovima okupacije, gdje dolazi do sukoba pripadnika date zajednice u očuvanju svog ukupnog identiteta, religioznog i nacionalnog, protiv okupacionih snaga (primjer su sukobi u Iraku). Prema trećoj grupi autora, samoubilački religiozni terorizam se manifestuje unutar pripadnika iste religije. Kao argumentaciju navedenih iskaza, autori često navode sukobe između Palestinaca protiv Izraela, libanskih šiita protiv SAD, Francuske i Izraela, Tamila protiv Šri Lanke, Sika i Kašmira protiv Indije, Kurda protiv Turske, Čečenije protiv Rusije, iračkih pobunjenika protiv SAD, sl. Često navođeni primjeri religiozno samoubilačkog terorizma su bombaški napadi izvedeni protiv SAD, Francuske i Izraela u periodu od 1982. do 1986. godine, ili u Iraku početkom dvadesetprvog vijeka, ili sukobi muslimana sa pripadnicima drugih religija, ili sukoba sa sljedbenicima iste vjere, a kao primjer se uzimaju sukobi između sunita i šiita.

GLAVA 4: DEFINISANJE FINANSIRANJA TERORIZMA I PRANJA NOVCA

4.1. Problemi definisanja finansiranja terorizma

U postojećem naučnom fondu o finansiranju terorizma kao specifičnom realitetu i pojmu, postoji veoma oskudna naučna literatura. Prema nekim autorima, finansiranje terorizma predstavlja prikupljanje i distribuciju finansijskih sredstava, s namjerom da se iskoriste za vršenje terorističkih akata kao i za finansiranje aktivnosti terorističkih organizacija ili individualnih terorista²⁰⁵.

Prema Međunarodnoj konvenciji o suzbijanju finansiranja terorizma, pod finansiranjem terorizma podrazumijeva se „... na bilo koji način, neposredno ili posredno, nezakonito i namjerno, obezbjeđivanje ili prikupljanje sredstava, s namjerom da se ona upotrijebe ili znajući da će biti upotrijebljena, u cjelini ili djelimično, radi činjenja...“ terorističkih akata²⁰⁶.

Prema Nacionalnoj strategiji za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma Republike Srbije, finansiranje terorizma je pokušaj ili obezbjeđivanje ili prikupljanje sredstava ili imovine, u namjeri da se koriste ili sa znanjem da mogu biti korišćeni, u cjelosti ili djelimično, za izvršenje terorističkog akta od strane terorista ili od strane terorističkih organizacija.

Pod finansiranjem terorizma zakonodavac u Srbiji smatra obezbjeđivanje ili prikupljanje imovine ili pokušaj njenog obezbjeđivanja ili prikupljanja, u namjeri da se koristi ili sa znanjem da može biti korišćena, u cjelosti ili djelimično: a) za izvršenje terorističkog akta; b) od strane terorista, ili c) od strane terorističkih organizacija. Pod finansiranjem terorizma smatra se i podstrekavanje i pomaganje u obezbjeđivanju i prikupljanju imovine, bez obzira da li je teroristički akt izvršen i da li je imovina korišćena za izvršenje terorističkog akta. Terorističkim aktom smatra se djelo utvrđeno sporazumima navedenim u aneksu uz Međunarodnu konvenciju o suzbijanju finansiranja terorizma, kao i bilo koje drugo djelo čiji je cilj da izazove smrt ili težu tjelesnu povredu civila ili bilo kog drugog lica koje ne učestvuje aktivno u neprijateljstvima u slučaju oružanog sukoba, kada je svrha takvog djela, po njegovoj prirodi, ili spletu okolnosti povezanih s tim djelom, da zastraši stanovništvo, ili da primora neku vladu ili neku međunarodnu organizaciju da učini ili da se uzdrži od činjenja nekog djela. Teroristom se smatra lice koje samo, ili s drugim licima s umišljajem: 1) pokuša ili učini teroristički akt na bilo koji način, neposredno ili posredno; 2) podstrekava i pomaže u izvršenju terorističkog akta, ili 3) raspolaže saznanjem o namjeri grupe terorista da izvrši

---

²⁰⁵ Za potrebe terorizma u svijetu se okreće oko hiljadu petsto milijardi dolara, što je dva puta više nego bruto proizvod Velike Britanije i tri puta više od ukupne gotovine dolara u prometu. Ova sredstva stečena su prodajom droge, nafte, oružja, dragog kamenja i ljudi. Na primjer, mreža Al Kaide je u desetogodišnjem periodu iz različitih izvora primila između trista i petsto miliona dolara, odnosno oko pedeset miliona dolara godišnje. Oko 90% tog novca upotrijebljeno je za razvoj infrastrukture terorističke organizacije (komunikacije, veze, obuka, zaštita i dr.), a samo 10% za operativno izvršenje terorističkih napada (J. C. Brisard, *Terrorism Financing: Roots and trends of Saudi terrorism financing*. Report prepared for the President of the Security Council United Nations, New York, 2002, str. 11.).

²⁰⁶ Član 2. stav 1. Međunarodne konvencije o suzbijanju finansiranja terorizma, koju je Republika Srbija ratifikovala Zakonom o potvrđivanju Međunarodne konvencije o suzbijanju finansiranja terorizma („Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori“, broj 7/02).

teroristički akt, doprinese izvršenju ili pomogne grupi nastavljanje vršenja terorističkog akta sa zajedničkom svrhom. Terorističkom organizacijom smatra se grupa terorista koja: (1) pokuša ili učini teroristički akt na bilo koji način, neposredno ili posredno; (2) podstrekava i pomaže u izvršenju terorističkog akta, ili (3) raspolaže saznanjem o namjeri grupe terorista da izvrši teroristički akt, doprinese izvršenju, ili pomogne grupi nastavljanje vršenja terorističkog akta sa zajedničkom svrhom²⁰⁷.

Vidovi finansiranja terorizma mogu da budu „neposredni“, po principu „pare u ruke“, što organima bezbjednosti u mnogome otežava otkrivanja finansijskih transakcija. Mogu da budu i „posredni“, kada se „prljavi“ (nelegalni) novac „pere“ (legalizuje) i dostavlja posredstvom legalnih finansijskih tokova²⁰⁸.

4.1.1. Zajednička komponenta finansiranju terorizma i pranja novca su finansijske transakcije

Instrumenti koji se koriste u oba slučaja su isti, kao i mehanizmi koje države imaju na raspolaganju u borbi protiv ovih pojava. Često se finansiranje terorizma naziva i „obrnuto pranje novca“ ili „prljanje novca“ imajući u vidu da se za finansiranje terorizma koriste i sredstva iz legalnih izvora²⁰⁹. Generalno se može istaći sljedeći iskaz: pranje novca je tajni način upotrebe novca stečenog kriminalnim aktivnostima, a finansiranje terorizma je tajni način(i) upotrebe novca za obavljanje terorističkih aktivnosti. Savremene kriminalne i terorističke organizacije su i profitno orijentisane što im, uz kombinaciju raznovrsnih metoda i sredstava omogućava profesionalnost i efikasnost u djelovanju.

Evidentno je da između kriminalnih i terorističkih organizacija i grupa često dolazi do tijesne sprege, pa i simbioze (prije svega u sferi finansiranja i naoružavanja terorističkih grupa od strane organizovanog kriminala), odnosno do metamorfoze jednog problema u drugi, tako što i organizovane kriminalne grupe pribjegavaju terorističkim metodama, a teroristi se bave organizovanim kriminalom. U takvim situacijama prividno se gubi granica između ova dva, očigledno, različita tipa zločina. Situaciju dodatno komplikuje evidentno povezivanje kriminalnih i terorističkih organizacija na nacionalnom i širem nivou, njihovo prekogranično djelovanje, ali i povezivanje sa sličnim nosiocima ugrožavanja bezbjednosti u inostranstvu. Sinergija organizovanog kriminala i terorizma predstavlja novi – složeniji i povećan nivo destruktivnosti i ugroženosti vitalnih društvenih, političkih, državnih i međunarodnih vrijednosti i interesa. Uz to, i organizovani kriminal i terorizam sve više odlikuju zajedničke dominantne karakteristike: visok stepen organizovanosti, tajnost u organizovanju i djelovanju, internacionalizacija djelovanja i vršenja uticaja, plansko vršenje zločina, radikalizacija metoda djelovanja i sve veća nasilnost i

---

²⁰⁷ Član 2. stav 2-5. Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma.

²⁰⁸ S. Mijalković i M. Bajagić, navedeno djelo, str. 433.

²⁰⁹ Anders Bering Brejvik je 22. juna 2011. godine izveo bombaški napad na sjedište Vlade Norveške i na ostrvu Utoja (pucanjem iz vatrenog oružja) ubio 77 ljudi, čime je izvršio terorističke akte. Istragom je utvrđeno i to da mu je njegova majka pomogla da „opere“ (legalizuje) oko 400.000 norveških kruna, te da je Brejvik tokom 2006. godine na računima u inostranstvu imao oko 3.500.000 evra koje je stekao prodajom falsifikovanih certifikata. Ovim novcem je, između ostalog, finansirao svoje terorističke aktivnosti.

brutalnost, pribjegavanje pranju novca i korupciji javnih službenika i nosilaca vlasti, težnja ka infiltriranju u strukture vlasti i sticanje političkog uticaja, težnja ka kontrolisanju nacionalnih ekonomija i međunarodne ekonomske razmjene, velika finansijska moć, zloupotreba visoke tehnologije u kriminalne svrhe, podriavanje demokratije, političkog i ekonomskog poretka, ugrožavanje ljudskih sloboda i prava, slabljenje povjerenja građana u državne institucije, produblјivanje ekonomske krize i drugo²¹⁰.

Savremenim terorističkim organizacijama neophodna su izvjesna finansijska sredstva kako bi ostvarili svoje namjere. Ekonomičnost, kao obilježje tradicionalnog terorizma, odnosi se prvenstveno na odnos priprema i posljedica terorističkih akata: veliki broj žrtava, velika materijalna šteta i globalni medijski efekti primjenom nasilnih metoda i upotrebom sredstava koja ne zahtijevaju naročita finansijska sredstva. Međutim, organizaciono-tehničke pripreme za izvođenje savremenih – megadestruktivnih terorističkih akata zahtijevaju sve veća materijalna sredstva, što savremeni terorizam čini skupim. Teroristima su finansijska sredstva neophodna za sve aspekte ostvarivanja njihovih ciljeva, uključujući obavještajnu podršku, sopstveno organizovanje i zaštitu, korupciju javnih službenika, nabavku ubojitih sredstava, falsifikovanje isprava, obuku, izvođenje terorističkih akata itd²¹¹. Njihovi finansijski fondovi mogu da budu veliki, iako izvođenje pojedinačnih terorističkih akata ne zahtijeva uvijek naročita finansijska sredstva²¹². Tako, na primjer, evidentna je bila izvjesna simbioza organizovanog kriminala i terorizma u Republici Srbiji, kroz tzv. narkoterorizam, i to kroz dvije forme: finansiranjem albanskih terorističkih organizacija i aktivnosti profitom koji je stečen trgovinom narkoticima, odnosno, nastojanjima narkokartela da primjenom terorističkih metoda steknu političku moć, što se i dogodilo stvaranjem institucija tzv. Republike Kosovo. U ovom slučaju je, osim nesporne simbioze ova dva fenomena, očigledna i metamorfoza tzv. narko-mafije u terorističke grupe i organizacije (razne samoproklamovane tzv. oslobodilačke vojske), a po okončanju terorizma masovnih razmjera – u narko-kartele čiji su pojedinci i grupe postali najviši „državni rukovodioci“²¹³.

---

²¹⁰ S. Mijalković i M. Bajagić, navedeno djelo, str. 10-11.

²¹¹ S. Mijalković i M. Bajagić, navedeno djelo, str. 432.

²¹² Na primer, ukupni troškovi pripremanja i izvođenja terorističkih napada 11. septembra 2001. godine u Njujorku procjenjuju se na iznos između trista hiljada i milion američkih dolara. S druge strane, teroristički akt izveden podmetanjem bombe (čija je izrada koštala oko tri hiljade funti) u Londonu 2003. godine prouzrokovao je štetu od oko milijardu funti (Hopton, D., Money Laundering: A Concise Guide for All Business, London: Glower, 2004. str. 4.)

²¹³ S. Mijalković i M. Bajagić, navedeno djelo, str. 13.

4.2. Faze finansiranja terorizma

Kao i pranje novca, i finansiranje terorizma se sastoji od nekoliko faza, koje karakterišu različiti učesnici i različiti mehanizmi, a svaki od njih može biti ranjiv na različite instrumente otkrivanja i sprečavanja²¹⁴.

U *prvoj fazi* vrši se prikupljanje ili akumulacija sredstava iz različitih izvora i na različite načina. Sredstva mogu poticati iz zakonitog poslovanja kompanija koje su povezane, pa čak i vođene od strane terorističkih organizacija ili pojedinaca. Isto tako, sredstva mogu poticati i od krivičnih djela kao što su: prevare, trgovina narkoticima, otmice, iznude itd²¹⁵. Značajan izvor ovih sredstava mogu da budu donacije od strane pojedinaca koji podržavaju ciljeve terorističkih organizacija, kao i dobrotvorni fondovi koji namjerno, ili nenamjerno prikupljaju sredstva i kanališu ih prema terorističkim organizacijama²¹⁶. U nekim slučajevima, finansijsku podršku terorističkim organizacijama pružaju pojedine države i organizacije. Prikupljena sredstva za potrebe finansiranja terorizma smještaju se i čuvaju na različite načine, a, prije svega, na računima kod banaka otvorenim od strane tzv. „izolatora“ ili posrednika, pojedinaca, ili kompanija (straw men, middle men front companies).

Savremene terorističke organizacije i njihove aktivnosti su najčešće finansijski podržane na dva načina:

a) pribavljanjem finansija od legalnih subjekata koji posjeduju legalna sredstva – terorizam „sponzorisan“ od strane država, nevladinih organizacija, multinacionalnih kompanija, bogatih pojedinaca i slično, i

b) direktnim pribavljanjem sredstava različitim aktivnostima, koje mogu da budu:

1) nelegalne, što najčešće podrazumijeva vršenje krivičnih djela radi sticanja materijalne koristi: iznude od privrednih subjekata ili građana (tzv. revolucionarni porez), krijumčarenje, nedozvoljena trgovina narkoticima i oružjem, otmice i drugo, i

2) legalne, što najčešće obuhvata prikupljanje „članarina“ u raznim oblicima političkih udruženja, prodaju publikacija, traženje pomoći „od vrata do vrata“ u okviru određene zajednice (najčešće imigrantske), donacije iz dijela zarada i slično²¹⁷.

---

²¹⁴ <http://www.apml.gov.rs/>

²¹⁵ Tokom 90-ih godina u Autonomnoj pokrajini Kosovo i Metohija, novac dobijen aktivnostima organizovanih kriminalnih grupa, prije svega, od krijumčarenja narkotika, u značajnoj mjeri je korišćen za finansiranje terorističkih aktivnosti, nezakonitu nabavku naoružanja i druge potrebe. Nakon dolaska međunarodnih snaga bezbjednosti, u Autonomnoj pokrajini Kosovo i Metohija su nastavljene aktivnosti pojedinih terorističkih grupa koje djeluju prema srpskom stanovništvu, pripadnicima međunarodnih snaga, kao i prema pripadnicima srpske vojske i policije na području Preševa i Bujanovca, i to preko administrativne linije s teritorije Autonomne pokrajine Kosovo i Metohija. Finansiranje navedenih terorističkih aktivnosti se, u najvećoj mjeri vrši iz sredstava pribavljenih vršenjem krivičnih djela, prije svega, krijumčarenjem narkotika i prebacivanjem ilegalnih migranata.

²¹⁶ Nacionalna strategija za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma.

²¹⁷ S. Mijalković i M. Bajagić, navedeno djelo, str. 432-433.

U drugoj fazi finansiranja terorizma vrši se prenos prikupljenih sredstava ćelijama terorističkih organizacija ili pojedincima radi njihovog operativnog korišćenja. Za prenos ovih sredstava često se koriste mehanizmi međunarodnih elektronskih transfera između banaka ili remitenata novca, kao što su Western Union ili Moneygram. Za prenos novca, oružja, zaliha, pa čak i ljudstva terorističkim grupama koje djeluju u ratnim zonama i državama zahvaćenim pobunama i bezakonjem, koriste se dobrotvorne organizacije. Često korišćeni način transfera ovih sredstava su alternativni sistemi ili mreže za prenos novca, kao što su indijska „hawala“, pakistanski „hundi“ ili kineski „čit“ ili „čop“, koji funkcionišu u okviru strogo definisanih rasnih, plemenskih ili nacionalnih grupa. Ovi sistemi rijetko uključuju fizički prenos gotovog novca i ne ostavljaju nikakav pisani trag o izvršenom prenosu, zbog čega su pogodni terorističkim organizacijama. Prikupljeni novac do krajnjih korisnika prenosi se i preko kurira i krijumčarenjem gotovine preko državnih granica. Kada se sredstva dopreme do krajnjih korisnika, ona se mogu ponovo čuvati ili iskoristiti za trenutnu akciju.

U trećoj fazi, koja je i konačni dokaz kriminalne prirode ovih sredstava, je njihova upotreba. Razumijevanje upotrebe ovih sredstava može ići od vrlo uskog poimanja upotrebe, kao prostog čina kupovine eksploziva za pojedinačnu samoubilačku akciju, pa do upotrebe sredstava za čitav niz aktivnosti kao što su: podrška redovnim aktivnostima terorista (kupovina hrane ili iznajmljivanje vozila i stanova), nabavka oružja i eksploziva, obezbjeđivanje skrovišta i medicinske njege, finansiranje kampova za obuku, objavljivanje propagandnog materijala, kupovina kompjutera i telekomunikacione opreme ili plaćanje političke podrške i utočišta u za to pogodnim državama²¹⁸.

Ozbiljan problem savremenih terorista je pribavljanje finansijskih sredstava nelegalnog porijekla i njihov siguran transfer, jer često nije moguća isplata po principu „pare u ruke“. Problem je veći ukoliko je finansijer udaljen hiljadama kilometara, a mogućnosti transportovanja ili krijumčarenja gotovine su ograničene ili skopčane s velikim rizikom njihovog pronalaženja i oduzimanja. Tada je „najzgodnije“ da se sredstva ubace u legalni finansijski sistem i, posredstvom mehanizama međunarodnog transfera novca, podignu u zemlji u kojoj teroristička grupa djeluje. Ovo takođe nije jednostavno, naročito ukoliko nacionalne finansijsko-obavještajne strukture „dobro rade svoj posao“.

Uz to, problem je veći ukoliko je novac „prljav“, jer najčešće dolazi iz miljea organizovanog kriminala. To prethodno zahtijeva njegovo „pranje“²¹⁹.

Ako se može čuti da je otkrivanje prljavog novca „traženje igle u plastu sijena“, onda se za otkrivanje sredstava koja se koriste za finansiranje terorizma može reći da je „traženje igle u gomili igala“. S druge strane, pojedini autori ovakva shvatanja smatraju pogrešnim, pa čak i

---

²¹⁸ <http://www.apml.gov.rs/>

²¹⁹ S. Mijalković, G. Bošković, Ž. Nikač, Međunarodnopravni naporu u sprečavanju finansiranja terorizma „prljavim novcem“, Strani pravni život, broj 1, Institut za uporedno pravo, Beograd, 2011, str. 109–128.

zlonamjernim²²⁰. Argument je da se troškovi finansiranja terorističkih aktivnosti ne mogu mjeriti samo na osnovu procijenjenih troškova jednog destruktivnog akta već se u obzir moraju uzeti i troškovi već pomenutih drugih aktivnosti, što ove iznose čini mnogostruko većim, a samim tim i „vidljivijim“ u finansijskom sistemu.

Djelovanje terorističkih organizacija u međunarodnim okvirima olakšano je pogodnostima pristupa svjetskim finansijskim tokovima, različitim kriminalnim tržištima, of-šor finansijskim centrima i bankama koje garantuju brze bezgotovinske velike transakcije, uz garancije čuvanja poslovnih – bankarskih tajni. To nerijetko zahtijeva i povezivanje s kriminalnim organizacijama koje su specijalizovane za „finansijski i kiber kriminal“, zbog čega je česta i veza terorista s organizovanim kriminalom. Takvim korišćenjem mehanizama pranja novca, terorističke organizacije prikrivaju izvor, odredište i korišćenje sredstava namijenjenih finansiranju terorističkih aktivnosti²²¹.

4.3. Problemi određenja pojma pranje novca

Pranje novca i finansiranje terorizma je u savremenim uslovima, u velikoj mjeri, na određenim prostorima veoma povezano. U Republici Srbiji tema pranja novca je veoma aktuelna. Politička, naučna i stručna javnost je zaokupljena ovom pojavom zbog njene kompleksnosti, kako u njenim pojavnim oblicima, tako i u mogućnostima da se otkriju i spriječe njeni štetni uticaji, pri čemu i da se protiv izvršilaca krivičnog djela pranja novca efikasno vodi krivični postupak. Pri otkrivanju organizovanih kriminalnih grupa, skoro uvijek se, kao jedno od krivičnih djela koja se stavljaju na teret članovima tih grupa, pominje i pranje novca. U aferama ili skandalima, kojima politički život u Srbiji obiluje, takođe je pranje novca zastupljeno kao jedna od osnovnih nezakonitosti, kojom se terete akteri tih događaja.

Pranje novca je još uvijek relativno novo i pravno kontroverzno pitanje. Termin „pranje novca“ nastao je u Sjedinjenim Američkim Državama u periodu prohibicije, u trećoj deceniji prošlog vijeka, kada su kriminalci novac zarađen od ilegalne proizvodnje i krijumčarenja alkoholnih pića, kao i od drugih nedozvoljenih radnji, prikazivali kao zaradu koju su ostvarili u lancu svojih perionica za pranje rublja i pranje automobila. Naime, velike sume novca od prodaje alkohola, iznuda, prostitucije i kocke, trebalo je na neki način legalizovati. Jedan od načina da se to uradi, bio je da se kriminalne organizacije uključe u legalno poslovanje. Osuda Al Kaponea za utaju poreza tridesetih godina XX vijeka uticala je na ekspanziju pranja novca. Povodom ove pojave, u novinarstvu je počeo da se upotrebljava termin „pranje novca“, odakle ga je preuzela nauka. Prva upotreba termina pranje novca u štampi, zabilježena je u SAD 1973. godine, tokom afere Watergate.

---

²²⁰ Chip Poncy, Remarks on the Nature of Terrorist Financing and Means of Identifying Terrorist Financing Networks, Proceedings of the Swiss EAPC/PfP Workshop “Combating the Financing of terrorism”, Geneva, 2003.

²²¹ Vidi opširnije: G. Bošković, S. Mijalković, Značaj saradnje sa međunarodnim organizacijama za suprotstavljanje finansiranju terorizma, Srbija i međunarodne organizacije, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2011, str. 115–129.

Pranje novca je proces prikrivanja nezakonitog porijekla novca, ili imovine stečenih kriminalnim aktivnostima. Kada je imovinska korist stečena izvršenjem krivičnog djela, izvršilac traži način da novac koristi tako, da ne privlači pažnju nadležnih organa. Stoga vrši niz transakcija koje služe da novac prikažu kao zakonito stečen.

Postoje različite definicije pranja novca, koje se suštinski ne razlikuju. Neke definicije su jednostavnije²²², druge složenije. Definisanje pranja novca vrši se uglavnom preko imovine, ili dobiti stečenih nezakonito.

Pod pranjem novca zakonodavac u Srbiji podrazumijeva: 1) konverziju ili prenos imovine stečene izvršenjem krivičnog djela; 2) prikrivanje ili netačno prikazivanje prave prirode, porijekla, mjesta nalaženja, kretanja, raspolaganja, vlasništva ili prava u vezi sa imovinom koja je stečena izvršenjem krivičnog djela, i 3) sticanje, držanje ili korišćenje imovine stečene izvršenjem krivičnog djela²²³.

Prema Nacionalnoj strategiji za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma, pranje novca je proces prikrivanja nezakonitog porijekla, novca ili imovine stečenih kriminalom. Kada je imovinska korist stečena izvršenjem krivičnog djela, izvršilac traži način da novac koristi, tako da ne privlači pažnju nadležnih organa. Stoga vrši niz transakcija koje služe da novac prikažu kao zakonito stečen.

Pranje novca bi se moglo definisati kao vrsta imovinskog kriminala, čiji su ciljevi prikrivanje postojanja i porijekla nelegalno stečenih sredstava, i to uključivanjem tih sredstava transformacijom, prebacivanjem, razmjenjivanjem, prikrivanjem namjene, miješanjem s legalnim sredstvima, ili na drugi način, u legalne finansijske tokove, čime se, osim porijekla nelegalno stečenih sredstava, prikriva kriminalna djelatnost i ostvaruje krajnji cilj pranja novca – nesmetano korišćenje prihoda od kriminalne djelatnosti i izbjegavanje kazne za izvršena krivična djela.

Između mnogobrojnih definicija pranja novca, koje pretenduju da budu sveobuhvatne (pri čemu to nije nijedna), najbolje oslikava prirodu stvari ona koja određuje da je pranje novca postupak koji nastoji novac koji dolazi iz izvora A, prikazati kao da dolazi iz izvora B²²⁴.

Pranje novca podrazumijeva proces prikrivanja nezakonitog porijekla novca ili imovine stečenih kriminalom. Kriminalci i organizovane kriminalne grupe, traže način da koriste novac ili imovinu stečene izvršenjem krivičnog djela, tako da svojim aktivnostima ne privlače pažnju organa krivičnog gonjenja. Zato preduzimaju radnje s krajnjim ciljem da se takav novac, ili imovina prikažu kao zakonito stečeni. Tom prilikom novac i imovina često mijenjaju svoj oblik i prebacuju se s jednog mjesta na drugo.

---

²²² Tako S. Taseva smatra da pranje novca predstavlja pretvaranje „crnih para u zelene“ (Perenje pari, Ministerstvoto za vnatresni raboti, Skopje, 2003, str 8.

²²³ Član 2. stav 1. Zakona o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma („Službeni glasnik RS“, broj 20/2009, 72/2009 i 91/2010).

²²⁴ S. Katušić-Jergović, Pranje novca (pojam, karakteristike, pravna regulativa i praktični problemi), Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, vol. 14, broj 2/2007, str. 621.

Svrha pranja novca je da se smanji ili potpuno isključi rizik od zapljene protivpravno stečenih sredstava i kazne za učinjena krivična djela. U slučajevima kad kriminalci posjeduju protivpravno stečena sredstva, suočavaju se s činjenicom, kako da protivpravno stečena sredstva nesmetano koriste, a da pri tome ne ostave nikakav trag, koji bi mogao da ukaže na njihovu kriminalnu djelatnost. U najvećem broju zemalja, trgovina narkoticima predstavlja glavni izvor nelegalnog profita. Prema nekim podacima, samo na Njujorškoj 115. ulici za jedan minut se proda heroina za četiri stotine dolara, što dnevno iznosi devedeset šest hiljada, nedeljno šest stotina sedamdeset dvije hiljade dolara, dok godišnja zarada prelazi trideset milijardi dolara²²⁵.

Uključivanjem nelegalno stečenih prihoda u legalne finansijske tokove, ne samo što se podriiva privredni i monetarni sistem, nego se narušava politička stabilnost i bezbjednost zemlje i vrši uticaj na društvene odnose na nacionalnom i međunarodnom planu.

Suočeni s mogućnostima zapljene protivpravno stečene imovinske koristi, otkrivanjem kriminalne djelatnosti i kažnjavanja kriminalne organizacije, grupe i pojedinci „peru“ svoj „prljav“ novac, integrišući ga u legalne finansijske tokove nizom različitih finansijskih transakcija, koristeći se pri tom širokim spektrom načina pranja novca. Načini pranja novca se neprekidno prilagođavaju i usavršavaju u odnosu na tehničko-tehnološki napredak i razvoj ekonomskih odnosa na državnom i međunarodnom planu.

S problemom pranja novca susreću se sve savremene države, što nameće zaključak da se radi o internacionalnom problemu, koji remeti normalno odvijanje spoljnotrgovinskog poslovanja i sprovođenje međunarodnog finansijskog sistema. Pranje novca je prisutnije u onim državama u kojima postoji deficitarnost određenih roba na tržištu, ili gdje su poreska opterećenja suviše visoka. Karakteriše ga velika prilagodljivost promjenama na tržištu, kako robnom, tako i finansijskom. Ova pojava predstavlja izuzetno veliku društvenu opasnost, zato što može da ugrozi finansijsku stabilnost jedne zemlje.

Posmatrano od zemlje do zemlje, postoje razlike u modalitetima i obimu pranja novca, koje su, prije svega, uslovljene ekonomskim i političkim prilikama u datoj zemlji. Zbog neadekvatnog funkcionisanja pravnog poretka, zemlje u tranziciji pružaju povoljne prilike za pranje novca. U tim zemljama, odgovarajući organi nisu u punoj mjeri u stanju da adekvatno stave pod kontrolu određene djelatnosti, koje su pogodne za pranje novca i da uspostave neophodne mehanizme zaštite. To je slučaj i sa Srbijom, preko čije teritorije, zbog njenog geografskog položaja, vode putevi međunarodnih kriminalnih aktivnosti, kao što su trgovina ljudima, narkoticima, oružjem i sl.

Postoje različiti pojavni oblici pranja novca. Poznavanje ovih načina neophodno je da bi nadležni organi preduzeli efikasne mjere za otkrivanje i suzbijanje ove pojave. To se postiže planiranjem nezakonitosti u cilju uvećanja bogatstva. Nezakoniti poslovi predstavljaju izvor brze akumulacije kapitala koji se kasnije investira u legalne poslove. Pranje novca se često vrši kao dio

---

²²⁵ D. Ignjatović, Kriminologija, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2008, str. 73.

organizovanog kriminala, kada se kao organizatori tih aktivnosti javljaju lica u „belim okovratnicima“, koja pripadaju vladajućim slojevima društva i imaju znatan uticaj na zbivanja u vlasti i politici. Profesionalni kriminalci se, radi organizovanja pranja novca povezuju, stvarajući grupe, bande i druge oblike udruživanja. Oni često imaju uporište u policiji, pravosuđu i među političarima. Organizatori pranja novca koriste se lažnim prikazivanjem finansijskog stanja, lažnim završnim računima, fiktivnim prikazivanjem zaliha roba i drugim nezakonitim djelatnostima.

Učesnici u pranju novca koriste znanja finansijskih stručnjaka, pa se uz korišćenje tog znanja često vrši falsifikovanje poslovno-finansijske dokumentacije, čime se lažno prikazuje novac koji je stečen nezakonitim djelatnostima, da bi se na ovaj način taj novac prihodovao kao zakonito stečen i time plasirao u domaće, ili međunarodne poslovne tokove. Na ovaj način se novac, koji potiče iz nezakonitih poslova i koji je zbog toga „prljav“, narednim nezakonitim aktivnostima, koje podrazumijevaju određene transakcije, „pere“, tako da se na kraju ciklusa pojavljuje kao zakonit, odnosno „čist“, a time i upotrebljiv za legalne finansijske transakcije na tržištu. Transakcije kojima se vrši pranje novca, njihovi kreatori namjerno komplikuju kako bi se teže utvrdio put dokumenata koji prate novac, odnosno da bi se na ubjedljiviji način izvršila legalizacija porijekla i vlasništva novca, njegovim vraćanjem u legalne tokove, čak i kao oporezivi prihod.

„Prljav“ novac može poticati iz različitih nedozvoljenih aktivnosti, kao što su: nedozvoljena proizvodnja, nedozvoljena trgovina, krijumčarenje, poreska utaja, špijunaža, zloupotreba službenog položaja, itd. Praktično, taj novac može poticati iz svih nedozvoljenih aktivnosti kod kojih se ostvaruje protivpravna imovinska korist. Protivpravno stečena sredstva, često su rezultat neefikasnosti javne – neskrivene i evidentirane privrede, koja prostor ustupa tzv. sivoj ekonomiji. Siva ekonomija predstavlja protivzakonitu privrednu aktivnost usmjerenu na sticanje ekonomske koristi za lica koja je obavljaju, a na štetu države i, po pravilu, drugih lica koja legalno obavljaju djelatnost. Veliki iznosi novčanih sredstava i robe kreću se autohtonim tokovima, skoro potpuno bez mogućnosti direktnog uticaja državnih organa, bez obzira što država nastoji da ostvari kontrolu nad tim tokovima. Procjene veličine sive ekonomije pokazuju, da ona u nacionalnim privredama predstavlja značajan segment. Mnogobrojni podaci ukazuju ne samo da je siva ekonomija srazmjerno velika u pojedinim zemljama, već da je i dinamika njenog rasta brža od rasta javnih nacionalnih privreda²²⁶.

Kriminalci koji raspolažu velikom količinom novca za investicije, mogu se pretvarati da su pojedinci koji žele da smanje svoje poreske obaveze, ili žele da sklone svoju imovinu, kako bi izbjegli buduće oporezivanje²²⁷.

Pranje novca je velika prijetnja integraciji finansijskih institucija, jer se dovode u nepovoljan položaj subjekti koji legalno posluju. Posljedice pranja novca su višestruke, a šteta koja se na ovaj način nanosi društvu ima velike razmjere. Zbog činjenice da učesnici u pranju novca ne vrše

²²⁶ M. Kulić, Ekonomsko-socijalni aspekt evazije poreza, u: Megatrend revija Vol. 2 (1), Megatrend univerzitet, Beograd, 2005, str. 187.

²²⁷ N. Teofilović, M. Jelačić, 2006:143). Sprečavanje, otkrivanje i dokazivanje krivičnih dela korupcije i pranja novca, Policijska akademija, Beograd, 2006, str. 143.

reinvestiranje u aktivnosti s većim stopama povraćaja, već samo tamo gdje neće biti otkriveno njihovo porijeklo, posljedice mogu biti smanjenje monetarne stabilnosti, zbog neadekvatne alokacije sredstava, neočekivanih promjena na tražnji novca, povećanja nestabilnosti deviznih kurseva i sl. Istovremeno, pošto učesnici u pranju novca nisu zainteresovani za povećanje profita, već za zaštitu i prikrivanje porijekla sredstava, oni često ulažu u manje profitabilne investicije, koje ne moraju biti korisne za određenu zemlju, i na taj način smanjuju njen potencijalni ekonomski rast. Na primjer, u mnogim zemljama su bile finansirane aktivnosti u određenim privrednim oblastima kao što su građevinarstvo, hotelijerstvo, ali ne zbog stvarne tražnje, već zbog kratkoročnih interesa onih koji peru novac. Kada te oblasti više ne odgovaraju akterima pranja novca, oni ih napuštaju, izazivajući pri tome velike gubitke u njima, ekonomske poremećaje i nestabilnost. Na taj način, pranje novca vodi ka sve većoj kriminalizaciji društva, jer se na samom početku stvara utisak da zemlja napreduje, da bi ubrzo peraći novca stekli ugled, bogatstvo i moć i pokušali da preuzmu kontrolu nad cjelokupnim finansijskim sistemom.

„Priljavi“ novac omogućava uključivanje kriminalnih organizacija u legalne ekonomske aktivnosti i korupciju organa vlasti. Time se prikrivaju kriminalna djelatnost i priroda, porijeklo i postojanje nelegalno stečenih sredstava, tj. omogućava se nesmetano korišćenje kriminalnog profita. Posljedica toga je ugrožavanje ekonomskog sistema i tržišne konkurencije, te uticaj na ekonomske, političke i društvene tokove na nacionalnom i međunarodnom planu. Korišćenjem legalnih poslovnih struktura i prihvatanjem pravila ponašanja u poslovnom svijetu, struktura kriminalnih organizacija postaje slična strukturi legalnih poslovnih subjekata. Nerijetko su legalne poslovne organizacije pod pritiskom konkurencije iz podzemlja, usljed čega bivaju prinuđene da koriste nelegalne metode. Riječ je o fenomenu simbioze organizovanog kriminala sa kriminalom „belog okovratnika“ i „kriminalnih korporacija“²²⁸.

4.4. Faze pranja novca

Pranje novca je kroz istoriju uvijek odražavalo konkretne društvene i ekonomske prilike. To se odnosi i na oblike i metode pranja novca. Pranje novca u savremenim uslovima dobija komercijalne vidove, ispoljavajući se kao nedozvoljeni „biznis“ koji u pojedinim nacionalnim privredama prouzrokuje velike štetne posljedice²²⁹. Prisutnije je u onim državama u kojima postoji deficitarnost određenih roba na tržištu ili gdje su poreska opterećenja suviše visoka. Karakteriše ga velika prilagodljivost promjenama na tržištu, kako robnom, tako i finansijskom. Novac se najviše „pere“ u državama u razvoju. Međutim, pranje novca je prisutno u svakoj državi. Razvoj tehničkih dostignuća, kao i procesi globalizacije i internacionalizacije finansijsko-tržišnog sistema, doveli su i do internacionalizacije ove aktivnosti. Brz transfer novca preko granice, slabosti unutar nacionalnih zakonodavstava, kao i različito uređena zakonodavstva pojedinih zemalja, doprinose sve složenijim oblicima pranja novca. Primjena novih elektronskih sistema plaćanja, nosi sa sobom i određene rizike, koji se odnose na mogućnost zloupotrebe ovih sistema u svrhe pranja novca. Na

²²⁸ S. Mijalković i M. Bajagić, navedeno djelo, str. 62-63.

²²⁹ M. Kulić, Pranje novca kao vid finansiranja terorizma, Zbornik radova Terorizam i ljudske slobode, Tara, 2010, str. 26.

ovu pojavu, pored ostalih, utiču faktori tržišnog karaktera, koji uslovljavaju odgovarajuću ponudu i tražnju i to kako onih roba koje se nalaze u slobodnom prometu, tako i onih čiji je promet ograničen ili zabranjen (oružje, narkotici i sl.).

Pranje novca je zapravo proces, a ne pojedinačan čin, pri kojem se koriste mnoge tehnike. Osnovu većine šema pranja novca čine tri uobičajene faze poznate kao ulaganje, prikrivanje i integracija²³⁰. Međutim, potrebno je naglasiti da je ova podjela na faze teorijskog karaktera, te da u praksi postoje odstupanja od ovog modela. Te faze u stvarnosti nisu tako jasno odvojene i prepoznatljive. Ovo je značajno s aspekta istrage pranja novca, jer u svakom pojedinačnom slučaju treba uvažavati princip individualnosti pojedinih slučajeva pranja novca i, shodno tome, preduzimati mjere za suprotstavljanje pranju novca. Česti su slučajevi kada se ove faze preklapaju, tako da se u svakoj od njih miješa "prljavi" novac s onim legalno stečenim, a ponekad se i preskoči neka faza, odnosno mogući su slučajevi pranja novca gdje nelegalno stečen prihod ne prolazi kroz sve navedene faze, što zavisi od mnogih faktora. Nije rijetkost da se i veliki ugledni finansijski sistemi (banke, osiguravajuća društva i sl.) ili ugledni pojedinci (advokati, brokери i sl.), ali i pojedine države, prihvataju pružanja usluga kriminalnom miljeu vezanih uz pranje novca, dakako uz određenu proviziju. To rezultira pojačanom korupcijom, a ona, naravno, generiše cijeli proces iznova²³¹.

A) Ulaganje (plasman) je prva faza, koju karakteriše prekidanje direktne veze između novca i nezakonite aktivnosti kojom je stečen. U ovoj fazi, nezakonito stečen novac se uključuje u legalne finansijske tokove, što se može učiniti na različite načine. Ovo se najčešće vrši polaganjem gotovine, koja je pribavljena nezakonitim aktivnostima, na račune kod banaka, pod izgovorom da se radi o prihodima koji su stečeni od regularne djelatnosti, u okviru koje se plaćanje uobičajeno vrši u gotovom novcu, kao što su, na primjer, ugostiteljske, trgovinske i druge slične djelatnosti. Bitno je da se kriminalnim putem stečena sredstva ubacuju u zakonite poslovne tokove. To je najvažnija faza za otkrivanje prljavog novca, budući da je tada najlakše otkriti prirodu i porijeklo sredstava. U kriminalnim poslovima uobičajeno se koristi gotovina (bilo da je riječ o manjim iznosima – kod ulične prodaje droge, prostitucije, šverca ljudi i sl., ili pak o većim iznosima – kao npr. kod prodaje većih količina droge, naoružanja, korupcije, razbojništava). Gotovina u visokim iznosima skreće pažnju i izaziva sumnju, pa kriminalci nastoje da je što prije iz tog oblika pretvore u drugi, prikladniji za dalju upotrebu. Iz pozicije kriminalca, ovo je i najrizičnija faza, imajući u vidu da su prema propisima većine zemalja banke i druge finansijske institucije dužne da prijavljuju i svaku veću transakciju.

Kada se nelegalno stečena gotovina pomiješa sa zakonito stečenim prihodima, otežava se mogućnost otkrivanja „prljavog“ novca. Velike sume novca se mogu usitniti i polagati na račune u iznosima koji su manji od zakonskog cenzusa, ili koji nisu sumnjivi, ili za koje ne postoji obaveza prijavljivanja nadležnim organima. Gotov novac se može prebacivati i u države u kojima je sistem za sprečavanje pranja novca neadekvatan, i tamo ga polagati na račune kod finansijskih institucija.

---

²³⁰ Ove faze prihvata i FATF (izvor: <http://www.oecd.org/fatf>).

²³¹ Katušić-Jergović, navedeno djelo, str. 623.

B) Prikriivanje (raslojavanje) je druga faza, koja nastaje pošto je „prljav“ novac ušao u legalni finansijski sistem. U ovom dijelu procesa nastoji se kojekakvim (često vrlo brojnim) transakcijama prikriti pravo porijeklo sredstava, pa i pravog vlasnika novca, sa ciljem da se zametne trag izvoru i dobije utisak anonimnosti. Ukoliko bi se ova faza posmatrala odvojeno od prve, stekao bi se utisak da se radi o nizu često pojedinačno legitimnih transakcija, koje, međutim, imaju nezakonit cilj – prikriivanje nezakonitog izvora.

U ovoj fazi ostvaruje se kretanje tih novčanih sredstava, često pomiješanih sa sredstvima čije je porijeklo legalno, kroz svjetski sistem finansija. Ovo se postiže prebacivanjem novca s računa na koji je uplaćen, na druge račune širom svijeta. Za ovu svrhu koriste se liberalni bankarski sistemi. Mnogobrojnim transakcijama vrši se transferisanje novca, pri čemu te transakcije često nemaju ekonomski smisao ni poslovnu logiku. Glavni cilj ove faze pranja novca je da se prikriju pravi izvori tih sredstava, odnosno da se prikrije veza između novca i kriminalne aktivnosti od koje potiče. Pri ovim transakcijama stvara se privid da se transfer novca vrši radi plaćanja roba ili usluga u inostranstvu. Zato lica koja organizuju pranje novca osnivaju firme u inostranstvu koje se pojavljuju u ulozi dobavljača, i koje ispostavljaju lažne fakture firmi kojoj je već prenesen „prljav“ novac. Međutim, do isporuke roba ili usluga ne dolazi uopšte, ili se ona obavlja u neodgovarajućem obimu ili kvalitetu. Jedino se „kreće“ novac.

C) Integracija je posljednja faza procesa pranja novca, tokom koje akteri integrišu svoja sredstva u ekonomiju i finansijski sistem, pri čemu ih miješaju s legalnim sredstvima. „Prljav“ novac se javlja kao novac koji potiče od zakonom dozvoljene djelatnosti i ponovo se uvodi u ekonomske tokove, gdje se može slobodno trošiti i ulagati. Prema tome, u trećoj fazi novac se vraća u legalni monetarni sistem, i s njim se raspolaze kao da je stečen na dozvoljen način. Time se, svakako, otežava otkriivanje pravog izvora novca, što i jest cilj cjelokupnog procesa. U ovoj fazi kriminalci donose odluke o reinvestiranju „prljavog“ novca u reproduktivni ciklus kriminalne djelatnosti ili pak u zakonito investiranje – tj. poslovanje koje se odvija u skladu sa propisima. Neophodno je da se dio sredstava troši na raznovrsnu ličnu potrošnju kriminalaca. Kada novac dođe u ovu fazu, skoro da je nemoguće otkriti njegovo nezakonito porijeklo.

U ovoj fazi procesa najpopularnije su sljedeće metode perača novca:

- 1) osnivanje anonimnih kompanija u državama u kojima je zajamčena tajnost. Tada perači sebi mogu davati zajmove iz opranog novca tokom buduće zakonite transakcije, pri čemu mogu da povećaju svoje prihode, u vezi s čim će tražiti odbitak poreza zbog vraćanja zajma, a sebi će naplatiti kamate na zajam;
- 2) slanje lažnih izvozno-uvoznih računa u kojima se precjenjuje roba, što omogućuje peraču da novac iz kompanije u jednoj zemlji prebaci u drugu kompaniju u drugoj zemlji, a račun mu služe za dokazivanje porijekla novca, i

3) transferiranje novca zakonitoj banci iz banke koju ima perač, budući da se takve sumnjive banke lako mogu kupiti u mnogobrojnim zemljama koje imaju status "poreskog raja"²³².

Prihodi od ekonomskog kriminala vješto se provlače kroz nacionalne i međunarodne finansijske sisteme, koje efikasno urušavaju. Posebno su značajne ekonomske i socijalne konsekvence u zemljama u tranziciji. Njihova tržišta su najčešće mala i podložnija poremećajima koji mogu da nastanu usljed kriminalnih aktivnosti. Ranjivost im je izraženija zbog: nedovoljno izgrađenih institucija ekonomsko-finansijskog sistema; neznanja finansijskih institucija da primijene mjere za identifikovanje i sprečavanje prikrivanja porijekla i ulaganja kriminalnog profita; malog stepena implementacije mjera za suzbijanje organizovanog kriminala, ili njihove nedovoljne, odnosno selektivne implementacije; neefikasnih kazni, uključujući odredbe o konfiskaciji nezakonito stečenih prihoda, koje se teško sprovode, kao i niskog stepena obučenosti i stručnosti organa nadležnih za suzbijanje ekonomskog kriminala, koji, najčešće, nisu dovoljno razvijeni²³³.

4.5. Tehnike pranja novca

Pranje novca obuhvata različite tehnike koje su obično složene, dobro osmišljene i tajne. Ove tehnike se često mijenjaju. Metode i tehnike pranja novca mijenjaju se kao odgovor na kontramjere koje se preduzimaju u posljednjih nekoliko godina. Uvode se sve sofisticiranije kombinacije tehnika za pranje novca, poput sve rasprostranjenijeg korišćenja pravnih lica u cilju prikrivanja pravog vlasništva i kontrole nad nezakonito stečenim prihodom, i sve češće korišćenje pripadnika određenih profesija za pružanje savjeta i pomoći pri pranju sredstava stečenih kriminalnim aktivnostima.

Koje će se sve tehnike koristiti u konkretnom slučaju, često zavisi i od zahtjeva kriminalnih organizacija²³⁴. Jednu od prvih tehnika pranja novca, otkrio je i razvio Meyer Lansky²³⁵ (zvani "računovođa mafije"), poučen primjerom Al Kaponea, koristeći se prednostima velikog broja švajcarskih bankovnih računa.

Najčešće korišćene tehnike pranja novca su: 1) gradnja pologa; 2) korišćenje prekomorskih banaka; 3) korišćenje podzemnog (alternativnog) bankarstva; 4) osnivanje fiktivnih firmi; 5) investiranje u zakonite poslove²³⁶, 6) korišćenje finansijskih tržišta; 7) korišćenje korenspondentnog bankarstva; 8) prilikom pružanja pomoći i davanja donacija iz inostranstva; 9) korišćenjem Interneta, i 10) drugi načini.

a) Gradnja pologa je metoda koja podrazumijeva razbijanje velike svote novca na manje, koje izazivaju manje sumnje. Velike sume novca pretvaraju se u manje iznose koji ne premašuju

²³² S. Katušić-Jergović, navedeno djelo, str. 622-623.

²³³ B. L. Bartlett, Negative Effects of Money Laundering on Economic Developmen, Economic Research Report for Asian Development Bank, Asian Development Bank, Manila, 2002, str. 31.

²³⁴ V. Gilmor, Prljavi novac, Puls, Beograd, 2004, str. 32.

²³⁵ Lansky je prvi upotrijebio tzv. koncept povratka zajma, prema kome se ilegalno stečeni novac može prikazati i maskirati kroz zajmove koje dodeljuju strane banke, što može biti prikazano kao oporezovani prihod.

²³⁶ S. Katušić-Jergović, navedeno djelo, str. 624-625.

granične svote iznad kojih su banke dužne da prijavljuju transakcije nadležnim organima vlasti. Takve manje svote novca se polažu na jedan ili više bankarskih računa, pri čemu novac polaže više lica, ili to čini jedno lice u dužem vremenskom periodu.

Poseban problem u vezi s pranjem novca predstavlja postupanje s gotovinom. Novac od nelegalnih aktivnosti može da bude, ako se radi o većim količinama, masivan i težak. Takav novac je teško prenositi od jednog do drugog mjesta, a naročito preko državne granice, pogotovu u količinama koje su organizatorima ovih djelatnosti potrebne, ili brzinom koja je neophodna za savremene oblike nelegalnih djelatnosti, pa i za potrebe njegovog „pranja“²³⁷. Tako, na primjer, kada se kupuje droga novčanicama u malim apoenima, onda je težina novca nekoliko puta veća od težine droge koja se njime može kupiti. Da bi se prevazišao problem s težinom i glomaznošću gotovog novca, koriste se platni nalozi, novčane uputnice i druge hartije od vrijednosti, a najčešće čekovi na donosioca. Ovi vrijednosni papiri krijumčare se avionima u mjesta gdje su kontrole pranja novca slabije.

U nekim slučajevima je prenošenje novca izvan zemlje relativno lako, jer države često imaju stotine ili hiljade kilometara duge nečuvane granice, a tamo gdje postoje luke, inspekcija tovara ili putnika koji napuštaju zemlju nema istu pažnju kao za one koji ulaze u zemlju²³⁸.

b) Za pranje novca se često koriste liberalni bankarski sistemi, a naročito prekomorsko banakarstvo, odnosno kroz offshore bankarske centre, što se čini slanjem novca kroz razne offshore račune u zemlje koje prihvataju bankarsku tajnu, odnosno koje dopuštaju anonimno korišćenje računima za bilo koju svrhu i iznos²³⁹. Kompleksna šema može uključivati stotine bankarskih transfera na offshore račune i sa njih.

Šeme pranja novca preko ovog bankarstva imaju nekoliko osnovnih karakteristika: višestruki niz finansijskih transakcija; korišćenje posrednika za vođenje transakcija; međunarodna mreža, tzv. shell kompanija, uključujući i specijalizovane „off-the-shell” varijacije koje se odmah gase po završetku određene transakcije, i korišćenje više offshore centara za jednu operaciju pranja novca²⁴⁰.

c) Neke zemlje u Aziji imaju dobro uspostavljeno podzemno (alternativno) bankarstvo koje omogućava nedokumentovane depozite, podizanje novca i transfere. Ovo bankarstvo funkcioniše izvan kontrole unutar države i na državnim granicama. Potraživanja koja potiču od nedozvoljenih radnji u okviru jedne nacionalne privrede, mrežom podzemnog bankarstva stavljaju se na

---

²³⁷ Organizovane kriminalne grupe iz Republike Srbije ostvaruju česte funkcionalne veze sa sličnim grupama iz inostranstva, posebno iz zemalja u okruženju, prije svega na planu realizacije zajedničkih aktivnosti u okviru međunarodnih kanala za krijumčarenje narkotika, ilegalnih migranata, falsifikovanog novca i oružja. Novac za navedene usluge najčešće se prenosi i isplaćuje u gotovini, preko kurira ili posredstvom „Western Uniona”.

²³⁸ R. Klasens, Sprečavanje pranja novca, Udruženje banaka Srbije, Beograd, 2006, str. 40.

²³⁹ Najvažniji offshore centri su Bahami, Bahrein, Kajmanska ostrva, Hong Kong, Antili, Panama i Singapur. B. Banović, Obezbeđenje dokaza u kriminalističkoj obradi krivičnih dela privrednog kriminaliteta, Viša škola unutrašnjih poslova, Beograd, 2002, str. 148.

²⁴⁰ B. Banović, Obezbeđenje dokaza u kriminalističkoj obradi krivičnih dela privrednog kriminaliteta, Viša škola unutrašnjih poslova, Beograd, 2002, str. 148.

raspolaganje u nekoj drugoj zemlji. Ove aktivnosti obavljaju se uz povjerenje, anonimno i bez pisanih tragova, često uz korišćenje porodičnih, plemenskih i etničkih veza. Ovaj oblik pranja novca nazvan je „fei-čien“, što znači – „leteći novac“, zbog toga što su ga razradili Kinezi. U Indiji je razvijen sistem poznat pod nazivom „hawala“²⁴¹.

Pranje novca u ovom bankarstvu uobičajeno se organizuje tako što perač polaže novac u podzemnu banku, a kao identifikacijska potvrda za transakciju obično se koristi nešto neuočljivo, kao što je izgovaranje dogovorene riječi ili pokazivanje ugovorenog znaka – na primjer, prepolovljene karte za igru ili razglednice, od kojih jednu polovinu zadržava klijent, a druga polovina se šalje prekomorskoj banci. Perač u određenoj zemlji pokazuje svoju potvrdu da podigne svoj novac, pri čemu izbjegava iznošenje gotovine iz zemlje i smanjuje rizik od otkrivanja.

d) Često se za svrhe pranja novca osnivaju fiktivne firme, na čije račune se polaže „prljav“ novac pod vidom pozajmica osnivača, ili pod vidom uplata fiktivnih dnevnih pazara i slično²⁴². Ove firme ne posluju, već služe isključivo za polaganje „prljavog“ novca ili usitnjavanje velikih suma novca, a potom njegovo polaganje na račune u iznosima koji nisu sumnjivi i nisu predmet prijavljivanja nadležnim organima. Uzimaju prljavi novac kao “plaćanje” za zamišljenu robu ili usluge, iako ne isporučuju ni robu ni usluge; samo da bi ostavile privid da obavljaju zakonite transakcije kroz lažne račune i knjigovodstvene bilanse.

Većina perača ima nekoliko ovakvih firmi među kojima cirkuliše prljav novac, kako bi mu se što prije izgubio trag. Na primjer, u Španiji je jedna kriminalna organizacija²⁴³ stvorila grupu od 500 firmi, kojima je jedina svrha bio papirnati posao, kako bi se dokazala komercijalna aktivnost, sakrilo izbjegavanje poreza i pranje novca²⁴⁴. Fantomske firme izgledaju legitimno i navodno se bave legalnim poslovanjem, a zapravo se ne nalaze na registrovanom sjedištu, nemaju poslovne prostorije, magacine, zaposlene radnike, knjigovodstvenu i poslovnu dokumentaciju, ovlašćena lica su nedostupna organima gonjenja, registrovana su na falsifikovane ili ukradene lične karte ili na

²⁴¹ Sistem „hawala“ funkcioniše preko operatera, koji na zahtjev klijenta daju nalog da se sredstva klijenta prebace u drugu zemlju, nakon čega se klijentu isplaćuju ta sredstva, uz odbitak provizije.

²⁴² A. Petković, (2010) Forenzička revizija – Kriminalne radnje u finansijskim izveštajima, Proleter AD Bečej, Novi Sad, 2010, str. 265.

²⁴³ Kriminalna organizacija ili organizovana kriminalna grupacija predstavlja tajno udruženje više lica, koja ispunjavaju potrebne uslove utvrđene pisanim ili nepisanim pravilima kojima se uređuje funkcionisanje organizacije i pristaju na strogo poštovanje tih uslova, koja je osnovana radi profesionalnog i po pravilu planskog vršenja krivičnih djela (naročito nekih vrsta krivičnih djela koja su specifična za ciljeve kriminalne organizacije) i to tako da organizacija bude trajnog karaktera, a u cilju kontinuiranog sticanja imovinske koristi ili moći, te ostvarenja monopola na/u određenom području (radi čega je sklona uništenju konkurencije); zasnovana na hijerarhijskim principima i uz strogu disciplinu svojih članova, po pravilu i na principima specijalizacije i podjele rada u vršenju kriminalnih aktivnosti, mada je organizacija po pravilu, istovremeno uključena i u određene legalne aktivnosti (u pogledu čega takođe postoji specijalizacija i podjela rada u okviru njenog članstva); ona je pored toga, načelno neideološkog karaktera, s tim da kriminalna organizacija široko praktikuje raznovrsne vidove nasilja, te naglašeno ispoljava spremnost na upotrebu nasilja, kako u odnosu na spoljno okruženje, tako i prema članovima koji prekrše njena pravila (raspolaze sopstvenim sistemom sankcionisanja), a posebno nastoji da koruptivnim metodama ostvari direktan ili indirektan uticaj na organe državne vlasti, radi omogućavanja ili olakšanja sopstvenog djelovanja i širenja neposrednog ili posrednog uticaja. (M. Škulić, Organizovani kriminalitet – pojam i krivičnoprocesni aspekti, Pravni fakultet u Beogradu i Dosije, Beograd, 2003, str. 97-98).

²⁴⁴ D. Derenčinović, Mit o korupciji, Nocci d.o.o, Zagreb, 2001, str. 79.

lica koja nemaju prebivalište u zemlji u kojoj je sjedište firme, u zloupotrebama se koriste samo blanko potpisana poslovna dokumentacija i pečati preduzeća. Time se miješaju ilegalna i legalna sredstva kako bi se „maskirali“ prihodi koji su dobijeni na nezakonit način. „Priljav“ novac se koristi za subvencionisanje proizvoda i usluga, čak i po cijenama koje su niže od tržišnih. Njihov jedini cilj je da očuvaju, zaštite i legalizuju nezakonita sredstva, a ne da proizvode s profitom. Posljedice su da legitimna preduzeća teško mogu da im budu konkurentna. Istovremeno, kriminalni profit se koristi za kontrolisanje cijelih industrija ili sektora privrede određenih zemalja, što povećava monetarnu i ekonomsku nestabilnost zemalja. Prodor organizovanog kriminala u legalne finansijske tokove omogućava njihovo korišćenje za izbjegavanje plaćanja poreza, čime se zemlji uskraćuju prihodi i pričinjava materijalna šteta²⁴⁵.

e) Ponekad perači investiraju „priljavi“ novac u inače zakonite poslove da bi ga „oprali“. U tu svrhu mogu izabrati velike poslove, kao npr. posredničke agencije, koje posluju s jako puno novca, pa se „priljavi“ novac lako prikrije. Mogu se koristiti i mali poslovi koji se odlikuju poslovanjem s puno gotovine. „Priljavi“ novac se najčešće uključuje u zakonite finansijske tokove kroz: poslove s visokim učešćem gotovog novca (kockarnice, kladionice, kafíci, barovi, perionice automobile, građevina i sl.), kreditne poslove, uvozno-izvozne poslove, transakcije s nekretninama i nakitom, kao i poslove privatizacije²⁴⁶. „Priljavim“ novcem se često vrši kupovina polisa osiguranja, skupocjene robe, umjetničkih djela, akcija, udjela u investicionim fondovima, itd. Čest metod integracije „priljavog“ novca u legalne finansijske tokove je kupovina nekretnina. Davanje u zakup nekretnina je zakonito, a prihod od zakupnine nije sumnjiv. Novac se često investira u preduzeća u teškoćama, koja nakon toga nastavljaju da rade, a dividende i direktorske plate koje se isplaćuju su zakoniti prihodi²⁴⁷.

U ovim poslovima se zaista vrši promet roba i usluga, ali je njihova stvarna namjena da peru novac. Ovdje se peracu pruža mogućnost da kombinuje svoj „priljavi“ novac s legalno stečenim prihodima, što mu olakšava mogućnost da prijavljuje više prihoda nego što ih stvarno ima iz zakonitog posla, tako da perac novca polaže svoj „priljavi“ novac na zakonite račune preko kojih posluje.

f) Za sofisticirano pranje novca koriste se i finansijska tržišta, naročito tržište akcija i obveznica. Promet hartija od vrijednosti može se iskoristi za pranje novca: njihovom kupovinom na berzi nelegalno stečenim novcem; ponudom za preuzimanje akcija nelegalno stečenim novcem; poklonom ili ostavljanjem u nasljedstvo hartija od vrijednosti stečenih „priljavim“ novcem; osnivanjem akcionarskog ili društva s ograničenom odgovornošću uz osnivački ulog hartijama od

²⁴⁵ S. Mijalković i M. Bajagić, navedeno djelo, str. 66.

²⁴⁶ Često u javnosti pomijan problem je privatizacija i mogućnost legalizacije priljavog novca kroz kupovinu društvenih preduzeća. Proces privatizacije stvara velike mogućnosti za pranja novca, zbog mogućnosti ulaganja priljavog novca u kupovinu preduzeća koja se privatizuju i zbog potrebe pranja novca stečenog nezakonitom privatizacijom. Privatizacija nesumnjivo jeste problem, prije svega zbog rizika koji predstavlja u smislu posljednje faze u procesu pranja novca tj. integracije „priljavog“ novca. Naime, kada je novac stečen krivičnim djelom već prošao kroz prethodne dvije faze, „ulaganja“ i „raslojavanja“ veoma je teško otkriti njegovo nezakonito porijeklo kada se poslije niza transakcija kroz različite svjetske finansijske i off shore centre unese u zemlju. Liberalizacija spoljnotrgovinskog i deviznog poslovanja, takođe može da utiče na povećanje rizika od pranja novca.

²⁴⁷ Nacionalna strategija za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma.

vrijednosti stečenih „prljavim” novcem; plaćanjem polisa osiguranja obveznicama stare devizne štednje stečenih „prljavim” novcem, i slično.

g) U svrhe pranja novca koristi se i korespondentno bankarstvo, odnosno pružanje bankarskih usluga jedne banke drugoj banci, što podrazumijeva postojanje korespondentnog računa jedne finansijske institucije koji ona drži kod druge finansijske institucije za svoj račun i u svoje ime. Tako korespondentni bankarski odnosi stvaraju situaciju u kojoj jedna finansijska institucija obavlja transakcije za klijente druge banke. Priroda ovakvog odnosa u kome korespondentna banka pruža bankarske usluge fizičkim i pravnim licima za koja ne postoje informacije iz prve ruke i potvrda identiteta, upućuje korespondentnu banku da se osloni na informacije respondentne banke. Činjenice koje upućuju na postojanje pranja novca korišćenjem korespondentnih računa, najčešće se odnose na nemogućnost dobijanja podataka o pravnom licu za čiji se račun vrši transakcija, česte i velike bezgotovinske transfere, transakcije koje se odvijaju po neobičnim modelima u kojima pravac bezgotovinskih transfera ne odgovara normalnoj i očekivanoj poslovnoj aktivnosti, itd²⁴⁸. Kao odgovor na korišćenje korespondentnog bankarstva u svrhu pranja novca i finansiranja terorizma, normativna aktivnost na međunarodnom i lokalnom nivou, odgovorila je adekvatno, predviđajući poseban postupak uspostavljanja saradnje između banaka i otvaranja loro korespondentskih računa, zatim mogućnost identifikacije stranke preko trećeg lica i propisivanja adekvatnih uslova za takvu identifikaciju i dr²⁴⁹.

h) Pranje novca se može vršiti i prilikom pružanja pomoći i davanja donacija iz inostranstva, naročito nevladinim organizacijama koje imaju određeno političko usmjerenje. Takve organizacije je nezahvalno kontrolisati, jer se mnoge predstavljaju kao borci za demokratiju²⁵⁰.

i) Razvojem Interneta i elektronskog poslovanja uopšte stvorene su dodatne mogućnosti za pranje novca. Ovo je zahtijevalo dodatno prilagođavanje normativnih akata i razvoj odgovarajućih alata (prije svega softverskih) od strane finansijsko-obavještajnih službi i subjekata koji direktno podliježu pomenutim normativnim aktima. Fazu između donošenja normativnih akata i razvoja adekvatnih alata čini, prije svega, kreiranje odgovarajućih elektronskih baza podataka koje bi se mogle pretraživati, analizirati, ukrštati i razmjenjivati. Nepostojanje tako organizovanih i kvalitetnih baza podataka odlika je ekonomski slabo razvijenih zemalja (zemalja u tranziciji) i predstavlja veliki problem u odgovoru novim vidovima kriminala, potpomognutim digitalizovanim i elektronskim alatima²⁵¹.

Banke će u budućnosti sve više širiti svoju ponudu usluga i proizvoda koje se sve više oslanjaju na Internet, pa se očekuje i veća ponuda usluga preko tzv. “virtuelnih šaltera” koji se sada koriste prilikom podnošenja zahtjeva za on-line kredit. Razvoj tehnike i tehnologije dovešće do primata

²⁴⁸ G. Bošković, Pranje novca, BeoSing, Beograd, 2005, str. 38.

²⁴⁹ N. Tanjević, 2012:162), Prilagođavanje Srbije savremenim međunarodnim trendovima u borbi protiv pranja novca – Značaj novog Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma, Revija za bezbednost, br. 3/12, str. 162.

²⁵⁰ D. Petrović, 2010:174, O proučavanju savremenih formi privrednog kriminaliteta, Strani pravni život, br. 4/10, str. 174.

²⁵¹ N. Tanjević, navedeno djelo, str. 163.

elektronskog bankarstva nad konvencionalnim. Elektronsko bankarstvo predstavlja paket savremenih servisa koji klijentima banke omogućava jednostavno korišćenje bankarskih usluga upotrebom nekog od najrasprostranjenijih kanala komunikacije – Internet, mobilni telefon, fiksni telefon. Osnovne prednosti ovih usluga su niži troškovi, značajna ušteda vremena i mogućnost obavljanja transakcija u bilo koje doba dana. U takvim uslovima, klijent će se sve više prostorno distancirati od banke, čime će se otežavati postupak identifikacije, što će pružati nove mogućnosti za pranje novca koje treba, na vrijeme, predvidjeti²⁵².

U Izvještaju o radu Uprave za sprečavanje pranja novca za 2011. godinu²⁵³, navodi se da mogućnost za zloupotrebu legalnih poslovnih odnosa, tj. usluga koje obveznik obavlja u okviru svoje djelatnosti, odnosno transakcija, varira od obveznika do obveznika. Uprava je uočila da su u bankarskom sektoru i dalje učestale sljedeće vrste transakcija:

- uplate gotovine nelegalnog porijekla po osnovu pozajmice osnivača za likvidnost za proširenje poslovnih aktivnosti;
- uplate gotovine nelegalnog porijekla po osnovu pozajmice osnivača za likvidnost koje se transferišu na druga pravna lica;
- uplate gotovine nelegalnog porijekla po osnovu povećanja osnivačkog uloga koje prethode prodaji pravnog lica;
- uplate gotovine nelegalnog porijekla po osnovu pozajmice osnivača za likvidnost za otplatu hipotekarnih kredita;
- otplate kredita od strane jemca izvršene uplatama gotovine nelegalnog porijekla;
- transferisanje sredstava u korist of-šor kompanija po osnovu uvećanih uvoznih faktura, odnosno umanjenih izvoznih faktura;
- transferi izvršeni po nalogu of-šor kompanija po osnovu kupovine firmi ili udjela i nekretnina;
- transferi izvršeni po nalogu of-šor kompanija u korist pravnih lica po osnovu kredita;
- transferi iz inostranstva u korist fizičkih lica, bez jasnog osnova, i
- veliki broj gotovinskih uplata više fizičkih lica u korist računa jednog fizičkog lica.

---

²⁵² Pitanje je kako će se banke boriti protiv alternativnih načina plaćanja putem Interneta, a koje već postoje, kao što su sajber-keš (ciber cash). Kartica koja sadrži čip ima u sebi gotovinu koja se može podizati telefonom ili na bankomatima, a može da se prenosi i sa jedne kartice na drugu. Ne postoji način da se uđe u trag transakcijama preko kartica, jer ne postoji registrovanje transakcija, kao što postoji kod kreditnih kartica Viza (Visa) ili Mastercard (Mastercard).

²⁵³ Izvještaj je dostupan na: <http://www.apml.gov.rs/>

DIO DRUGI: MEĐUNARODNI DOKUMENTI KOJIMA SU USTANOVLJENI OSNOVNI STANDARDI ZA SUPROTSTAVLJANJE PRANJU NOVCA I FINANSIRANJU TERORIZMA

GLAVA 1: POSEBNE I SPECIJALNE ODREDBE

1.1. Opšti osvrt

1. Pranje novca i finansiranje terorizma su problemi od međunarodnog značaja. Da bi se ove pojave suzbile, međunarodna zajednica je pristupila normiranju adekvatnih mjera, sredstava i postupaka. Zato je u okviru međunarodnih organizacija pokrenut znatan broj inicijativa s ciljem da se uspostave opšteprihvatljivi standardi u oblasti sprečavanja ovih pojava. Doneseno je više dokumenata kojima su precizirane nedozvoljene djelatnosti, kao i mjere i postupanja u pravcu suzbijanja ovih pojava. Postojanje velikog broja međunarodnih konvencija i stalno povećanje tog broja, govori o nedovoljnoj određenosti pojmova pranja novca i finansiranja terorizma.

U svjetskim je razmjerama prepoznata ekstremna opasnost ove vrste krivičnih djela, pa je međunarodna zajednica donijela niz konvencija i akata sa svrhom stvaranja efikasnijeg instrumentarija u borbi protiv organizovanog kriminala, respektujući pri tom notornu činjenicu da novac u današnje vrijeme brzo i lako savladava državne granice, u čemu jednu od odlučujućih uloga imaju i kompjuterizovana bankarstva i trgovanja²⁵⁴.

Na globalnom planu usvojen je niz međunarodnih akata koji upućuju na potrebu definisanja jedinstvenih i univerzalnih standarda i procedura kojima se omogućava efikasnije suprotstavljanje pranju novca i oduzimanje prihoda namijenjenih finansiranju terorizma²⁵⁵. Republika Srbija, kako zbog svog geografskog položaja, tako i zbog činjenice da je u tranziciji, postaje sve zanimljiviji teren za ovu vrstu kriminalne djelatnosti. Ona je svjesna da problemi organizovanog kriminala i

---

²⁵⁴ S. Katušić-Jergović, navedeno djelo, str. 620.

²⁵⁵ Donošenje prve Konvencije o prevenciji i represiji terorizma započeto je još 1934. godine u okviru Društva naroda, da bi sama konvencija bila usvojena 1937. godine. Međutim, ova konvencija nikada nije stupila na snagu. U okviru OUN usvojeno je više konvencija koje se direktno ili indirektno odnose na suzbijanje terorizma, kao što su: Bečka konvencija o diplomatskim odnosima (1961); Bečka konvencija o konzularnim odnosima (1963); Tokijska konvencija o kaznenim djelima izvršenih na vazduhoplovima (1963); Haška konvencija o sprečavanju nezakonite otmice vazduhoplova (1970); Montrealska konvencija o kažnjavanju nezakonitih akata protiv sigurnosti civilnog vazduhoplovstva (1971); Konvencija o prevenciji i kažnjavanju kaznenih djela protiv međunarodno zaštićenih lica, uključujući diplomatske agente (1973); Međunarodna konvencija o uzimanju talaca (1979); Konvencija o fizičkoj zaštiti nuklearnog materijala (1980); Protokol o kažnjavanju nezakonitih akata nasilja na aerodromima koji služe međunarodnom civilnom vazduhoplovstvu (1988); Konvencija o kažnjavanju nezakonitih akata protiv sigurnosti pomorske plovidbe (1988); Protokol o kažnjavanju nezakonitih akata protiv sigurnosti fiksnih platformi lociranih u kontinentalnom pojasu (1988); Konvencija o markiranju plastičnih eksploziva u cilju identifikacije (1991); Međunarodna konvencija o kažnjavanju terorističkog bombardovanja (1997); Međunarodna konvencija o kažnjavanju finansiranja terorizma (1999), i Međunarodna konvencija o kažnjavanju akata nuklearnog terorizma (2005). Donet je i veći broj regionalnih evropskih konvencija, od kojih su značajne sljedeće konvencije Savjeta Evrope: Evropska konvencija o sprečavanju terorizma (Strazbur 1977), i Varšavska konvencija o prevenciji terorizma (2005). Donijete su određene multilateralne konvencije za američki, afrički i druge regione.

terorizma već duže vremena ozbiljno ugrožavaju građane, državu i širi region. Ona je, takođe, svjesna i očekivanja međunarodne zajednice koja se tiču uspješnog rješavanja ovih problema. S tim u vezi, ona ima dvostruki cilj: unapređenje nacionalne bezbjednosti i jačanje pozicije kandidata za prijem u razne oblike međunarodnih integracija, naročito u Evropsku uniju. Zato je potpisala i ratifikovala brojne međunarodne dokumente, ili je njihov sadržaj ugradila u svoje zakone.

Sve te konvencije i drugi dokumenti se usvajaju, obično, *eh post facto*, kao reakcija na sve novije i opasnije forme terorizma. Njihov glavni cilj je represija terorizma, koja se ostvaruje putem: prihvatanja ujednačene definicije pojedine inkriminacije terorizma; inkriminisanja zločinačkog udruživanja za izvršenje djela; inkriminisanja finansiranja terorističkih aktivnosti, pranja novca kao i bilo kakve aktivnosti koja je povezana sa terorizmom; proširivanja kaznene zone na pripremanje djela i svih oblika saučesništva i saučesništva *post belicizim*; propisivanja strogih kazni, konfiskacije imovine i oduzimanja predmeta; uspostavljanja nadležnosti države i njenih organa za otkrivanje i gonjenje takvih djela; prihvatanja univerzalnog principa gonjenja; prihvatanja principa *aut dedere aut punier*; prihvatanja svih oblika međunarodne kazneno-pravne saradnje: ekstradicija, akcesorna pravna pomoć, saradnja službi za otkrivanje terorizma itd.; isticanja nepolitičkog i ekstradibilnog karaktera djela; predviđanja veoma važne rezerve u odnosu na ekstradiciju, prema kojoj zamoljena država može da odbije zahtjev za ekstradiciju, ako smatra da će učinilac biti izložen progonu na religioznom, etničkom, političkom ili drugom osnovu; prihvatanja specijalnih istražnih mjera za otkrivanje i dokazivanje djela, i primjene procesnih mjera identifikacije, zapljene i privremenog zamrzavanja imovine koja se dovodi u vezu sa finansiranjem terorističke aktivnosti. Postavljanje ovako širokog i specifičnog kazneno-pravnog mehanizma, krije u sebi rizik smanjene efikasnosti, koji ima svaki ekstenzivni pristup. Postojanje razlika u kaznenim zakonodavstvima kod ovako široko postavljenih zahtjeva je ne samo moguće, već i veoma logično i razumljivo, jer većina od tih zahtjeva traži usaglašavanje sa nacionalnim pravnim sistemima u cjelini (ustavna načela, finansijsko, bankarsko, policijsko i druge grane prava)²⁵⁶.

Organizovanje modaliteta međunarodne saradnje na strateškom i operativnom planu treba da omogući identifikovanje, praćenje i vrednovanje finansijskih sredstava i imovine namijenjenih pranju novca i finansiranju terorizma, primjenu mjera kao što su zamrzavanje i zapljena radi sprečavanja bilo kakvog postupanja, transfera ili odlaganja ovih sredstava i preduzimanje svih odgovarajućih istražnih radnji.

Ovakvo stanje međunarodne regulative ima, s jedne strane pozitivne, ali s druge strane i određene negativne posljedice na razvoj međunarodnog krivičnog prava i nacionalnih kaznenih zakonodavstava. Proširivanje područja međunarodnog krivičnog prava je nesumnjivo pozitivna tendencija, koja izražava i sve jedinstveniji i solidarniji pristup savremenog svijeta u odnosu na sprečavanje pojave terorizma, ali ona je praćena i nagomilavanjem međunarodnih inkriminacija, koje se često prepliću, ponavljanjem pojedinih principa uspostavljanja jurisdikcije i gonjenja, novim oblicima međunarodne saradnje za koje nisu stvorene realne pretpostavke, uvođenjem novih

---

²⁵⁶ V. Kambovski, navedeno djelo, str. 44-45.

procesnih rješenja koja nisu dovoljno razrađena i usaglašena sa već proklamovanim načelima o ljudskim slobodama i pravima itd. Kao rezultat primjene ovih konvencija na planu nacionalnih kaznenih zakonodavstava dolazi isto tako do veoma učestalih promjena u cilju prihvatanja novih materijalno-pravnih i procesno-pravnih rješenja i oblika međunarodne saradnje, koje veoma često nisu sinhronizovane i zadržavaju, pa čak i povećavaju ozbiljne razlike među pojedinim pravnim sistemima. Takvo stanje međunarodne regulative, pred međunarodno krivično pravo i njegov dalji razvoj, otvara suštinsko pitanje postojanja jedinstvenog pristupa u definisanju pojma terorizma i jedinstvene volje, da se međunarodne konvencije o njegovom sprečavanju dosljedno primijene u svim državama članicama međunarodne zajednice²⁵⁷.

1.2. Uloga međunarodnih subjekata u stvaranju međunarodnih standarda za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma

Pranje novca i finansiranje terorizma su složene i veoma rasprostranjene aktivnosti u koje je uključeno više lica, zbog čega se njima mogu baviti razni međunarodni subjekti iz različitih uglova. Važnu ulogu na polju sprečavanja pranja novca imaju sljedeći međunarodni subjekti: 1) Ujedinjene nacije; 2) Svjetska banka; 3) Međunarodni monetarni fond; 4) Evroazijska grupa za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma; 5) OEBS; 6) Savjet Evrope; 7) Evropska unija; 8) Grupa za finansijske akcije – FATF; 9) Komitet Manival, i 10) Egmont grupa.

1. Ujedinjene nacije donijele su veći broj dokumenata o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma, o kojima će kasnije biti više riječi. U okviru Ujedinjenih nacija 1997. godine osnovana je Kancelarija UN za pitanja droge i kriminala (UNODC), koja je globalni lider u borbi protiv nezakonitog prometa drogom i međunarodnog kriminala. Kancelarija funkcioniše u cijelom svijetu kroz ekstenzivnu mrežu kancelarija u državama članicama. Ona ima zadatak da pomaže državama članicama u borbi protiv nezakonitog prometa droge, kriminala i terorizma.

Jedinica Kancelarije za sprovođenje zakona, organizovani kriminal i borbu protiv pranja novca odgovorna je za sprovođenje Globalnog programa za borbu protiv pranja novca, prihoda stečenog kriminalom i finansiranja terorizma (GPML), koji je pokrenut 1997. godine. Cilj Globalnog programa je jačanje kapaciteta država članica za implementaciju mjera protiv pranja novca i finansiranja terorizma i pružanje pomoći u otkrivanju, zapljeni i oduzimanju nezakonito stečene imovine. Kroz ovaj program Kancelarija ohrabruje države da razvijaju radnje i mjere za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma, prati i analizira probleme i odgovore, podiže društvenu svijest o pranju novca i finansiranju terorizma, i nastupa kao koordinator zajedničkih inicijativa Ujedinjenih nacija i drugih međunarodnih organizacija.

2. Svjetska banka nije ovlašćena da postavlja standarde u oblasti borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma. Njena osnovna uloga je da pruži pomoć državama u ispunjavanju međunarodnih standarada u toj oblasti, čime doprinosi sprečavanju i suzbijanju pranja novca i suzbijanju terorizma, obezbjeđenjem tehničke pomoći u oblasti upravljanja rizikom, jačanju

---

²⁵⁷ V. Kambovski, navedeno djelo, str. 38-39.

pravnog i institucionalnog okvira i izgradnji dobrih rješenja za upravljanje. Svjetska banka podstiče države na sprovođenje pravnih i institucionalnih reformi, promjenu načina razmišljanja i kulture i težnju boljim načinima upravljanja.

Programi pomoći Svjetske banke državama, zasnivaju se na sljedećim principima: 1) mjere za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma, koje su značajne za stabilnost finansijskog sistema, podrazumijevaju uspostavljanje ravnoteže između potrebe usaglašavanja sistema sa standardima i pristupa finansijskim uslugama, zbog čega države treba da uvedu nadzor koji je srazmjern rizicima i vrsti i broju zloupotreba; 2) jačanje svijesti i opredjeljenja da sistem za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma bude dio finansijskog regulatornog okvira – promovisanje pristupa zasnovanog na analizi i procjeni rizika; 3) vođenje računa o stepenu razvoja finansijskog sektora i specifičnih obilježja domaćih sistema; 4) vođenje računa da reformske mjere budu primjerene potrebi zadovoljenja međunarodnih standarda, ali i osmišljene tako da se uklapaju u lokalne uslove, i 5) rad na efikasnosti sistema i mjera koje se preduzimaju, što zahtijeva usku saradnju i zajedničku odgovornost državnih organa, ali i povezivanje organa gonjenja, finansijsko-obavještajnih službi i nadzornih organa u finansijskom sektoru.

3. Međunarodni monetarni fond pomaže da se uobičajne mjere i radnje za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma na međunarodnom nivou. Pri procjenjivanju finansijskog sektora, u pružanju tehničke pomoći u finansijskom sektoru i vršenju nadzora nad ekonomskim sistemima država članica, Međunarodni monetarni fond je doprinio u ocjenjivanju usklađenosti država sa međunarodnim standardima za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma, i u pravljenju programa uz pomoć kojih će države riješiti uočene nedostatke.

4. Evroazijska grupa za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma (EAG) osnovana je 6. oktobra 2004. godine na inicijativu Ruske Federacije. Osim država koje su punopravni članovi, EAG poznaje i status posmatrača, koji mogu, pored država, imati i međunarodne organizacije. Republika Srbija učestvuje u radu EAG u svojstvu posmatrača od juna 2010. godine. Osnovni cilj Evroazijske grupe je unapređenje efikasnosti sistema za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma u svakoj državi članici, što će se postići putem: 1) minimalizacije opasnosti od terorizma u regionu i na globalnom nivou; 2) obezbjeđenja transparentnosti, odgovornosti i sigurnosti finansijskog sistema; 3) obezbjeđivanja javne sigurnosti u regionu stvaranjem uslova koji omogućavaju da teška finansijska krivična djela budu otkrivena, uključujući prekogranična krivična djela; 4) smanjenja stope kriminaliteta, uključujući korupciju i dr.

Da bi ostvarila navedene ciljeve, Evroazijska grupa ima zadatak da: 1) promovise Preporuke FATF i drugih međunarodnih standarda u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma; 2) pomaže državama članicama da implementiraju navedene standarde; 3) osmišljava i održava obuke u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma; 4) koordinira programe saradnje sa međunarodnim organizacijama, radnim grupama i zainteresovanim državama; 5) izrađuje tipologije u oblasti pranja novca, kao i da 6) pruža tehničke pomoći i podrške državama članicama.

5. Države učesnice OEBS-a uvažavaju činjenicu da pranje novca i finansiranje terorizma predstavljaju bezbjednosnu prijetnju i potvrdile su svoju riješenost da se bore protiv ovih pojava. Države učesnice imaju za cilj da procijene domaće propise, ukažu na potrebu unapređenja zakonskog okvira i izgrade nacionalne kapacitete. One pomažu u stvaranju i jačanju nacionalnih institucija poput finansijsko-obavještajnih službi. OEBS aktivno njeguje regionalnu saradnju u borbi protiv ovih pojava. U posljednjih nekoliko godina organizovano je više aktivnosti u saradnji sa drugim subjektima. OEBS je primljen kao posmatrač u Evroazijsku grupu za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma 2006. godine. Takođe, OEBS je primljen kao posmatrač u Komitet eksperata Saveta Evrope za evaluaciju mjera i radnji za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma (Manival). On blisko saraduje sa Savjetom Evrope u oblasti borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma.

6. Savjet Evrope je prvi od svih međunarodnih organizacija ukazao na značaj preduzimanja mjera protiv opasnosti koje proističu iz pranja novca, a koje ugrožavaju demokratiju i vladavinu prava. Savjet je usvojio određene konvencije o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma, o kojima će kasnije biti više riječi.

7. Evropska unija donijela je više dokumenata o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma, o kojima će kasnije biti više riječi. Unija ulaže velike napore na koordinaciji i saradnji između različitih finansijsko-obavještajnih službi i na usklađivanju krivičnih sankcija za pranje novca.

8. Grupa za finansijske akcije – FATF (Financial Action Task Force) je međudržavno tijelo sa zadatkom da razvija i unapređuje međunarodne aktivnosti na planu borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma na nacionalnom i međunarodnom nivou. Ovo tijelo osnovano je 1989. godine od strane Grupe 7 najrazvijenijih država svijeta. Trenutno ima 33 člana: 31 državu i vladu i dvije međunarodne organizacije. Ima više od 20 posmatrača: pet regionalnih tijela sličnih FATF-u i više od 15 ostalih međunarodnih organizacija ili tijela. FATF je vodeće tijelo u svijetu koje se bavi postavljanjem standarda u ovoj oblasti.

Grupa za finansijske akcije – FATF: 1) radi na stvaranju političke volje za reformu propisa i regulatornog okvira u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma na nacionalnom nivou; 2) prati napredak koji države članice postižu u implementaciji neophodnih mjera, analizira tehnike pranja novca i finansiranja terorizma i njihove protivmjere, i promovise usvajanje i implementaciju odgovarajućih mjera na globalnom nivou; 3) saraduje sa ostalim međunarodnim tijelima za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma; 4) nema čvrsto definisan statut niti je osnovana na neograničeni vremenski period, i 5) na svakih pet godina analizira i preispituje razloge i ciljeve zbog kojih je osnovana.

9. Manival (Moneyval) je komitet Savjeta Evrope koji se bavi procjenom sistema za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma u državama članicama Savjeta Evrope koje nisu članice FATF. Manival je jedno od tzv. regionalnih tijela sličnih FATF. Okuplja eksperte koji procjenjuju usklađenost država članica sa svim relevantnim međunarodnim standardima za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma u oblasti pravne prakse, finansijskog sistema i unutrašnjih poslova,

kroz proces uzajamne evaluacije ravnopravnih članova. Cilj Manivala je da sve države članice imaju djelotvorne sisteme za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma i da budu usklađene sa relevantnim standardima u toj oblasti.

Republika Srbija je članica Manivala, te na osnovu tog članstva, sistem u Srbiji podliježe procjeni tog tijela. Izvještaji Manivala predstavljaju veoma detaljne preporuke za unaprjeđenje djelotvornosti sistema mjera i radnji u pojedinačnim državama za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma, kao i kapaciteta za saradnju na međunarodnom nivou u ovim oblastima. U slučaju da Manival, u izvještaju usvojenom na plenarnoj sjednici utvrdi značajne nedostatke u sistemu određene države, koristi se sistem političkih i drugih pritisaka koji stoji na raspolaganju Savjetu Evrope, u cilju uklanjanja nedostataka i usklađivanja sistema s međunarodnim standardima.

10. Egmont grupa je međunarodno udruženje finansijsko-obavještajnih službi, koje je nastalo 1995. godine u Briselu. Njen osnovni cilj je unaprjeđenje međunarodne saradnje i razmjena podataka o pranju novca i finansiranju terorizma, kao i podržavanje implementacije nacionalnih programa u ovoj oblasti. Ona se redovno sastaje i pronalazi načine saradnje, naročito u oblasti razmjene informacija, obuke i prenošenja znanja i stručnosti. Uprava za sprečavanje pranja novca Republike Srbije, kao finansijsko-obavještajna služba, postala je članica Egmont grupe u julu 2003. godine.

Egmont grupa pruža podršku finansijsko-obavještajnim službama tako što: 1) proširuje i sistematizuje međunarodnu saradnju u recipročnoj razmjeni informacija; 2) povećava efikasnost finansijsko-obavještajnih službi organizovanjem obuke i razmjene zaposlenih kako bi se unaprijedilo stručno znanje i sposobnosti njihovih službenika; 3) pridaje značaj boljoj i bezbjednijoj saradnji među finansijsko-obavještajnim službama primjenom tehnologije, poput zaštićenog sajta Egmont grupe (ESW); 4) pridaje važnost većoj koordinaciji i podršci operativnim odjeljenjima finansijsko-obavještajnih službi; 5) promovise operativnu samostalnost (nezavisnost) finansijsko-obavještajnih službi, i 6) promovise osnivanje finansijsko-obavještajnih službi.

GLAVA 2: MEĐUNARODNE KONVENCIJE O SPREČAVANJU PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORIZMA

Ukupan broj međunarodnih konvencija koje se dotiču pranja novca i finansiranja terorizma prelazi nekoliko desetina. Najvažnije među njima, a koje je Republika Srbija ratifikovala, su: 1) Konvencija Ujedinjenih nacija o protivzakonitom prometu opojnih droga i psihotropnih supstanci iz 1988. godine (tzv. Bečka konvencija); 2) Međunarodna konvencija o suzbijanju finansiranja terorizma iz 1999. godine; 3) Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i dopunski protokoli iz 2000. godine (tzv. Palermo konvencija); 4) Konvencija Ujedinjenih nacija protiv korupcije iz 2003. godine (tzv. Merida konvencija), i 5) Konvencija Savjeta Evrope o pranju, traženju, zapljeni i oduzimanju prihoda stečenih kriminalom i o finansiranju terorizma iz 2005. godine (tzv. Varšavska konvencija). U nastavku ćemo dati prikaz ovih konvencija.

2.1. Bečka konvencija

1. Konvencija Ujedinjenih nacija protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci usvojena je u Beču 19. decembra 1988. godine, pa se zato naziva – Bečka konvencija. Republika Srbija je ratifikovala ovu konvenciju Zakonom o ratifikaciji Konvencije Ujedinjenih nacija protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci²⁵⁸. Konvencijom su postavljeni temelji koordiniranih međunarodnih aktivnosti za oduzimanje prihoda stečenih kriminalom. Konvencija je donijeta, pored ostalog, zbog: 1) velike zabrinutosti veličinom i rastom nezakonite proizvodnje, tražnje i prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci koje predstavljaju ozbiljnu opasnost za zdravlje i dobrobit ljudskih bića i negativno utiču na privredne, kulturne i političke temelje društva; 2) uočavanja veze između nezakonitog prometa i drugih organizovanih kriminalnih aktivnosti koje podrivaju legitimne ekonomije i ugrožavaju stabilnost, bezbjednost i suverenitet država; 3) konstatacije da je nezakonit promet ovih materija međunarodna kriminalna djelatnost, čije suzbijanje zahtijeva neodložnu pažnju i najviši prioritet; 4) svijesti da nezakoniti promet ovih materija donosi veliku finansijsku dobit i bogatstvo, koje omogućava transnacionalnim organizacijama kriminalaca da uđu u strukture vlasti, legitimnog poslovnog i finansijskog svijeta i društva na svim nivoima i da ih kvare i korumpiraju; 5) riješenosti da lica koja se bave nezakonitim prometom ovih materija liše dobiti ostvarene njihovom kriminalnom djelatnošću i time uklone glavni podsticaj za takvu djelatnost; 6) svijesti da je iskorjenjivanje nezakonitog prometa ovih materija kolektivna odgovornost svih država i da je, u tom cilju, neophodna koordinirana akcija u okviru međunarodne saradnje, i 7) shvatanja značaja jačanja i povećanja efikasnih zakonskih sredstava za međunarodnu saradnju u oblasti krivičnog prava na suzbijanju međunarodnih kriminalnih aktivnosti.

---

²⁵⁸ „Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 14/90.

Svrha ove konvencije je da unaprijedi saradnju među državama potpisnicama, tako da mogu efikasnije da se bore protiv raznih aspekata nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci koji imaju međunarodnu dimenziju. Konvencija obavezuje strane potpisnice da u izvršavanju svojih obaveza po konvenciji, preduzimaju neophodne mjere, uključujući zakonske i administrativne, u skladu sa osnovnim normama pravnih sistema svojih država²⁵⁹.

Konvencijom su predviđene mjere za suzbijanje prometa opojnim drogama, ali i obaveze državama da u svojim krivičnim zakonodavstvima uvedu krivično djelo pranja novca. Propisano je da je svaka strana potpisnica Konvencije dužna da usvoji neophodne mjere, da se kao krivično djelo po njenom zakonu, kad se čini namjerno, utvrde: 1) konverzija ili transfer svojine, uz znanje da je takva svojina stečena na osnovu krivičnog djela, ili na osnovu učešća u krivičnom djelu, za svrhe prikrivanja nezakonitog porijekla svojine ili pomaganja nekom licu koje je umiješano u izvršenje takvog djela da bi izbjeglo zakonske posljedice; 2) prikrivanje prave prirode, izvora, mjesta, raspolaganja, kretanja i prava u vezi sa svojinom, ili nad svojinom, uz znanje da je takva svojina stečena na osnovu krivičnog djela; 3) sticanje, posjedovanje ili korišćenje svojine, sa znanjem, u vrijeme prijema, da je takva svojina stečena na osnovu krivičnog djela; 4) javno podsticanje ili navođenje drugih, na bilo koji način, da izvrše ova krivična djela, i 5) učestvovanje, udruživanje ili zavjera, radi izvršenja, pokušaja da se izvrši i pomogne, podstiče, olakša i savjetuje pri izvršenju ovih djela. Svaka strana potpisnica je dužna da izvršenje ovih krivičnih djela podvrgne sankcijama kojima se uzima u obzir teška priroda tih djela, kao što su zatvor ili drugi vidovi lišavanja slobode, novčane sankcije i zapljena²⁶⁰.

2. Poseban značaj imaju odredbe Konvencije koje se odnose na obavezu usvajanja mjera koje omogućavaju nadležnim organima da identifikuju, otkriju, zamrznju ili zaplijene dobit, svojinu ili bilo koje predmete povezane sa izvršenjem konkretnih krivičnih djela. Zapljenom se označava trajno lišenje svojine nalogom suda ili drugog nadležnog organa. U Konvenciji je određeno da će svaka strana potpisnica: 1) usvojiti neophodne mjere da bi se omogućila zapljena prihoda koji potiče od krivičnih djela, utvrđenih u skladu sa Konvencijom, ili svojine čija vrijednost odgovara vrijednosti takve dobiti; 2) usvojiti neophodne mjere da se njenim nadležnim organima omogući da identifikuju, otkriju, zamrznju ili zaplijene dobit, svojinu, ili bilo koje druge predmete u vezi sa ovim djelima, radi konačne zapljene; 3) ovlastiti svoje sudove ili druge nadležne organe da nalože da bankarska, finansijska ili komercijalna evidencija budu stavljene na raspolaganje ili zaplijenjene, pri čemu strana potpisnica neće odbiti da djeluje po ovoj obavezi iz razloga bankarske tajne. Strane potpisnice će nastojati da zakluče bilateralne i multilateralne ugovore, sporazume ili aranžmane kojima će se povećati efikasnost međunarodne saradnje u vezi sa zapljenom. Ako je dobit pomiješana sa svojinom stečenom iz legitimnih izvora, takva svojina će, bez prejudiciranja bilo kojih ovlašćenja u vezi sa oduzimanjem ili zamrzavanjem, podlijegati zapljeni do procijenjene vrijednosti pomiješane dobiti. Prihod ili druge koristi koje potiču od: 1) dobiti; 2) svojine u koju je

---

²⁵⁹ Član 2. stav 1. Konvencije.

²⁶⁰ Član 3. Konvencije.

dobit promijenjena ili pretvorena, ili 3) svojine sa kojom je dobit pomiješana, takođe će podlijezati mjerama zapljene²⁶¹.

3. Smatraće se da je svako od krivičnih djela koja se uvode na osnovu Konvencije obuhvaćeno svakim sporazumom o ekstradiciji, koji postoji između strana potpisnica, kao djelo koje podliježe ekstradiciji. Strane potpisnice preuzimaju obavezu da takva djela uključe u svaki sporazum o ekstradiciji, koji među sobom zaključe kao djelo koje podliježe ekstradiciji. Ako strana potpisnica koja ekstradiciju uslovljava postojanjem sporazuma primi zahtjev za ekstradiciju od neke druge strane potpisnice sa kojom nema sporazum o ekstradiciji, ona može Konvenciju smatrati pravnom osnovom za ekstradiciju u vezi sa svakim krivičnim djelom na koje se Konvencija odnosi. Strane potpisnice će nastojati da ubrzaju ekstradicione procedure i da pojednostave dokazne zahtjeve u vezi s njima koje se odnose na predmetna krivična djela²⁶².

4. Posebna pažnja posvećena je uzajamnoj pravnoj pomoći. Određeno je da će strane potpisnice u najvećoj mjeri jedna drugoj pružati uzajamnu pravnu pomoć u istragama, gonjenju i sudskim postupcima u vezi sa krivičnim djelima koja se uvode na osnovu Konvencije. Uzajamna pravna pomoć može se zahtijevati u sljedećem smislu: 1) uzimanje dokaza ili iskaza lica; 2) uručivanje sudskih dokumenata; 3) izvršenje pretresa i oduzimanja; 4) pregled predmeta i lokacija; 5) obezbjeđivanje informacija i dokaznih predmeta; 6) obezbjeđivanje originala ili ovjerenih kopija relevantnih dokumenata i evidencija, uključujući bankarsku, finansijsku, komercijalnu ili poslovnu evidenciju, i 7) identifikovanje ili traganje za dobiti, svojinom, instrumentarijumima ili drugim predmetima u svrhe dokazivanja. Strane potpisnice: 1) mogu jedna drugoj da pruže i sve druge vidove uzajamne pravne pomoći koje predviđa domaći zakon zamoljene strane; 2) da će, na zahtjev, olakšavati ili podsticati, u mjeri u kojoj je to u skladu sa njihovim zakonom i praksom, prisustvo ili dostupnost lica, uključujući pritvorena lica, koja su saglasna da pomognu u istragama ili da učestvuju u postupku, i 3) da neće odbiti da pruže uzajamnu pravnu pomoć zbog bankarske tajne. Svjedok, vještak ili drugo lice koje pristane da svjedoči u postupku, ili da pomogne u istrazi, gonjenju ili sudskom postupku na teritoriji strane molilje, neće biti gonjeno, pritvarano, kažnjavano, niti podvrgavano bilo kakvim drugim ograničenjima njegove lične slobode na toj teritoriji u vezi sa djelima, propustima ili osudama prije njegovog odlaska sa teritorije zamoljene strane. Ovako bezbjedan postupak će prestati da se primjenjuje kada svjedok, vještak ili drugo lice, pošto je imalo priliku da u roku od petnaest uzastopnih dana, ili u bilo kom roku o kome se strane dogovore, od dana kada je zvanično obaviješteno da sudskim organima njegovo prisustvo više nije potrebno, napusti teritoriju, ipak dobrovoljno ostane na teritoriji ili se, pošto ju je napustilo, vrati po sopstvenoj slobodnoj volji²⁶³.

---

²⁶¹ Član 1. stav 1. tačka f) i član 5. Konvencije.

²⁶² Član 6. Konvencije.

²⁶³ Član 7. Konvencije.

2.2. Međunarodna konvencija o suzbijanju finansiranja terorizma

1. Međunarodna konvencija o suzbijanju finansiranja terorizma usvojena je 9. decembra 1999. godine u Njujorku. Republika Srbija potvrdila je ovu konvenciju Zakonom o potvrđivanju Međunarodne konvencije o suzbijanju finansiranja terorizma²⁶⁴. Konvencija je donesena, pored ostalog, zbog: 1) principa Povelje Ujedinjenih nacija o održavanju međunarodnog mira i bezbjednosti i unapređivanju dobrosusjedstva i prijateljskih odnosa i saradnje među državama; 2) duboke zabrinutosti zbog eskalacije terorističkih akata širom svijeta u svim njihovim vidovima i manifestacijama; 3) činjenice da je finansiranje terorizma pitanje koje izaziva ozbiljnu zabrinutost međunarodne zajednice u cjelini; 4) činjenice da zastupljenost i ozbiljnost međunarodnog terorizma zavisi od finansijskih sredstava koje teroristi mogu da pribave; 5) činjenice da se postojeći multilateralni pravni instrumenti ne bave izričito takvim finansiranjem, i 6) ubijedenja da postoji hitna potreba da se ojača međunarodna saradnja među državama u kreiranju i usvajanju efikasnih mjera za sprečavanje finansiranja terorizma, kao i za njegovo suzbijanje putem gonjenja i kažnjavanja njegovih izvršilaca.

U cilju uspostavljanja i jačanja internacionalnog režima za borbu protiv finansiranja terorizma, Konvencija ustanovljava tri osnovne obaveze za države članice: 1) obavezu inkriminacije finansiranja terorizma kao posebnog krivičnog djela, čime se po prvi put promovise novi pristup u suprotstavljanju terorizmu na globalnom planu, rušenjem ekonomskih poluga moći terorističkih organizacija; 2) obavezu unapređivanja saradnje sa drugim državama članicama i obezbjeđivanja međunarodne pravne pomoći na ovom planu, kao i 3) obavezu ustanovljavanja sistema otkrivanja i prijavljivanja od strane finansijskih organizacija, transakcija i lica za koje se sumnja da su u vezi sa finansiranjem terorizma.

Konvencijom je utvrđena obaveza za države potpisnice da usvoje mjere koje mogu biti neophodne: a) da se ustanove kao krivična djela po njenom unutrašnjem pravu djela kojima neko lice na bilo koji način, neposredno ili posredno, nezakonito i namjerno, obezbijedi, ili prikupi sredstva sa namjerom da se ona upotrijebe, ili znajući da će ona biti upotrijebljena, u cjelini ili djelimično, radi činjenja: 1) nekog djela koje predstavlja krivično djelo utvrđeno u nekom međunarodnom sporazumu; ili 2) bilo kog drugog djela čiji je cilj da izazove smrt, ili težu tjelesnu povredu civila ili bilo kog drugog lica, koje ne učestvuje aktivno u neprijateljstvima u situaciji oružanog sukoba, kada je svrha takvog djela, po njegovoj prirodi ili kontekstu, da zastraši stanovništvo, ili da primora neku vladu ili neku međunarodnu organizaciju da počini ili da se uzdrži od činjenja nekog djela, i b) da za ta krivična djela predvide odgovarajuće kazne, uzimajući u obzir težu prirodu krivičnih djela. Svako lice, takođe, čini krivično djelo ukoliko: (a) učestvuje kao saučesnik u nekom navedenom krivičnom djelu; (b) organizuje ili direktno naredi činjenje navedenog krivičnog djela, ili (c) doprinosi činjenju jednog ili više navedenih krivičnih djela, od strane grupe lica koja djeluju sa zajedničkom namjerom. Svaka država potpisnica će usvojiti one mjere koje bi mogle biti neophodne, uključujući, gdje je to pogodno, domaće zakonske propise, kako bi obezbijedila da

---

²⁶⁴ „Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori“, broj 7/02.

krivična djela u okviru ove konvencije ni pod kakvim okolnostima ne mogu da se opravdaju razlozima političke, filozofske, ideološke, rasne, vjerske ili druge slične prirode²⁶⁵.

2. Konvencija države potpisnice obavezuje da preduzmu neophodne mjere koje će omogućiti da pravno lice smešteno na njenoj teritoriji ili organizovano po njenim zakonima bude pozvano na odgovornost kada je lice odgovorno za upravljanje ili rukovođenje tim pravnim licem, u tom svojstvu, učinilo krivično djelo finansiranja terorizma, pri čemu takva odgovornost može biti krivična, građanska ili administrativna, a podliježe joj se bez uticaja na krivičnu odgovornost pojedinaca koji su učinili krivično djelo. Neophodno je obezbijediti da, naročito, pravna lica podliježu efikasnim, srazmjernim i odgovarajućim krivičnim, građanskim ili administrativnim sankcijama. Takve sankcije mogu uključiti novčane sankcije²⁶⁶.

Posebna pažnja u Konvenciji posvećena je otkrivanju i zapljeni sredstava namijenjenih finansiranju terorizma. Zato je propisana obaveza državama potpisnicama da preduzmu odgovarajuće mjere, u skladu sa svojim domaćim zakonskim principima: 1) da identifikuju, otkriju i zamrzu ili zapljene eventualna sredstva koja se koriste ili su određena za svrhe činjenja krivičnih djela finansiranja terorizma, kao i sredstava stečena činjenjem takvih krivičnih djela, za svrhe eventualne zaplijene; 2) radi zapljene sredstava koja se koriste ili su namijenjena u svrhu činjenja krivičnih djela finansiranja terorizma i sredstava stečenih činjenjem takvih krivičnih djela²⁶⁷.

Predviđena je obaveza za državu potpisnicu, kada dobije informaciju da se lice koje je učinilo krivično djelo možda nalazi na njenoj teritoriji, da preduzme mjere koje bi mogle biti neophodne po njenom domaćem zakonodavstvu da istraži činjenice sadržane u takvoj informaciji. Nakon što se uvjeri da okolnosti to opravdavaju, država potpisnica na čijoj teritoriji se učinilac ili navodni učinilac nalazi, preduzeće odgovarajuće mjere u skladu sa svojim domaćim zakonodavstvom da obezbijedi prisustvo tog lica u svrhe gonjenja, ili izručenja. Lice u vezi sa kojim se preduzimaju ove mjere ima pravo da: a) komunicira bez odlaganja sa najbližim odgovarajućim predstavnikom države čiji je državljanin, ili koji je na drugi način ovlašćen da štiti prava tog lica, ili ukoliko je lice apatrid države na čijoj teritoriji to lice ima prebivalište; b) bude posjećeno od strane predstavnika te države, i c) da bude informisano o pravima tog lica. Krivična djela finansiranja terorizma smatraju se djelima koja podliježu ekstradiciji prema svakom ugovoru o ekstradiciji koji postoji između država potpisnica pre stupanja na snagu ove konvencije. Države potpisnice preuzimaju obavezu da takva krivična djela uključe u djela koja podliježu ekstradiciji u svakom ugovoru o ekstradiciji koji će između njih biti naknadno zaključen. Države potpisnice će pružiti jedna drugoj pomoć u najvećoj mogućoj mjeri u vezi sa krivičnim istragama, ili krivičnim ili ekstradicionim postupcima u pogledu krivičnih djela finansiranja terorizma, uključujući pomoć u pribavljanju dokaza u njihov posjed koji su neophodni za postupak. Nijedno od krivičnih djela finansiranja terorizma neće se u svrhe ekstradicije, ili uzajamne pravne pomoći smatrati političkim krivičnim djelom, ili krivičnim djelom povezanim sa političkim krivičnim djelom, ili krivičnim djelom

---

²⁶⁵ Član 2, 4. i 6. Konvencije.

²⁶⁶ Član 5. Konvencije.

²⁶⁷ Član 8. Konvencije.

izazvanim političkim motivima. Shodno tome, zahtjev za ekstradiciju ili uzajamnu pravnu pomoć, zasnovan na takvom krivičnom djelu, ne može biti odbijen samo na osnovu toga što se odnosi na političko krivično djelo, ili krivično djelo povezano sa političkim krivičnim djelom, ili krivično djelo izazvano političkim motivima. Lice koje se nalazi u pritvoru ili koje izdržava zatvorsku kaznu na teritoriji jedne države potpisnice, a čije se prisustvo u drugoj državi potpisnici zahtijeva radi identifikacije, svjedočenja ili drukčijeg pružanja pomoći u pribavljanju dokaza za istragu, ili radi gonjenja zbog krivičnih djela finansiranja terorizma, može biti premješteno, ukoliko su ispunjeni sljedeći uslovi: 1) da to lice slobodno dá svoju saglasnost zasnovanu na dobroj obaviještenosti, i 2) da se nadležni organi obje države slože pod uslovima koje te države mogu smatrati pogodnim. Svakom licu koje se lišava slobode ili u vezi sa kojim se preduzimaju bilo koje druge mjere, ili sprovodi postupak u skladu sa ovom konvencijom, garantovaće se korektan tretman, uključujući uživanje svih prava i garancija u skladu sa zakonom države na čijoj teritoriji se to lice nalazi i važećim odredbama međunarodnog prava, uključujući međunarodne propise o ljudskim pravima²⁶⁸.

3. Konvencija obavezuje države potpisnice da saraduju u sprečavanju krivičnih djela finansiranja terorizma preduzimanjem svih izvodljivih mjera, pored ostalog, prilagođavanjem svog domaćeg zakonodavstva, ukoliko je to potrebno, da bi spriječile i suzbile pripreme na svojim teritorijama za činjenje tih krivičnih djela na i izvan svojih teritorija, uključujući: 1. mjere za sprečavanje na svojim teritorijama nezakonitih aktivnosti lica i organizacija koje svjesno podstiču, izazivaju, organizuju ili učestvuju u činjenju krivičnih djela finansiranja terorizma; 2. mjere, kojima se od finansijskih institucija i drugih stručnih institucija uključenih u finansijske poslove zahtijeva da upotrijebe najefikasnije raspoložive mjere za identifikaciju svojih uobičajenih ili povremenih klijenata, kao i klijenata za čiji interes su računi otvoreni, i da posebnu pažnju posvete neuobičajenim ili sumnjivim poslovima, i da prijave transakcije za koje se sumnja da proizilaze iz kriminalne aktivnosti, u koju svrhu, države potpisnice će razmotriti: a) usvajanje propisa kojima se zabranjuje otvaranje računa čiji su nosioci ili korisnici neidentifikovani, ili ne mogu da se identifikuju, i mjera kojima će obezbijediti da takve institucije potvrde identitet stvarnih vlasnika takvih transakcija, b) u vezi sa identifikovanjem pravnih subjekata, zahtjev da finansijske institucije, kada je to potrebno, preduzmu mjere za verifikovanje pravnog postojanja i strukture klijenta, tako što će pribaviti, bilo iz javnog registra, ili od samog klijenta, ili na oba načina, dokaz o osnivanju, uključujući informacije o klijentovom imenu, zakonskom obliku, adresi, direktorima i odredbama koje regulišu ovlašćenje za obavezivanje takvog subjekta, c) usvajanje propisa kojima se finansijskim institucijama uvodi obaveza da blagovremeno izvještavaju nadležne organe o svim složenim, neuobičajeno velikim poslovima i neuobičajenim strukturama poslova, koji nemaju očiglednu ekonomsku ili očigledno zakonsku svrhu, bez straha od preuzimanja krivične ili građanske odgovornosti, za kršenje bilo kakvog ograničenja u pogledu otkrivanja informacija, ukoliko prijave svoje sumnje u dobroj vjeri, i d) zahtjev da finansijske institucije, najmanje pet godina, čuvaju svu neophodnu evidenciju o poslovima, kako domaćim tako i međunarodnim. Države potpisnice će dalje saradivati u sprečavanju krivičnih djela finansiranja terorizma, tako što

---

²⁶⁸ Član 9, 11, 12, 14, 16. i 17. Konvencije.

će uzeti u obzir: 1) mjere nadzora, uključujući, na primjer, davanje licence svim agencijama koje se bave prenosom novca; 2) izvodljive mjere za otkrivanje, ili praćenje fizičkog prekograničnog prevoza gotovine i prenosivih instrumenata na donosioca, u zavisnosti od strogih mjera bezbjednosti za obezbjeđenje pravilnog korišćenja informacija i bez ikakvog narušavanja slobode kretanja kapitala. Države potpisnice će dalje saradivati u sprečavanju krivičnih djela finansiranja terorizma, tako što će razmjenjivati precizne i provjerene informacije u skladu sa svojim domaćim zakonodavstvom i koordinirati administrativne i druge mjere, prema pogodnosti, radi sprečavanja činjenja krivičnih djela finansiranja terorizma, konkretno: (a) utvrđivanjem i održavanjem puteva komunikacije između svojih nadležnih agencija i službi za olakšanje obezbjeđenja i brze razmjene informacija u vezi sa svim aspektima krivičnih djela finansiranja terorizma; (b) međusobnom saradnjom u sprovođenju istraga, u vezi sa ovim krivičnim djelima, koje se odnose na: (1) identitet, boravište i aktivnosti lica za koje postoji osnovana sumnja da su uključena u takva krivična djela, i (2) kretanje sredstava u vezi sa činjenjem takvih krivičnih djela. Države potpisnice mogu razmjenjivati informacije preko Međunarodne organizacije kriminalističke policije (Interpol)²⁶⁹.

2.3. Palermo konvencija

1. Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, Protokol za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudskim bićima, naročito ženama i djecom i Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i vazduhom, koji dopunjuju ovu konvenciju, usvojeni su u Palermu od 12. do 15. decembra 2000. godine pa se zato naziva – Palermo konvencija. Republika Srbija je potvrdila ovu konvenciju Zakonom o potvrđivanju Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i dopunskih protokola²⁷⁰. Svrha Konvencije je da se na efikasniji način unaprijedi saradnja u pogledu sprečavanja i borbe protiv transnacionalnog organizovanog kriminala. Konvencija se primjenjuje na prevenciju, istragu i sudsko gonjenje: a) krivičnog djela pranja novca i drugih određenih krivičnih djela, i b) teških zločina, gdje je krivično djelo po prirodi transnacionalno i podrazumijeva grupu za organizovani kriminal. Krivično djelo je po prirodi transnacionalno ako je: 1) učinjeno u više država; 2) učinjeno u jednoj državi, ali je veći dio priprema, planiranja, rukovođenja ili kontrole obavljen u nekoj drugoj državi; 3) učinjeno u jednoj državi, ali je u njega uključena grupa za organizovani kriminal, koja se bavi kriminalnim aktivnostima u više država; ili 4) učinjeno u jednoj državi, ali su bitne posljedice nastupile u nekoj drugoj državi. "Grupa za organizovani kriminal" označava organizovanu grupu od tri ili više lica, koja postoji u izvjesnom vremenskom periodu i koja djeluje sporazumno u cilju činjenja jednog ili više teških zločina, ili krivičnih djela utvrđenih u skladu sa Konvencijom, radi zadobijanja, posredno ili neposredno, finansijske ili druge materijalne koristi. "Težak zločin" označava radnju koja predstavlja krivično djelo kažnjivo maksimalnom kaznom lišenja slobode u trajanju od najmanje četiri godine ili nekom težom kaznom²⁷¹.

---

²⁶⁹ Član 18. Konvencije.

²⁷⁰ „Službeni list SRJ - Međunarodni ugovori”, broj 6/01.

²⁷¹ Član 2-3. Konvencije.

Konvencijom se zahtijeva kriminalizacija pranja dobiti stečene kroz kriminal, odnosno uvođenje krivičnog djela pranja novca. U tom smislu, zahtijeva se da svaka država potpisnica usvoji, u skladu sa osnovnim principima domaćeg zakonodavstva, neophodne zakonodavne i druge mjere kojima se kao krivična djela utvrđuju, kada su učinjena s namjerom: 1) pretvaranje ili prenos imovine, znajući da se do te imovine došlo putem kriminala, a u cilju sakrivanja i prikrivanja nezakonitog porijekla imovine, ili pomaganja licu umiješanom u izvršenje predikatnog krivičnog djela, kako bi izbjeglo zakonske posljedice svog činjenja; 2) skrivanje ili prikrivanje prave prirode, izvora, lokacije, raspolaganja, kretanja ili vlasništva ili prava na imovinu, znajući da je takva imovina stečena kroz kriminal; 3) pribavljanje, posjedovanje ili korišćenje imovine, znajući u trenutku njenog prijema, da je takva imovina dobit od kriminala, i 4) učestvovanje, povezivanje ili udruživanje radi izvršenja, pokušaja izvršenja i pomaganja, podsticanja, omogućavanja i davanja savjeta u pogledu izvršenja ovog krivičnog djela²⁷².

2. Definisane su i mjere za borbu protiv pranja novca, tako što je određeno da je svaka država potpisnica dužna da: 1) uspostavi i sveobuhvatni nacionalni regulatorni i nadzorni režim za banke i nebankarske finansijske institucije, i ako je potrebno, ostale organe koji su posebno podložni pranju novca, u okviru svoje nadležnosti, kako bi se spriječili ili otkrili svi oblici pranja novca, s tim što se režimom mora posebno predvidjeti utvrđivanje identiteta korisnika, vođenje evidencije i prijavljivanje sumnjivih pravnih poslova; 2) obezbijedi da administrativni, regulatorni organi unutrašnjih poslova i ostali organi koji se bave borbom protiv pranja novca (uključujući i sudske organe, ukoliko je predviđeno domaćim zakonima) imaju mogućnost da sarađuju i razmjenjuju informacije na nacionalnom i međunarodnom nivou, u okviru uslova propisanih domaćim zakonima i da u tom cilju razmotre formiranje finansijsko-obavještajne jedinice koja će služiti kao nacionalni centar za prikupljanje, analizu i prosljeđivanje informacija u vezi sa potencijalnim pranjem novca. Države potpisnice će razmotriti primjenu izvodljivih mjera radi otkrivanja i praćenja kretanja gotovog novca i odgovarajućih prenosivih instrumenata plaćanja preko svojih granica, pod uslovom da se obezbijede garancije propisnog korišćenja informacija, ne ometajući ni na koji način kretanje legitimnog kapitala. Takve mjere mogu predviđati uslov da fizička i pravna lica prijavljuju prekogranični transfer značajnih količina novca i odgovarajućih prenosivih instrumenata plaćanja. Države potpisnice će se truditi da razvijaju i unapređuju globalnu, regionalnu, subregionalnu i bilateralnu saradnju između pravosudnih organa, organa unutrašnjih poslova i finansijskih regulatornih organa, u cilju borbe protiv pranja novca²⁷³.

Konvencija stvara obavezu državama potpisnicama, da u najvećem mogućem stepenu koji dopušta njihov pravni sistem, usvoje neophodne mjere koje će omogućiti konfiskaciju: a) dobiti stečene izvršenjem krivičnih djela obuhvaćenih Konvencijom, ili imovine čija vrijednost odgovara vrijednosti te dobiti, i b) imovine, opreme ili drugih instrumenata, korišćenih ili namijenjenih za korišćenje u vršenju krivičnih djela iz ove konvencije. Države potpisnice će usvojiti neophodne mjere kako bi se omogućila identifikacija, ulaženje u trag, zamrzavanje ili zapljena bilo koje stvari

---

²⁷² Član 6. Konvencije.

²⁷³ Član 6-7. Konvencije.

u vezi sa navedenim krivičnim djelima, radi eventualne konfiskacije. Države potpisnice će jedna drugoj pružiti najširu moguću pravnu pomoć u istrazi, gonjenju i sudskom postupku u vezi sa krivičnim djelima iz ove konvencije. Ako to dozvoljavaju osnovni principi njenog domaćeg pravnog sistema, svaka država potpisnica, u okviru svojih mogućnosti i pod uslovima propisanim njenim domaćim zakonodavstvom, preduzima neophodne mjere da omogući odgovarajuće korišćenje kontrolisane isporuke i, tamo gdje procijeni da je to cjelishodno, korišćenje drugih specijalnih istražnih tehnika, kao što je elektronsko praćenje ili drugi oblici nadzora i tajne operacije, od strane nadležnih organa na njenoj teritoriji za potrebe efikasne borbe protiv organizovanog kriminala. Svaka država potpisnica će preduzeti odgovarajuće mjere, u okviru svojih mogućnosti kojima će pružiti: 1) djelotvornu zaštitu od moguće odmazde, ili zastrašivanja svjedoka koji svjedoče u krivičnim postupcima povodom krivičnih djela obuhvaćenih ovom konvencijom a, po potrebi, i njihovim rođacima i drugim njima bliskim licima, i 2) pomoć i zaštitu žrtvama krivičnih djela obuhvaćenih ovom konvencijom, naročito u slučajevima prijetnji odmazdom ili zastrašivanja²⁷⁴.

2.4. Merida konvencija

1. Konvencija Ujedinjenih nacija protiv korupcije – poznata kao Merida konvencija, usvojena je 31. oktobra 2003. godine u Njujorku. Republika Srbija je ratifikovala ovu konvenciju Zakonom o ratifikaciji Konvencije Ujedinjenih nacija protiv korupcije²⁷⁵. Države ugovornice Konvenciju su donijele, pored ostalog, zbog: 1) zabrinutosti zbog ozbiljnosti problema i prijetnji koje korupcija predstavlja za stabilnost i bezbjednost društava, podrivajući institucije i vrijednosti demokratije, etičke vrijednosti i pravdu, te ugrožavajući održiv razvoj i vladavinu prava; 2) zabrinutosti zbog povezanosti korupcije i drugih oblika kriminala, posebno organizovanog i privrednog kriminala, uključujući i pranje novca; 3) zabrinutosti zbog slučajeva korupcije koji uključuju ogromne količine sredstava koja mogu predstavljati značajan dio resursa država, a koji prijete političkoj stabilnosti i održivom razvoju tih država; 4) ubjeđenja da korupcija nije više lokalna stvar, već transnacionalna pojava koja pogađa sva društva i privrede, što čini neophodnom međunarodnu saradnju na njenom sprečavanju i suzbijanju; 5) ubjeđenja da je potreban sveobuhvatni i multidisciplinarni pristup za efikasno sprečavanje i borbu protiv korupcije; 6) ubjeđenja da pružanje tehničke pomoći može igrati značajnu ulogu u povećanju sposobnosti država, uključujući i jačanje kapaciteta i izgradnju institucija, da uspješno sprečavaju i da se bore protiv korupcije; 7) ubjeđenja da nezakonito sticanje ličnog bogatstva može biti posebno štetno po demokratske institucije, nacionalne privrede i vladavinu prava; 8) odlučnosti da na efikasniji način spriječe, otkriju i preduprede međunarodni transfer nezakonito stečenih sredstava i da ojačaju međunarodnu saradnju u povraćaju sredstava; 9) uviđanja značaja osnovnih načela propisanog zakonskog postupka u krivičnom, građanskom i upravnom postupku za donošenje presuda u vezi sa imovinskim pravima; 10) činjenice da je sprečavanje i iskorijenjivanje korupcije odgovornost svih država, te da one moraju međusobno saradivati, uz podršku i angažovanje pojedinaca i grupa izvan

²⁷⁴ Član 12, 18, 20. i 24-25. Konvencije.

²⁷⁵ „Službeni list SCG – Međunarodni ugovori“, broj 12/05.

javnog sektora, kao što su civilno društvo, nevladine organizacije i organizacije lokalnih zajednica da bi napori u ovoj oblasti bili uspješni, i zbog 11) uzimanja u obzir načela dobrog upravljanja javnim poslovima i javnom imovinom, pravičnost, odgovornost i jednakost pred zakonom, te potrebu zaštite integriteta i negovanja kulture odbacivanja korupcije.

Ciljevi koji se Konvencijom žele ostvariti su: 1) da se unaprijede i ojačaju mjere za efikasnije i uspješnije sprečavanje i borbu protiv korupcije; 2) da se unaprijedi, olakša i podrži međunarodna saradnja i tehnička pomoć u sprečavanju i borbi protiv korupcije, uključujući povraćaj sredstava, i 3) da se unaprijedi integritet, odgovornost i pravilno upravljanje javnim poslovima i javnom imovinom. Konvencija se primjenjuje u cilju sprečavanja, istrage i krivičnog gonjenja korupcije, kao i zamrzavanja, zapljene, konfiskacije i povraćaja sredstava stečenih izvršenjem krivičnih djela predviđenih u njoj.

2. U konvenciji su predviđene posebne mjere za sprečavanje pranja novca. Obavezane su države ugovornice da: 1) ustanove, u okviru svojih nadležnosti, sveobuhvatni unutrašnji regulatorni i nadzorni režim banaka i nebankarskih finansijskih institucija, uključujući fizička ili pravna lica, koja pružaju službene ili neslužbene usluge za prenos novca ili vrijednosti i, gdje je potrebno, drugih tijela koja su posebno podložna pranju novca, kako bi preduprijedila i otkrila sve oblike pranja novca, gdje se tim režimom ističu zahtjevi u pogledu identifikacije komitenta, i gdje je potrebno, korisnika vođenja evidencije i prijavljivanja sumnjivih transakcija; 2) obezbijede da upravni, regulatorni organi i organi za sprovođenje zakona i drugi organi koji su nadležni za borbu protiv pranja novca (uključujući, gdje je potrebno prema domaćem zakonodavstvu, pravosudne organe), raspolažu mogućnostima da sarađuju i razmjenjuju informacije na nacionalnom i međunarodnom nivou, u okviru uslova propisanih domaćim zakonodavstvom i, u tom cilju, razmotre mogućnost osnivanja finansijske obavještajne jedinice, koja će služiti kao nacionalni centar za prikupljanje, analizu i pružanje informacija u vezi s potencijalnim pranjem novca; 3) razmotre mogućnost primjene izvodljivih mjera za otkrivanje i nadzor nad kretanjem gotovog novca i odgovarajućih prenosivih instrumenata preko svojih granica, pod uslovom da se obezbijedi pravilno korišćenje informacija, i da se ni na koji način ne ometa kretanje legitimnog kapitala, pri čemu takve mjere mogu obuhvatiti zahtjev da pojedinci ili preduzeća, prijavljuju transfer preko granice znatnijih količina gotovog novca, i odgovarajućih prenosivih instrumenata; 4) razmotre mogućnost primjene odgovarajućih i izvodljivih mjera, kojima se od finansijskih institucija, uključujući pošiljaoca novca, zahtjeva da: (1) u obrasce za elektronski transfer novčanih sredstava i poruke s tim u vezi, unose tačne i bitne informacije o pošiljaocu, (2) te informacije čuvaju tokom cijelog lanca plaćanja, i (3) vrše pojačanu kontrolu transfera novčanih sredstava koji ne sadrže potpune informacije o pošiljaocu; 5) nastoje da razviju i unapređuju globalnu, regionalnu, subregionalnu i bilateralnu saradnju između sudskih i organa za primjenu zakona i finansijskih regulatornih organa u cilju borbe protiv pranja novca²⁷⁶.

---

²⁷⁶ Član 14. Konvencije.

Države ugovornice su dužne da, u skladu sa osnovnim načelima svog unutrašnjeg zakonodavstva, propišu krivično djelo pranja novca. One su dužne da usvoje zakonske ili druge mjere, koje mogu biti potrebne kako bi utvrdile kao krivična djela, kada se počine namjerno: 1) konverzija ili transfer imovine, uz znanje da je ta imovina stečena izvršenjem krivičnog djela, u cilju sakrivanja ili nezakonitog porijekla te imovine ili pomaganja nekom licu koje je umiješano u izvršenje predmetnog krivičnog djela da izbjegne zakonske posljedice tog djela; 2) sakrivanje ili prikriivanje prave prirode, izvora, mjesta, raspolaganja, kretanja ili vlasništva, ili prava u odnosu na imovinu, uz znanje da je ta imovina stečena izvršenjem krivičnog djela; 3) sticanje, posjedovanje ili korišćenje imovine, uz znanje, prilikom primanja te imovine, da je stečena izvršenjem krivičnog djela, i 4) učešće, udruživanje ili zavjera da se počini, pokuša počinuti i pomogne, olakša i nagovori na izvršenje ovakvog krivičnog djela. Predmetna krivična djela obuhvataju krivična djela počinjena u i izvan nadležnosti države ugovornice. Međutim, krivična djela počinjena izvan nadležnosti države ugovornice, predstavljaju predmetna krivična djela samo kada takvo postupanje predstavlja krivično djelo prema domaćem zakonodavstvu države gdje je počinjeno i predstavljalo bi krivično djelo prema domaćem zakonodavstvu države ugovornice. Svaka država ugovornica usvojiće mjere koje mogu biti potrebne, saglasno svojim pravnim načelima, kako bi utvrdila odgovornost pravnih lica za učešće u krivičnim djelima pranja novca. Države ugovornice su dužne da utvrde, prema potrebi, svojim domaćim zakonodavstvom, dug period nezastarijevanja u kome će se moći pokretati postupci za krivično djelo pranja novca, i da utvrde duži period nezastarijevanja ili predvide, privremeno stavljanje van snage nezastarijevanja, ako je navodni počinitelj krivičnog djela izbjegao izvođenje pred lice pravde²⁷⁷.

3. Uvedena je obaveza za države ugovornice, da u obimu koji je u skladu sa osnovnim načelima njenog pravnog sistema, razmotre mogućnost utvrđivanja postupka kojim odgovarajući organ može, gdje je potrebno, smijeniti, suspendovati ili premjestiti javnog funkcionera optuženog za krivično djelo pranja novca, imajući u vidu poštovanje načela pretpostavke nevinosti. Gdje je to opravdano s obzirom na težinu krivičnog djela, svaka država ugovornica, u mjeri koja je u skladu sa osnovnim načelima njenog pravnog sistema, razmotriće mogućnost utvrđivanja postupaka za diskvalifikovanje, sudskom odlukom ili nekim drugim odgovarajućim sredstvom, na period određen njenim domaćim zakonodavstvom, lica osuđena za krivična djela pranja novca sa: a) javne funkcije, b) funkcije u preduzeću koje je dijelom ili u cjelosti u vlasništvu države. Države ugovornice preduzeće mjere koje mogu biti potrebne, kako bi se omogućila: 1) konfiskacija sredstava stečenih vršenjem krivičnih djela, ili imovine čija vrijednost odgovara vrijednosti tih sredstava; 2) konfiskacija imovine, opreme ili drugih sredstava koja se koriste ili su namijenjena za korišćenje u krivičnim djelima predviđenim Konvencijom; 3) identifikacija, traganje, zamrzavanje ili zapljena bilo koje stvari u vezi sa krivičnim djelom u cilju moguće konfiskacije. Države ugovornice su dužne da preduzmu odgovarajuće mjere u skladu sa svojim pravnim sistemom i u granicama svojih mogućnosti kako bi pružile efikasnu zaštitu od potencijalne odmazde, ili zastrašivanja svjedoka i vještaka, koji svjedoče u vezi s krivičnim djelima predviđenim Konvencijom, i gdje je potrebno, njihovih rođaka i drugih bliskih lica. Zaštita treba da se pruži od

---

²⁷⁷ Član 23. 26. i 29. Konvencije.

bilo kog neopravdanog postupanja prema bilo kom licu koje nadležnim organima prijavi u dobroj namjeri i na razumnoj osnovi bilo koje činjenice koje se odnose na krivična djela predviđena ovom konvencijom²⁷⁸.

Posebna pažnja posvećena je bankarskoj tajni. Naime, svaka država ugovornica dužna je, da u slučaju vođenja istrage o krivičnim djelima predviđenih Konvencijom u svojoj zemlji, obezbijedi u okviru svog unutrašnjeg pravnog sistema odgovarajuće mehanizme za prevazilaženje prepreka koje bi se mogle pojaviti zbog primene propisa o bankarskoj tajni²⁷⁹.

2.5. Varšavska konvencija

1. Konvencija Savjeta Evrope o pranju, traženju, zapljeni i oduzimanju prihoda stečenih kriminalom i o finansiranju terorizma, donesena je 16. maja 2005. godine u Varšavi, pa se zato naziva – Varšavska konvencija. Republika Srbija je potvrdila ovu konvenciju Zakonom o potvrđivanju Konvencije Savjeta Evrope o pranju, traženju, zapljeni i oduzimanju prihoda stečenih kriminalom i o finansiranju terorizma²⁸⁰. Ova konvencija ima poseban značaj za razvoj koordiniranog međunarodnog odgovora problemima suprotstavljanja pranju novca i finansiranja terorizma. Konvencija je donesena, pored ostalog, zbog: 1) cilja Savjeta Evrope da se postigne veće jedinstvo među njegovim članicama; 2) ubjeđenja da je potrebno sprovesti zajedničku krivičnu politiku koja ima za cilj zaštitu društva; 3) činjenice da borba protiv teškog kriminala, koji je u sve većoj mjeri postao međunarodni problem, zahtijeva primjenu modernih i djelotvornih metoda u međunarodnim razmjerama; 4) vjerovanja da se jedan od tih metoda sastoji u lišavanju kriminalaca prihoda, stečenih kroz razne vrste kriminala; 5) uzimanja u obzir da se za ostvarivanje tog cilja mora uspostaviti sistem međunarodne saradnje koji će dobro funkcionisati, i 6) podsjećanja na Međunarodnu konvenciju o suzbijanju finansiranja terorizma, koju je Generalna skupština Ujedinjenih nacija usvojila 9. decembra 1999. godine i posebno njene članove 2. i 4, koji obavezuju visoke strane ugovornice da finansiranje terorizma odrede kao krivično djelo.

Konvencija obavezuje svaku stranu ugovornicu da usvoji zakonske i druge mjere koje mogu biti potrebne da joj omoguće da primjeni odredbe sadržane u Konvenciji na finansiranje terorizma. Svaka strana ugovornica treba da obezbijedi da bude u mogućnosti da traži, uđe u trag, identifikuje, zamrzne, zapljeni i konfiskuje imovinu, zakonitog ili nezakonitog porijekla, koja je iskorišćena ili namijenjena da bude korišćena, u cjelini ili djelimično, za finansiranje terorizma, ili prihode stečene kroz to krivično djelo, i da u tom cilju obezbijedi najširu moguću saradnju²⁸¹.

Konvencijom su propisane mjere koje treba preduzeti na nacionalnom nivou. U tom smislu, svaka strana ugovornica treba da usvoji takve zakonodavne i druge mjere koje: 1) mogu biti neophodne da joj omoguće da konfiskuje sredstva i prihode ili imovinu čija vrijednost odgovara tim prihodima ili opranoj imovini, pri čemu strane ugovornice mogu propisima da predvide obaveznu

---

²⁷⁸ Član 30-33. Konvencije.

²⁷⁹ Član 40. Konvencije.

²⁸⁰ „Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 19/09.

²⁸¹ Član 2. Konvencije.

konfiskaciju kod krivičnih djela koja podliježu režimu konfiskacije, imajući u vidu, pored ostalih, krivično djelo pranja novca; 2) mogu da budu potrebne da zahtijeva da, u slučaju teških krivičnih djela ili krivičnih djela definisanih unutrašnjim pravom, počinitelj mora da dokaže porijeklo navodnih prihoda ili druge imovine koja podliježe konfiskaciji, u mjeri u kojoj je takav zahtjev konzistentan sa načelima njenog unutrašnjeg prava; 3) će joj omogućiti da brzo identifikuje, uđe u trag, zamrzne ili zaplijeni imovinu koja podliježe konfiskaciji; 4) će joj omogućiti da obezbijedi da mjere zamrzavanja, zapljene i konfiskacije takođe obuhvataju: (1) imovinu u koju su prihodi transformisani ili konvertovani, (2) imovinu stečenu iz zakonitih izvora, ako su se prihodi pomiješali, u cjelini ili djelimično, sa takvom imovinom, do visine procijenjene vrijednosti tih "pomiješanih" prihoda, (3) dobit ili druge koristi proistekle iz prihoda stečenih kriminalom, od imovine u koju su prihodi stečeni kriminalom transformisani ili konvertovani ili od imovine sa kojom su prihodi stečeni kriminalom pomiješani, do visine procijenjene vrijednosti "pomiješanih" prihoda, na isti način i u istom obimu kao i prihode stečene kriminalom; 5) će joj omogućiti da obezbijedi valjano upravljanje zamrznutom ili zaplijenjenom imovinom; 6) će joj omogućiti da svojim sudovima ili drugim nadležnim organima obezbijedi potrebna ovlaštenja kako bi mogli da nalože da bude podnesena na uvid bankarska, finansijska ili trgovinska dokumentacija, ili da bude zaplijenjena kako bi se mogli sprovesti odgovarajući postupci, pri čemu nijedna strana ugovornica neće odbiti da postupa shodno ovoj odredbi pozivajući se na bankarsku tajnu kao na osnov; 7) će joj omogućiti da: 1) utvrdi da li je fizičko ili pravno lice imalac ili povlašćeni vlasnik jednog ili više računa, kakva god da je njihova priroda, u bilo kojoj banci koja se nalazi na njenoj teritoriji i da, ako je tako, dobije sve podrobnosti u vezi sa identifikovanim računima, 2) dobije precizne podatke o utvrđenim bankovnim računima i bankarskim operacijama koje su sprovedene u određenom vremenskom periodu preko jednog ili više određenih računa, uključujući tu i podatke o svakom računu na koji je novac upućivan ili na koji je novac priman, 3) nadzire, u utvrđenom periodu, bankarske operacije koje se sprovode preko jednog ili više identifikovanih računa, i 4) obezbijedi da banke ne otkriju bankarskom klijentu o kome je riječ, niti trećim licima da su informacije tražene ili pribavljene, kao ni to da je istraga u toku; 8) će joj omogućiti da koristi specijalne istražne tehnike koje olakšavaju identifikaciju i ulaženje u trag prihodima, kao i prikupljanje dokaza u vezi sa njima, kao što je observacija, presretanje telekomunikacija, pristup kompjuterskim sistemima i nalog za predočavanje određenih dokumenata; 9) će joj omogućiti da zainteresovane strane na koje se odnose navedene odredbe, imaju na raspolaganju djelotvorne pravne lijekove kako bi zaštitile svoja prava²⁸².

2. Posebno je naglašena obaveza inkriminisanja krivičnog djela pranja novca. Tako je obavezana svaka strana ugovornica da usvoji potrebne zakonske i druge mjere koje će joj omogućiti da sljedeća djela, kada su počinjena sa namjerom, u svom unutrašnjem pravu okvalifikuje kao krivično djelo: 1. konverzija ili transfer imovine, uz znanje da ta imovina predstavlja prihod od krivičnog djela, u svrhu sakrivanja ili prikriivanja nezakonitog porijekla imovine, ili pomaganje bilo kom licu koje je umiješano u izvršenje krivičnog djela u sticaju, da izbjegne zakonske posljedice svojih radnji; 2. sakrivanje ili prikriivanje prave prirode, izvora, lokacije, raspolaganja, kretanja,

---

²⁸² Član 3-8. Konvencije.

imovinskih prava ili prava vlasništva nad imovinom, uz znanje da ta imovina predstavlja prihod stečen od krivičnog djela; 3. sticanje, posjedovanje ili korišćenje imovine, uz znanje, u trenutku primanja te imovine, da ona predstavlja prihod stečen krivičnim djelom; 4. učestvovanje, udruživanje ili zavjera u cilju izvršenja, pokušaja izvršenja i pomaganje, podsticanje, olakšavanje i pomaganje savjetima izvršenja ovog djela. U svrhu sprovođenja ili primjene ovih odredaba: a) nije važno da li djelo u sticaju podliježe krivičnoj jurisdikciji strane ugovornice; b) može biti propisano da se navedena krivična djela ne odnose na lica koja su počinila djelo u sticaju; c) znanje, namjera ili cilj potreban kao element krivičnog djela pranja novca mogu se izvesti iz objektivnog, činjeničnog stanja. Svaka strana ugovornica može da usvoji takve zakonske, ili druge mjere koje će joj omogućiti da u svom unutrašnjem pravu kvalifikuje kao krivično djelo pranja novca sve ili neke od navedenih radnji, u jednom ili oba sljedeća slučaja u kojima je počinitelj: 1) sumnjao da imovina predstavlja prihod od kriminala; 2) trebalo da pretpostavi da imovina predstavlja prihod stečen od kriminala. Svaka strana ugovornica treba da usvoji takve zakonodavne i druge mjere koje će da omoguće da se obezbijedi da pravna lica mogu da budu smatrana odgovornima za krivična djela pranja novca, koja počini bilo koje fizičko lice radi njihove koristi, a to fizičko lice djeluje ili pojedinačno, ili kao dio nekog organa pravnog lica, koji ima rukovodeću poziciju u pravnom licu, na osnovu: a) prava da zastupa pravno lice; ili b) ovlašćenja da donosi odluke u ime pravnog lica; ili c) ovlašćenja da vrši kontrolu unutar pravnog lica. Svaka strana ugovornica treba da: 1) preduzme neophodne mjere da obezbijedi da pravno lice može da bude smatrano odgovornim kada odsustvo nadzora ili kontrole od fizičkog lica omogući izvršenje krivičnog djela pranja novca, koje djelo u korist tog pravnog lica izvrši njemu podređeno fizičko lice; 2) obezbijedi da pravna lica koja se smatraju odgovornima za ovo krivično djelo budu podvrgnuta djelotvornim, srazmjernim krivičnim i nekrivičnim sankcijama uključujući tu i novčane sankcije, koje imaju ulogu odvraćanja. Odgovornost pravnog lica za krivično djelo pranja novca ne isključuje krivične postupke protiv fizičkih lica koja su počinioci, koja podstiču na izvršenje ili su saučesnici u izvršenju ovog djela²⁸³.

3. Definisana je "finansijsko-obavještajna jedinica" (FIU), kao nacionalna agencija odgovorna za to da dobija i, shodno ovlašćenjima, da zahtijeva, analizira i dostavlja nadležnim organima otkrića o finansijskim informacijama: a) u vezi sa sumnjivim prihodima i potencijalnim finansiranjem terorizma, ili b) koje su, shodno domaćem zakonodavstvu ili propisima, potrebne radi borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma. Svaka strana ugovornica treba da usvoji potrebne zakonske i druge mjere koje: 1) će joj omogućiti da ustanovi FIU onako kako je ona definisana u Konvenciji; 2) će joj omogućiti da obezbijedi da FIU ima pristup, neposredno ili posredno, na pravovremenoj osnovi, finansijskim, upravnim informacijama i informacijama u oblasti održavanja reda koje su joj potrebne da bi valjano obavljala svoje funkcije, uključujući tu i analizu izvještaja o sumnjivim transakcijama; 3) koje treba da joj omoguće da uspostavi sveobuhvatni unutrašnji regulatorni i nadzorni režim, odnosno režim monitoringa, kako bi spriječila pranje novca i obratiće dužnu pažnju na primjenjive međunarodne standarde uključujući tu, prije svega, preporuke koje je usvojila Radna grupa za finansijsku akciju u pogledu pranja novca (FATF); 4) mogu da budu neophodne da bi: (a) zahtjevala od pravnih i fizičkih lica koja se bave aktivnostima za koja postoji posebna

---

²⁸³ Član 9-10. Konvencije.

vjerovatnoća da će biti iskorišćene u svrhe pranja novca, i u mjeri u kojoj je reč o tim aktivnostima, da: (1) identifikuju i verifikuju identitet svojih klijenata i, gdje je to primjenjivo, vlasnika koji su krajnji korisnici, kao i da s dužnom pažnjom ispitaju poslovne odnose, uzimajući u obzir pristup koji se temelji na riziku, (2) prijave sumnje u pogledu pranja novca radi preduzimanja zaštite, (3) preduzmu mjere podrške, kao što je čuvanje i arhiviranje podataka o identifikaciji klijenta i njegovim transakcijama, obuka osoblja i uspostavljanje interne politike i postupaka i, ako je to primjereno, prilagode to svojoj veličini i prirodi poslovanja; (b) zabrane, gdje je to primjereno, pravnim i fizičkim licima koja se bave aktivnostima za koja postoji posebna vjerovatnoća da će biti iskorišćene u svrhe pranja novca da objelodane činjenicu da je dostavljena informacija o sumnjivoj transakciji ili neka informacija s tim u vezi ili informaciju o tome da je istraga povodom pranja novca u toku ili da može biti u toku; (c) obezbijede da pravna i fizička lica koja se bave aktivnostima za koja postoji posebna vjerovatnoća da će biti iskorišćene u svrhe pranja novca budu podvrgnuta djelotvornim sistemima monitoringa, i gdje je to primjenjivo, nadzora, kako bi se osiguralo njihovo poštovanje zahtjeva za borbu protiv pranja novca, tamo gdje je to moguće obaviti na osnovu procjene rizika; 5) će da joj omoguće da uoči značajan fizički prekogranični prenos gotovinskih sredstava i odgovarajućih instrumenata koji glase na donosioca. Svaka strana ugovornica treba da usvoji potrebne zakonske i druge mjere koje će da joj omoguće da FIU bude dozvoljeno da preduzme hitnu akciju ili da to, prema potrebi, učini bilo koji drugi nadležni organ ili tijelo, onda kada postoji sumnja da je neka transakcija povezana sa pranjem novca, da tu transakciju suspenduju ili da ne daju pristanak na njenu realizaciju, kako bi analizirali tu transakciju i potvrdili svoje sumnje. Strane ugovornice treba da obezbijede da jedinice FIU saraduju u cilju borbe protiv pranja novca, da sakupljaju i analiziraju i, ako je potrebno, istražuju unutar FIU relevantne informacije o svakoj činjenici koja bi mogla da predstavlja indikaciju za pranje novca, u skladu sa nacionalnim ovlašćenjima²⁸⁴.

4. U Konvenciji su određena načela međunarodne saradnje. Određeno je da strane ugovornice među sobom treba da saraduju u najširoj mogućoj mjeri u svrhu istraga i postupaka koji imaju za cilj konfiskaciju sredstava i prihoda stečenih kriminalom. Svaka strana ugovornica treba da usvoji potrebne zakonske i druge mjere koje će da joj omoguće da: a) u skladu sa Konvencijom, ispuni zahtjeve: 1) za konfiskaciju konkretnih stvari koje predstavljaju dobit ili sredstava stečena kriminalom, kao i za konfiskaciju takve dobiti, koja sadrži zahtjev za uplatu novčanog iznosa koji odgovara vrijednosti stečenoj kriminalom, 2) za pomoć u istrazi i donošenju privremenih mjera u cilju konfiskacije; b) osigura da zahtjevi koje upućuju druge strane ugovornice radi identifikacije, ulaženja u trag, zamrzavanja ili zapljene prihoda i sredstava stečenih kriminalom dobiju isti onaj prioritetni značaj koji dobijaju odgovarajući zahtjevi kada su upućeni u okviru unutrašnjih pravnih postupaka. Strane ugovornice treba, na zahtjev, jedna drugoj da pruže najveću moguću pomoć u identifikaciji sredstava, prihoda i druge imovine stečene kriminalom koja podliježe konfiskaciji, kao i ulaženju u trag tim sredstvima, приходima i imovini. Takva pomoć obuhvata svaku mjeru kojom se obezbjeđuju dokazi u pogledu postojanja, lokacije ili kretanja, prirode, pravnog statusa ili vrijednosti imovine. Ugovorne strane jedna drugoj se mogu obraćati zahtjevima za: a) informacije

---

²⁸⁴ Član 12-14. Konvencije.

o bankovnim računima; b) informacije o bankarskim transakcijama, i za c) nadzor nad bankarskim transakcijama. Strana ugovornica može bez prethodnog zahtjeva da prosljedi drugoj strani ugovornici informacije o sredstvima i prihodima stečenih kriminalom, onda kada smatra da objelodanjivanje takve informacije može da pomogne strani koja informacije prima da pokrene ili da sprovede istrage ili postupke, ili da bi to objelodanjivanje moglo da dovede do zahtjeva koji bi ta strana ugovornica uputila (tzv. spontano informisanje). Na zahtjev druge strane ugovornice koja je pokrenula krivični postupak ili postupke radi konfiskacije, strana ugovornica treba da preduzme neophodne privremene mjere, kao što su zamrzavanje ili zapljena, da bi spriječila svaki promet, prenos ili raspolaganje imovinom koja, u nekoj kasnijoj fazi, može da bude predmet zahtjeva za konfiskaciju²⁸⁵.

Saradnja među stranama ugovornicama može da bude odbijena ako bi: 1) tražena mjera bila u suprotnosti sa osnovnim načelima pravnog sistema zamoljene strane ugovornice; ili 2) izvršenje zahtjeva vjerovatno naštetilo suverenitetu, bezbjednosti, javnom redu ili drugim suštinskim interesima zamoljene strane ugovornice; ili 3) po mišljenju zamoljene strane ugovornice, važnost slučaja na koji se zahtjev odnosi, ne opravdava preduzimanje tražene mjere; ili 4) djelo na koje se zahtev odnosi predstavlja fiskalni delikt, sa izuzetkom finansiranja terorizma; 5) djelo na koje se zahtjev odnosi predstavlja politički delikt, sa izuzetkom finansiranja terorizma; ili 6) zamoljena strana ugovornica smatra da bi saglasnost sa traženom mjerom bila u suprotnosti sa načelom ne bis in idem; ili 7) djelo na koje se zahtjev odnosi ne bi predstavljalo krivično djelo po pravu zamoljene strane da je počinjeno na teritoriji pod njenom jurisdikcijom²⁸⁶.

---

²⁸⁵ Član 15-21 i član 46. Konvencije.

²⁸⁶ Član 28. Konvencije.

GLAVA 3: OSTALI MEĐUNARODNI DOKUMENTI O SPREČAVANJU PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORIZMA

Pored navedenih konvencija, najznačajniji dokumenti kojima se uspostavljaju standardi u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma su: 1) Preporuke FATF; 2) Direktiva 2005/60/EC Evropskog parlamenta i Savjeta o sprečavanju korišćenja finansijskog sistema u svrhe pranja novca i finansiranja terorizma; 3) Rezolucija 1373 Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija o sprovođenju mjera kojima se blokiraju i zamrzavaju novčana sredstva i imovina terorista iz 2001. godine, i 4) Uredba Evropske unije o kontroli prenosa fizički prenosivih sredstava plaćanja u iznosu od 10.000 evra ili više, preko državnih granica Evropske unije iz 2006. godine.

Usvajanjem Rezolucije Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija 1373. godine 2001, međunarodna zajednica je stavila finansijske mjere u središte svojih nastojanja u borbi protiv terorizma. Kao članica Ujedinjenih nacija, Republika Srbija je u obavezi da sprovodi mjere na osnovu ove rezolucije.

U daljem tekstu ukazaćemo na značaj Preporuka FATF i Direktive 2005/60/EC Evropskog parlamenta i Savjeta Evropske unije.

3.1. Preporuke FATF

3.1.1. Opšti osvrt

Grupa za finansijske akcije – FATF je donijela Četrdeset preporuka u oblasti sprečavanja pranja novca i još Devet specijalnih preporuka o sprječavanju finansiranja terorizma, čime se pridružila globalnim naporima u suprotstavljanju finansiranja terorizma. Iako formalno-pravno neobavezujuće, ove Preporuke se uzimaju u obzir kao standard, kako prilikom izrade konvencija i drugih obavezujućih pravnih akata, tako i prilikom procjene radnji i mjera koje države primjenjuju na planu sprečavanja pranja novca od strane različitih međunarodnih organizacija, kao što su Savjet Evrope, MMF, Svjetska banka i dr.²⁸⁷. Sistemi za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma u državama širom svijeta se procjenjuju u odnosu na njih.

Preporuke FATF sačinjavaju unaprijeđen, sveobuhvatan i konzistentan okvir mjera za sprječavanje pranja novca i finansiranje terorizma. Prilikom njihove izrade, pošlo se od stava da države imaju različite pravne i finansijske sisteme, tako da ne mogu preduzimati identične mjere za postizanje zajedničkog cilja, posebno kod nekih pojedinosti. Stoga Preporuke postavljaju minimum standarda za akciju, a države treba da implementiraju pojedinosti shodno sopstvenim okolnostima i ustavnim okvirima. Preporukama su obuhvaćene: 1) sve mjere koje pojedinačne države treba da sprovedu u krivičnom zakonodavstvu i regulativnim sistemima; 2) preventivne mjere koje treba da

---

²⁸⁷ Četrdeset preporuka i Devet specijalnih preporuka priznato je od strane MMF-a i Svjetske banke kao međunarodni standard za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma.

preduzimaju finansijske institucije, privredna društva i pripadnici određenih profesija, kao i 3) međunarodna saradnja.

Za efikasnu borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma neophodno je da se sistemi za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma u pojedinim državama prilagode međunarodnim standardima. Evaluacije koje sprovodi FATF i druga slična regionalna tijela, kao i procjene koje vrši MMF i Svjetska banka, predstavljaju mehanizam od velikog značaja za postizanje efektivne implementacije Preporuka FATF od strane svih država.

3.1.2. Četrdeset preporuka FATF u oblasti sprečavanja pranja novca

FATF je 2003. godine donijela Četrdeset preporuka u oblasti sprječavanja pranja novca.

1. Preporukama 1 i 2 uređuje se djelokrug krivičnog djela pranja novca. Države treba da primijene krivično djelo pranja novca na sva ozbiljna krivična djela, u cilju obuhvatanja najšireg mogućeg spektra predikatnih krivičnih djela. Predikatna krivična djela pranja novca treba proširiti tako da obuhvate i djelo koje se desilo u drugoj državi, koje predstavlja krivično djelo u drugoj državi, i koje bi predstavljalo predikatno krivično djelo i da je izvršeno u domaćoj državi. Krivičnu odgovornost, a tamo gdje to nije moguće, građansku ili administrativnu odgovornost, treba primjenjivati na pravna lica. To ne treba da spriječi paralelni krivični, građanski, ili administrativni postupak u vezi sa pravnim licima u državama u kojim takve vrste odgovornosti postoje. Pravna lica treba da podliježu djelotvornim sankcijama, koje su u srazmjeri sa učinjenim djelom i koje ih odvraćaju od ponovnog činjenja tog djela. Takve mjere ne treba da ugrožavaju krivičnu odgovornost fizičkih lica.

2. Preporuka 3 se odnosi na privremene mjere i oduzimanje imovine. Države treba da usvajaju mjere koje bi omogućile nadležnim organima da oduzimaju opranu imovinu, prihod od pranja novca ili predikatnih krivičnih djela, sredstva korišćena, ili namijenjena za korišćenje u činjenju ovih krivičnih djela, ili imovinu odgovarajuće vrijednosti, bez ugrožavanja prava savjesnih trećih strana. Te mjere treba da obuhvate i ovlašćenje da se: 1) identifikuje, traži i procjenjuje imovina koja podliježe oduzimanju; 2) izvršavaju privremene mjere, poput zamrzavanja i zapljene, kako bi se spriječila svaka prodaja, transfer ili raspolaganje tom imovinom; 3) preduzimaju koraci koji će spriječiti ili učiniti ništavnim radnje, koje narušavaju mogućnost države da povрати imovinu koja podliježe oduzimanju, i 4) preduzimaju sve odgovarajuće istražne mjere.

3. Preporuke 4-25 tiču se mjera za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma, koje treba da preduzimaju finansijske institucije, pravna i fizička lica izvan finansijskog sektora. Države treba da obezbijede da zakoni o službenoj tajni u finansijskim institucijama ne ometaju implementaciji Preporuke FATF. Finansijske institucije: 1) ne treba da drže anonimne račune ili račune na očigledno fiktivna imena; 2) treba da preduzimaju mjere propisne marljivosti pri uspostavljanju poslovnih odnosa, a posebno kada su u pitanju politički eksponirana lica, pri čemu države mogu da dozvole finansijskim institucijama da se oslanjaju na posrednike, ili treću stranu u sprovođenju ovih mjera; 3) treba da obrate posebnu pažnju na sve opasnosti od pranja novca koje mogu

proisticati iz novih tehnologija koje možda favorizuju anonimnost, i da preduzmu mjere, ukoliko je potrebno, da spriječe korišćenje tih tehnologija za pranje novca; 4) treba da sprovede politiku i procedure da bi se analizirali konkretni rizici povezani sa poslovnom saradnjom, ili transakcijama u kojima se učesnici ne pojavljuju u instituciji u kojoj se vrši transakcija; 5) treba da čuvaju najmanje pet godina svu neophodnu evidenciju o transakcijama, kako domaćim tako i sa inostranim, da bi bile u mogućnosti da brzo postupaju po zahtjevima za informacijama od nadležnih organa; 6) treba da obraćaju pažnju na sve složene, neuobičajene velike transakcije i sve neobične modele transakcija koje nemaju očiglednu ekonomsku ili vidljivu pravnu svrhu; 7) treba da razviju programe protiv pranja novca i finansiranja terorizma, i da 8) obrate posebnu pažnju na poslovne veze i transakcije sa licima, uključujući i kompanije i finansijske institucije, iz država koje ne primjenjuju Preporuke FATF, ili to čine u nedovoljnoj mjeri. Ukoliko finansijska institucija posumnja, ili ima osnove da posumnja, da sredstva predstavljaju prihod od kriminalne aktivnosti, ili da su povezana sa finansiranjem terorizma, od nje treba tražiti direktno po zakonu ili propisu, da odmah prijavi sumnju finansijskoj obavještajnoj službi.

Finansijske institucije, njihovi direktori i službenici treba da budu zaštićeni pravnim odredbama od krivične i građanske odgovornosti za kršenje bilo koje zabrane odavanja informacija koju nameće ugovor, ili svaka zakonska, regulativna ili administrativna odredba, ukoliko prijave sumnje finansijskoj obavještajnoj službi u dobroj vjeri, čak i ako nisu tačno znali o kojoj je kriminalnoj radnji riječ, i bez obzira da li je uopšte i bilo protivzakonite aktivnosti.

Advokati, notari, ostali pripadnici pravne profesije koji rade nezavisno i samostalno, a nisu advokati, i računovođe treba da budu u obavezi da prijavljuju sumnjive transakcije kada u ime, ili za svog klijenta učestvuju u finansijskoj transakciji. Trgovci plemenitim metalima i dragim kamenjem treba da budu u obavezi da prijavljuju sumnjive transakcije kada učestvuju u bilo kojoj gotovinskoj transakciji sa klijentom, a čiji iznos odgovara sumi propisanoj zakonom ili je prevazilazi. Trustovi i lica koja posreduju pri osnivanju ili vođenju preduzeća treba da budu u obavezi da prijavljuju sumnjive transakcije za klijenta.

Države treba da: 1) uvedu efektivne sankcije, u srazmjeri sa učinjenim krivičnim djelom, koje odvrćaju druge od činjenja djela, bilo krivičnih, građanskih, ili administrativnih, koja će se odnositi na fizička ili pravna lica, koja ne ispunjavaju obaveze za sprečavanje pranja novca ili finansiranje terorizma; 2) razmotre uvođenje izvodljivih mjera za otkrivanje ili nadzor prenosa gotovine i prenosivih instrumenata koji glase na donosioca preko granice; 3) razmotre izvodljivost i korisnost sistema u kojem bi banke i ostale finansijske institucije i posrednici prijavljivali sve transakcije u domaćoj i inostranoj valuti, više od određene sume jednoj nacionalnoj centralnoj agenciji sa kompjuterizovanom bazom podataka, koja je na raspolaganju nadležnim organima za slučajeve pranja novca i finansiranja terorizma, 4) podstiču razvoj modernih i sigurnih tehnika upravljanja novcem koje su manje izložene riziku od pranja novca, i da 5) obezbijede da finansijske institucije podliježu adekvatnoj regulaciji i superviziji i da efektivno sprovedu Preporuke FATF. Države ne treba da podržavaju osnivanje ili da prihvataju dalje funkcionisanje fantomskih banaka.

4. Preporuke 26-34 odnose se na institucionalne i ostale mjere neophodne u sistemima za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma. Države treba da: 1) osnuju po jednu finansijsku obavještajnu službu koja će služiti kao nacionalni centar za primanje (i, po mogućstvu, traženje), analizu i razmjenu informacija o sumnjivim transakcijama i ostalih informacija u vezi sa potencijalnom aktivnošću pranja novca ili finansiranja terorizma; 2) obezbijede da nadležni organi za sprovođenje zakona budu odgovorni za istrage pranja novca i finansiranja terorizma; 3) svojim nadležnim organima uključenim u sprečavanje pranja novca i finansiranje terorizma, pruže adekvatne finansijske, ljudske i tehničke resurse; 4) uvedu procedure za provjeru integriteta zaposlenih u tim organima; 5) obezbijede da kreatori politike, finansijske obavještajne službe, policija i supervizori sprovedu efektivne mehanizme koji će im omogućiti da međusobno saraduju, i gdje je to podesno, koordiniraju u svojoj državi razvoj i implementaciju politike i aktivnosti za sprečavanje pranja novca i finansiranje terorizma; 6) obezbijede da nadležni organi budu u stanju da preispitaju efektivnost sistema za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma vođenjem sveobuhvatne statistike o pitanjima relevantnim za efektivnost i efikasnost takvih sistema; 7) preduzimaju mjere da spriječe nezakonito korišćenje pravnih lica od strane perača novca, i 8) da obezbijede postojanje adekvatnih, tačnih i blagovremenih informacija o tome, ko je krajnji korisnik i ko kontroliše pravna lica.

Finansijska obavještajna služba treba da ima blagovremeni pristup, direktno ili indirektno, finansijskim i administrativnim informacijama, i svim onim koje su mu potrebne da bi uspješno obavljala svoje funkcije, uključujući i analizu prijavi sumnjivih transakcija. Države se podstiču da: 1) pruže podršku i razvijaju u najvećoj mogućoj mjeri specijalne istražne tehnike pogodne za istragu pranja novca, i 2) da koriste ostale efektivne mehanizme poput angažovanja stalnih ili privremenih grupa specijalizovanih za istragu sredstava koje neko poseduje, i zajedničke istrage sa odgovarajućim nadležnim organima u drugim državama.

Pri vođenju istraga pranja novca i predikatnih krivičnih djela, nadležni organi treba da budu u stanju da pribave dokumenta i informacije koje će se koristiti u tim istragama, krivičnom gonjenju i radnjama s tim u vezi. To treba da podrazumijeva i upotrebu prinudnih mjera za davanje na uvid evidencije koju čuvaju finansijske institucije i druga lica, za pretres lica i prostorija, i za zapljenu i pribavljanje dokaza.

5. Preporuke 35-40 odnose se na međunarodnu saradnju. Države treba da: 1) brzo, konstruktivno i efektivno pružaju u najvećoj mogućoj mjeri međunarodnu pravnu pomoć u vezi sa istragama, sudskim gonjenjima i procesima u vezi sa pranjem novca i finansiranja terorizma; 2) u najvećoj mogućoj mjeri pružaju međunarodnu pravnu pomoć, čak i ako se u jednoj od država učinjeno djelo ne smatra krivičnim; 3) proglašavaju pranje novca za krivično djelo koje podliježe izručenju; 4) obezbijede da njihovi nadležni organi ostvaruju u što većoj mjeri međunarodnu saradnju, i 5) da uvedu kontrolne i sigurnosne mjere da obezbijede da se informacije koje nadležni organi razmjenjuju, koriste isključivo na dozvoljeni način, u skladu sa obavezama koju ti organi imaju, u pogledu zaštite privatnosti i podataka.

Nadležni organi ne treba da odbiju zahtjev za pomoć samo zato što on obuhvata i fiskalna pitanja. Države ne treba da odbijaju saradnju pozivajući se na zakone kojima se od finansijskih institucija traži da poštuju službenu tajnu i poverljivost informacija. Treba da postoji ovlašćenje za preduzimanje brze akcije kao odgovor na zahtjeve drugih država da se identifikuje, zamrzne, zaplijeni i konfiskuje oprana imovina, prihod od pranja novca ili predikatnih krivičnih djela, sredstva upotrebljena ili namijenjena za upotrebu u činjenju ovih krivičnih djela, ili imovina odgovarajuće vrijednosti. Treba da postoje i planovi za koordiniranje zapljene i konfiskacije, što može podrazumijevati i podjelu konfiskovane imovine.

3.1.3. Devet specijalnih preporuka FATF o sprječavanju finansiranja terorizma

U periodu od 2001. do 2005. godine FATF je, shvatajući da je preduzimanje akcija protiv finansiranja terorizma od vitalnog značaja, usvojila Devet specijalnih preporuka o sprečavanju finansiranja terorizma. Ove preporuke su komplementarne sa Četrdeset preporuka u oblasti sprečavanja pranja novca, i sa njima čine osnovni okvir za otkrivanje, sprečavanje i suzbijanje finansiranja terorizma i terorističkih akata.

Prema prvoj preporuci svaka država treba da odmah preduzme mjere za ratifikaciju i punu implementaciju Međunarodne konvencije Ujedinjenih nacija za suzbijanje finansiranja terorizma iz 1999. godine. Pored toga, države treba odmah da implementiraju rezolucije Ujedinjenih nacija koje se odnose na sprječavanje i suzbijanje finansiranja terorističkih akata, posebno Rezoluciju 1373 Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija.

Druga preporuka se odnosi na kriminalizaciju finansiranja terorizma i pranja novca koji je sa tim povezan. Svaka država treba da kriminalizuje finansiranje terorizma, terorističkih akata i terorističkih organizacija. Države treba da obezbijede da se takva krivična djela označe kao predikatna krivična djela pranja novca.

Predmet treće preporuke je zamrzavanje i oduzimanje sredstava terorista. Preporučeno je da svaka država implementira mjere za neodložno zamrzavanje novčanih ili ostalih sredstava terorista, onih koji finansiraju terorizam i terorističke organizacije, a u skladu sa rezolucijama Ujedinjenih nacija koje se odnose na sprječavanje i suzbijanje finansiranja terorističkih akata. Svaka država treba i da usvoji i implementira mjere, uključujući i zakonske, koje bi omogućile nadležnim organima da blokiraju i oduzmu imovinu, koja predstavlja prihod od, ili se koristi za, ili je namijenjena ili izdvojena za finansiranje terorizma, terorističkih akata ili terorističkih organizacija.

Četvrta preporuka je usmjerena na prijavljivanje sumnjivih transakcija povezanih sa terorizmom. Ako finansijske institucije, ili druge kompanije ili pravna lica koja podliježu obavezama za sprječavanje pranja novca, posumnjaju ili imaju osnova da posumnjaju da su novčana sredstva u vezi sa, ili su namijenjena terorizmu, terorističkim aktima, ili će ih koristiti terorističke organizacije, od tih finansijskih institucija treba zahtijevati da svoje sumnje hitno prijave nadležnim organima.

Peta preporuka tiče se međunarodne saradnje. Preporučeno je da svaka država treba drugoj državi da pruži na osnovu ugovora, dogovora ili drugog mehanizma za uzajamnu pravnu pomoć ili razmenu informacija, pomoć u najvećoj mogućoj mjeri u vezi sa krivičnim, građanskim, policijskim i administrativnim istragama i sudskim procesima u vezi sa finansiranjem terorizma, terorističkih akata i terorističkih organizacija. Države treba da preduzmu i sve moguće mjere da ne pružaju utočište pojedincima koji se terete za finansiranje terorizma, terorističkih akata ili terorističkih organizacija, i treba da uvedu procedure za izručenje takvih pojedinaca, gdje je to moguće.

Šesta preporuka je usmjerena na alternativne sisteme doznačavanja novca. Preporukom se traži od svih država da preduzimaju mjere da fizička ili pravna lica, uključujući i agente, koji pružaju usluge prenosa novca ili vrijednosti, uključujući i prenos putem neformalnog sistema ili mreže za prenos novca ili vrijednosti, budu licencirani ili registrovani, i da podliježu svim Preporukama FATF koje se odnose na banke i ostale finansijske institucije. Svaka država treba da obezbijedi da fizička ili pravna lica koja pružaju ove usluge na protivzakonit način podliježu administrativnim, građanskim ili krivičnim sankcijama.

Sedma preporuka odnosi se na elektronske transfere. Preporučeno je državama da zahtijevaju da finansijske institucije, uključujući i remitente novca, prilažu tačne i sadržajne informacije o nalogodavcu transfera novčanih sredstava (ime, adresa i broj računa) i odnosne poruke koje se šalju, i te informacije treba da prate transfer ili odnosnu poruku kroz lanac plaćanja. Države treba da preduzmu mjere kako bi finansijske institucije, uključujući i remitente novca, sprovodile povećanu kontrolu i nadzirale sumnjive transfere novčanih sredstava koji ne sadrže potpune informacije o nalogodavcu (ime, adresu i broj računa).

Osma preporuka posvećena je neprofitnim organizacijama. Preporučeno je da države preispitaju adekvatnost zakona i drugih propisa koji se odnose na pravna lica koja mogu biti zloupotrebljena za finansiranje terorizma. Neprofitne organizacije su posebno za to pogodne, a države treba da obezbijede da se one ne mogu zloupotrijebiti: 1) od strane terorističkih organizacija koje se predstavljaju kao zakonita pravna lica; 2) korišćenjem legitimnih pravnih lica kao spona za finansiranje terorizma, djelimično i da bi se izbjegle mjere zamrzavanja sredstava, i 3) kako bi se prikrio ili učinilo nerazumljivim tajno preusmjeravanje novčanih sredstava namijenjenih u legitimne svrhe ka terorističkim organizacijama.

Predmet devete preporuke su kuriri koji prenose gotovinu. Ova preporuka formulisana je sa ciljem da se teroristi i ostali kriminalci spriječe da finansiraju svoje aktivnosti ili peru novac od krivičnih djela putem fizičkog prenosa gotovine i prenosivih instrumenata na donosioca preko granice. Prema ovoj preporuci, države treba da sprovedu mjere za otkrivanje prenosa gotovine i prenosivih instrumenata na donosioca, uključujući i sistem prijavljivanja na granici, ili neku drugu obaveznu prijavljivanja. Države treba da: a) daju zakonsko ovlašćenje nadležnim organima da stopiraju ili ograniče gotovinu, ili prenosive instrumente na donosioca za koje se sumnja da su povezani sa finansiranjem terorizma ili pranjem novca, ili koji su lažno prijavljeni, i b) da obezbijede

postojanje djelotvornih sankcija srazmjernih krivičnom djelu, koje će odvrćati od takvog činjenja lica koja daju lažne prijave nadležnim carinskim organima. U slučajevima kada su gotovina ili prenosivi instrumenti na donosioca povezani sa finansiranjem terorizma ili pranjem novca, države takođe treba da usvoje mjere, čime bi se omogućilo oduzimanje takve gotovine ili instrumenata. Preporuka nalaže da države sprovedu sljedeće mjere: 1) otkrivanje fizičkog prenosa gotovine i prenosivih instrumenata na donosioca; 2) zaustavljanje ili ograničavanje prenosa gotovine i prenosivih instrumenata na donosioca za koje se sumnja da su povezani sa finansiranjem terorizma ili pranjem novca; 3) zaustavljanje ili ograničavanje prenosa gotovine ili prenosivih instrumenata na donosioca, koji su lažno prijavljeni na granici, ili o kojima je dato lažno saopštenje carinskim organima, 4) primjena odgovarajućih sankcija za lažne prijave ili saopštenja na granici, i 5) mogućnost oduzimanja gotovine ili prenosivih instrumenata na donosioca koji su povezani sa finansiranjem terorizma ili pranja novca. Lažno prijavljivanje odnosi se na pogrešno predstavljanje vrijednosti gotovine ili prenosivih instrumenata na donosioca koji se prenose, ili pogrešno predstavljanje ostalih bitnih podataka koje na granici zahtijevaju nadležni carinski organi. Lažno saopštavanje odnosi se na pogrešno predstavljanje vrijednosti gotovine ili prenosivih instrumenata na donosioca koji se prenose, ili pogrešno predstavljanje ostalih bitnih podataka koje na granici zahtijevaju nadležni carinski organi. Lica koja lažno prijavljuju ili saopštavaju iznos na granici, treba da podliježu delotvornim sankcijama u srazmjeri sa učinjenim djelom, koje će ostala lica odvrćati od činjenja tog djela, bez obzira da li se radi o krivičnim, građanskim ili administrativnim sankcijama. Lica koja vrše fizički prenos gotovine ili prenosivih instrumenata na donosioca preko granice, a povezani su sa finansiranjem terorizma ili pranjem novca, takođe treba da podliježu djelotvornim sankcijama, srazmjernim učinjenom djelu, a koje će druga lica odvratiti od činjenja tog djela, bilo da se radi o krivičnim, građanskim, ili administrativnim sankcijama, i na njih treba primijeniti mjere, koje bi omogućile da se gotovina ili prenosivi instrumenti na donosioca oduzmu. Države treba da implementiraju ovu preporuku uz stroge garancije, da bi se obezbijedila pravilna upotreba informacija, a da se ne ograniči plaćanje robe i usluga između država, niti sloboda kretanja kapitala na bilo koji način.

3.2. Direktiva 2005/60/EC Evropskog parlamenta i Savjeta o sprečavanju korišćenja finansijskog sistema u svrhe pranja novca i finansiranja terorizma

Direktiva 2005/60/EC Evropskog parlamenta i Savjeta o sprečavanju korišćenja finansijskog sistema u svrhe pranja novca i finansiranja terorizma donesena je 26. oktobra 2005. godine. Evropski parlament i Savjet Evropske unije usvojili su ovu direktivu imajući u vidu naročito da: 1) veliki tokovi prljavog novca mogu da nanesu štetu stabilnosti i reputaciji finansijskog sektora i ugroze jedinstveno tržište, a da terorizam podriava same temelje društva, i da, pored primjene krivičnog prava, i preventivni naponi učinjeni u pogledu finansijskog sistema mogu dati rezultate; 2) očuvanost, integritet i stabilnost kreditnih i finansijskih institucija i povjerenje u finansijski sistem u cjelini mogu biti ozbiljno ugroženi pokušajima kriminalaca i njihovih saradnika da, ili prikriju porijeklo protivpravne koristi, ili da pribave zakonito ili nezakonito stečen novac u svrhe

preduzimanja akata terorizma; 3) bi lakše obavljali kriminalne aktivnosti, perači novca i finansijeri terorizma mogu da pokušaju da iskoriste slobodu kretanja kapitala i slobodu pružanja finansijskih usluga, što podrazumijeva integrisani finansijski prostor, ukoliko se na globalnom nivou ne preduzmu izvjesne koordinirane mjere, i 4) da zloupotreba finansijskog sistema u smislu pribavljanja nezakonito, ili zakonito stečenog novca za vršenje akata terorizma predstavlja jasan rizik po integritet, pravilno funkcionisanje, reputaciju i stabilnost finansijskog sistema, zbog čega preventivne mjere treba da obuhvate ne samo postupanje s novcem stečenim izvršenjem krivičnog djela, već i obezbjeđivanje novca ili imovine u svrhe terorizma.

Direktiva se primjenjuje na: a) kreditne institucije; b) finansijske institucije, i c) na sljedeća pravna ili fizička lica kada obavljaju svoje profesionalne aktivnosti: 1) revizore, računovođe koji samostalno obavljaju djelatnost i poreske savjetnike; 2) notare i ostale pripadnike pravničke profesije kada učestvuju, u ime i za račun svog klijenta, u svakoj finansijskoj ili transakciji sa nekretninama, ili kada pomažu u planiranju ili obavljanju transakcija za račun svog klijenta u vezi sa: a) kupoprodajom nekretnina ili pravnih lica, b) upravljanjem novcem, hartijama od vrijednosti ili drugom imovinom; c) otvaranjem ili upravljanjem računima u banci, računima štednje ili hartija od vrijednosti, d) organizacijom doprinosa neophodnih za stvaranje, funkcionisanje ili upravljanje kompanijama; 3) trust ili pravno lice koje pruža usluge osnivanja kompanija²⁸⁸; 4) agente za nekretnine; 5) ostala fizička ili pravna lica koja se bave prometom robe, ali samo kada se plaćanja vrše u gotovini u iznosu od od 15.000 evra ili više, bilo da je riječ o jednoj transakciji ili nekoliko transakcija koje se čine povezanim licima, i 6) kockarnice²⁸⁹.

Direktiva obavezuje institucije i lica koja su njome obuhvaćena da posebno marljivo postupaju u sljedećim slučajevima: 1) pri uspostavljanju poslovne saradnje; 2) pri obavljanju povremenih transakcija u iznosu od 15.000 evra ili više, bez obzira da li se transakcija obavlja jednokratno, ili je riječ o više povezanih transakcija; 3) kada postoji sumnja da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma, bez obzira na bilo koje odstupanje, izuzetak ili propisani iznos, i 4) kada postoje sumnje u istinitost ili adekvatnost podataka prethodno dobijenih od klijenta²⁹⁰. Države članice su dužne da zahtijevaju da se utvrdi i potvrdi identitet klijenta u kockarnicama, ako ovaj kupi ili razmijeni žetone za 2.000 evra ili više. Smatraće se da su kockarnice koje potpadaju pod državni nadzor ispunile obavezu koja proističe iz principa propisne marljivosti, ukoliko evidentiraju, utvrde i potvrde identitet klijenata neposredno nakon ulaska u kockarnicu ili prije, bez obzira na iznos kupljenih žetona.

---

²⁸⁸ Trust i pravno lice koje se bavi pružanjem usluga osnivanja kompanija predstavlja svako fizičko ili pravno lice čija je djelatnost pružanje sljedećih usluga trećim licima: 1) osnivanje kompanija ili ostalih pravnih lica; 2) vršenje dužnosti, ili angažovanje lica za vršenje dužnosti direktora ili sekretara kompanije, ortaka u ortačkom društvu, ili slične pozicije u vezi sa ostalim pravnim licima; 3) pronalaženje sjedišta, adrese za firmu, vođenje korespondencije ili pronalaženje adrese na koju će stizati pošta i ostale srodne usluge za kompaniju, ortačko društvo ili neko drugo pravno lice ili trust; 4) vršenje dužnosti povjerenika ili angažovanje lica za vršenje te dužnosti u trustu ili slično, i 5) vršenje dužnosti ili angažovanje lica za dužnost formalnog deoničara za drugo lice, sa izuzetkom kompanije upisane na uređenoj berzi, koja podnosi izvještaje nadzornom tijelu (član 3. stav 1. tačka 7. Direktive).

²⁸⁹ Član 2. Direktive.

²⁹⁰ Član 7. i 10. Direktive.

DIO TREĆI: NORMATIVNO-PRAVNE PRETPOSTAVKE ZA PREDUZIMANJE MJERA ZA SPREČAVANJE PRANJA NOVCA I FINANSIRANJE TERORIZMA U REPUBLICI SRBIJI

GLAVA 1: OPŠTE ODREDBE I ULOGE OBVEZNIKA

1.1. Opšti osvrt

Osnovne komponente efikasnog sistema sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma su: 1) adekvatna zakonodavna rješenja; 2) definisana uloga finansijsko-obavještajne službe; 3) definisana uloga regulatornih institucija; 4) međunarodna saradnja, i 5) otkrivanje i gonjenje izvršilaca krivičnih djela pranja novca i finansiranja terorizma. Zakonodavnim rješenjima se mora obezbijediti inkriminisanje pranja novca i finansiranja terorizma, kao i mogućnost oduzimanja prihoda stečenih krivičnim djelom. Takođe, neophodno je propisivanje obaveze za finansijske institucije da prijavljuju transakcije i lica za koje postoji sumnja da su u vezi sa pranjem novca i finansiranjem terorizma. Finansijsko-obavještajna služba, kao centralna agencija, treba da prikuplja i analizira podatke dobijene od finansijskih institucija i da ih prosljeđuje drugim nadležnim organima. Uloga regulatornih institucija je da propisiuju pravila po principu „upoznaj svog klijenta“ („know your customer“) kojih su dužne da se pridržavaju finansijske institucije kod otvaranja računa, uspostavljanja poslovne saradnje i obavljanja pojedinih transakcija, kao i u nadzoru nad izvršavanjem propisanih mjera na sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma. Imajući u vidu savremene ekonomske tokove i veliku mobilnost finansijskih sredstava, od velike važnosti za uspješno sprečavanje i otkrivanje pranja novca i finansiranja terorizma je uspostavljanje odgovarajuće međunarodne saradnje. Važnu komponentu sistema borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma predstavlja efikasno otkrivanje i krivično gonjenje izvršilaca krivičnih djela iz ove oblasti. U postupku otkrivanja ovih djela, neophodno je utvrđivanje veze između imovine koja je predmet tih djela i njenog porijekla. Međutim, utvrđivanje porijekla imovine koja je predmet pranja novca i finansiranja terorizma, kao i načina na koji se pokušava prikriti porijeklo imovine može biti jako teško za organe gonjenja.

Srbija je, po ratifikovanju odgovarajućih međunarodnih dokumenata, ispunila obaveze koje su preuzete njihovim potpisivanjem i ratifikovanjem. Ispunjenje preuzetih obaveza u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma jedan je od nacionalnih prioriteta Republike Srbije. U tom smislu, doneseni su brojni zakonski propisi i strategijsko-doktrinarni dokumenti iz oblasti pravosuđa, unutrašnjih poslova, bezbjednosno-obavještajnog sistema, suprotstavljanja pranju novca i finansiranju terorizma, organizovanom i visokotehnoškom kriminalu, kao i iz oblasti vanrednih situacija, nacionalne bezbjednosti i odbrane itd. U oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, usvojeni su Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma²⁹¹ i Nacionalna strategija za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma²⁹².

²⁹¹ „Službeni glasnik RS“, broj 20/2009, 72/2009 i 91/2010.

²⁹² Pored ova dva dokumenta donijeti su još i sljedeći dokumenti, koji su od značaja za suzbijanje pranja novca i finansiranja terorizma, i to: Zakonik o krivičnom postupku, Zakon o javnom tužilaštvu, Zakon o uređenju sudova,

Zakonom o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma propisane su radnje i mjere koje se preduzimaju radi sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma. Zakonom je uređena i nadležnost finansijsko-obavještajne službe – Uprave za sprečavanje pranja novca, kao i drugih organa u vezi sa sprečavanjem pranja novca i finansiranja terorizma. Formirani su pojedini novi organi i tijela, a pojedini postojeći organi i tijela su reformisani²⁹³.

Međutim, stalna „modernizacija“ organizovanih kriminalnih grupa i terorističkih organizacija primjenom novih zločinačkih formi, sadržaja, tehnika i sredstava, uz oslanjanje na izvjesne formalne i neformalne centre političke i finansijske moći u zemlji, inostranstvu i u međunarodnim organizacijama, otežala je Republici Srbiji izgradnju neophodnih institucionalnih kapaciteta, standarda i procedura za efikasno sprečavanje i suzbijanje organizovanog kriminala i terorizma i zaštitu, pomoć i podršku žrtvama. Istovremeno, njeni standardi i procedure nisu u potpunosti saglasni standardima i procedurama raznih oblika međunarodnih integracija kojima teži. To, osim neefikasnosti nacionalnog sistema bezbjednosti, sputava i uspješnu međunarodnu kriminalističko-policijsku i druge vidove saradnje u sferi bezbjednosti²⁹⁴.

Uspješno suprotstavljanje pranju novca radi finansiranja terorizma, dodatno usložnjava to, što se većina zakonskih određenja pranja novca odnosi na legalizaciju protivpravno stečene imovinske koristi, dok su ciljevi finansiranja terorističkih aktivnosti nefinansijski, tj. politički. To državama stvara izvjesne probleme u primjeni mjera za suprotstavljanje pranju novca radi finansiranja terorizma, iako su u oba slučaja načini pranja novca suštinski identični. Problem je još izraženiji zbog disharmonije nacionalnih zakonodavstava u ovoj sferi nacionalne bezbjednosti. To zahtijeva definisanje jedinstvenih standarda i procedura za suprotstavljanje pranju novca i finansiranju terorizma na međunarodnom planu²⁹⁵.

Zakon o policiji, Zakon o Bezbednosno-informativnoj agenciji, Zakon o osnovama uređenja službi bezbjednosti Republike Srbije, Carinski zakon, Krivični zakonik, Zakon o programu zaštite učesnika u krivičnom postupku, Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih djela, Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa za borbu protiv visokotehnološkog kriminala, Zakon o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog djela, Zakon o izvršenju kazne zatvora za krivična djela organizovanog kriminala, Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična djela, Strategija nacionalne bezbednosti Republike Srbije, Strategija odbrane Republike Srbije, Nacionalna strategiju za borbu protiv organizovanog kriminala i Nacionalna strategija za borbu protiv korupcije.

²⁹³ Formirani su: Savjet za nacionalnu bezbjednost, Biro za koordinaciju rada službi bezbjednosti, Kancelarija Savjeta za nacionalnu bezbjednost i zaštitu tajnih podataka, Specijalni sud, Specijalno tužilaštvo, Specijalna pritvorska jedinica, Posebno odjeljenje za izdržavanje kazne zatvora za krivična djela organizovanog kriminala, Direkcija za upravljanje oduzetom imovinom, Služba za borbu protiv organizovanog kriminala, Služba za borbu protiv visokotehnološkog kriminala, Jedinica za finansijske istrage i Jedinica za zaštitu učesnika u krivičnom postupku. Reformisane su Bezbednosno-informativna agencija, Vojnoobavještajna agencija, Vojnobezbjednosna agencija itd.

²⁹⁴ S. Mijalković i M. Bajagić, navedeno djelo, str. 12.

²⁹⁵ S. Mijalković, G. Bošković, Pranje novca i finansiranje terorizma, Korupcija i pranje novca – uzroci, otkrivanje, prevencija, Internacionalna asocijacija kriminalista, Sarajevo, 2009, str. 293–302.

1.2. Uloga obveznika u sprovođenju mjera za otkrivanje i sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma

1.2.1. Uvod

U borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma, angažovane su četiri kategorije subjekata, i to: 1) obveznici iz Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma; 2) nadležni državni organi; 3) udruženja, i 4) druga fizička i pravna lica čije su obaveze propisane zakonom kojim se uređuju represivne mjere, koje se sprovode na osnovu relevantnih rezolucija Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija²⁹⁶.

Obveznici su lica van javnog sektora koji primjenjuju radnje i mjere za sprečavanje i otkrivanje pranja novca i finansiranja terorizma. Nesagledive su posljedice po reputaciju pojedinih subjekata u privatnom sektoru, ako rade s kriminalcima ali i po finansijski sistem i društvo u cjelini, ako se te pojave ne suzbijaju na efikasan način. Stoga je cilj privatnog i javnog sektora u ovoj oblasti zajednički, a mnogi subjekti u privatnom sektoru aktivno su uključeni u aktivnosti na njihovom suzbijanju. Upravo se većina mjera preventivnog karaktera izvrši kod obveznika²⁹⁷.

Zakonom o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma propisane su mjere za sprečavanje i otkrivanje pranja novca i finansiranja terorizma. Ove mjere su dužni da sprovode sljedeći subjekti (obveznici): 1) banke; 2) ovlašćeni mjenjači; 3) društva za upravljanje investicionim fondovima; 4) društva za upravljanje dobrovoljnim penzijskim fondovima; 5) davaoci finansijskog lizinga; 6) društva za osiguranje, društva za posredovanje u osiguranju, društva za zastupanje u osiguranju i zastupnici u osiguranju, koji imaju dozvolu za obavljanje poslova životnog osiguranja; 7) lica koja se bave poštanskim saobraćajem; 8) brokersko-dilerska društva; 9) organizatori posebnih igara na sreću u igračnicama; 10) priređivači igara na sreću koje se organizuju putem interneta, telefona ili na drugi način putem telekomunikacionih veza; 11) preduzeća za reviziju; 12) ovlašćeni revizori; 13) preduzetnici i pravna lica koja vrše sljedeće djelatnosti: (1) posredovanje u prometu nepokretnosti; (2) pružanje računovodstvenih usluga; (3) poresko savjetovanje; (4) posredovanje u sklapanju kreditnih poslova i davanju zajmova; (5) faktoring i forfeting; (6) davanje jemstava, i (7) pružanje usluga prenosa novca. Radnje i mjere za sprečavanje i otkrivanje pranja novca i finansiranja terorizma sprovode se i kod advokata i advokatskog orthačkog društva.

Radnje i mjere za sprečavanje i otkrivanje pranja novca i finansiranja terorizma preduzimaju se prije, u toku i nakon vršenja transakcije ili uspostavljanja poslovnog odnosa. Transakcija jeste prijem, davanje, zamjena, čuvanje, raspolaganje ili drugo postupanje sa imovinom kod obveznika²⁹⁸. Poslovni odnos jeste odnos između stranke i obveznika zasnovan na ugovoru u vezi sa vršenjem djelatnosti obveznika, za koji se u trenutku uspostavljanja očekuje da će trajati²⁹⁹. Ove radnje i mjere obuhvataju: 1) poznavanje stranke i praćenje njenog poslovanja; 2) dostavljanje

²⁹⁶ Nacionalna strategija za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma.

²⁹⁷ <http://www.apml.gov.rs/>

²⁹⁸ Član 3. stav 1. tačka 5. Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma.

²⁹⁹ Član 3. stav 1. tačka 14. Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma.

informacija, podataka i dokumentacije Upravi za sprečavanje pranja novca; 3) određivanje lica odgovornog za izvršavanje zakonskih obaveza u vezi sa sprečavanjem i otkrivanjem pranja novca i finansiranja terorizma (tzv. ovlašćenog lica) i njegovog zamjenika, kao i obezbjeđivanje uslova za njihov rad; 4) redovno stručno obrazovanje, osposobljavanje i usavršavanje zaposlenih; 5) obezbjeđivanje redovne unutrašnje kontrole izvršavanja zakonskih obaveza, u vezi sa sprečavanjem i otkrivanjem pranja novca i finansiranja terorizma; 6) izrada spiska pokazatelja (indikatora) za prepoznavanje lica i transakcija za koje postoje osnovi sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma; 7) vođenje evidencija, zaštita i čuvanje podataka iz tih evidencija; 8) sprovođenje zakonskih mjera u vezi sa sprečavanjem i otkrivanjem pranja novca i finansiranja terorizma u poslovnim jedinicama i društvima-kćerkama, u većinskom vlasništvu obveznika u stranim državama, i 9) izvršavanje drugih radnji i mjera na osnovu zakona.

Obveznik je dužan da izradi analizu rizika od pranja novca i finansiranja terorizma, u skladu sa smjernicama koje donosi organ nadležan za vršenje nadzora nad primjenom Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma. Ova analiza sadrži procjenu rizika za svaku grupu ili vrstu stranke, poslovnog odnosa, usluge koju obveznik pruža u okviru svoje djelatnosti ili transakcije.

Ministar nadležan za poslove finansija, na prijedlog Uprave za sprečavanje pranja novca propisuje kriterijume na osnovu kojih obveznik svrstava stranku, poslovni odnos, uslugu koju pruža u okviru svoje djelatnosti ili transakciju, u nisko rizičnu grupu za pranje novca ili finansiranje terorizma, te na osnovu toga vrši pojednostavljene mjere poznavanja i praćenja stranke, osim slučajeva navedenih u zakonu, a u skladu sa tehničkim kriterijumima propisanim u priznatim međunarodnim standardima i mišljenjem organa nadležnog za nadzor nad primjenom mjera za sprečavanje i otkrivanje pranja novca i finansiranja terorizma kod obveznika koji vrši procjenu rizika za tu stranku, poslovni odnos, uslugu koju pruža u okviru svoje djelatnosti ili transakciju.

1.2.2. Poznavanje i praćenje stranke

1. Poznavanje klijenta i njegovog poslovanja je jedna od osnovnih pretpostavki uspješne borbe protiv pranja novca. Postojanje klijenata koji nisu poznati banci ili drugom obvezniku predstavlja veoma visok rizik od pranja novca. Iz ovih razloga se bankama i drugim finansijskim institucijama zakonima zabranjuje otvaranje računa, uspostavljanje drugih oblika poslovne saradnje, kao i vršenje transakcija, ukoliko nije utvrđen identitet klijenta. Zakonima se utvrđuju podaci koje banka ili druga finansijska institucija traže od klijenta, kao i dokumentacija koju klijent treba da dostavi banci. Takođe, propisuju se i uslovi koje takva dokumentacija treba da ispuni, kao na primjer, originalna ili ovjerena dokumentacija iz relevantnog registra, koja ne smije biti starija od tri mjeseca za pravna lica, ili lični dokument sa vjerodostojnom fotografijom iz kojeg se nepobitno može utvrditi identitet klijenta za fizička lica³⁰⁰.

Ako zakonom nije drugačije određeno, obveznik je dužan da: 1) utvrdi identitet stranke; 2) provjeri identitet stranke na osnovu dokumenata, podataka ili informacija pribavljenih iz pouzdanih i

³⁰⁰ <http://apml.gov.rs/>

vjerodostojnih izvora; 3) utvrdi identitet stvarnog vlasnika stranke i provjeri njegov identitet u slučajevima propisanim zakonom; 4) pribavi informacije o svrsi i namjeni poslovnog odnosa ili transakcije i druge podatke u skladu sa zakonom, i 5) da redovno prati poslovanje i provjerava usklađenost aktivnosti stranke sa prirodom poslovnog odnosa i uobičajenim obimom i vrstom poslovanja stranke. Ove radnje i mjere obveznik vrši: 1) pri uspostavljanju poslovnog odnosa sa strankom; 2) pri vršenju transakcije u iznosu od 15.000 evra ili više u dinarskoj protuvrijednosti, po zvaničnom srednjem kursu Narodne banke Srbije na dan izvršenja transakcije, bez obzira na to da li se radi o jednoj ili više međusobno povezanih transakcija; 3) kada u vezi sa strankom ili transakcijom postoje osnovi sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma, i 4) kada postoji sumnja u istinitost ili vjerodostojnost pribavljenih podataka o stranci i stvarnom vlasniku. Izuzetno, obveznik koji vrši mjenjačke poslove dužan je da ove radnje i mjere izvrši prilikom vršenja transakcije u iznosu od 5.000 evra ili više u dinarskoj protuvrijednosti, bez obzira na to da li se radi o jednoj ili više međusobno povezanih transakcija. U slučaju da ne može da izvrši propisane radnje i mjere, obveznik je dužan da odbije ponudu za uspostavljanje poslovnog odnosa, kao i izvršenje transakcije, a ako je poslovni odnos već uspostavljen, dužan je da ga raskine. U ovom slučaju obveznik je dužan da sačini službenu bilješku u pismenoj formi, kao i da razmotri da li postoje osnovi sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma. Službenu bilješku obveznik čuva u skladu sa zakonom.

Kod poslova životnog osiguranja, provjera identiteta korisnika polise osiguranja može da se izvrši nakon zaključenja ugovora o osiguranju, ali najkasnije prije isplate njegovih prava po tom ugovoru. Društvo za osiguranje, društvo za posredovanje u osiguranju, društvo za zastupanje u osiguranju i zastupnik u osiguranju koji ima dozvolu za obavljanje poslova životnog osiguranja, društvo za upravljanje dobrovoljnim penzijskim fondovima i njihovi osnivači, ne moraju vršiti radnje i mjere poznavanja i praćenja stranke prilikom: 1) zaključivanja ugovora životnog osiguranja kod kojih pojedinačna rata premije ili više rata premije osiguranja, koje treba platiti u jednoj kalendarskoj godini, ukupno ne prelazi iznos od 1.000 evra u dinarskoj protuvrijednosti, ili ako plaćanje jednokratne premije ne prelazi iznos od 2.500 evra u dinarskoj protuvrijednosti, i 2) prilikom zaključivanja ugovora o članstvu u dobrovoljnom penzijskom fondu, ili ugovora o penzijskom planu, pod uslovom da nije moguće prenijeti prava iz tih ugovora na treće lice, ili ta prava koristiti kao obezbjeđenje za uzimanje kredita ili pozajmice. Ovo oslobođenje od obaveze vršenja radnji i mjera poznavanja i praćenja stranke ne primjenjuju se ako postoje osnovi sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma.

Lice koje pruža usluge plaćanja i naplate, dužno je da prikupi tačne i potpune podatke o nalogodavcu i da ih uključi u obrazac, ili poruku koja prati elektronski transfer sredstava poslatih ili primljenih, bez obzira na valutu. Ti podaci moraju pratiti elektronski transfer tokom cijelog puta kroz lanac plaćanja, bez obzira na to da li posrednici u lancu plaćanja postoje i bez obzira na njihov broj.

Lice koje pruža usluge plaćanja i naplate dužno je da utvrdi i provjeri identitet nalogodavca elektronskog transfera prije vršenja tog transfera. Ako se elektronski transfer vrši bez otvaranja

računa, obaveza utvrđivanja i provjere identiteta nalogodavca vrše se samo ako taj transfer iznosi 1.000 evra ili više u dinarskoj protuvrijednosti. Lice koje pruža usluge plaćanja i naplate dužno je da izvrši ove obaveze, uvijek kada postoje osnovi sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma, bez obzira na iznos elektronskog transfera. Ako elektronski transfer ne sadrži tačne i potpune podatke o nalogodavcu elektronskog transfera, lice koje pruža usluge plaćanja i naplate dužno je da u roku od tri dana od dana prijema transfera pribavi podatke koji nedostaju, ili da odbije izvršenje tog transfera. Lice koje pruža usluge plaćanja i naplate dužno je da: 1) razmotri prekid poslovne saradnje sa drugim licem koje pruža usluge plaćanja i naplate, koje učestalo ne ispunjava obaveze koje se odnose na prikupljanje tačnih i potpunih podataka o nalogodavcu, s tim što ga prije prekida poslovnog odnosa o tome mora upozoriti; 2) o prekidu saradnje obavijesti Upravu za sprečavanje pranja novca, i 3) da razmotri da li nedostatak tačnih i potpunih podataka o nalogodavcu elektronskog transfera predstavlja osnov sumnje da se radi o pranju novca, ili finansiranju terorizma i o tome sačini službenu bilješku koju čuva u skladu sa zakonom.

Lice koje pruža usluge plaćanja i naplate nije dužno da prikupi podatke o nalogodavcu elektronskog transfera u sljedećim slučajevima: 1) kada se elektronski transfer vrši sa računa otvorenog kod lica koje pruža usluge plaćanja i naplate i ako su mjere poznavanja i praćenja stranke već izvršene u skladu sa zakonom; 2) prilikom korišćenja kreditnih i debitnih kartica, pod uslovom: 1) da nalogodavac elektronskog transfera ima ugovor sa licem koje pruža usluge plaćanja i naplate na osnovu kojeg može izvršiti plaćanje robe i usluga, i 2) da prenosi novčanih sredstava budu sprovedeni uz jedinstvenu identifikacionu oznaku na osnovu koje se može utvrditi identitet nalogodavca elektronskog transfera; 3) prilikom plaćanja poreza, novčanih kazni i drugih javnih davanja; 4) kada su i nalogodavac i korisnik elektronskog transfera lica koja pružaju usluge plaćanja i naplate i djeluju u svoje ime i za svoj račun, i 5) kada nalogodavac elektronskog transfera podiže novac sa svog računa.

2. Obveznik utvrđuje i provjerava identitet stranke koja je fizičko lice, zakonskog zastupnika te stranke, kao i preduzetnika pribavljanjem propisanih podataka. Ovi podaci pribavljaju se uvidom u lični dokument uz obavezno prisustvo lica čija se identifikacija vrši. Ako iz tog dokumenta nije moguće pribaviti sve propisane podatke, podaci koji nedostaju pribavljaju se iz druge službene isprave. Podaci koje, iz objektivnih razloga nije moguće pribaviti na taj način, pribavljaju se neposredno od stranke. Izuzetno, stranka koja je fizičko lice može izvršiti transakciju ili uspostaviti poslovni odnos preko punomoćnika. Ako u ime stranke, koja je fizičko lice, transakciju vrši ili poslovni odnos uspostavlja punomoćnik, ili zakonski zastupnik, obveznik je dužan da, pored identiteta stranke, utvrdi i provjeri identitet punomoćnika i zakonskog zastupnika, kao i da traži pismeno ovlašćenje (punomoćje) čiju kopiju čuva u skladu sa zakonom. Ako prilikom utvrđivanja i provjere identiteta stranke obveznik posumnja u istinitost prikupljenih podataka, ili vjerodostojnost isprava iz kojih su podaci pribavljeni, dužan je da od stranke pribavi pismenu izjavu o istinitosti i vjerodostojnosti podataka i isprava. Prilikom identifikacije fizičkog lica obveznik je dužan da pribavi fotokopiju ličnog dokumenta tog lica. Obveznik je dužan da na toj fotokopiji upiše datum, vrijeme i lično ime lica koje je izvršilo uvid. Fotokopiju obveznik čuva u skladu sa zakonom. Ako prilikom utvrđivanja i provjere identiteta stranke, obveznik posumnja u istinitost prikupljenih

podataka ili vjerodostojnost isprava iz kojih su podaci pribavljeni, dužan je da od stranke pribavi pismenu izjavu o istinitosti i vjerodostojnosti tih podataka i isprava.

Obveznik utvrđuje i provjerava identitet stranke uvidom u original ili ovjerenu kopiju dokumentacije iz registra koji vodi nadležni organ države sjedišta pravnog lica, čiju kopiju čuva u skladu sa zakonom. Na kopiji koju čuva, obveznik upisuje datum, vrijeme i lično ime lica koje je izvršilo uvid u original ili ovjerenu kopiju. Ova dokumentacija ne smije biti starija od tri mjeseca od dana predaje obvezniku. Obveznik može podatke o pravnom licu pribaviti neposrednim uvidom u Registar privrednih subjekata ili drugi zvanični javni registar. Obveznik je dužan da na odštampanom izvodu iz tog registra upiše datum, vrijeme i lično ime lica koje je izvršilo uvid. Izvod obveznik čuva u skladu sa zakonom. Ako nije moguće pribaviti sve podatke iz zvaničnog, javnog registra, obveznik je dužan da podatke koji nedostaju pribavi iz originalnog, ili ovjerenog dokumenta ili druge poslovne dokumentacije koju dostavlja stranka. Ako podatke koji nedostaju, iz objektivnih razloga nije moguće utvrditi na propisani način, obveznik je dužan da te podatke utvrdi na osnovu pismene izjave stranke. Ako obveznik posumnja u istinitost pribavljenih podataka ili vjerodostojnost predstavljene dokumentacije, dužan je da o tome pribavi pismenu izjavu stranke. Ako je stranka strano pravno lice koje obavlja djelatnost u Republici Srbiji preko svog ogranka, obveznik je dužan da utvrdi i provjeri identitet stranog pravnog lica i njegovog ogranka.

Obveznik utvrđuje i provjerava identitet zastupnika uvidom u lični dokument zastupnika u njegovom prisustvu. Ako iz tog dokumenta nije moguće pribaviti propisane podatke, podaci koji nedostaju pribavljaju se iz druge službene isprave, koju podnosi zastupnik. Ako obveznik kod utvrđivanja i provjere identiteta zastupnika posumnja u istinitost pribavljenih podataka, dužan je da o tome pribavi i njegovu pismenu izjavu.

Ako u ime pravnog lica poslovni odnos uspostavlja ili transakciju vrši prokurista³⁰¹ ili punomoćnik, obveznik utvrđuje i provjerava njegov identitet i pribavlja propisane podatke uvidom u njegov lični dokument u njegovom prisustvu. Ako iz tog dokumenta nije moguće dobiti sve propisane podatke, podaci koji nedostaju pribavljaju se iz druge službene isprave koju podnosi prokurista ili punomoćnik, odnosno neposredno od njega. Ako obveznik prilikom utvrđivanja i provjere identiteta prokuriste ili punomoćnika posumnja u istinitost pribavljenih podataka, dužan je da o tome pribavi njihovu pismenu izjavu.

Prilikom ulaska stranke u igračnicu, kao i prilikom svakog pristupa stranke odnosno njenog zakonskog zastupnika ili punomoćnika sefu, priređivač posebne igre na sreću u igračnici, odnosno obveznik koji pruža usluge čuvanja vrijednosti u sefovima, dužan je da utvrdi i provjeri identitet stranke i da od stranke, odnosno njenog zakonskog zastupnika ili punomoćnika, pribavi propisane podatke.

---

³⁰¹ Prokurista je fizičko lice koje posjeduje poslovno punomoćje (prokuru), kojim ga je privredno društvo ovlastilo da u njegovo ime i za njegov račun zaključuje pravne poslove i preduzima druge pravne radnje (član 35. Zakona o privrednim društvima, "Službeni glasnik RS", broj 36/11 i 99/11).

Utvrđivanje identiteta klijenta vrlo često nije dovoljno da bi se znalo ko u stvari koristi usluge koje se nude u finansijskom sistemu. Identifikacija jednog privrednog društva kao pravnog lica ne nudi odgovor na pitanje koje fizičko lice u stvarnosti uživa, ili snosi ekonomske posljedice poslovnih aktivnosti tog privrednog društva. Drugim riječima, ako se ne zna ko stoji iza pravnih ili čak fizičkih lica, ko u njihovo ime donosi stvarne odluke u poslovnom svijetu, ne može se govoriti o efikasnom sprečavanju pranja novca ili finansiranja terorizma. Stvarni vlasnici, kako ih Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma definiše, su uvek fizička lica koja u pravnim licima imaju 25% ili više udjela ili akcija, ili na drugi način ostvaruju pravo da učestvuju u odlučivanju. Kriterijum od minimum 25% udjela je samo jedan od objektivnih kriterijuma, koji mogu poslužiti u identifikovanju lica koja stoje iza transakcija drugih lica u poslovnom svijetu, ali nije jedini, te i u slučajevima kada se on ne može primijeniti, obveznik mora učiniti sve da zaista sazna ko stoji iza njegovog budućeg klijenta³⁰².

Obveznik je dužan da utvrdi identitet stvarnog vlasnika pravnog lica i lica stranog prava pribavljanjem propisanih podataka. Obveznik je dužan da ove podatke pribavi uvidom u original ili ovjerenu kopiju dokumentacije iz zvaničnog javnog registra, koja ne smije biti starija od tri mjeseca. Podaci se mogu pribaviti i neposrednim uvidom u zvanični javni registar u skladu sa zakonom. Ako iz zvaničnog javnog registra nije moguće pribaviti sve podatke o stvarnom vlasniku stranke, obveznik je dužan da pribavi podatke koji nedostaju uvidom u original, ili ovjerenu kopiju isprave i druge poslovne dokumentacije, koju mu dostavlja zastupnik, prokurista ili punomoćnik stranke. Podatke koje iz objektivnih razloga nije moguće pribaviti, obveznik pribavlja iz pismene izjave zastupnika, prokuriste ili punomoćnika stranke. Obveznik je dužan da, na osnovu procjene rizika za pranje novca i finansiranje terorizma, vrši provjeru identiteta stvarnog vlasnika pravnog lica i lica stranog prava, tako da zna vlasničku i upravljačku strukturu stranke i da zna ko su stvarni vlasnici stranke.

Obveznik je dužan da prati poslovanje stranke sa posebnom pažnjom, uključujući i prikupljanje informacija o porijeklu imovine sa kojom stranka posluje. Praćenje poslovanja stranke uključuje i: 1) provjeru usaglašenosti poslovanja stranke sa pretpostavljenom svrhom i namjenom poslovnog odnosa koji je stranka uspostavila sa obveznikom; 2) praćenje i provjeru usaglašenosti poslovanja stranke sa njenim uobičajenim obimom poslovanja, i 3) praćenje i ažuriranje pribavljenih isprava i podataka o stranci. Obveznik je dužan da ove radnje i mjere vrši u obimu i učestalosti koja odgovara stepenu rizika utvrđenom u analizi rizika.

3. Kod uspostavljanja poslovnog odnosa, obveznik može, pod uslovima utvrđenim zakonom, da povjeri vršenje radnji i mjera na sprečavanju i otkrivanju pranja novca i finansiranja terorizma trećem licu. Treće lice je: 1) banka, društvo za upravljanje investicionim fondovima, društvo za upravljanje dobrovoljnim penzijskim fondovima i brokersko-dilersko društvo, i 2) društvo za osiguranje koje ima dozvolu za obavljanje poslova životnog osiguranja. Obveznik je dužan da prethodno provjeri da li treće lice ispunjava uslove propisane zakonom. Povjeravanjem vršenja

³⁰² <http://apml.gov.rs/>

pojedinih radnji i mjera poznavanja i praćenja stranke trećem licu, obveznik se ne oslobađa odgovornosti za pravilno vršenje radnji i mjera poznavanja i praćenja stranke u skladu sa zakonom. Treće lice odgovorno je za ispunjavanje zakonskih obaveza, uključujući i odgovornost za čuvanje podataka i dokumentacije.

Obveznik ne smije da povjeri vršenje pojedinih radnji i mjera poznavanja i praćenja stranke trećem licu, ako je stranka of-šor pravno lice ili anonimno društvo. Of-šor (offshore) pravno lice jeste strano pravno lice koje ne obavlja, ili ne smije da obavlja proizvodnu ili trgovinsku djelatnost u državi u kojoj je registrovano³⁰³. Anonimno društvo jeste strano pravno lice sa nepoznatim vlasnicima ili upravljačima³⁰⁴. Obveznik ne smije da povjeri vršenje pojedinih radnji i mjera poznavanja i praćenja stranke trećem licu iz države koja je na listi država koje ne primjenjuju standarde u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma. Ovu listu utvrđuje ministar nadležan za poslove finansija, na prijedlog Uprave za sprečavanje pranja novca i na osnovu podataka međunarodnih organizacija. Treće lice ni u kom slučaju ne može biti of-šor pravno lice ili kvazi banka. Kvazi banka jeste strana banka, ili druga institucija koja se bavi istom djelatnošću, koja je registrovana u državi u kojoj ne vrši svoju djelatnost, i koja nije dio uređene finansijske grupe³⁰⁵.

Treće lice koje u skladu sa zakonom umjesto obveznika izvrši pojedine radnje i mjere poznavanja i praćenja stranke, dužno je da obvezniku dostavi pribavljene podatke o stranci koji su obvezniku neophodni za uspostavljanje poslovnog odnosa u skladu sa zakonom. Treće lice dužno je da obvezniku, na njegov zahtjev, bez odlaganja dostavi kopije isprava i druge dokumentacije, na osnovu kojih je izvršilo radnje i mjere poznavanja i praćenja stranke i pribavilo tražene podatke o stranci. Pribavljene kopije isprava i dokumentacije obveznik čuva u skladu sa zakonom. Ako obveznik posumnja u vjerodostojnost izvršenih radnji i mjera poznavanja i praćenja stranke odnosno identifikacione dokumentacije, ili u istinitost pribavljenih podataka o stranci, zahtijevaće od trećeg lica da dostavi pismenu izjavu o vjerodostojnosti izvršene radnje, ili mjere poznavanja i praćenja stranke i istinitosti pribavljenih podataka o stranci.

Obveznik ne smije uspostaviti poslovni odnos ako: 1) je radnje i mjere poznavanja i praćenja stranke izvršilo lice koje nije treće lice u skladu sa zakonom; 2) je treće lice utvrdilo i provjerilo identitet stranke bez njenog prisustva; 3) od trećeg lica nije prethodno pribavio propisane podatke; 4) od trećeg lica prethodno nije dobio kopije identifikacionih isprava i druge dokumentacije o stranci, i 5) ako je posumnjao u vjerodostojnost izvršene radnje i mjere poznavanja i praćenja stranke ili istinitost pribavljenih podataka o stranci, a nije dobio traženu pismenu izjavu.

4. Zakonodavac je propisao obavezu sprovođenja radnji i mjera u poslovnim jedinicama i društvima kćerkama u većinskom vlasništvu obveznika u stranim državama. U tom smislu,

---

³⁰³ Član 3. stav 1. tačka 22. Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma.

³⁰⁴ Član 3. stav 1. tačka 23. Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma.

³⁰⁵ Član 3. stav 1. tačka 17. Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma.

obveznik je dužan da obezbijedi da se radnje i mjere za sprečavanje i otkrivanje pranja novca i finansiranja terorizma, u istom obimu sprovedu i u njenim poslovnim jedinicama i društvima kćerkama u njegovom većinskom vlasništvu, koja imaju sjedište u stranoj državi, osim ako je to izričito suprotno propisima te države. Ako propisima strane države nije dopušteno sprovođenje radnji i mjera za sprečavanje i otkrivanje pranja novca ili finansiranja terorizma u obimu propisanom Zakonom o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma, obveznik je dužan da o tome odmah obavijesti Upravu za sprečavanje pranja novca i da donese odgovarajuće mjere za otklanjanje rizika od pranja novca ili finansiranja terorizma.

Obveznik je dužan da svoje poslovne jedinice, ili društva-kćerke u većinskom vlasništvu obveznika u stranoj državi, ažurno upozna sa postupcima koji se odnose na sprečavanje i otkrivanje pranja novca i finansiranja terorizma, a naročito u dijelu koji se odnosi na radnje i mjere poznavanja i praćenja stranke, dostavljanja podataka Upravi, vođenja evidencija, unutrašnje kontrole i drugih okolnosti povezanih sa sprečavanjem i otkrivanjem pranja novca ili finansiranja terorizma.

1.2.3. Posebni oblici radnji i mjera poznavanja i praćenja stranke

Osim opštih radnji i mjera poznavanja i praćenja stranke, u slučajevima propisanim zakonom preduzimaju se i posebni oblici mjera poznavanja i praćenja stranke, i to: 1) pojačane radnje i mjere, i 2) pojednostavljene radnje i mjere.

1. Pojačane radnje i mjere poznavanja i praćenja stranke, pored navedenih radnji i mjera, obuhvataju i dodatne radnje i mjere propisane zakonom koje obveznik vrši: 1) kod uspostavljanja loro korespodentskog odnosa sa bankom, ili drugom sličnom institucijom koja ima sjedište u stranoj državi koja nije na listi država koje primijenjuju međunarodne standarde u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma koji su na nivou standarda Evropske unije ili viši; 2) kod uspostavljanja poslovnog odnosa, ili vršenja transakcije u iznosu od 15.000 evra, ili više u dinarskoj protuvrijednosti, po zvaničnom srednjem kursu Narodne banke Srbije, na dan izvršenja transakcije, bez obzira na to da li se radi o jednoj ili više međusobno povezanih transakcija, sa strankom koja je strani funkcioner, i 3) kada stranka nije fizički prisutna pri utvrđivanju i provjeri identiteta. Liste država koje primijenjuju međunarodne standarde u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, utvrđuje ministar nadležan za poslove finansija, na prijedlog Uprave za sprečavanje pranja novca i na osnovu podataka međunarodnih organizacija. Loro korespodentski odnos, jeste odnos između domaće banke i strane banke ili druge slične institucije, koji nastaje otvaranjem računa strane banke ili druge slične institucije kod domaće banke u cilju vršenja poslova međunarodnog platnog prometa³⁰⁶. Strani funkcioner jeste fizičko lice koje obavlja, ili je u posljednjoj godini obavljalo javnu funkciju u stranoj državi ili u međunarodnoj organizaciji, i to funkciju: 1) šefa države i/ili vlade, člana vlade i njegovog zamjenika odnosno pomoćnika; 2) izabranog predstavnika zakonodavnog tijela; 3) sudije vrhovnog i ustavnog suda ili drugog sudskog organa na visokom nivou, protiv čije presude, osim u izuzetnim slučajevima, nije moguće

³⁰⁶ Član 3. stav 1. tačka 15. Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma.

koristiti redovni ili vanredni pravni lijek; 4) člana računskog suda, odnosno vrhovne revizorske institucije i savjeta centralne banke; 5) ambasadora, otpravnika poslova i visokog oficira oružanih snaga, i 6) člana upravnog i nadzornog organa pravnog lica koje je u većinskom vlasništvu države³⁰⁷.

Obveznik je dužan da izvrši pojačane radnje i mjere poznavanja i praćenja stranke i u slučajevima kada procijeni da zbog prirode poslovnog odnosa, oblika i načina vršenja transakcije, poslovnog profila stranke, odnosno drugih okolnosti povezanih sa strankom postoji ili bi mogao postojati visok stepen rizika za pranje novca ili finansiranje terorizma.

Kod uspostavljanja loro korespondentskog odnosa sa bankom ili drugom sličnom institucijom, koja ima sjedište u stranoj državi, koja nije na listi država koje primenjuju međunarodne standarde u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, koji su na nivou standarda Evropske unije ili viši, obveznik je dužan da, pored navedenih radnji i mjera, pribavi i sljedeće podatke, informacije, odnosno dokumentaciju: 1) datum izdavanja i vrijeme važenja dozvole za vršenje bankarskih djelatnosti i naziv i sjedište nadležnog organa strane države koji je izdao dozvolu; 2) opis sprovođenja internih postupaka koji se odnose na sprečavanje i otkrivanje pranja novca i finansiranja terorizma, a naročito postupaka za poznavanje i praćenje stranke, dostavljanje podataka o sumnjivim transakcijama i licima nadležnim organima, vođenje evidencija, unutrašnje kontrole i drugih postupaka koje je banka, odnosno druga slična institucija, donijela u vezi sa sprečavanjem i otkrivanjem pranja novca i finansiranja terorizma; 3) opis sistema sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma u državi sjedišta, odnosno u državi u kojoj je registrovana banka, odnosno druga slična institucija; 4) pismenu izjavu odgovornog lica banke, da banka, odnosno druga slična institucija ne posluje kao kvazi banka; 5) pismenu izjavu odgovornog lica banke, da banka ili druga slična institucija nema uspostavljen poslovni odnos i da ne vrši transakcije sa kvazi bankom, i 6) pismenu izjavu odgovornog lica banke, da je banka ili druga slična institucija u državi sjedišta, odnosno u državi u kojoj je registrovana, pod nadzorom nadležnog državnog organa i da je dužna da primjenjuje propise te države koji se odnose na sprečavanje i otkrivanje pranja novca i finansiranja terorizma. Ove podatke obveznik pribavlja uvidom u javne ili druge dostupne evidencije, odnosno uvidom u isprave i poslovnu dokumentaciju koju obvezniku dostavlja banka ili druga slična institucija sa sjedištem u stranoj državi.

Zaposleni kod obveznika, zadužen za uspostavljanje loro korespondentskog odnosa i za sprovođenje pojačanih radnji i mjera poznavanja i praćenja stranke, po tom osnovu dužan je da, prije uspostavljanja tog odnosa, pribavi pismeno odobrenje najvišeg rukovodstva u obvezniku, a ako je taj odnos uspostavljen, ne može se nastaviti bez pismenog odobrenja najvišeg rukovodstva u obvezniku.

Obveznik ne smije uspostaviti ili nastaviti loro korespondentski odnos sa bankom, ili drugom sličnom institucijom koja ima sjedište u stranoj državi ako: 1) prethodno nije pribavila navedene podatke; 2) zaposleni kod obveznika zadužen za uspostavljanje loro korespondentskog odnosa

---

³⁰⁷ Član 3. stav 1. tačka 24. Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma.

prethodno nije pribavio pismeno odobrenje najvišeg rukovodstva u obvezniku; 3) banka ili druga slična institucija sa sjedištem u stranoj državi nema uspostavljen sistem za sprečavanje i otkrivanje pranja novca i finansiranja terorizma, ili nije dužna da primijenjuje propise u oblasti sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma u skladu sa propisima strane države u kojoj ima sjedište, odnosno u kojoj je je registrovana, i 4) ako banka ili druga slična institucija sa sjedištem u stranoj državi posluje kao kvazi banka, odnosno uspostavlja korespondentske, ili druge poslovne odnose ili obavlja transakcije sa kvazi bankama.

Obveznik je dužan da, u ugovoru na osnovu kojeg se uspostavlja loro korespondentski odnos, posebno utvrdi i dokumentuje obaveze svake ugovorne strane u vezi sa sprečavanjem i otkrivanjem pranja novca i finansiranja terorizma. Taj ugovor obveznik je dužan da čuva u skladu sa zakonom. Obveznik ne može uspostaviti loro korespondentski odnos sa stranom bankom, ili drugom sličnom institucijom na osnovu kog ta institucija može koristiti račun kod obveznika, tako što će svojim strankama omogućiti direktno korišćenje ovog računa.

Obveznik je dužan da obrati naročitu pažnju na rizik od pranja novca ili finansiranja terorizma koji proizlazi iz primjene novih tehnoloških dostignuća koja omogućavaju anonimnost stranke (npr. elektronsko bankarstvo, upotreba bankomata, telefonsko bankarstvo i dr.). Zato je obveznik dužan da uspostavi procedure i preduzme dodatne mjere kojima se otklanjaju rizici i sprečava zloupotreba novih tehnoloških dostignuća u svrhu pranja novca ili finansiranja terorizma.

Naročitu pažnju obveznik je dužan da obrati na transakcije koje karakterišu složenost i neuobičajeno visoki iznos, neuobičajeni način izvršenja, vrijednost ili povezanost transakcija koje nemaju ekonomski ili pravno osnovanu namjenu, odnosno nisu usaglašene ili su u nesrazmjeri sa uobičajenim, odnosno očekivanim poslovanjem stranke, kao i druge okolnosti koje su povezane sa statusom ili drugim karakteristikama stranke.

Obveznik je dužan da utvrdi postupak po kome utvrđuje da li je stranka ili stvarni vlasnik stranke strani funkcioner. Taj postupak utvrđuje se internim aktom obveznika, u skladu sa smernicama koje donosi organ nadležan za nadzor. Ako je stranka ili stvarni vlasnik stranke strani funkcioner, osim uobičajenih radnji i mjera, obveznik je dužan da: 1) pribavi podatke o porijeklu imovine koja je, ili će biti predmet poslovnog odnosa, odnosno transakcije, i to iz isprava i druge dokumentacije, koju podnosi stranka; 2) obezbijedi da zaposleni kod obveznika koji vodi postupak uspostavljanja poslovnog odnosa sa stranim funkcionerom pre uspostavljanja tog odnosa pribavi pismenu saglasnost najvišeg rukovodstva, i 3) da prati, sa posebnom pažnjom, transakcije i druge poslovne aktivnosti stranog funkcionera u toku trajanja poslovnog odnosa. Najviše rukovodstvo jeste: 1) u slučaju da je obveznik organizovan u formi otvorenog akcionarskog društva - izvršni odbor; 2) u slučaju da je obveznik organizovan u formi zatvorenog akcionarskog društva - upravni odbor; 3) u slučaju da je obveznik organizovan u formi društva sa ograničenom odgovornošću - direktor ili

upravni odbor, i 4) u slučaju da je obveznik organizovan u formi komanditnog ili ortačkog društva - lice određeno osnivačkim aktom³⁰⁸.

2. Pojednostavljene radnje i mjere poznavanja i praćenja stranke obveznik može da izvrši: a) pri uspostavljanju poslovnog odnosa sa strankom, i b) pri vršenju transakcije u iznosu od 15.000 evra ili više u dinarskoj protuvrijednosti, po zvaničnom srednjem kursu Narodne banke Srbije na dan izvršenja transakcije, bez obzira na to da li se radi o jednoj ili više međusobno povezanih transakcija, osim ako u vezi sa strankom ili transakcijom postoje osnovi sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma, ako je stranka: 1) banka, ovlašćeni mjenjač, društvo za upravljanje investicionim fondovima, društvo za upravljanje dobrovoljnim penzijskim fondovima, davalac finansijskog lizinga, društvo za osiguranje, koje ima dozvolu za obavljanje poslova životnog osiguranja, lice koje se bavi poštanskim saobraćajem i brokersko-dilersko društvo; 2) navedena lica koja su iz strane države i koja su na listi država koje primjenjuju međunarodne standarde u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma koji su na nivou standarda Evropske unije ili viši; 3) državni organ, organ autonomne pokrajine, organ jedinice lokalne samouprave, javna agencija, javna služba, javni fond, javni zavod ili komora; 4) privredno društvo čije su izdate hartije od vrijednosti uključene na organizovano tržište hartija od vrijednosti, koje se nalazi u Republici Srbiji ili državi u kojoj se primjenjuju međunarodni standard, na nivou standarda Evropske unije ili viši, a koji se odnose na podnošenje izvještaja i dostavljanje podataka nadležnom regulatornom tijelu, i 5) lice za koje je propisom utvrđeno da postoji nizak stepen rizika za pranje novca ili finansiranje terorizma.

Izuzetno, preduzeće za reviziju i ovlašćeni revizor, prilikom uspostavljanja poslovnog odnosa obavezne revizije godišnjih računovodstvenih izvještaja pravnog lica, može da vrši pojednostavljene radnje i mjere poznavanja i praćenja stranke, osim ako u vezi sa strankom ili okolnostima revizije postoje osnovi sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma.

Obveznik može da izvrši pojednostavljene radnje i mjere poznavanja i praćenja stranke i u slučajevima kada procijeni da zbog prirode poslovnog odnosa, oblika i načina vršenja transakcije, poslovnog profila stranke, odnosno drugih okolnosti povezanih sa strankom postoji neznatan ili nizak stepen rizika za pranje novca ili finansiranje terorizma.

U slučajevima kada se vrše pojednostavljene radnje i mjere poznavanja i praćenja stranke, obveznik je dužan da pribavi propisane podatke uvidom u original ili ovjerenu kopiju dokumentacije iz zvaničnog javnog registra koje joj dostavi stranka, odnosno neposrednim uvidom u zvanični javni registar. Ako nije moguće dobiti podatke na navedeni način, podaci koji nedostaju pribavljaju se iz originala ili ovjerenih kopija isprava i druge poslovne dokumentacije koju dostavlja stranka. Ako se podaci ne mogu dobiti ni na taj način, obveznik neposredno uzima pismenu izjavu zastupnika, prokuriste ili punomoćnika. Dokumentacija na osnovu koje se utvrđuju podaci ne smije biti starija od tri mjeseca od dana predaje obvezniku.

---

³⁰⁸ Član 3. stav 1. tačka 28. Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma.

1.2.4. Ograničenja poslovanja sa strankama

Obveznik ne smije: 1) strankama otvoriti, izdavati ili za njih voditi anonimne račune, štedne knjižice na šifru ili donosioca, odnosno vršiti druge usluge, koje posredno ili neposredno omogućavaju prikrivanje identiteta stranke, i 2) uspostavljati niti nastaviti korespondentske odnose sa bankom koja posluje ili koja bi mogla poslovati kao kvazi banka, ili sa drugom sličnom institucijom za koju se osnovano može pretpostaviti da bi mogla dozvoliti korišćenje svojih računa u kvazi banci.

Lice koje prodaje robu ili vrši uslugu u Republici Srbiji ne smije od stranke ili trećeg lica da primi gotov novac za njihovo plaćanje u iznosu od 15.000 evra, ili više u dinarskoj protuvrijednosti. Ovo ograničenje važi i u slučaju ako se plaćanje robe i usluge vrši u više međusobno povezanih gotovinskih transakcija u ukupnom iznosu od 15.000 evra, ili više u dinarskoj protuvrijednosti.

1.2.5. Uloga ovlašćenog lica i ostalih zaposlenih kod obveznika

1. Obveznik je dužan da za vršenje pojedinih radnji i mjera za sprečavanje i otkrivanje pranja novca i finansiranja terorizma, imenuje ovlašćeno lice i njegovog zamjenika. Da bi neko lice moglo da obavlja poslove ovlašćenog lica i njegovog zamjenika, mora da ispunjava sljedeće uslove: 1) da je zaposleno kod obveznika na radnom mjestu sa ovlašćenjima koja tom licu omogućavaju djelotvorno, brzo i kvalitetno izvršavanje zadataka propisanih zakonom; 2) da nije pravnosnažno osuđivano, a kazna nije brisana ili se protiv njega ne vodi krivični postupak za krivična djela koja se gone po službenoj dužnosti, i krivična djela protiv privrede, protiv službene dužnosti i finansiranja terorizma; 3) da je stručno osposobljeno za poslove sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma; 4) da poznaje prirodu poslovanja obveznika u oblastima koje su podložne riziku pranja novca ili finansiranja terorizma, i 5) da ima licencu za obavljanje poslova ovlašćenog lica. Uprava za sprečavanje pranja novca, provjerava ispunjenost ovih uslova i izdaje licencu ovlašćenom licu i zamjeniku ovlašćenog lica. Licenca se izdaje na osnovu rezultata stručnog ispita.

Ovlašćeno lice vrši sljedeće poslove u oblasti sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma: 1) stara se o uspostavljanju, djelovanju i razvoju sistema za sprečavanje i otkrivanje pranja novca i finansiranja terorizma i inicira i predlaže rukovodstvu odgovarajuće mjere za njegovo unapređenje; 2) obezbjeđuje pravilno i blagovremeno dostavljanje podataka Upravi u skladu sa zakonom; 3) učestvuje u izradi internih akata; 4) učestvuje u izradi smjernica za vršenje unutrašnje kontrole; 5) učestvuje u uspostavljanju i razvoju informatičke podrške, i 6) učestvuje u pripremi programa stručnog obrazovanja, osposobljavanja i usavršavanja zaposlenih u obvezniku. Ovlašćeno lice samostalno vrši zadatke i neposredno je odgovorno najvišem rukovodstvu. Zamjenik ovlašćenog lica zamjenjuje ovlašćeno lice u njegovom odsustvu i obavlja druge zadatke u skladu sa internim aktom obveznika.

Obveznik je dužan da ovlašćenom licu obezbijedi: 1) neograničen pristup podacima, informacijama i dokumentaciji koja je neophodna za vršenje njegovih poslova; 2) odgovarajuće

kadrovske, materijalne, informaciono-tehničke i druge uslove za rad; 3) odgovarajuće prostorne i tehničke mogućnosti koje obezbjeđuju odgovarajući stepen zaštite povjerljivih podataka kojima raspolaže ovlašćeno lice; 4) stalno stručno osposobljavanje; 5) zamjenu za vrijeme njegovog odsustva, i 6) zaštitu u smislu zabrane odavanja podataka o njemu neovlašćenim licima, kao i zaštitu od drugih postupaka koji mogu uticati na neometano vršenje njegovih dužnosti.

Unutrašnje organizacione jedinice, uključujući najviše rukovodstvo u obvezniku, dužni su da ovlašćenom licu obezbijede pomoć i podršku pri vršenju poslova, kao i da ga redovno obavještavaju o činjenicama koje su, ili koje bi mogle biti povezane sa pranjem novca ili finansiranjem terorizma. Obveznik je dužan da propiše način saradnje između ovlašćenog lica i ostalih organizacionih jedinica. Obveznik Upravi za sprečavanje pranja novca dostavlja podatke o ličnom imenu i nazivu radnog mjesta ovlašćenog lica i njegovog zamjenika, kao i svaku promjenu tih podataka najkasnije u roku od 15 dana od dana imenovanja.

2. Obveznik je dužan da obezbijedi redovno stručno obrazovanje, osposobljavanje i usavršavanje zaposlenih koji obavljaju poslove sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma. Stručno obrazovanje, osposobljavanje i usavršavanje odnosi se na upoznavanje sa odredbama propisa i internih akata, sa stručnom literaturom o sprečavanju i otkrivanju pranja novca i finansiranja terorizma, sa listom indikatora za prepoznavanje stranaka i transakcija za koje postoje osnovi sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma.

Obveznik je dužan da izradi program godišnjeg stručnog obrazovanja, osposobljavanja i usavršavanja zaposlenih za sprečavanje i otkrivanje pranja novca i finansiranja terorizma.

3. Propisana je obaveza obveznika da obezbijedi redovnu unutrašnju kontrolu obavljanja poslova sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma. Obveznik je dužan da utvrdi postupak kojim se pri zasnivanju radnog odnosa na radnom mjestu na kome se primjenjuju propisi o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma, kandidat za to radno mjesto provjerava da li je osuđivan za krivična djela, kojima se pribavlja protivpravna imovinska korist, ili krivična djela povezana sa terorizmom. Provjeravaju se i drugi kriterijumi kojima se utvrđuje da kandidat za ovo radno mjesto, zadovoljava visoke stručne i moralne kvalitete.

1.2.6. Radnje i mjere koje preduzimaju advokati i advokatska ortačka društva

Advokat i advokatsko ortačko društvo dužni su da sprovode radnje i mjere za sprečavanje i otkrivanje pranja novca i finansiranja terorizma u sljedećim slučajevima: a) kada pomažu u planiranju ili izvršavanju transakcija za stranku u vezi sa: 1) kupovinom ili prodajom nepokretnosti ili privrednog društva, 2) upravljanjem imovinom stranke, 3) otvaranjem ili raspolaganjem računom kod banke (bankarskim računom, štednim ulogom ili računom za poslovanje sa hartijama od vrijednosti), 4) prikupljanjem sredstava neophodnih za osnivanje, obavljanje djelatnosti i upravljanje privrednim društvima, i 5) osnivanjem, poslovanjem ili upravljanjem licem stranog prava, i b) kada u ime i za račun stranke vrše finansijsku transakciju ili transakciju u vezi s nepokretnošću.

1.3. Indikatori za prepoznavanje osnova sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma

Suštinski i mjerljiv rezultat koji se želi postići razvijanjem sistema za otkrivanje i sprečavanje pranja novca u privatnom sektoru, tj. u bankama, drugim finansijskim organizacijama i drugim obveznicima, je kvalitetno i efikasno otkrivanje lica i transakcija za koje se sumnja da su u vezi s pranjem novca i njihovo prijavljivanje Upravi za sprečavanje pranja novca. Pretpostavka za kvalitetno izvršavanje ove obaveze je kvalitetno izvršena identifikacija klijenta i poznavanje njegovog poslovanja. Subjekti koji su u obavezi da prijavljuju sumnjive transakcije moraju poći od uobičajenog načina poslovanja svog klijenta i na osnovu toga uočiti nepravilnosti koje upućuju na sumnju da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma. Obveznik, u cilju uspješnog otkrivanja sumnjivih transakcija sastavlja listu pokazatelja (indikatora) za prepoznavanje sumnjivih transakcija. Lista indikatora sadrži listu postupanja ili ponašanja klijenata koja upućuju na aktivnosti koje nisu u skladu sa pretpostavljenim ponašanjem klijenta ili na drugi način upućuju na sumnju da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma. Posebno važan standard u vezi s ovim pitanjem je zabrana otkrivanja licu koje je prijavljeno kao sumnjivo ili koje vrši transakciju koja je prijavljena kao sumnjiva da je postupljeno po zakonu. U međunarodnim dokumentima i praksi ovakvo postupanje je poznato pod nazivom no tipping off rule. U mnogim zemljama, ovakvo postupanje je utvrđeno kao krivično djelo za koje odgovara obveznik kao pravno lice i za koje su zapriječene stroge kazne³⁰⁹.

Reputacija nekih zemalja da su utočišta za organizovani kriminal i pranje novca uslovljava znatne negativne posljedice po njihov razvoj. Strane finansijske institucije mogu da ograniče svoje transakcije s njihovim institucijama, mogu da podvrgnu te transakcije dodatnom oprezu, ili mogu da prekinu ekonomske odnose. Čak i legalna preduzeća i poslovni poduhvati iz tih zemalja mogu da trpe zbog smanjene dostupnosti svjetskim tržištima ili dostupnosti po višoj cjeni, zbog dodatnog stepena opreza u odnosu na njihovo vlasništvo, organizaciju ili sisteme kontrole. Svaka zemlja koja je poznata po tome da ne preduzima mjere za suzbijanje organizovanog ekonomskog kriminala teže će privući strane investitore, a i podrška stranih vlada će vjerovatno biti ozbiljno ograničena³¹⁰.

Obveznik, advokat i advokatsko ortačko društvo, dužni su da izrade listu indikatora za prepoznavanje lica i transakcija, za koje postoje osnovi sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma. Pri izradi ove liste uzimaju se u obzir složenost i obim izvršenja transakcija, neuobičajeni način izvršenja, vrijednost ili povezanost transakcija koje nemaju ekonomski ili pravno osnovanu namjenu, odnosno nisu usaglašene ili su u nesrazmjeri s uobičajenim, odnosno očekivanim poslovanjem stranke, kao i druge okolnosti koje su povezane sa statusom ili drugim karakteristikama stranke. Obveznik, advokat i advokatsko ortačko društvo dužni su da prilikom

---

³⁰⁹ <http://www.apml.gov.rs/>

³¹⁰ N. Courakis, Financial Crime Today: Greece as a European Case Study, European Journal on Criminal Policy and Research, 9(2) Summer. Netherlands: Springer, 2001, str. 212.

utvrđivanja osnova sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma i drugih okolnosti u vezi s tim, primjenjuju listu indikatora.

U izradi liste indikatora učestvuju organi nadležni za vršenje nadzora nad sprovođenjem mjera na sprečavanju i otkrivanju pranja novca i finansiranja terorizma. U izradi liste mogu učestvovati i druga lica po pozivu.

1.4. Uloga uprave za sprečavanje pranja novca u sprečavanju i otkrivanju pranja novca i finansiranja terorizma

1. Prikupljanje i koordinisana razmjena informacija o pranju novca i finansiranju terorizma između nadležnih državnih organa se pokazuje kao ključni element u efikasnoj borbi protiv ovih oblika kriminala. Prepoznajući ovu činjenicu, mnoge države su obrazovale specijalizovane organe koji se bave navedenim poslovima i koje se nazivaju generičkim imenom finansijsko-obavještajna služba (financial intelligence unit). Ovakve službe su pod ovim imenom prepoznate i u relevantnim međunarodnim konvencijama i drugim međunarodnim dokumentima. Prema definiciji Egmont grupe, koja je opšteprihvaćena, finansijsko-obavještajna služba je „...centralna nacionalna agencija nadležna za primanje (i gdje je moguće traženje), analiziranje i prosljeđivanje nadležnim organima izvještaja o finansijskim transakcijama: 1) za koje se sumnja da su u vezi s prihodima stečenim kriminalom, ili 2) koji su predviđeni nacionalnim zakonodavstvom, u cilju borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma“³¹¹. U Srbiji, kao i u mnogim drugim državama finansijsko – obavještajna služba ima ulogu koordinatora u sistemu za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma. Finansijsko-obavještajna služba u Srbiji je Uprava za sprečavanje pranja novca.

Najvažnija uloga u vezi s obavljanjem poslova koji se odnose na sprečavanje i otkrivanje pranja novca i finansiranja terorizma pripada Upravi za sprečavanje pranja novca. Ona je obrazovana kao organ uprave u sastavu ministarstva nadležnog za poslove finansija. Organ uprave u sastavu samostalnog organa uprave obrazuje se za vršenje određenog obima međusobno povezanih poslova iz nadležnosti samostalnog organa uprave³¹². Uprava obavlja finansijsko-informacione poslove: prikuplja, obrađuje, analizira i prosljeđuje nadležnim organima informacije, podatke i dokumentaciju koju pribavlja u skladu sa zakonom i vrši druge poslove koji se odnose na sprečavanje i otkrivanje pranja novca i finansiranja terorizma.

Uprava obavlja poslove sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, i to: 1) prati izvršavanje propisanih radnji i mjera koje se preduzimaju radi sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma i preduzima radnje i mjere iz svoje nadležnosti radi otklanjanja uočenih nepravilnosti; 2) predlaže noveliranje propisa kojima se uređuju sprečavanje i otkrivanje pranja

---

³¹¹ <http://www.apml.gov.rs/>

³¹² S. Dedić, Upravno pravo Bosne i Hercegovine, Pravni fakultet Univerziteta u Bihaću i „Magistrat“ Sarajevo, Bihać/Sarajevo, 2001, str. 119.

novca i finansiranja terorizma; 3) učestvuje u izradi liste indikatora za prepoznavanje transakcija ili lica za koje postoje osnovi sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma; 4) priprema i daje mišljenja o primjeni propisa kojima se uređuju sprečavanje i otkrivanje pranja novca i finansiranja terorizma; 5) priprema i daje preporuke u cilju jedinstvene primjene propisa kojima se uređuju sprečavanje i otkrivanje pranja novca i finansiranja terorizma kod obveznika, advokata i advokatskih ortačkih društava; 6) planira i sprovodi obuku zaposlenih u Upravi i saraduje kod stručnog obrazovanja, osposobljavanja i usavršavanja zaposlenih kod obveznika, advokata i advokatskih ortačkih društava u vezi s primjenom propisa iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma; 7) inicira zaključivanje sporazuma o saradnji s nadležnim državnim organima, nadležnim organima stranih država i međunarodnim organizacijama; 8) učestvuje u međunarodnoj saradnji u oblasti otkrivanja i sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma; 9) objavljuje statističke podatke u vezi s pranjem novca i finansiranjem terorizma; 10) obavještava javnost o pojavnim oblicima pranja novca i finansiranja terorizma, i 11) vrši druge poslove u skladu sa zakonom.

Uprava podnosi izvještaj o radu Vladi za prethodnu godinu, najkasnije do 31. marta tekuće godine. Ovaj izvještaj obavezno sadrži statističke podatke, podatke o pojavnim oblicima pranja novca ili finansiranja terorizma, trendove u pranju novca ili finansiranju terorizma, kao i podatke o aktivnostima Uprave.

2. Ako Uprava ocijeni da u vezi s određenim transakcijama ili licima postoje osnovi sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma, može od obveznika da zahtijeva: 1) podatke iz evidencija o strankama i transakcijama koje obveznik vodi na osnovu zakona; 2) podatke o novcu i imovini stranke kod obveznika; 3) podatke o prometu novca ili imovine stranke kod obveznika; 4) podatke o drugim poslovnim odnosima stranke uspostavljenim kod obveznika, i 5) druge podatke i informacije potrebne za otkrivanje ili dokazivanje pranja novca ili finansiranja terorizma. Ona može da zahtijeva od obveznika ove podatke i informacije, koji se odnose i na lica koja su učestvovala ili saradivala u transakcijama ili poslovima lica, za koje postoje osnovi sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma. U ovim slučajevima, obveznik je dužan da Upravi, na njen zahtjev, dostavi svu potrebnu dokumentaciju, bez odlaganja, a najkasnije u roku od osam dana od dana prijema zahtjeva, ili da omogući Upravi direktan elektronski pristup tim podacima, informacijama ili dokumentaciji, bez naknade. Uprava može u zahtjevu odrediti i kraći rok za dostavljanje podataka, informacija i dokumentacije, ako je to neophodno radi donošenja odluke o privremenom obustavljanju izvršenja transakcije ili u drugim hitnim slučajevima. Zbog obimnosti dokumentacije ili iz drugih opravdanih razloga, Uprava može obvezniku da odredi i duži rok za dostavljanje dokumentacije ili da tu dokumentaciju pregleda kod obveznika. Zaposleni u Upravi koji pregleda tu dokumentaciju legitimise se službenom legitimacijom i službenom značkom sa identifikacionim brojem.

Uprava može da zahtijeva od advokata i advokatskog ortačkog društva podatke, informacije i dokumentaciju neophodnu za otkrivanje i dokazivanje pranja novca ili finansiranja terorizma, ako ocijeni da u vezi s određenim transakcijama ili licima postoje osnovi sumnje da se radi o pranju

novca ili finansiranju terorizma. Ona može da zahtijeva od advokata i advokatskog orthačkog društva i podatke i informacije koji se odnose na lica koja su učestvovala, ili saradivala u transakcijama ili poslovima lica za koje postoje osnovi sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma.

Uprava može, radi ocjene da li u vezi sa određenim transakcijama ili određenim licima postoje osnovi sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma, da od državnih organa, organizacija i pravnih lica kojima su povjerena javna ovlašćenja, zahtijeva podatke, informacije i dokumentaciju koji su potrebni za otkrivanje i dokazivanje pranja novca ili finansiranja terorizma. Ona može od navedenih organa i organizacija da zahtijeva podatke, informacije i dokumentaciju koji su potrebni za otkrivanje i dokazivanje pranja novca ili finansiranja terorizma, a koji se odnose na lica koja su učestvovala ili saradivala u transakcijama ili poslovima lica u vezi sa kojima postoje osnovi sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma. Navedeni organi i organizacije dužni su da Upravi, u pismenoj formi, dostave tražene podatke, u roku od osam dana od dana prijema zahtjeva ili da omoguće Upravi direktan elektronski pristup podacima i informacijama, bez naknade. U hitnim slučajevima, Uprava može zahtijevati dostavljanje podataka u roku kraćem od navedenog.

3. Uprava može izdati pismeni nalog obvezniku kojim se privremeno obustavlja izvršenje transakcije, ako ocijeni da u vezi s transakcijom ili licem koje obavlja transakciju postoji osnovana sumnja da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma, o čemu obavještava nadležne organe radi preduzimanja mjera iz njihove nadležnosti. U hitnim slučajevima, direktor Uprave ili lice koje on ovlasti, može usmeno izdati nalog kojim se privremeno obustavlja izvršenje transakcije, koji mora, u pismenoj formi, potvrditi najkasnije sljedećeg radnog dana. Ovo privremeno obustavljanje izvršenja može trajati 72 sata od momenta privremenog obustavljanja izvršenja transakcije. Ako rok pada u neradne dane, Uprava može izdati nalog kojim se taj rok produžava za dodatnih 48 sati. Za vrijeme za koje je izvršenje transakcije privremeno obustavljeno, obveznik je dužan da se pridržava naloga Uprave koji se odnose na tu transakciju ili na lice koje vrši tu transakciju. Ako Uprava u navedenom roku utvrdi da ne postoji osnovana sumnja da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma, dužna je da obavijesti obveznika da može da izvrši transakciju.

Obveznik može da privremeno obustavi izvršenje transakcije, najduže do 72 sata, ako osnovano posumnja da se, u vezi sa transakcijom ili licem koje vrši ili za koje se vrši transakcija, radi o pranju novca i ako je to neophodno za blagovremeno izvršavanje zakonskih obaveza koje se odnose na sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma.

4. Ako Uprava ocijeni da u vezi s određenim transakcijama ili licima postoje osnovi sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma, može obvezniku izdati pismeni nalog da prati sve transakcije ili poslove tih lica koji se vrše kod obveznika. Ova mjera traje tri mjeseca od dana izdavanja naloga, ali se može produžavati na po mjesec dana, a najduže šest mjeseci od dana izdavanja naloga. Ovaj nalog Uprava može izdati i u odnosu na lica koja su učestvovala ili saradivala u transakcijama ili poslovima lica za koje postoje osnovi sumnje da se radi o pranju

novca ili finansiranju terorizma. Obveznik je dužan da o svakoj transakciji ili poslu obavještava Upravu u rokovima koji su određeni u nalogu. Ako u nalogu nije drugačije određeno, obveznik je dužan da Upravu o svakoj transakciji ili poslu obavještava prije izvršenja transakcije ili posla, kao i da u obavještenju navede rok u kome će se transakcija ili posao izvršiti. Ako obveznik, zbog prirode transakcije ili posla ili iz drugih opravdanih razloga, ne može da postupi na navedeni način, dužan je da Upravu o toj transakciji ili poslu obavijesti odmah nakon njihovog izvršenja, a najkasnije narednog radnog dana. Obveznik je dužan da u obavještenju navede razloge zbog kojih nije obavijestio Upravu prije izvršenja transakcije ili posla.

Ako u vezi s određenim transakcijama, ili licima postoje osnovi sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma, Uprava može započeti postupak prikupljanja podataka, informacija i dokumentacije u skladu sa zakonom, kao i izvršiti druge radnje i mjere iz svoje nadležnosti i na osnovu pismene i obrazložene inicijative suda, javnog tužioca, policije, Bezbjednosno informativne agencije, Vojnoobavještajne agencije, Vojnobezbjednosne agencije, Poreske uprave, Uprave carina, Narodne banke Srbije, Komisije za hartije od vrijednosti, Agencije za privatizaciju, nadležnih inspekcija i državnih organa nadležnih za državnu reviziju i borbu protiv korupcije. Uprava je dužna da odbije pokretanje postupka na osnovu ovakve inicijative ako u njoj nisu obrazloženi osnovi sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma, kao i u slučajevima kada je očigledno da takvi osnovi sumnje ne postoje, u kom slučaju je dužna da pismenim putem obavijesti podnosioca inicijative o razlozima zbog kojih nije pokrenula postupak na osnovu te inicijative.

Ako Uprava na osnovu dobijenih podataka, informacija i dokumentacije, ocijeni da u vezi s određenom transakcijom ili licem postoje osnovi sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma, dužna je da u pismenoj formi o tome obavijesti nadležne državne organe, radi preduzimanja mjera iz njihove nadležnosti, kao i da im dostavi prikupljenu dokumentaciju.

Uprava je dužna da obveznika, advokata i advokatsko orthačko društvo, kao i državni organ, koji su je obavijestili o licu ili transakciji u vezi s kojima postoje osnovi sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma, obavještava o rezultatima do kojih su njihova obavještenja dovela. Ovo obavještavanje odnosi se na: 1) podatke o broju podnesenih obavještenja o transakcijama ili licima za koje postoje osnovi sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma; 2) rezultate do kojih su ta obavještenja dovela; 3) informacije koje Uprava posjeduje o tehnikama pranja novca i finansiranja terorizma i trendovima u toj oblasti, i 4) opis slučajeva iz prakse Uprave i drugih nadležnih državnih organa.

5. Uprava može da traži podatke, informacije i dokumentaciju potrebnu za sprečavanje i otkrivanje pranja novca ili finansiranja terorizma od nadležnih organa stranih država. Ovako pribavljene podatke, informacije i dokumentaciju Uprava može koristiti samo za namjene određene zakonom, i ne može da ih prosljedi drugom državnom organu bez prethodne saglasnosti državnog organa strane države nadležnog za sprečavanje i otkrivanje pranja novca i finansiranja terorizma, koji je te

podatke dostavio Upravi, niti može da ih koristi suprotno uslovima i ograničenjima koja je odredio državni organ strane države koji je te podatke dostavio Upravi.

Podatke i informacije i dokumentaciju u vezi s transakcijama ili licima za koje postoje osnovi sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma, Uprava može da dostavi organima stranih država nadležnim za sprečavanje i otkrivanje pranja novca i finansiranja terorizma na njihov pismeni i obrazloženi zahtjev, ili na svoju inicijativu, pod uslovom uzajamnosti. Uprava može da odbije ispunjenje takvog zahtjeva ako, na osnovu činjenica i okolnosti koje su navedene u zahtjevu, procjeni da ne postoje osnovi sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma ili ako bi dostavljanje tih podataka ugrozilo ili moglo da ugrozi tok krivičnog postupka u Republici Srbiji. Uprava je dužna da o odbijanju zahtjeva pismenim putem obavijesti državni organ strane države koji je tražio podatke, informacije ili dokumentaciju, kao i da u tom obavještenju navede razloge odbijanja zahtjeva. Ona može da odredi uslove i ograničenja pod kojima organ strane države može koristiti dostavljene podatke, informacije i dokumentaciju.

Uprava može, pod uslovima određenim zakonom i pod uslovom uzajamnosti, izdati pismeni nalog kojim se privremeno obustavlja izvršenje transakcije i na osnovu pismenog i obrazloženog zahtjeva državnog organa strane države nadležnog za sprečavanje i otkrivanje pranja novca i finansiranja terorizma. Ona može da odbije izvršenje takvog zahtjeva ako, na osnovu činjenica i okolnosti koji su navedeni u zahtjevu, procijeni da ne postoji osnovana sumnja da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma, o čemu pismenim putem obavještava nadležni organ strane države, koji je taj zahtjev dostavio navodeći razloge odbijanja.

Uprava može da traži od organa strane države nadležnog za sprečavanje i otkrivanje pranja novca i finansiranja terorizma, da privremeno obustavi izvršenje transakcije ako u vezi s tom transakcijom ili licem koje vrši tu transakciju postoji osnovana sumnja da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma.

1.5. Obaveza određenih subjekata da obavještavaju upravu za sprečavanje pranja novca o činjenicama koje su od značaja za sprečavanje i otkrivanje pranja novca i finansiranja terorizma

Zakonodavac je određenim subjektima propisao posebne obaveze u vezi sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma. Te obaveze odnose se na: 1) obveznike, a posebno na preduzeća za reviziju, ovlašćene revizore, pravna i fizička lica koja pružaju računovodstvene usluge ili usluge poreskog savjetovanja; 2) advokate i advokatska ortačka društva; 3) carinski organ; 4) organizatore tržišta hartija od vrijednosti, Centralni registar, depo i kliring hartija od vrijednosti, i 5) sudove, javna tužilaštva i druge državne organe.

1. Obveznik je dužan da Upravi za sprečavanje pranja novca dostavi podatke: 1) o svakoj gotovinskoj transakciji u iznosu od 15.000 evra ili više u dinarskoj protuvrijednosti, i to odmah kada je izvršena, a najkasnije u roku od tri dana od dana izvršenja transakcije, i 2) uvek kada u vezi

s transakcijom ili strankom postoje osnovi sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma, i to prije izvršenja transakcije, i da u izvještaju navede rok u kome ta transakcija treba da se izvrši. U slučaju hitnosti, takvo obavještenje može se dati i telefonom, ali se naknadno mora dostaviti Upravi u pismenom obliku, najkasnije sljedećeg radnog dana. Ova obaveza obavještanja odnosi se i na planiranu transakciju, bez obzira na to da li je izvršena.

Prijavljivanje gotovinskih transakcija Upravi za sprečavanje pranja novca je preventivna mjera čiji je glavni cilj sprečavanje ulaska prljavog novca u legalne finansijske tokove i pravovremeno otkrivanje od strane Uprave takvih pokušaja. Na osnovu podataka koji se na ovaj način prikupe u Upravi i podataka iz drugih baza podataka, koji su dostupni ovoj službi i analize tih podataka, „grade“ se slučajevi u kojima postoji sumnja da su određena lica povezana s pranjem novca, a koji se prosljeđuju policiji, poreskoj policiji, carinskim organima, tužilaštvu ili drugim organima na dalju nadležnost. Navedeni organi koriste podatke dobijene od Uprave u istragama, čiji krajnji cilj jeste podnošenje krivičnih prijava, podizanje optužnica, i na kraju, donošenje presuda za krivično djelo pranja novca ukoliko se cijeli postupak uspješno sprovede³¹³.

Veoma je rašireno mišljenje da je identifikacija transakcija u iznosu od 15.000 evra ili više i njihovo redovno prijavljivanje Upravi za sprečavanje pranja novca, osnovna mjera prevencije pranja novca. Mnogo važnija obaveza i suština cjelokupnog rada obveznika, od utvrđivanja i provjere identiteta klijenta, preko utvrđivanja stvarnog vlasnika do praćenja poslovanja klijenta sa posebnom pažnjom, jeste otkrivanje neuobičajenih obrazaca ponašanja klijenta, te otkrivanje sumnjivih transakcija i njihovo prijavljivanje Upravi. Međutim, prijavljivanje gotovinskih transakcija nikako ne treba posmatrati kao nevažan zadatak, posebno u državama u kojima je takozvana „keš ekonomija“ dominantna, kakav je slučaj sa Srbijom. Treba imati na umu da je često najlakše otkriti pranje novca u tzv. prvoj fazi, kada se vrši ulaganje prljavog novca u finansijski sistem. Smanjivanje obima gotovog novca koji cirkuliše u državi, a samim tim i umanjivanje rizika koji neminovno proističu iz nemogućnosti da se takvi tokovi drže pod kontrolom, je cilj koji treba postići.

Preduzeće za reviziju, ovlašćeni revizor i pravno ili fizičko lice koje pruža računovodstvene usluge ili usluge poreskog savjetovanja dužni su da, u slučaju kada stranka od njih traži savjet u vezi sa pranjem novca ili finansiranjem terorizma, o tome odmah obavijeste Upravu, a najkasnije u roku od tri dana od dana kada je stranka tražila savjet.

Ako obveznik zbog prirode transakcije, zbog toga što transakcija nije izvršena ili iz drugih opravdanih razloga ne može da postupi na navedeni način, dužan je da Upravi dostavi podatke čim to bude moguće, a najkasnije odmah po saznanju za osnovne sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma. Obveznik je dužan da pismeno obrazloži razloge zbog kojih nije postupio na propisani način.

³⁰² <http://apml.gov.rs/>

2. Ako advokat ili advokatsko ortačko društvo utvrde da u vezi s licem ili transakcijom postoje osnovi sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma, dužni su da o tome obavijeste Upravu prije izvršenja transakcije, kao i da u tom obavještenju navedu rok u kojem bi trebalo da se transakcija izvrši. U slučaju hitnosti, takvo obavještenje može se dati i telefonom, ali se naknadno mora dostaviti Upravi u pismenom obliku najkasnije sljedećeg radnog dana. Ova obaveza obavješćavanja važi i za planiranu transakciju, bez obzira na to da li je transakcija kasnije izvršena. Ako advokat ili advokatsko ortačko društvo zbog prirode transakcije ili zbog toga što transakcija nije izvršena ili iz drugih opravdanih razloga ne mogu da postupe na navedeni način, dužni su da Upravi dostave podatke čim to bude moguće, a najkasnije odmah po saznanju razloga za osnove sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma. Advokat i advokatsko ortačko društvo su dužni da pismeno obrazlože razloge zbog kojih nisu postupili na propisani način.

Advokat i advokatsko ortačko društvo su dužni da, u slučaju kada stranka od njih traži savjet u vezi s pranjem novca ili finansiranjem terorizma, o tome odmah obavijeste Upravu, a najkasnije u roku od tri dana od dana kada je stranka tražila savjet.

Advokat i advokatsko ortačko društvo nisu dužni da postupaju u skladu sa navedenim obavezama u vezi s podatkom koji dobiju od stranke ili o stranci pri utvrđivanju njenog pravnog položaja ili njenom zastupanju u sudskom postupku ili u vezi sa sudskim postupkom, što podrazumijeva i davanje savjeta o pokretanju ili izbjegavanju tog postupka, bez obzira da li je taj podatak pribavljen prije, u toku ili nakon sudskog postupka. U ovim slučajevima advokat i advokatsko ortačko društvo nisu dužni da dostave podatke, informacije i dokumentaciju na zahtjev Uprave. U tom slučaju, dužni su da Upravu bez odlaganja, a najkasnije u roku od petnaest dana od dana prijema zahtjeva, pismeno obavijeste o razlozima zbog kojih nisu postupili u skladu sa zahtjevom Uprave.

Advokat nije dužan da Upravi dostavi podatke o gotovinskim transakcijama u iznosu od 15.000 evra ili više u dinarskoj protuvrijednosti, osim ako u vezi s licem ili transakcijom postoje osnovi sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma.

3. Svako fizičko lice koje prelazi državnu granicu i pri tom prenosi fizički prenosiva sredstva plaćanja u iznosu od 10.000 evra ili više, u dinarima ili stranoj valuti, dužno je da to prijavi nadležnom carinskom organu. Nadležni carinski organ kontroliše ispunjavanje ove obaveze. Ako carinski organ ustanovi da fizičko lice prenosi preko državne granice fizički prenosiva sredstva plaćanja u iznosu nižem od navedenog, a postoje osnovi sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma, dužan je da prikupi odgovarajuće podatke.

Carinski organ privremeno zadržava fizički prenosiva sredstva plaćanja, koja nisu prijavljena i deponuje ih na račun nadležnog organa za vođenje prekršajnog postupka koji se vodi kod Narodne banke Srbije. Carinski organ privremeno zadržava ta sredstva i kada ocijeni da postoji osnovana sumnja da su ta sredstva, bez obzira na njihov iznos, u vezi s pranjem novca ili finansiranjem terorizma. O oduzetim fizički prenosivim sredstvima plaćanja izdaje se potvrda.

Carinski organ je dužan da Upravi dostavi propisane podatke o svakom prijavljenom ili neprijavljenom prenosu fizički prenosivih sredstava plaćanja preko državne granice u roku od tri dana od tog prenosa, a u slučaju da postoje osnovi sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma dužan je da navede i razloge za sumnju. Carinski organ je dužan je da Upravi dostavi podatke u slučaju prenosa fizički prenosivih sredstava plaćanja preko državne granice u iznosu nižem od propisanog iznosa ako postoje osnovi sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma.

4. Organizator tržišta, u smislu zakona kojim se uređuje tržište hartija od vrijednosti i Centralni registar, depo i kliring hartija od vrijednosti, dužni su da u pismenoj formi obavijeste Upravu, ako u vršenju poslova iz svog djelokruga utvrde, odnosno otkriju činjenice koje su, ili koje bi mogle da budu, u vezi s pranjem novca ili finansiranjem terorizma.

5. Sudovi, javna tužilaštva i drugi državni organi nadležni za podnošenje prijave dužni su da Upravi, radi objedinjavanja i analize, redovno dostavljaju podatke i informacije o postupcima u vezi s prekršajima, privrednim prestupima i krivičnim djelima, koji se odnose na pranje novca i finansiranje terorizma, o njihovim izvršiocima, kao i o oduzimanju imovinske koristi stečene izvršenjem krivičnog djela.

Ministarstvo nadležno za poslove pravosuđa dužno je da Upravi jednom godišnje, kao i na njen zahtjev, dostavi podatke o primljenim i poslatim zahtjevima za ekstradiciju u vezi sa krivičnim djelima koja se odnose na pranje novca i finansiranje terorizma.

Nadležni državni organi, kojima je Uprava dostavila obavještenje, da u vezi s određenom transakcijom ili licem, postoje osnovi sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma, dužni su da Upravi dostave podatke o preduzetim mjerama i donesenim odlukama, jednom godišnje, a najkasnije do kraja februara tekuće godine za prethodnu godinu, kao i na njen zahtjev.

1.6. Zaštita i čuvanje podataka i vođenje evidencija

1. Obveznik, advokat, advokatsko ortačko društvo i njihovi zaposleni, uključujući i članove upravnog, nadzornog i drugog organa upravljanja, kao i druga lica kojima su dostupni odgovarajući podaci, ne smiju stranci ili trećem licu otkriti: a) da su dostavljeni ili su u postupku dostavljanja Upravi podaci, informacije i dokumentacija o stranci ili o transakciji, za koje postoji sumnja da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma; b) da je Uprava izdala nalog za privremeno obustavljanje izvršenja transakcije; c) da je Uprava izdala nalog za praćenje finansijskog poslovanja stranke, i d) da je protiv stranke ili trećeg lica pokrenut, ili bi mogao biti pokrenut postupak u vezi s pranjem novca ili finansiranjem terorizma. Ova zabrana ne odnosi se na slučajeve: 1) kada su podaci, informacije i dokumentacija koje u skladu sa zakonom, prikuplja i vodi obveznik, advokat ili advokatsko ortačko društvo, potrebni za utvrđivanje činjenica u krivičnom postupku i ako te podatke traži nadležni sud u skladu sa zakonom; 2) ako podatke traži nadležni nadzorni organ u postupku nadzora nad primjenom zakona, i 3) ako advokat, advokatsko ortačko društvo, preduzeće za reviziju, ovlašćeni revizor, pravno ili fizičko lice koje pruža

računovodstvene usluge ili usluge poreskog savjetovanja, pokuša da odvрати stranku od nezakonite djelatnosti.

Podaci, informacije i dokumentacija koje Uprava prikupi u skladu sa zakonom označavaju se odgovarajućim stepenom tajnosti. Njihovo dostavljanje nadležnim državnim organima i stranim državnim organima nadležnim za sprečavanje i otkrivanje pranja novca i finansiranja terorizma, ne smatra se povredom tajnosti podataka. Kada obveznik, advokat, advokatsko ortačko društvo i njihovi zaposleni dostavljaju podatke, informacije i dokumentaciju Upravi, korespondentskoj banci i trećem licu u skladu sa zakonom, ne smatra se da su povrijedili obavezu čuvanja poslovne, bankarske ili profesionalne tajne.

Obveznik, advokat, advokatsko ortačko društvo i njihovi zaposleni nisu odgovorni za štetu, osim ako se dokaže da je šteta prouzrokovana namjerno ili krajnjom nepažnjom, učinjenu strankama i trećim licima ako, u skladu sa zakonom: 1) pribavljaju i obrađuju podatke, informacije i dokumentaciju o strankama; 2) dostave Upravi podatke, informacije i dokumentaciju o svojim strankama; 3) izvrše nalog Uprave za privremeno obustavljanje izvršenja transakcije ili za praćenje finansijskog poslovanja stranke, i 4) privremeno obustave izvršenje transakcije u skladu sa zakonom.

Obveznik, advokat, advokatsko ortačko društvo i njihovi zaposleni ne odgovaraju disciplinski ili krivično za kršenje obaveze čuvanja poslovne, bankarske i profesionalne tajne ako: 1) podatke, informacije i dokumentaciju dostave Upravi u skladu sa zakonom, ili 2) obrađuju podatke, informacije i dokumentaciju u cilju provjere stranaka i transakcija za koje postoje osnovi sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma.

Uprava, drugi nadležni državni organ ili imalac javnih ovlašćenja, obveznik i advokat, advokatsko ortačko društvo i njihovi zaposleni mogu podatke, informacije i dokumentaciju pribavljenu na osnovu zakona koristiti samo za namjene određene zakonom.

2. Svi podaci koji se pojave u toku identifikacije i praćenja poslovanja klijenata kod obveznika moraju se čuvati u periodu određenom zakonom kako bi ti podaci bili dostupni nadležnim organima radi otkrivanja krivičnih djela pranja novca i finansiranja terorizma³¹⁴.

Obveznik, advokat i advokatsko ortačko društvo dužni su da podatke i dokumentaciju u vezi sa strankom, uspostavljenim poslovnim odnosom sa strankom i izvršenom transakcijom, pribavljene u skladu sa zakonom, čuvaju najmanje 10 godina od dana okončanja poslovnog odnosa, izvršene transakcije, odnosno od posljednjeg pristupa sefu ili ulaska u igračnicu. Obveznik, advokat i advokatsko ortačko društvo, dužni su da podatke i dokumentaciju o ovlašćenom licu, zamjeniku ovlašćenog lica, stručnom osposobljavanju zaposlenih i izvršenim unutrašnjim kontrolama, čuvaju najmanje pet godina od dana prestanka dužnosti ovlašćenog lica, izvršenog stručnog osposobljavanja ili izvršene unutrašnje kontrole.

³⁰² <http://apml.gov.rs/>

Nadležni carinski organ dužan je da podatke prikupljene u skladu sa zakonom čuva najmanje 10 godina od dana njihovog pribavljanja.

Uprava je dužna da podatke iz evidencija koje vodi u skladu sa zakonom čuva najmanje 10 godina od dana njihovog dobijanja.

3. Obveznik, advokat i advokatsko ortačko društvo vode evidencije podataka: 1) o strankama, kao i poslovnim odnosima i transakcijama, koji se odnose na sprovedene radnje i mjere poznavanja i praćenja stranke, i 2) dostavljenih Upravi u skladu sa zakonom.

Nadležni carinski organ vodi evidencije o: 1) prijavljenim i neprijavljenim prenosima fizički prenosivih sredstava plaćanja u iznosu od 10.000 evra ili više u dinarima, ili stranoj valuti preko državne granice, i 2) prenosima ili pokušajima prenosa fizički prenosivih sredstava plaćanja u iznosu nižem od 10.000 evra u dinarima, ili stranoj valuti preko državne granice, ako postoje osnovi sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma.

Uprava za sprečavanje pranja novca vodi evidencije: 1) podataka o licima i transakcijama koje dobije od obveznika; 2) podataka o licima i transakcijama koje dobije od advokata i advokatskih ortačkih društava; 3) izdatih naloga za privremeno obustavljanje izvršenja transakcije; 4) izdatih naloga za praćenje finansijskog poslovanja stranke; 5) o primljenim pismenim i obrazloženim inicijativama od strane nadležnih javnih institucija za pokretanje postupka; 6) podataka prosljeđenih nadležnim državnim organima u skladu sa zakonom; 7) podataka primljenih i dostavljenih u skladu sa zakonom; 8) podataka o prekršajima, privrednim prestupima i krivičnim djelima, koji se odnose na pranje novca i finansiranje terorizma; 9) o nedostacima, nezakonitostima i izrečenim mjerama u nadzoru, i 10) o obavještenjima koja dobije od organizatora tržišta hartija od vrijednosti, Centralnog registara, depoa i kliringa hartija od vrijednosti, kao i od organa koji sprovode nadzor nad primjenom mjera u cilju sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma.

1.7. Nadzor nad primjenom mjera sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma

1. Nadzor se označava kao odnos u okviru koga se vrši permanentno i sistematsko praćenje i ocjenjivanje tuđeg rada. To je skup aktivnosti kojima se rad nad kojim se vrši nadzor preobražava u rad koji je trebalo vršiti³¹⁵. Nadzor nad primjenom mjera u cilju sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma od strane obveznika, advokata i advokatskih ortačkih društava, dužni su da vrše u okviru svojih nadležnosti: 1) Uprava za sprečavanje pranja novca; 2) Narodna banka Srbije; 3) Komisija za hartije od vrijednosti; 4) Poreska uprava; 5) ministarstvo nadležno za inspeksijski nadzor u oblasti trgovine; 6) Devizni inspektorat; 7) Uprava za igre na sreću; 8) ministarstvo nadležno za poslove finansija; 9) ministarstvo nadležno za poslove poštanskog saobraćaja; 10) Advokatska komora, i 11) Komora ovlašćenih revizora. Ako ovi organi u vršenju

---

³¹⁵ S. Dedić, navedeno. djelo, str. 253.

nadzora utvrde postojanje nepravilnosti ili nezakonitosti u primjeni zakona, u skladu sa zakonom kojim je propisano njihovo ovlaštenje za nadzor, dužni su da: (1) zahtijevaju otklanjanje nepravilnosti i nedostataka u roku koji sami odrede; (2) podnesu zahtjev nadležnom organu za pokretanje odgovarajućeg postupka, i (3) da preduzmu druge mjere i radnje za koje su zakonom ovlašćeni.

Uprava za sprečavanje pranja novca vrši nadzor nad primjenom propisanih mjera od strane obveznika, advokata i advokatskih ortačkih društava, i to prikupljanjem, obradom i analizom podataka, informacija i dokumentacije koji se Upravi dostavljaju u skladu sa zakonom. Prilikom vršenja nadzora zaposleni u Upravi se legitimise službenom legitimacijom i značkom. Obveznici, advokati i advokatska ortačka društava dužni su da Upravi dostave podatke, informacije i dokumentaciju koji su neophodni za vršenje nadzora odmah, a najkasnije u roku od 15 dana od dana dostavljanja zahtjeva. Uprava može od državnih organa i imalaca javnih ovlašćenja da traži sve podatke, informacije i dokumentaciju koji su neophodni za vršenje nadzora u skladu sa zakonom.

Narodna banka Srbije vrši nadzor nad primjenom propisanih mjera od strane: 1) banaka; 2) ovlašćenih mjenjača; 3) društava za upravljanje dobrovoljnim penzijskim fondovima; 4) davaoca finansijskog lizinga, i 5) društava za osiguranje, društava za posredovanje u osiguranju, društava za zastupanje u osiguranju i zastupnika u osiguranju, koji imaju dozvolu za obavljanje poslova životnog osiguranja.

Komisija za hartije od vrijednosti vrši nadzor nad primjenom propisanih mjera od strane: 1) banaka, kada se radi o kastodi i brokersko-dilerskim poslovima; 2) društava za upravljanje investicionim fondovima, i 3) brokersko-dilerskih društava.

Uprava za igre na sreću vrši nadzor nad primjenom propisanih mjera od strane: 1) organizatora posebnih igara na sreću u igračnicama, i 2) priređivača igara na sreću koje se organizuju putem interneta, telefona ili na drugi način putem telekomunikacionih veza.

Ministarstvo nadležno za poslove poštanskog saobraćaja vrši nadzor nad primjenom propisanih mjera, od strane lica koja se bave poštanskim saobraćajem, kada se radi o vrijednosnim pošiljkama.

Ministarstvo nadležno za inspekcijски nadzor u oblasti trgovine, vrši nadzor nad primjenom propisanih mjera od strane preduzetnika i pravnih lica, koja vrše posredovanje u prometu nepokretnosti.

Advokatska komora vrši nadzor nad primjenom propisanih mjera od strane advokata i advokatskih ortačkih društava.

Poreska uprava i ministarstvo nadležno za inspekcijски nadzor u oblasti trgovine vrše nadzor nad primjenom odredbi zakona o ograničenju gotovinskog poslovanja.

Devizni inspektorat vrši nadzor nad primjenom propisanih mjera od strane: 1) ovlaštenih mjenjača; 2) lica koja se bave poštanskim saobraćajem; 3) preduzetnika i pravnih lica koja vrše: (1) faktoring i forfeting, i (2) pružanje usluga prenosa novca, u poslovima međunarodnog platnog prometa.

Organi ovlašćeni na vršenje nadzora, dužni su da jedan drugom na zahtjev dostave sve podatke i informacije potrebne za vršenje nadzora nad primjenom propisanih mjera. Obveznik, advokat i advokatsko orthačko društvo dužni su da nadzornim organima dostave podatke, informacije i dokumentaciju koja je neophodna za vršenje nadzora odmah, a najkasnije u roku od 15 dana od dana dostavljanja zahtjeva.

2. Nadzorni organi dužni su da o preduzetim mjerama u izvršenom nadzoru, o utvrđenim nepravilnostima i nezakonitostima, kao i o drugim značajnim činjenicama u vezi s nadzorom odmah, u pismenoj formi, obavijeste Upravu za sprečavanje pranja novca, kao i da dostave primjerak donesenog akta. Organ koji je utvrdio nepravilnosti i nezakonitosti o tome obavještava i druge nadzorne organe ako su od značaja za njihov rad.

Nadzorni organi dužni su da u pismenoj formi obavijeste Upravu, ako u vršenju poslova iz svog djelokruga utvrde, odnosno otkriju činjenice koje su, ili koje bi mogle da budu u vezi s pranjem novca ili finansiranjem terorizma.

Nadzorni organ može, samostalno ili u saradnji s drugim organima, da donese preporuke, odnosno smjernice za primjenu propisanih mjera.

DIO ČETVRTI: ODGOVORNOST ZA PRANJE NOVCA I FINANSIRANJE TERORIZMA

GLAVA 1: KRIVIČNOPRAVNA ODGOVORNOST ZA PRANJE NOVCA I FINANSIRANJE TERORIZMA

U kaznenom zakonodavstvu Srbije inkriminirane su određene aktivnosti kojima se vrši pranje novca i finansira terorizam. Najteži oblici nedozvoljenih ponašanja inkriminirani su kao krivična djela, dok su ostala protivpravna ponašanja kvalifikovana kao prekršaji.

U Krivičnom zakoniku³¹⁶ inkriminirano je krivično djelo pranja novca i krivično djelo finansiranja terorizma.

1.1. Krivično djelo pranja novca

Pranje novca kao kriminalna aktivnost jedno je od, u globalnim okvirima, najrasprostranjenijih krivičnih djela. Nivo organizacije koji to djelo obično karakteriše, sofisticiranost i raznolikost načina njegovog izvršenja, kao i njegov međunarodni karakter i nesporna činjenica da se najveći broj krivičnih djela organizovnog kriminala odlikuje imovinskom korišću kao osnovnim motivom, pri čemu je pranje novca prateće krivično djelo, nesumnjivo to djelo čini jednim od najaktuelnijih krivičnih djela, čija prevencija i otkrivanje iziskuju posebnu organizovanost, poznavanje različitih područja i koordinaciju organa gonjenja. Krivično djelo pranja novca nužno je povezano s pojmom “prljavog” novca.

Ovo krivično djelo djeluje kao generator mnogobrojnih drugih krivičnih djela, zato treba pravilno sagledati njegovu težinu i opasnost, kao i posljedice koje mogu nastati usljed neadekvatnog preduzimanja preventivnih i represivnih mjera u pravcu njegovog suzbijanja.

1.1.1. Elementi krivičnog djela pranja novca

1. U Krivičnom zakoniku Republike Srbije krivično djelo pranja novca propisano je u glavi XXII, u grupi krivičnih djela protiv privrede. Djelo je inkriminirano odredbama člana 231. Krivičnog zakonika. Ovaj član glasi:

„(1) Ko izvrši konverziju ili prenos imovine, sa znanjem da ta imovina potiče od krivičnog djela, u namjeri da se prikrije ili lažno prikaže nezakonito porijeklo imovine, ili prikrije ili lažno prikaže činjenice o imovini sa znanjem da ta imovina potiče od krivičnog djela, ili stekne, drži ili koristi imovinu sa znanjem, u trenutku prijema, da ta imovina potiče od krivičnog djela, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina i novčanom kaznom.

(2) Ako iznos novca ili imovine iz stava 1 ovog člana prelazi milion i petsto hiljada dinara, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do deset godina i novčanom kaznom.

³¹⁶ „Službeni glasnik RS“, broj 85/05, 88/05 - ispr., 107/05 - ispr., 72/09, 111/09 i 121/12.

(3) Ko učini djelo iz st. 1 i 2 ovog člana sa imovinom koju je sam pribavio izvršenjem krivičnog djela, kazniće se kaznom propisanom u st. 1 i 2 ovog člana i novčanom kaznom.

(4) Ko djelo iz st. 1 i 2 ovog člana izvrši u grupi, kazniće se zatvorom od dvije do dvanaest godina i novčanom kaznom.

(5) Ko učini djelo iz st. 1 i 2 ovog člana, a mogao je i bio dužan da zna da novac ili imovina predstavljaju prihod ostvaren krivičnim djelom, kazniće se zatvorom do tri godine.

(6) Odgovorno lice u pravnom licu koje učini djelo iz st. 1, 2 i 5 ovog člana, kazniće se kaznom propisanom za to djelo, ako je znalo, odnosno moglo i bilo dužno da zna da novac ili imovina predstavljaju prihod ostvaren krivičnim djelom.

(7) Novac i imovina iz st. 1 do 6 ovog člana oduzeće se.”

Ovim krivičnim djelom pruža se zaštita zakonitosti, stabilnosti, transparentnosti i efikasnosti monetarnog i finansijskog sistema Republike Srbije. Zakonitost i stabilnost finansijskog sistema ogledaju se, prije svega, kroz stabilnost bankarskog i drugog poslovanja, u kome se obavljaju finansijske transakcije koje se odnose na: 1) ulaganje novca; 2) preuzimanje, zamjenu, raspodjelu i distribuciju novca; 3) sklapanje pravnih poslova kojima se stiče imovina, i 4) na ostale oblike raspolaganja novcem i drugom imovinom što može poslužiti za pranje novca.

Da bi se ovako određeni objekt zaštite mogao povrijediti ili ugroziti preduzetom radnjom izvršenja, potrebno je da je ona preduzeta prema određenom predmetu – objektu napada. Objekat napada kod ovog krivičnog djela mogu biti novac i imovina. Pod novcem se podrazumijeva metalni i papirni novac, ili novac izrađen od nekog drugog materijala koji je na osnovu zakona u opticaju u Srbiji ili u stranoj državi³¹⁷. Pod imovinom se podrazumijevaju stvari, novac, prava, hartije od vrijednosti i druge isprave u bilo kom obliku, kojima se može utvrditi pravo svojine i drugih prava³¹⁸.

Da bi postojalo ovo krivično djelo potrebno je da su novac ili imovina pribavljeni činjenjem krivičnog djela, a ne drugom deliktnom radnjom (na primjer prekršajem).

2. Krivično djelo pranja novca ima nekoliko oblika. U stavu 1. predviđen je osnovni oblik djela, koji izvršava onaj ko izvrši konverziju ili prenos imovine, sa znanjem da ta imovina potiče od krivičnog djela, u namjeri da se prikrije ili lažno prikaže nezakonito porijeklo imovine, ili prikrije ili lažno prikaže činjenice o imovini sa znanjem da ta imovina potiče od krivičnog djela, ili stekne, drži ili koristi imovinu sa znanjem, u trenutku prijema, da ta imovina potiče od krivičnog djela.

Kao što se vidi, krivično djelo pranja novca ima više osnovnih oblika, i to:

1) vršenje konverzije imovine, sa znanjem da ta imovina potiče od krivičnog djela, u namjeri da se prikrije ili lažno prikaže nezakonito porijeklo imovine;

---

³¹⁷ Član 112. stav 23. Krivičnog zakonika.

³¹⁸ Član 3. stav 1. tačka 1. Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma.

- 2) vršenje prenosa imovine, sa znanjem da ta imovina potiče od krivičnog djela, u namjeri da se prikrije ili lažno prikaže nezakonito porijeklo imovine;
- 3) prikrivanje činjenice o imovini sa znanjem da ta imovina potiče od krivičnog djela;
- 4) lažno prikazivanje činjenice o imovini sa znanjem da ta imovina potiče od krivičnog djela;
- 5) sticanje imovine sa znanjem, u trenutku prijema, da ta imovina potiče od krivičnog djela;
- 6) držanje imovine sa znanjem, u trenutku prijema, da ta imovina potiče od krivičnog djela, i
- 7) korišćenje imovine sa znanjem, u trenutku prijema, da ta imovina potiče od krivičnog djela.

Radnja krivičnog djela je alternativno određena. Ona može da se sastoji u preduzimanju bilo koje od navedenih djelatnosti.

Za postojanje radnje izvršenja ovog krivičnog djela u bilo kom od navedenih oblika, potrebno je da je ona preduzeta u odnosu na novac ili imovinu za koje učinilac zna da potiču od vršenja nekog, i to bilo kog krivičnog djela, bez obzira ko je izvršio to djelo – domaći državljanin ili stranac, bez obzira na čiju štetu je krivično djelo učinjeno, bez obzira da li je krivično djelo učinjeno na teritoriji Srbije ili u inostranstvu, bez obzira kojim je zakonom to krivično djelo predviđeno, i bez obzira koja je krivična sankcija propisana za to djelo³¹⁹.

Za osnovni oblik krivičnog djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina i novčana kazna.

3. Izvršilac ovog krivičnog djela može da bude svako lice. Kod ovog djela mogući su svi oblici saučesništva. Pranje novca je operacija koja zahtijeva određeno planiranje, organizovanje i koordinisanje više aktivnosti, pa u njemu često učestvuje više lica. Karakteristike organizovanog kriminala vidljive kod pranja novca jesu: 1) riječ je o grupnoj djelatnosti, tj. najčešće je izvodi više od jednog lica; 2) reč je o dugotrajnoj i kontinuiranoj kriminalnoj djelatnosti; 3) ta se djelatnost izvodi bez obzira na nacionalne granice; 4) velikog je opsega, i 5) služi se postupcima koji su često dostupni za zakonom dopuštenu svrhu³²⁰.

4. U pogledu krivice izvršioca ovog krivičnog djela potreban je umišljaj. Ovo je i logično ako se ima u vidu pravna priroda ovog djela, jer njegovo izvršenje znači svjesno i voljno kršenje propisa. Kod prva dva osnovna oblika zahtijeva se određena namjera – da se prikrije ili lažno prikaže nezakonito porijeklo imovine.

Nužno je da je izvršilac svjestan svih stvarnih obilježja krivičnog djela, tj. potrebno je da kod učinioca postoji svijest o onim stvarnim okolnostima kojima se konkretizuje radnja izvršenja, zatim svijest o posljedici i svijest o uzročnoj vezi između radnje i posljedice. Pored toga, potrebno

---

³¹⁹ I. Kramarić, O pravnim aspektima pranja novca, *Odvjetnik*, Zagreb, broj 3-4/1996, str. 109-120.

³²⁰ S. Katušić- Jergović, navedeno djelo, 625.

je da učinilac hoće posljedicu krivičnog djela. Potrebno je da učinilac zna da su novac ili imovina koji predstavljaju objekt radnje izvršenja krivičnog djela pribavljeni činjenjem krivičnog djela.

5. Predviđena su dva teža oblika ovog krivičnog djela. Prvi teži oblik iz stava 2 određen je s obzirom na iznos novca ili vrijednost imovine kod nekog od oblika iz stava 1. Ovaj oblik postoji kada je preduzeta radnja izvršenja u odnosu na novac ili imovinu čija vrijednost prelazi milion i petsto hiljada dinara. Za ovaj oblik krivičnog djela predviđena je kazna zatvora od jedne do deset godina i novčana kazna.

Drugi teži oblik iz stava 4 nastaje ako se osnovni ili prvi teži oblik djela izvrši u grupi. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora od dvije do dvanaest godina i novčana kazna.

6. U stavu 3 predviđen je poseban oblik krivičnog djela, koji postoji kada neko učini djelo iz st. 1 i 2 sa imovinom koju je sam pribavio izvršenjem krivičnog djela, u tom slučaju će se učinilac kazniti kaznom propisanom u st. 1 i 2 i novčanom kaznom.

7. U stavu 5 propisan je lakši oblik krivičnog djela, koji postoji onda kada neko učini djelo iz st. 1 i 2, pri čemu nije znao da novac ili imovina predstavljaju prihod ostvaren krivičnim djelom, ali je to mogao i bio dužan da zna. Ovdje se radi o nesvjesnom nehatu. Za ovaj oblik krivičnog djela predviđena je kazna zatvora do tri godine.

8. U stavu 6 predviđena je odgovornost odgovornog lica u pravnom licu koje učini neko od djela iz st. st. 1, 2 i 5. Odgovorno lice se može kazniti kaznom propisanom za neko od tih djela ako je znalo, odnosno moglo i bilo dužno da zna da novac ili imovina predstavljaju prihod ostvaren krivičnim djelom. Prema tome, u ovom slučaju oblik krivice može biti kako umišljaj, tako i nehat.

9. Osnovni razlog uvođenja ovog krivičnog djela u pravne sisteme je onemogućavanje kriminalaca da koriste prihode stečene nelegalnim putem na zakonite načine. Zato je u stavu 7 propisana obaveza primjene mjere bezbjednosti oduzimanja predmeta, odnosno određeno da se pored kazne zatvora, oduzmu sav novac i imovina koji su predmet krivičnog djela.

10. Pranje novca kao krivično djelo ima derivativan karakter. Ne može postojati ovo djelo bez prethodnog izvršenja nekog drugog krivičnog djela. To prethodno krivično djelo naziva se predikatno krivično djelo. Predikatno krivično djelo je svako krivično djelo putem koga je stečen prihod koji može postati predmet krivičnog djela pranja novca³²¹. Izvršenjem predikatnog krivičnog djela nastaje imovinska korist koja je predmet krivičnog djela pranja novca. Zbog takve svoje prirode pojavljuju se problemi po pitanju odnosa ovog krivičnog djela s prethodnim krivičnim djelom. Često dolazi do miješanja prethodnog djela s pranjem novca. Pitanje koje se ovde postavlja je: može li se isto lice goniti i za prethodno krivično djelo i za pranje novca istovremeno. Prema međunarodnim standardima treba uspostaviti takav sistem. S tim u vezi,

---

³²¹ Član 1. Konvencije Savjeta Evrope o pranju, traženju, zapleni i oduzimanju prihoda stečenih kriminalom i o finansiranju terorizma.

postavlja se pitanje da li izvršilac, na primjer teške krađe iz člana 204 KZS, koji drži novac koji je stekao u toj krađi i nesumnjivo zna da je taj novac potiče od krivičnog djela, jer ga je sam izvršio, mora biti osuđen i za pranje novca. Otvoreno pitanje ovde je, da li je to zaista potrebno i cjelishodno, ako se sudu predstave dokazi da je lice izvršilo tešku krađu.

1.1.2. Dokazivanje krivičnog djela pranja novca

1. Pranje novca jedno od najteže dokazivih krivičnih djela. S jedne strane, ako tužilac posjeduje dovoljno dokaza za osuđujuću presudu za prethodno krivično djelo, a imovina koja je stečena izvršenjem tog djela je privremeno oduzeta, tj. zaplijenjena, donijeće se osuđujuća presuda za to djelo, a imovina će se trajno oduzeti, te se postavlja pitanje da li je uopšte potrebno pokretati postupak za pranje novca. S druge strane, teret dokaza u krivičnom postupku je na tužiocu, koji mora da, bez osuđujuće presude za neko djelo da traži od suda da utvrdi da je krivično djelo izvršeno i da je određena imovina stečena tim djelom, te da je ona predmet pranja novca. Izlaz iz ove situacije, tužiocu iz pojedinih zemalja, pronašli su u dokazivanju da optuženi nije mogao ni na koji način zakonito steći predmetnu imovinu.

Moglo bi se reći da postoje dvije vrste slučajeva pranja novca, i to: 1) integrisani slučajevi (mixed cases), gdje je postupak za pranje novca uključen u optužnicu za predikatno krivično djelo, i 2) slučajevi gdje se za pranje novca vodi odvojeni postupak (stand alone cases). U prvom slučaju, kada se vodi jedan postupak predikatno krivično djelo biće dokazano uobičajenim putem u postupku. U drugom slučaju, kada se postupak vodi samo za pranje novca, neophodno je utvrditi postojanje predikatnog krivičnog djela tj. nezakonito porijeklo sredstava koja su predmet pranja novca. Međutim, osuđujuća presuda za predikatno krivično djelo nije neophodan uslov za osuđujuću presudu za krivično djelo pranja novca³²².

Iako ranije ograničena na krivična djela u vezi sa prometom narkotika, u posljednjih nekoliko godina postoji trend da se definicija pranja novca proširi na veći opseg predikatnih krivičnih djela. Širi opseg predikatnih krivičnih djela omogućava lakše izveštavanje o sumnjivim transakcijama i međunarodnu saradnju u toj oblasti.

U praksi sudova većine zemalja, posebno onih koje pripadaju kontinentalnom sistemu prava, kao uslov za izricanje osuđujuće presude za pranje novca traži se osuda za predikatno krivično djelo, što je svakako jedan od razloga malog broja osuda za pranje novca. Takođe, od tužioca se ne zahtijeva da dokaže da je imovina u pitanju proizvod tačno određene kriminalne aktivnosti. Krivično djelo se može dokazivati neposrednim i posrednim dokazima. U podjeli na neposredne i posredne, neposredni dokazi se mogu definisati kao dokazi o činjenicama koji su zasnovani na

---

³²² Prema članu 9. stav 5. Konvencije Savjeta Evrope o pranju, traženju, zaplenu i oduzimanju prihoda stečenih kriminalom i o finansiranju terorizma, svaka strana ugovornica treba da obezbedi da prethodno ili istovremeno izricanje osuđujuće presude nekom licu za krivično djelo u sticaju nije preduslov za izricanje presude kojom se oglašava krivim za pranje novca.

ličnom znanju ili zapažanju svjedoka. Posredni dokaz, s druge strane je direktan dokaz o činjenicama iz kojeg osoba može s razlogom zaključiti o postojanju ili nepostojanju druge činjenice. Posredni dokazi svoju snagu crpe iz činjenice da se sastoje iz niza dijelova, niza činjenica koje same za sebe ne mogu iznijeti teret dokaza, ali koje su sve usmjerene prema jednoj tački, prema jednoj činjenici. Tužilac mora biti u stanju da u ovakvim slučajevima predstavi dovoljne posredne dokaze da je imovina stečena kriminalnom djelatnošću. Upotreba posrednih dokaza u krivičnom postupku je jako sporno pitanje i tužiocima se nerado odlučuju da ih koriste. Pojedini autori, razloge zbog kojih se tužiocima nerado odlučuju na podizanje optužnica za pranje novca, traže u stepenu diskrecije koja je ostavljena tužiocu po ovom pitanju.

2. Neki od posrednih dokaza, koji se mogu koristiti u postupcima za pranje novca i koji se u praksi sudova zemalja u kojima postoji veći broj presuda za ovo krivično djelo često koriste, su: 1) informacije dobijene od saučesnika; 2) vještačenje; 3) pregled knjigovodstvene dokumentacije; 4) mala vjerovatnoća da su prihodi stečeni zakonitim putem; 5) odsustvo ekonomske logike izvršenih transakcija; 6) kontaminacija gotovine drogom (forenzični dokazi) i sl.

Lice sa najboljim znanjem o nezakonitom porijeklu sredstava jeste lice koje ih je steklo. U zamjenu za neki oblik povlastice, kao što je smanjenje zatvorske kazne, može se pojaviti u postupku kao svjedok protiv optuženog za pranje novca.

Uloga stručnjaka različitih profila je izuzetno korisna u postupcima za pranje novca, posebno u slučajevima kada postoji čitava mreža kompleksnih finansijskih transakcija koje su izvan znanja i iskustva suda. U zemljama u kojima je dobro razvijena borba protiv pranja novca, vještaci u oblasti računovodstva, poreski, carinski i policijski inspektori sa većim iskustvom u istragama za pranje novca, privatni konsultanti, kao i eksperti u drugim oblastima – kao što je forenzika, često se pojavljuju u postupcima i daju svoje mišljenje o ekonomskoj logici određenih transakcija, načinu rada nekih kriminalnih grupa, metodologijama koje perači novca koriste, praksi u određenoj vrsti posla koja je uobičajena u legalnom poslovanju itd.

Tragovi u knjigovodstvenoj dokumentaciji često se koriste kao dokazi u slučajevima kada su prihodi stečeni poreskom utajom ili raznim vrstama prevara, tj. kada je moguće pronaći neki trag u dokumentaciji koji bi se mogao slijediti.

Kao posredni dokaz može poslužiti činjenica da se radi o maloj ili nikakvoj vjerovatnoći da su prihodi stečeni zakonitim putem. Kriminalci za pranje novca često koriste poslove s velikim obrtom gotovine i visokim maržama, što može izazvati sumnju kod nadležnih institucija, na osnovu čega knjigovodstveni eksperti ili poreski inspektori mogu zaključiti da je za profite koji se iskazuju malo vjerovatno da su proizvod dobre lokacije, visokog nivoa potrošnje ili drugih poslovnih i ekonomskih parametara.

Pojedine radnje osumnjičenog za pranje novca mogu jasno pokazati da su izvedene bez ikakve ekonomske logike. Ovakva vrsta ponašanja može ići od najjednostavnije, kao što je registrovanje imovine na drugo lice, npr. člana porodice, kada za to ne postoje razlozi, pa do veoma kompleksnih

i sofisticiranih metoda koje uključuju čitavu mrežu lica i transakcija, osnivanja „fantomskih kompanija“ preko čijih računa prelazi novac, korišćenja ofšor centara itd.

U slučaju da su prihodi stečeni trgovinom narkoticima i da se promet novca neko vrijeme vršio u gotovini, što je u početnim fazama pranja novca čest slučaj, elektronskim mikroskopom se na novčanicama lako mogu naći kristali droge, kao što je kokain. Ovakva vrsta dokaza se jako često koristi u istragama i postupcima u SAD.

3. Kada su nadležni organi sposobni da prekinu lanac pranja novca, to se višestruko isplati, jer dovodi do brojnih hapšenja, oduzimanja “prljavog” novca i imovine, a ponekad i do razbijanja kriminalne grupe. Međutim, većina šema pranja novca ostane neprimijećena, a velike operacije imaju ozbiljne posljedice na društveno i ekonomsko stanje. Razlozi borbe protiv pranja novca samo se povećavaju, budući da su prijetnje iz te djelatnosti značajne, FATF je identifikovao četiri glavne prijetnje koje proističu iz pranja novca: 1) neuspješna prevencija pranja novca olakšava kriminalcima da profitiraju od svoje nezakonite aktivnosti; 2) isti neuspjeh prevencije dopušta kriminalnim organizacijama finansiranje dalje nezakonite aktivnosti; 3) neometana upotreba finansijskog sistema perača novca potkopava individualne finansijske ustanove i čitav sistem, i konačno 4) akumulacija moći i bogatstva kriminalaca i kriminalnih grupa omogućena pranjem novca, eventualno može biti prijetnja nacionalnoj ekonomiji i demokratskim sistemima³²³.

4. U periodu 2010-2011. godina za ovo krivično djelo u Srbiji osuđena su samo tri lica, i to sva tri u 2011. godini. Među osuđenima nije bilo žena. Kaznom zatvora osuđena su dva lica. Kazne su bile u rasponu od jedne do dvije godine. Izrečena je jedna uslovna osuda. Analizom podataka o broju osuđenih lica za ovo krivično djelo u posmatranom periodu, uočava se da je izuzetno mali broj osuđenih lica. S obzirom na mali broj osuda, ne mogu se izvoditi neki ozbiljniji zaključci o kaznenju politici.

1.2. Krivično djelo finansiranja terorizma

1. Uloga krivičnog prava u suzbijanju terorizma se često ili precjenjuje ili potcjenjuje. Postoji saglasnost oko toga da krivičnopravna intervencija ne može u ovoj oblasti značajnije da doprinese rješavanju problema. I pored toga, kako na međunarodnom, tako i na unutrašnjem planu države sve više pribjegavaju krivičnom pravu šireći i zaoštravajući represiju u odnosu na teroristička ponašanja, ili koja u sebi, po njihovoj ocjeni, imaju taj potencijal. Umjesto da se ozbiljnije okrenu otklanjanju uzroka terorizma, mnoge države, pa i međunarodna zajednica, problem vide u samom krivičnom pravu, nastojeći da ga modifikuju u uvjerenju da će time u većoj mjeri rješavati i problem terorizma. Terorizam počinje da briše jasne granice između neprijatelja i okrivljenog, krivičnog djela i načina oružane borbe, rata i mira i dr³²⁴.

---

³²³ S. Katušić- Jergović, navedeno djelo, 626.

³²⁴ Z. Stojanović, Krivična djela terorizma u Krivičnom zakoniku Srbije, u: Revija za kriminologiju i krivično pravo broj 3, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu i Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2010, str. 11.

Terorizam dominantno nastaje kao izraz djelovanja četiri osnovna faktora: 1) izvjestan broj ljudi koji pripadaju određenoj socijalnoj, nacionalnoj ili vjerskoj grupaciji, teže ostvarivanju određenih ciljeva koje smatraju korisnim ili neophodnim za klasu, naciju ili vjeru kojoj objektivno pripadaju ili čijim se pripadnicima, odnosno zaštitnicima smatraju; 2) ostvarenje ciljeva kojima se teži, što je nemoguće, ili je veoma teško ostvarivo u postojećim normativnim okvirima pravnog sistema konkretne države, tj. s obzirom na zakonska i ustavna pravila; 3) država u kojoj, ili na uštrb koje se teži ostvarivanju određenih ciljeva, ne prihvata takve ciljeve i aktivno im se suprotstavlja; 4) državni aparat je snažniji od pojedinaca ili grupacija, koje žele ostvarenje tih ciljeva, što onda dovodi do određenog stepena specifične frustracije onih čiji se ciljevi ne ostvaruju, a iz koje i izrastaju terorističke organizacije, koje su nemoćne da se državi suprotstave frontalno i masovno, pa se opredjeljuju za terorističko djelovanje, težeći da tako oslabe države, ili isprovociraju njenu suviše masovnu reakciju koja će pogoditi šire slojeve stanovništva, dovesti do masovnije pobune i sl., što u opštem smislu znači da terorističke organizacije načelno žele da svojim djelovanjem stvore uslove koji će prije ili kasnije dovesti do ostvarenja konkretnih ciljeva, koji su i osnovni motiv terorističkog djelovanja³²⁵.

Finansiranje terorizma je, slično pranju novca, u pretežnoj mjeri međunarodni fenomen, a borba protiv finansiranja terorizma zahtijeva sveobuhvatnu strategiju i angažovanje skoro svih relevantnih međunarodnih organizacija, pod vodstvom Ujedinjenih nacija. Iako se na suzbijanje terorizma može efikasnije djelovati preduzimanjem određenih antiterorističkih (pasivnih, preventivnih) i kontraterorističkih (aktivnih, represivnih) mjera i sredstava socijalne kontrole, a istinsko rješenje može biti samo političke prirode, važnu ulogu u suzbijanju terorizma ima i krivično zakonodavstvo. Zato je i u srpskom krivičnom zakonodavstvu posvećena adekvatna pažnja propisivanju inkriminacija koje za cilj imaju suzbijanje terorizma. Imajući u vidu krivična djela koja se u KZ Srbije mogu svrstati u teroristička krivična djela, kao i rješenja u stranom zakonodavstvu, postavlja se pitanje zbog čega postoji potreba za njihovim propisivanjem. Naime, radi se o aktima koji su uglavnom „pokriveni“ drugim inkriminacijama. To znači da i u slučaju da krivična djela terorizma uopšte i ne bi bila propisana, došla bi u obzir primjena nekih drugih, opštih krivičnih djela (kao što je ubistvo, otmica, izazivanje opšte opasnosti i dr). Označavanje nekog krivičnog djela kao terorizma ipak ima značajne posljedice i vodi, kako na planu domaćeg krivičnog prava, tako i na međunarodnopravnom planu, pravljenju razlike u odnosu na druga krivična djela (čije biće je izvršenjem nekog terorističkog krivičnog djela takođe ostvareno) u pogledu: 1) propisane kazne (propisuju se osjetno strože kazne); 2) korišćenju specijalnih istražnih tehnika i odstupanju od uobičajenih procesnopravnih garantija, i 3) intenzivnije međunarodne pravne pomoći u krivičnim stvarima. Tome treba dodati i to da propisivanje krivičnih djela terorizma vodi i širokom postavljanju kriminalne zone koja obuhvata i pripreme radnje (koje,

---

³²⁵ M. Škulić, navedeno djelo, str. 22-23.

inače ne bi bile kažnjive), ili se inkriminišu i neka specifična ponašanja čije preduzimanje u vezi sa drugim krivičnim djelima nije inkriminisano³²⁶.

Iako su krivična djela terorizma po svojoj prirodi politička krivična djela, ona se za potrebe ekstradicije ne smatraju takvim djelima, jer se na njih ne odnosi zabrana ekstradicije za politička krivična djela.

Međunarodno krivično pravosuđe nije nadležno za krivična djela terorizma. U Statutu Međunarodnog krivičnog suda iz 1998. godine nije predviđeno da njegova nadležnost obuhvati i terorizam. Smatramo da bi bilo opravdano proširiti nadležnost Međunarodnog krivičnog suda i na krivična djela terorizma. Neke zemlje, kao što je SAD, objavljuju rat terorizmu, u kome skoro da ne važe bilo kakva pravila.

Imajući u vidu da su za preduzimanje terorističkih akata, po pravilu, potrebna znatna finansijska sredstva, neophodno je da se inkriminiše i samo obezbjeđivanje i prikupljanje sredstava namjenjenih za finansiranje terorističkih krivičnih djela.

2. U Krivičnom zakoniku Republike Srbije krivično djelo finansiranja terorizma propisano je u glavi XXXIV, u grupi krivičnih djela protiv čovječnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom. Zakonodavac nije iskoristio mogućnost da ovu oblast reguliše posebnim zakonom kao što je to učinjeno u nekim zemljama, jer bi to vodilo razbijanju koherentnosti krivičnog sistema. Obaveza predviđanja ovog krivičnog djela proizlazi iz Međunarodne konvencije o suzbijanju finansiranja terorizma. Konvencija predviđa obavezu da se inkriminiše određena vrsta pripremnih radnji za vršenje terorizma, odnosno radnja pomaganja, ako ih preduzima drugo lice, a ne ono koje vrši krivično djelo terorizma, jer se za postojanje krivičnog djela ne zahtijeva da su sredstva stvarno upotrijebljena za izvršenje terorizma.

Krivično djelo finansiranja terorizma inkriminisano je odredbama člana 393. Krivičnog zakonika. Ovaj član glasi:

„1) Ko neposredno ili posredno daje ili prikuplja sredstva sa ciljem da se ona koriste ili znajući da će se koristiti, u potpunosti ili djelimično, u svrhu izvršenja krivičnih djela iz čl. 391 do 392 ovog zakonika ili za finansiranje lica, grupe ili organizovane kriminalne grupe koji imaju za cilj vršenje tih djela, kazniće se zatvorom od jedne do deset godina.

2) Sredstva iz stava 1 ovog člana oduzeće se.”

3. Radnja izvršenja ovog krivičnog djela sastoji se u davanju ili prikupljanju sredstava za finansiranje nekog od sljedećih krivičnih djela: terorizma (član 391), javnog podsticanje na izvršenje terorističkih djela (član 391a), vrbovanja i obučavanja za vršenje terorističkih djela (član 391b), upotrebe smrtonosne naprave (član 391v), uništenja i oštećenja nuklearnog objekta (član 391g), i ugrožavanja lica pod međunarodnom zaštitom (član 392).

---

³²⁶ Z. Stojanović, navedeno djelo, str. 13.

a) Krivično djelo terorizma iz člana 391. KZ, pored osnovnog oblika ima jedan lakši i dva teža oblika.

1) U najširem smislu terorizam predstavlja metod borbe za ostvarivanje političkih ciljeva putem nasilja, zastrašivanja, otmica, ucjena i sl. Definisanje pojma terorizma je sporno i postoji veliki broj definicija tog pojma. On je još više sporan u krivičnopravnoj teoriji i krivičnom zakonodavstvu, iako bi taj pojam morao da bude precizan i istovremeno i koncizan. Zato ne iznenađuje činjenica da se u zakonodavstvima ne može naići na precizno određivanje ovog pojma. U stranom krivičnom pravu kod krivičnih djela terorizma najčešće se kumulativno traže dva elementa, jedan objektivni, a drugi subjektivni: da je preduzeta neka opšteopasna radnja i da postoji namjera zastrašivanja građana, po pravilu, iz političkih motiva. Karakteristično za inkriminisanje terorizma jesu široke i neodređene inkriminacije zapriječene veoma strogim kaznama, kao i specijalno zakonodavstvo koje sadrži i određena odstupanja od nekih krivičnopravnih načela. To se pravda izuzetno visokim stepenom opasnosti terorističkih akata. U krivičnom zakonodavstvu Srbije određeni teroristički akti su inkriminirani i nekim drugim krivičnim djelima, dok se krivično djelo terorizma iz člana 391 odnosi samo na terorizam u užem smislu³²⁷.

Suštinu i prirodu terorizma kao političkog i bezbjednosnog fenomena u dobroj mjeri određuju uzroci i uslovi njenog nastanka (tzv. terorizogeni faktori). Najčešće su to određene protivrječnosti i problemi koji ugrožavaju bezbjednost pojedinaca ili društvenih grupa, onemogućavajući im zadovoljenje fundamentalnih ljudskih potreba (nepoštovanje savremenih demokratskih tekovina; teror političke vlasti nad narodom ili manjinama; kriza političkih, ekonomskih i socijalnih institucija; nemogućnost nesmetanog ispoljavanja etničkih, vjerskih i rasnih obilježja – kulturna i druga predominacija i ugnjetavanje; separatističke težnje grupa; hegemonističke pretenzije grupe na teritoriju druge države; siromaštvo; diskriminacija po raznim osnovama; izraženi vjerski fanatizam i nacionalšovinizam; sporovi oko granica i državne teritorije itd.). S druge strane, subjektivni faktori razvoja terorizma su ekstremistička ubjeđenja da se postojeći objektivni problemi mogu riješiti isključivo primjenom nasilja: da se dobije ono što je nepravedno uskraćeno – zemlja, sloboda, ljudska prava, ravnopravnost; da se ponovo uspostave identitet, status ili legitimni posjed tamo gdje su ugroženi ili izgubljeni; da se zaštite život, čast, ugled i opstanak tamo gdje su ugroženi ili loše tretirani; da se povrate prava, privilegije i vrijednosti tamo gdje su oduzeti, itd. Primarni cilj terorista je ostvarivanje proklamovanih (političkih, etnoseparatističkih, vjerskih, i dr.) interesa i vrijednosti, prije svega primjenom i prijetnjom primjene nasilja. Sekundarni ciljevi su promocija tih vrijednosti i ciljeva u zemlji i inostranstvu, vraćanje zasluženog prestiža, stvaranje boljih životnih prilika, obezbjeđivanje saveznika i prijatelja, progresivno slabljenje protivnika itd. Najzad, konačni ciljevi su njihovo puno samoodređivanje i međunarodno priznanje željenog statusa³²⁸.

³²⁷ Z. Stojanović, navedeno djelo, str. 16.

³²⁸ D. J. Whittaker, *Terrorists and Terrorism: in the Contemporary World*, Routledge, London, 2004, str. 51-52; P. Wilkinson, *Why Modern Terrorism? Differentiating Types and Distinguishing Ideological Motivations*, In Kegley, C. W. Jr. (ed), *The New Global Terrorism: Characteristics, Causes, Control*, Prentice Hall, pp., New Jersey, 2003, str.

Termin "terorizam države" ili "državni terorizam" se inače u stručnoj literaturi pretežno koristi za karakterisanje unutrašnjeg političkog nasilja koje sprovode organi državne vlasti (pa se kao primjeri navode Brazil poslije 1964. godine, Argentina pod vlašću vojne hunte, Nikaragva pod Somozinim režimom itd.), ili se govori o državama koje su "sponzori" međunarodnog terorizma, pri čemu se izbjegava upuštanje u analiziranje primjesa terorističkog djelovanja u ratnim sukobima, iako se navodi primjer "državnog terora" tokom Drugog svjetskog rata, kao i rata u Vijetnamu³²⁹.

Mada se ističe da je agresija širi pojam od terorizma, te da je agresija sama po sebi teži delikt, ne treba zaboraviti da je sasvim moguće da se u okviru agresije preduzimaju i teroristički akti, odnosno da sama agresija kao skup raznovrsnih aktivnosti usmjerenih ka određenoj državi i njenom stanovništvu kao žrtvi agresije, usljed dejstvovanja prema civilima kao primarnom cilju, radi širenja straha i panike, poprimi evidentan teroristički karakter. Takvi akti bilo koje države, sami po sebi predstavljaju snažne generatore nove spirale nasilja i žestokih osvetničkih reakcija, što ponekad (naročito ukoliko se radi o fanatizovanim privrženicima određene ideje, ideologije ili religije), može rezultirati novim teškim terorističkim aktima, čije su prvenstvene žrtve nedužni građani. Vršenje takvih akcija rezultira opet novom javnom osudom i težnjom za osvetom u obrnutom smjeru i naravno, tako počinje nova spirala nasilja koja se veoma teško može okončati. Korišćenje vojne sile u cilju slamanja terorizma je načelno veoma suženih mogućnosti za konačan uspjeh i malo je vjerovatno da se on na takav način može u potpunosti iskorijeniti³³⁰.

Iako krivično djelo terorizma ima karakter političkog krivičnog djela, danas je prisutna univerzalna tendencija u svijetu da se izvrši tzv. depolitizacija ovog krivičnog djela, odnosno da se pribjegne fikciji da ono nije političko krivično djelo. Razlog za ovo je da se otkloni prepreka za ekstradiciju s obzirom na to da se za politička krivična djela ne vrši ekstradicija (a terorizam ne zaslužuje tu privilegiju).

Krivičnopravni pojam terorizma treba da bude određen polazeći od univerzalnog koncepta ljudskih sloboda i prava. U tom smislu, objekt zaštite inkriminacije terorizma je ne samo pojedinac i njegova prava, već i društvo u cjelini, podrazumijevajući pod time i međunarodnu zajednicu. Pojedinac i njegova dobra su najčešće slučajne žrtve, izabrane prema pravilima kockarske igre i upotrijebljene kao obično sredstvo za ostvarivanje ciljeva terorista. Terorizam je zločin koji, za razliku od običnih zločina, čak i najtežih, kao što je ubistvo, ne može da nađe nikakvo opravdanje, a time ni razumijevanje. Upravo na ovakvom shvatanju sadržaja ovog pojma, kao povrede osnovnih ljudskih sloboda i prava, njihove jednakosti i apsolutnog i nepovredivog karaktera, treba da se nasloni i jedinstveni pristup ka njegovom definisanju, oslobođenog od bilo kakvog političkog, ideološkog ili sličnog vrednosnog kriterijuma, koji se pojavljuju kao forme njegove racionalizacije, pa i opravdanja. Nezavisno od bilo kakvog političkog, ideološkog ili drugog "uzvišenog" cilja (oslobodilački pokret, borba za ljudska prava itd.), terorizam ostaje kriminalni

---

107-138; S. Mijalković, Nacionalna bezbjednost, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, 2011, str. 220.

³²⁹ M. Škulić, navedeno djelo, str. 17.

³³⁰ M. Škulić, navedeno djelo, str. 17.

čin, jednostavno zato što se pojedinac ili neodređena grupa lica koristi kao sredstvo za ostvarivanje nekog cilja koji je van tog pojedinca ili grupe³³¹.

Radnju izvršenja krivičnog djela terorizma izvršava onaj ko u namjeri da ozbiljno zastraši stanovništvo, ili da prinudi Srbiju, stranu državu ili međunarodnu organizaciju da nešto učini ili ne učini, ili da ozbiljno ugrozi ili povrijedi osnovne ustavne, političke, ekonomske ili društvene strukture Srbije, strane države ili međunarodne organizacije: 1) napadne na život, tijelo ili slobodu drugog lica; 2) izvrši otmicu ili uzimanje talaca; 3) uništi državni ili javni objekat, saobraćajni sistem, infrastrukturu, uključujući i informacione sisteme, nepokretnu platformu u epikontinentalnom pojasu, opšte dobro ili privatnu imovinu na način koji može da ugrozi živote ljudi ili da prouzrokuje znatnu štetu za privredu; 4) izvrši otmicu vazduhoplova, broda ili drugih sredstava javnog prevoza ili prevoza robe; 5) proizvodi, posjeduje, nabavlja, prevozi, snabdijeva ili upotrebljava nuklearno, biološko, hemijsko ili drugo oružje, eksploziv, nuklearni ili radioaktivni materijal ili uređaj, uključujući i istraživanje i razvoj nuklearnog, biološkog ili hemijskog oružja; 6) ispusti opasne materije ili prouzrokuje požar, eksploziju ili poplavu ili preduzima druge opšteopasne radnje koje mogu da ugroze život ljudi, ili 7) ometa ili obustavi snabdijevanje vodom, električnom energijom ili drugim osnovnim prirodnim resursom koje može da ugrozi život ljudi.

Ovim radnjama ostvaruje se i biće nekog drugog krivičnog djela (prinude, tjelesnih povreda, uzimanja talaca i dr.). Pošto je to način izvršenja terorizma, nema sticaja s tim krivičnim djelima.

Osjećanje straha kod stanovništva, kao posljedica krivičnog djela terorizma, jeste subjektivno stanje koje se manifestuje prije svega u osjećanju straha građana i ugroženosti njihovih osnovnih prava, prije svega života, tijela, slobode i dr. Iako radnja terorizma može biti izvršena i samo u odnosu na jedno lice, to mora biti učinjeno na taj način da se stvori osjećanje straha ili nesigurnosti, po pravilu, kod većeg broja građana, ili bar kod grupe građana, ili jednog određenog kruga građana.

Teroristički akt uvijek ima "poruku". Nekada teroristi imaju sasvim konkretne zahtjeve, a nekada se poruka "čita između redova". Svojim napadima i uopšte, svojim djelovanjem, teroristi poručuju državi da su "još tu". Građanima se poručuje da nisu bezbjedni i da ih država ne može potpuno zaštititi. Snage bezbjednosti moraju odgovoriti svojom "porukom" teroristima, ali i građanima. Teroristi se uvijek moraju brzo suočiti sa sopstvenom ranjivošću, a država i teroristima, ali i svojim građanima mora pokazati svoju punu snagu³³². Za postojanje krivičnog djela terorizma neophodno je da je radnja izvršenja preduzeta s određenom namjerom, odnosno potrebno je da je radnja izvršenja preduzeta u namjeri da se ozbiljno zastraši stanovništvo, ili da se prinudi Srbija, strana država ili međunarodna organizacija da nešto učini ili ne učini, ili da se ozbiljno ugroze ili povrede osnovne ustavne, političke, ekonomske ili društvene strukture Srbije, strane države ili međunarodne organizacije. Taj subjektivni element daje ovom krivičnom djelu političku dimenziju i po tome se ono razlikuje od drugih, po pravilu, lakših krivičnih djela koja se takođe mogu vršiti

---

³³¹ V. Kambovski navedeno, djelo, str. 43.

³³² M. Škulić, navedeno djelo, str. 24.

preduzimanjem neke opšteopasne radnje ili akta nasilja. S obzirom na ovu namjeru, djelo se može izvršiti samo sa direktnim umišljajem.

Očigledne terorističke primjese ima i upotreba avijacije protiv civilnog stanovništva. To se ogleda još u prvim koncepcijama masovnije upotrebe aviona, radi dejstvovanja protiv ciljeva na zemlji. Tako se engleski general F.C. Fuller nakon prvog svjetskog rata zalagao za razvijanje bespilotnih letjelica kojima bi se upravljalo iz velike daljine i koje bi poput "vazdušnih torpeda" razarale ciljeve na zemlji. Ove njegove vizije su danas doživjele žalosno oživotvorenje kroz nastanak prvo, njemačkih projektila VI i V2, te u relativno novije vrijeme krstarećih raketa, "pametnih" bombi i sličnih projektila, od kojih, nažalost, u praksi često masovno strada i nedužno civilno stanovništvo³³³.

Kod krivičnog djela terorizma moguć je pokušaj. Pokušaj ovog krivičnog djela postoji onda kada je preduzeta ili započeta neka od radnji izvršenja sa navedenom namjerom, ali nije došlo do nastupanja posljedice. Međutim, kod pitanja mogućnosti postojanja svršenog pokušaja treba imati u vidu da dovršavanje radnje izvršenja krivičnog djela terorizma, po pravilu, dovodi i do posljedice, što, ipak, kao bitni element krivičnog djela treba utvrditi u svakom konkretnom slučaju.

Za osnovni oblik krivičnog djela terorizma propisana je kazna zatvora od pet do petnaest godina.

Evidentno je i da je jedan od ozbiljnijih problema u praćenju, istraživanju, prevenciji i suzbijanju terorizma, to što se u kriminološkoj, kriminalističkoj i bezbjednosnoj teoriji i praksi terorizam nerijetko tretira kao oblik organizovanog kriminala. Ovaj pristup je pogrešan i može da ima negativne implikacije po bezbjednost građana i države, jer je prvi tip zločina ideološkog (političkog), a drugi lukrativnog (imovinskog i neideološkog) karaktera³³⁴.

U suprotstavljanju terorizmu se, s jedne strane, moraju dobro poznavati osnovni faktori koji dovode do nastanka terorizma, a, s druge strane, neophodno je odabrati najadekvatniji mehanizam njegovog suzbijanja. Braneći građane i sebe, država mora biti energična, ali i veoma pažljiva, da ne bi izazvala i kontra efekte. Države su sklone da, opravdano gnjevne, zbog gubitaka života nevinih ljudi, beskrupuloznosti i drskosti terorista, upotrijebe "prekomjernu" silu, ali baš to predstavlja snažan generator novih terorističkih napada, pa se tako brzo zatvara "krug". Teroristi tada od svojih "palih boraca" prave "ikone" i "heroje", regrutuju nove i još fanatičnije pripadnike i djeluju još surovije. Kada uz teroriste u akciji policijskih ili vojnih snaga, stradaju i nevini građani, to tek predstavlja pravi povod za teroriste, koji tada dobijaju priliku da dodatno raspiruju mržnju prema državi i onima koji državu brane. Zato borba protiv terorizma mora biti veoma energična, ali i izuzetno selektivna. I onda kada je država uspješna u eliminisanju terorista, ili raspolaže moćnim oružanim snagama, to može dovesti do sasvim novih i vrlo malignih formi terorizma, koje

---

³³³ M. Škulić, navedeno djelo, str. 16-17.

³³⁴ S. Mijalković, Organizovani kriminal kao pretnja nacionalnoj bezbjednosti, Bezbednost, br. 1-2. Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije, Beograd, 2009, str. 119-132.

proizlaze iz "osjećaja frustriranosti" terorista, koji na drugi način ne mogu postići svoje ciljeve, a pri tom su izuzetno fanatizovani i spremni da postanu "mučenici". Tipičan primjer su bombaši samoubice. Taj oblik terorizma je izuzetno težak za suzbijanje, a nastaje onda kada teroristi nemaju druge efikasnije načine da naškode pojedinim državama. Za teroriste je tipično da ih motiviše mržnja, koja se, kada je riječ o ideološkim organizacijama usmjerava ka "klasnom neprijatelju", dok se u pogledu šovinističko-separatističkih organizacija, mržnja fokusira na državu u odnosu na koju se teži "nacionalnom oslobođenju". Kako je ova mržnja u osnovi iracionalne prirode i zločini na njoj zasnovani imaju komponentu suprotnu "zdravom razumu" koja otežava potpuno suzbijanje terorizma, jer teroristi, ali i njihovi budući "regruti", rezonuju "crno-bijelo" i po sistemu "mi ili oni", što je prepreka mirnom rješenju konflikta³³⁵.

2) U stavu 2 predviđen je lakši oblik krivičnog djela terorizma, koje izvršava onaj ko prijeti izvršenjem krivičnog djela iz stava 1. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

3) U stavu 3 predviđen je teži oblik krivičnog djela terorizma, koji nastaje ako je pri izvršenju djela iz stava 1 nastupila smrt jednog ili više lica, ili su prouzrokovana velika razaranja. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora od najmanje deset godina.

4) U stavu 4 predviđen je najteži oblik krivičnog djela terorizma, koji nastaje ako je pri izvršenju djela iz stava 1 učinilac s umišljajem lišio života jedno ili više lica. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora od najmanje dvanaest godina, ili zatvor od trideset do četrdeset godina.

b) Krivično djelo javnog podsticanja na izvršenje terorističkih djela iz člana 391a KZ izvršava onaj ko javno iznosi ili pronosi ideje kojima se neposredno ili posredno podstiče na vršenje krivičnog djela terorizma iz člana 391 KZ. Za ovo krivično djelo predviđena je kazna zatvora od jedne do deset godina.

c) Krivično djelo vrbovanja i obučavanja za vršenje terorističkih djela iz člana 391b KZ ima dva oblika. Prvi oblik djela izvršava onaj ko u namjeri izvršenja krivičnog djela terorizma iz člana 391 KZ, vrbuje drugo lice da izvrši ili učestvuje u izvršenju tog djela ili da se pridruži terorističkom udruženju radi učestvovanja u izvršenju tog krivičnog djela. Drugi oblik djela izvršava onaj ko u namjeri izvršenja krivičnog djela terorizma iz člana 391 KZ, daje uputstva o izradi i korišćenju eksplozivnih naprava, vatrenog ili drugog oružja, ili štetnih ili opasnih materija ili obučava drugog za izvršenje ili učestvovanje u izvršenju tog krivičnog djela. Za oba oblika ovog krivičnog djela propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina.

d) Krivično djelo upotrebe smrtonosne naprave iz člana 391v KZ, pored osnovnog, ima i dva teža oblika. Osnovni oblik djela izvršava onaj ko u namjeri da drugog liši života, nanese tešku tjelesnu povredu ili uništi ili znatno oštetiti državni ili javni objekat, sistem javnog saobraćaja ili drugi objekat koji ima veći značaj za bezbjednost ili snabdijevanje građana, ili za privredu ili za

---

³³⁵ M. Škulić, navedeno djelo, str. 23.

funkcionisanje javnih službi napravi, prenese, drži, da drugom, postavi ili aktivira smrtonosnu napravu (eksploziv, hemijska sredstva, biološka sredstva ili otrove ili radioaktivna sredstva) na javnom mjestu, ili u objektu ili pored tog objekta. Za osnovni oblik djela predviđena je kazna zatvora od jedne do osam godina.

Teži oblik djela iz stava 2 nastaje ako je prilikom izvršenja djela iz stava 1. učinilac s umišljajem nanio nekom licu tešku tjelesnu povredu, ili je uništio ili znatno oštetio javni objekat. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od pet do petnaest godina.

Najteži oblik djela iz stave 3 nastaje ako je pri izvršenju djela iz stava 1. učinilac s umišljajem lišio života jedno ili više lica. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od najmanje deset godina ili zatvor od trideset do četrdeset godina.

e) Krivično djelo uništenja i oštećenja nuklearnog objekta iz člana 391g KZ, pored osnovnog, ima i dva teža oblika. Osnovni oblik djela izvršava onaj ko u namjeri da drugog liši života, nanese tešku tjelesnu povredu, ugrozi životnu sredinu ili nanese znatnu imovinsku štetu, uništi ili ošteti nuklearni objekat na način kojim se oslobađa ili postoji mogućnost da se oslobodi radioaktivni materijal. Za osnovni oblik djela predviđena je kazna zatvora od dvije do deset godina.

Teži oblik djela iz stava 2 nastaje ako je prilikom izvršenja djela iz stava 1 učinilac s umišljajem nanio nekom licu tešku tjelesnu povredu ili je uništio ili znatno oštetio nuklearni objekat. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od pet do petnaest godina.

Najteži oblik djela iz stave 3 nastaje ako je pri izvršenju djela iz stava 1 učinilac s umišljajem lišio života jedno ili više lica. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od najmanje deset godina ili zatvor od trideset do četrdeset godina.

f) Krivično djelo ugrožavanja lica pod međunarodnom zaštitom propisano je u članu 392 KZ. Međunarodnopravni osnov za ovu inkriminaciju nalazi se u Konvenciji o sprečavanju i kažnjavanju krivičnih djela protiv lica pod međunarodnom zaštitom, uključujući i diplomatske agente, koju je Jugoslavija ratifikovala 1976. godine³³⁶. U članu 2 te konvencije određeni su akti nasilja prema licima pod međunarodnom zaštitom koje su države potpisnice u obavezi da predvide kao krivično djelo i propišu odgovarajuću kaznu. Lica pod međunarodnopravnom zaštitom su, prije svega, tzv. diplomatski agenti kojima se smatraju oni članovi diplomatske misije koji imaju diplomatsko svojstvo i koji čine diplomatsko osoblje, za razliku od pomoćnog osoblja. U diplomatske agente spadaju šef misije (ambasador, poslanik, otpravnik poslova), savjetnici, sekretari, atašei. Osim diplomatskih agenata, pod međunarodnopravnom zaštitom su i sljedeća lica: a) šef države, kao i svaki član kolektivnog tijela koje obavlja funkciju šefa države, predsjednik vlade i ministar inostranih poslova za vrijeme dok ova lica borave u stranoj državi, uključujući i članove njihovih porodica koji ih prate; b) bilo koji predstavnik ili funkcioner države ili bilo koji funkcioner ili drugi agent međuvladine međunarodne organizacije koji ima pravo, u skladu sa

---

³³⁶ „Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori“, broj 54/76.

međunarodnim pravom, na posebnu zaštitu od ma kakvog napada na ličnost, slobodu ili dostojanstvo članova njegove porodice koji čine njegovo domaćinstvo.

Ovo krivično djelo, pored osnovnog, ima dva teža i jedan lakši oblik. Osnovni oblik djela izvršava onaj ko prema licu pod međunarodnom zaštitom izvrši otmicu ili neko drugo nasilje, ili napadne na njegove službene prostorije, privatni stan ili prevozno sredstvo. Za osnovni oblik djela predviđena je kazna zatvora od jedne do deset godina.

Teži oblik djela iz stava 2 nastaje ako je usljed djela iz stava 1 nastupila smrt jednog ili više lica. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od najmanje pet godina.

Najteži oblik djela iz stave 3 nastaje ako je pri izvršenju djela iz stava 1 učinilac neko lice s umišljajem lišio života. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od najmanje deset godina ili zatvor od trideset do četrdeset godina.

U stavu 4 propisan je lakši oblik ovog krivičnog djela, koji izvršava onaj ko ugrozi sigurnost lica pod međunarodnom zaštitom, ozbiljnom prijetnjom da će napasti njega, njegove službene prostorije, privatni stan ili prevozno sredstvo. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

4. Za dovršeno djelo finansiranja terorizma dovoljno je da su sredstva makar i jednokratno data, odnosno prikupljena. Ukoliko bi sredstva bila upotrijebljena u tu svrhu, radilo bi se o pomaganju u krivičnim djelima terorizma. U slučaju da je učinilac jednog od navedenih djela terorizma (čl. 391. do 392.) prethodno obezbjeđivao ili prikupljao sredstva namijenjena za finansiranje djela koje je izvršio, sticaj je samo prividan (nekažnjivo prethodno krivično djelo).

Za postojanje krivičnog djela finansiranja terorizma dovoljno je i da je samo jedan dio sredstava koja se prikupljaju namijenjen za finansiranje krivičnih djela terorizma.

5. Izvršilac krivičnog djela finansiranja terorizma može biti svako lice. Za ovo djelo, nakon donošenja Zakona o odgovornosti pravnih lica za krivična djela 2008. godine³³⁷, mogu odgovarati i biti kažnjena i pravna lica. Djelo se može izvršiti samo sa umišljajem. Umišljaj učinioca mora da obuhvati svijest o namijeni sredstava, tj. da se radi o sredstvima namijenjenim za finansiranje krivičnih djela iz čl. 391 do 392 KZ.

6. U stavu 2 člana 393 KZ propisano je i obavezno oduzimanje sredstava koja su data ili prikupljena za finansiranje terorističkih krivičnih djela.

7. U periodu 2010-2011. godina u Srbiji nije bilo osuđenih lica za krivično djelo finansiranja terorizma. Međutim, sprega organizovanog kriminala, terorizma i politike posjeduje kapacitete kojima može da ugrožava nacionalnu bezbjednost Republike Srbije, pa i bezbjednost čitavog regiona. Problem je tim veći što je riječ o tzv. postkonfliktnoj regiji u kojoj je stvoreno više država koje još uvijek „izgrađuju demokratiju“ i koje nemaju sve neophodne institucionalne kapacitete za

³³⁷ „Službeni glasnik RS“, broj 97/08.

samostalno uspješno suprotstavljanje organizovanom kriminalu i terorizmu. Ovi nedostaci se trenutno premošćuju oslanjanjem Republike Srbije na pomoć međunarodne zajednice i pojedinih država. Međutim, pristupanje postojećim oblicima međunarodnih integracija zahtijeva samostalnost i efikasnost u kontroli izazova, rizika i prijetnji bezbjednosti, što podrazumijeva i jačanje bezbjednosnih, pravosudnih i kriminalističko-policijskih institucionalnih kapaciteta, standarda i procedura³³⁸.

1.3. Otkrivanje krivičnih djela pranja novca i finansiranja terorizma

Efikasnim sistemom suprotstavljanja pranju novca i finansiranja terorizma u globalnim okvirima, slabe se kapaciteti terorističkih organizacija da uopšte dosegnu stepen koji im omogućava realizaciju terorističkih akcija. Ove pojave, pored ostalih negativnih efekata, limitirajuće djeluju na slobodan protok ljudi i kapitala, što se negativno odražava i na funkcionisanje finansijskih tržišta. Zato je neophodno preduzimanje osmišljenih preventivnih i represivnih mjera u cilju njihovog suzbijanja, jer će se stvaranjem uslova za unapređenje tih mjera u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma, obezbijediti povoljnije uslove za slobodan protok ljudi i kapitala. Te mjere će doprinijeti smanjenju nivoa pranja novca, što će doprinijeti lakšem upravljanju finansijskim tržištima.

1. Da bi se ostvarili bolji rezultati na polju sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, od velike je važnosti stalno usavršavanje i specijalizacija kadrova, kao i tehnička i tehnološka opremljenost, što svakako utiče na kvalitet same analitike i prepoznavanje potencijalnih rizika. Na taj način se obezbjeđuje raspolaganje kvalitetnim i tačnim informacijama o sumnjivim transakcijama, a to je jedan od preduslova da se uspostavi čitav sistem koji efikasno djeluje na sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma.

Banke i druge finansijske institucije su najvažniji izvor informacija o pranju novca. Prikupljanje i koordinisana razmjena ovih informacija između nadležnih državnih organa se pokazuje kao ključni element u efikasnoj borbi protiv ovog oblika kriminaliteta. Sve češće i nebankarske institucije preduzimaju ozbiljnije mjere za sprečavanje pranja novca, pa se propisuju određeni indikatori sumnjivih transakcija, kako za mjenjačnice, tako i za osiguravajuća društva, brokere, lica koja pružaju računovodstvene usluge i slično³³⁹.

2. Pranje novca kao proces ima svoje tzv. slabe tačke, odnosno faze u kojima ga je lakše otkriti. To su:

- a) ulazak gotovine u finansijski sistem (ujedno za perače novca najranjiviji za otkrivanje, budući da podrazumijeva velike svote gotovine koje je izuzetno teško zakonito položiti na bankarski račun);
- b) prebacivanje u finansijski sistem i iz njega (većina država propisala je obavezno obavještanje organa vlasti sumnjivih transakcija, što predstavlja moćno oružje u borbi protiv pranja novca);

³³⁸ S. Mijalković i M. Bajagić, navedeno djelo, str. 13.

³⁰² <http://apml.gov.rs/>

c) prekogranično kretanje gotovine (perač novca izlaže se riziku da bude otkriven prilikom policijske i carinske kontrole na prelazu državne granice)³⁴⁰.

3. Prema procjenama Uprave za sprečavanje pranja novca³⁴¹, mjenjački poslovi su veoma zanimljivi kada je riječ o mogućnostima da se nezakonito stečen novac prikaže kao zakonit, ali ovde treba imati na umu da se mjenjački poslovi koriste samo za raslojavanje prljavog novca, gdje se obavlja niz transakcija u cilju da se prikrije njegovo nezakonito porijeklo. Mogućnosti za zloupotrebu mjenjačkih poslova su naročito povećane prilikom obavljanja sljedećih transakcija:

- konverzija velikih količina novca koje potiču iz nedozvoljenih aktivnosti sa namjerom da se izbjegne bankarski sektor gdje su strože identifikacije klijenta;
- konverzija koju ne prate odgovarajući papiri – potvrde o zamjeni novca;
- konverzija kroz više manjih gotovinskih transakcija sa svrhom da se izbjegne prijavljivanje Upravi za sprečavanje pranja novca;
- obavljanja više transakcija u veoma kratkom vremenskom periodu iako je poznato da je to tehnički neizvodljivo;
- konverzija sredstava iz strane valute u domaću valutu i kupovina ponovo strane valute, ali druge, pri čemu se pravi negativna kursna razlika, što je za „perače“ podnošljiv i isplativ trošak, i
- konverzija novca visoke apoenke vrijednosti – na primjer, apoeni od 500 evra.

Uprava dalje daje procjenu da će se trend pranja novca koji potiče od organizovanog kriminala, preko mjenjačnica nastaviti i dalje. U kom obimu će se odraziti na kretanje kurseva i tražnju najpopularnijih valuta u Srbiji (EUR, USD, CHF) zavisiće od monetarne politike Narodne banke Srbije, ali i svjetske ekonomske krize koja utiče na ekonomsku i finansijsku situaciju u zemlji.

Prema navodima Uprave, u budućnosti se može očekivati da pojedini vlasnici mjenjačnica, koje služe za konverziju „prljavog“ novca, otvaraju više mjenjačkih mjesta, u cilju što većeg raslojavanja transakcija koje se obavljaju „prljavim“ novcem. Očekuje se da će se „perači“ novca sve više udaljavati od banaka, koje su postale najorganizovaniji sektor kada je u pitanju sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma, ka sektoru nebankarskih finansijskih institucija, kao što su mjenjačnice i kompanije za elektronski transfer novca. S obzirom da se ovaj sektor finansijskog tržišta sve više zakonski reguliše i da mu se posvećuje sve više pažnje, kako kroz rigoroznije kontrole mjenjačkih mjesta tako i kroz edukaciju zaposlenih u njima, treba očekivati da se sumnjive transakcije koje se tiču pranja novca i finansiranja terorizma prepoznaju u što većem broju.

---

³⁴⁰ S. Katušić-Jergović, navedeno djelo, 625.

³⁴¹ Procjene su date u Izvještaju o radu Uprave za sprečavanje pranja novca za 2011. godinu, koji je dostupan na: <http://www.apml.gov.rs/>

Uprava dalje ističe da od 2007. godine, kada je pokazalo nagli rast prometa, tržište kapitala stagnira. Razlog za to svakako leži u nepovoljnom uticaju svjetske ekonomske krize na ovaj dio tržišta u Srbiji. Ipak, sa aspekta mogućnosti zloupotrebe usluga i proizvoda sa tržišta kapitala treba naročitu pažnju obratiti na sljedeće pojavne oblike:

- nepoznato porijeklo novca na namjenskim računima za trgovanje sa hartijama od vrijednosti;
- preknjižavanje hartija od vrijednosti u korist rukovodilaca kojima radnici matičnih preduzeća (AD) poklanjaju svoje akcije;
- preknjižavanje hartija od vrijednosti u korist nesrodnih lica, pogotovo ako se radi o poklonu;
- kastodi računi kod kojih je teško identifikovati stvarne vlasnike hartija od vrijednosti;
- podizanje indikativne cijene akcija sa ciljem da se nerealno uveća cijena i na lakši način ubaci kapital sumnjivog porijekla;
- preuzimanje preduzeća;
- unos akcija kao osnivački ulog sa ciljem da se kasnije trguje udjelima od strane sumnjivih investitora, i
- korišćenje akcija kao predmet zaloge po osnovu fiktivnih ugovora o zajmu koje se kasnije prenose na zajmodavaoce bez transparentnosti tržišta.

4. Samoubilački napad terorista na zgrade Svjetskog trgovinskog centra u Njujorku i zdanje Pentagona 11. septembra 2001. godine, je zahvaljujući težini nastalih posljedica, te svom izvjesnom i veoma naglašenom simboličkom značenju, kao i usljed reakcije SAD koja je potom uslijedila, označio svojevrsnu prekretnicu, kako u odnosu na metode terorističkog djelovanja, tako u pogledu načina suprotstavljanja terorizmu. Taj tragičan događaj, kao i događaji koji su potom uslijedili kao vid reakcije na terorističke akte, su jasno ukazali da se ta vrsta terorizma ne može dovoljno efikasno suzbijati klasičnim sredstvima, ali da su istovremeno i veoma male šanse za postizanjem uspjeha masovnim korišćenjem klasične vojne sile, jer svaki vojni poraz od daleko jačeg protivnika, a naročito nove civilne žrtve, samo jačaju želju za osvetom, uz neminovno multipliciranje osjećaja gnjeva i frustriranosti, čime se maligno stvara svojevrsan začarani krug teškog nasilja³⁴².

5. Nema pouzdanih podataka iz kojih se može vidjeti koliki je obim pranja novca u Republici Srbiji ili koliko „prljavog“ novca nastane u Srbiji, a koji se „pere“ u drugim zemljama. S obzirom na prisustvo raznih negativnih uticaja u Srbiji, kao i u drugim zemljama u tranziciji, koji su uslovlili dezorganizaciju i poremećaje u funkcionisanju njihovih institucija, što je stvorilo povoljnu atmosferu za nastanak raznih nezakonitih aktivnosti, izvjesno je da se tim aktivnostima ostvaruje visoka protivpravna imovinska korist. Velika finansijska sredstva nastaju i kroz razne oblike sive

---

³⁴² M. Škulić, navedeno djelo, str. 16.

ekonomije, koja je u znatoj mjeri prisutna. Iz ovoga bi se moglo zaključiti da se u tim zemljama visoki iznosi novca nalaze van legalnih finansijskih tokova. Međutim, zbog izgubljenog povjerenja u bankarske sisteme tih zemalja, znatan dio „prljavog“ novca koji je nastao nezakonitim aktivnostima u tim zemljama „pere“ se u finansijskim institucijama u drugim zemljama.

GLAVA 2: ODGOVORNOST ZA PRIVREDNE PRESTUPE I PREKRŠAJE U VEZI S PRANJEM NOVCA I FINANSIRANJEM TERORIZMA

U Zakonu o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma inkriminirani su privredni prestupi i prekršaji u vezi s pranjem novca i finansiranjem terorizma.

1. Privredni prestupi uređeni su odredbama čl. 88-89 Zakona. U članu 88 predviđena je novčana kazna u iznosu od 500.000 do 3.000.000 dinara za pravno lice ako izvrši određenu radnju koja je inkriminirana kao privredni prestup. Tako, na primjer, pravno lice vrši privredni prestup ako: 1) ne izradi analizu rizika od pranja novca i finansiranja terorizma; 2) ne izvrši radnje i mjere poznavanja i praćenja stranke; 3) uspostavi poslovni odnos sa strankom, a da prethodno nije izvršilo propisane radnje i mjere, odnosno ako je poslovni odnos uspostavljen, ne raskine ga; 4) izvrši transakciju, a da prethodno nije izvršilo propisane mjere; 5) ne utvrdi i provjeri identitet stranke koja je pravno lice, ne pribavi sve propisane podatke ili ih ne pribavi na propisani način; 6) ne utvrdi i provjeri identitet ogranka pravnog lica preko koga strano pravno lice posluje; 7) ne utvrdi i provjeri identitet zastupnika stranke koja je pravno lice, ne pribavi sve propisane podatke ili ih ne pribavi na propisani način; 8) primi gotov novac za plaćanje robe ili usluga u iznosu od 15.000 evra ili više u dinarskoj protuvrijednosti, bez obzira da li se plaćanje vrši jednokratno ili u više međusobno povezanih gotovinskih transakcija; 9) ne obavijesti Upravu o svakoj gotovinskoj transakciji u iznosu od 15.000 evra ili više u dinarskoj protuvrijednosti; 10) ne imenuje ovlašteno lice i njegovog zamjenika za vršenje poslova u skladu sa zakonom, i sl. Za istu radnju predviđena je novčana kazna u iznosu od 20.000 do 200.000 dinara za odgovorno lice u pravnom licu.

U članu 89. Zakona predviđena je novčana kazna u iznosu od 50.000 do 1.500.000 dinara za pravno lice, ako izvrši određenu radnju koja je inkriminirana kao privredni prestup. Tako, na primjer, pravno lice vrši privredni prestup ako: 1) ne sačini službenu bilješku ili je ne čuva u skladu sa zakonom kada razmotri da li nedostatak tačnih i potpunih podataka o nalogodavcu elektronskog transfera predstavlja osnov sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma; 2) ne pribavi sve propisane podatke; 3) provjeri vršenje mjera poznavanja i praćenja stranke trećem licu bez prethodne provjere da li to treće lice ispunjava uslove propisane zakonom ili ako je to treće lice utvrdilo i provjerilo identitet stranke bez njenog prisustva ili je stranka of-šor pravno lice ili anonimno društvo; 4) ne obezbijedi da se mjere za sprečavanje i otkrivanje pranja novca i finansiranja terorizma propisane zakonom, u istom obimu sprovode i u njenim poslovnim jedinicama i društvima kćerkama u njegovom većinskom vlasništvu, koja imaju sjedište u stranoj državi; 5) ne obavijesti Upravu o ličnom imenu i nazivu radnog mjesta ovlaštenog lica i njegovog zamjenika, kao i svaku promjenu tih podataka u propisanim rokovima; 6) ne obezbijedi redovno stručno obrazovanje, osposobljavanje i usavršavanje zaposlenih koji obavljaju poslove sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma; 7) ne izradi program godišnjeg stručnog obrazovanja, osposobljavanja i usavršavanja zaposlenih, odnosno ne izradi ga u propisanim rokovima; 8) u listu indikatora ne unese indikatore čije je unošenje obavezno u skladu sa zakonom i podzakonskim aktima; 9) ne primjenjuje listu indikatora za prepoznavanje lica i transakcija za

koje postoje osnovi sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma; 10) evidencije koje vodi u skladu sa zakonom ne sadrže sve propisane podatke, i sl. Za istu radnju predviđena je novčana kazna u iznosu od 10.000 do 100.000 dinara za odgovorno lice u pravnom licu.

2. Prekršaji su uređeni odredbama čl. 90-91. Zakona. U članu 90. stav 1 propisano je da će se novčanom kaznom u iznosu od 5.000 do 500.000 dinara kazniti za prekršaj preduzetnik ako izvrši određenu radnju koja je inkriminisana kao prekršaj. Radnje ovih prekršaja su istovjetne s radnjama privrednih prestupa iz čl. 88. i 89. Zakona. Za iste te radnje, u stavu 2 predviđena je novčana kazna u iznosu od 500 do 50.000 dinara za prekršaj fizičkih lica. U stavu 3 propisana je novčana kazna u iznosu od 5.000 do 50.000 dinara za prekršaj fizičkog lica ako nadležnom carinskom organu ne prijavi fizički prenosiva sredstva plaćanja u iznosu od 10.000 evra ili više u dinarima ili stranoj valuti koje prenosi preko državne granice. U stavu 4 propisana je novčana kazna u iznosu od 500 do 50.000 dinara za prekršaj fizičkog lica ako prijava koju podnosi carinskom organu, da prenosi fizički prenosiva sredstva plaćanja u iznosu od 10.000 evra ili više u dinarima ili stranoj valuti, ne sadrži sve propisane podatke.

U članu 91. Zakona, propisano je da će se novčanom kaznom u iznosu od 5.000 do 500.000 dinara kazniti za prekršaj advokat, ako ne postupi u skladu sa Zakonom.

DIO PETI: UPOREDNO-PRAVNI PRIKAZ SISTEMA SPREČAVANJA PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORIZMA

GLAVA 1: BOSNA I HERCEGOVINA

1.1. Opšti osvrt

1. U zakonodavstvima Bosne i Hercegovine sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma pridaje se odgovarajući značaj. Ova materija uređena je propisima Bosne i Hercegovine, Republike Srpske, Federacije Bosne i Hercegovine i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine.

Bosna i Hercegovina ovu materiju uredila je Zakonom o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti³⁴³. Zakonom su utvrđene mjere i odgovornosti Finansijsko-obavještajnog odjeljenja Državne agencije za istrage i zaštitu (FOO), obveznika, drugih državnih organa i pravnih lica s javnim ovlaštenjima za otkrivanje, sprečavanje i istraživanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti. Zakonom su propisane i mjere i odgovornosti FOO-a u međunarodnoj saradnji u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti.

Pod pranjem novca zakonodavac podrazumijeva: 1) zamjenu ili prenos imovine, ako je ta imovina stečena kriminalnim radnjama, a s ciljem prikrivanja ili zataškavanja nezakonitog porijekla imovine ili pružanja pomoći nekom licu koje je umiješano u takve aktivnosti radi izbjegavanja zakonskih posljedica počinjenih radnji; 2) prikrivanje ili zataškavanje prave prirode, mjesta porijekla, raspolaganja, kretanja, prava na ili vlasništva nad imovinom ako je ta imovina stečena kriminalnim radnjama ili činom učešća u takvim radnjama; 3) sticanje, posjedovanje ili korišćenje imovine stečene kriminalnim radnjama ili činom učešća u takvim radnjama, i 4) učešće ili udruživanje radi izvršenja, pokušaja izvršenja, odnosno pomaganja, podsticanja, olakšavanja ili davanja savjeta pri izvršenju bilo koje od navedenih radnji³⁴⁴. Pranjem novca smatra se i to kada su radnje, kojima je stečena imovina koja se pere, izvršene na teritoriji druge države.

2. Finansiranje terorističkih aktivnosti obuhvata: 1) osiguravanje ili prikupljanje sredstava, na bilo koji način, direktno ili indirektno, s namjerom da budu upotrijebljena ili sa znanjem da će biti upotrijebljena, u potpunosti ili djelimično, za izvođenje terorističkih akata od strane terorista pojedinaca i/ili od strane terorističkih organizacija, i 2) podstrekavanje i pomaganje u osiguravanju i prikupljanju imovine, bez obzira da li je teroristički akt izvršen i da li je imovina korišćena za izvršavanje terorističkog akta. Teroristički akt predstavlja neku od sljedećih namjernih radnji, koja s obzirom na svoju prirodu ili kontekst može ozbiljno oštetiti državu ili međunarodnu organizaciju, s ciljem ozbiljnog zastrašivanja stanovništva ili prisiljavanja organa vlasti Bosne i Hercegovine, vlade druge zemlje ili međunarodne organizacije, da nešto izvrši ili ne izvrši, ili s ciljem ozbiljne destabilizacije ili uništavanja osnovnih političkih, ustavnih, privrednih ili društvenih struktura

³⁴³ „Službeni glasnik BiH“, broj 53/09.

³⁴⁴ Član 2. Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti BiH.

Bosne i Hercegovine, druge zemlje ili međunarodne organizacije: 1) napad na život lica koji može uzrokovati njegovu smrt; 2) napad na fizički integritet lica; 3) protivpravno zatvaranje, držanje zatvorenim ili na drugi način oduzimanje ili ograničavanje slobode kretanja drugog lica, s ciljem da njega ili nekog drugog prisili da nešto izvrši, ne izvrši ili trpi (otmica) ili uzimanje talaca; 4) nanošenje velike štete objektima Bosne i Hercegovine, vlade druge države ili javnim objektima, transportnom sistemu, infrastrukturnim objektima, uključujući informacijski sistem, fiksnoj platformi koja se nalazi u kontinentalnom pojasu, javnom mjestu ili privatnoj imovini, za koju je vjerovatno da će ugroziti ljudski život ili dovesti do značajne privredne štete; 5) otmica aviona, broda ili drugog sredstva javnog saobraćaja ili za prevoz roba; 6) proizvodnja, posjedovanje, sticanje, prevoz, snabdijevanje, korišćenje ili osposobljavanje za korišćenje oružja, eksploziva, nuklearnog, biološkog ili hemijskog oružja ili radioaktivnog materijala, kao i istraživanje i razvoj biološkog i hemijskog oružja ili radioaktivnog materijala; 7) ispuštanje opasnih materija ili izazivanje požara, eksplozija ili poplava s posljedicom ugrožavanja ljudskih života; 8) ometanje ili zaustavljanje snabdijevanja vodom, električnom energijom ili drugim osnovnim prirodnim resursima s posljedicom ugrožavanja ljudskih života, i 9) prijetnja činjenjem nekog terorističkog akta³⁴⁵.

Terorista je lice koje samo ili s drugim licima: 1) s namjerom, neposredno ili posredno, izvrši ili pokuša da izvrši teroristički akt; 2) podstrekava ili pomaže u izvršenju terorističkog akta, ili 3) s namjerom ili sa saznanjem o namjeri grupe lica da izvrši teroristički akt, doprinese, odnosno doprinosi izvršavanju terorističkog akta. Teroristička organizacija je organizovana grupa lica koja: 1) s namjerom, neposredno ili posredno, izvrši ili pokuša da izvrši teroristički akt; 2) podstrekava ili pomaže u izvršenju terorističkog akta ili u pokušaju izvršenja terorističkog akta, ili 3) s namjerom ili sa saznanjem o namjeri grupe lica da izvrši teroristički akt, doprinese, odnosno doprinosi izvršavanju terorističkog akta ili pokušaju izvršenja terorističkog akta³⁴⁶.

1.2. Uloga obveznika u sprovođenju mjera za otkrivanje i sprečavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti

1. Zakonom o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti BiH propisane su mjere za otkrivanje i sprečavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti. Ove mjere su dužni da sprovode sljedeći subjekti (obveznici): 1) banke; 2) pošte; 3) investiciona i penzionarska društva i fondovi, nezavisno od pravne forme; 4) ovlašćeni posrednici koji trguju finansijskim instrumentima, devizama, razmjennom, kamatnim stopama, indeksnim instrumentima, prenosivim vrijednosnim papirima i robnim fjučersima; 5) društva za osiguranje, društva za posredovanje u osiguranju, društva za zastupanje u osiguranju i zastupnici u osiguranju, koji imaju dozvolu za obavljanje poslova životnog osiguranja; 6) kazina, kockarnice i drugi organizatori igara na sreću i posebnih lutrija, a naročito kladioničkih igara, igara na sreću na automatima i igara na sreću na internetu i drugim telekomunikacionim sredstvima; 7) mjenjačnice; 8) zalagaonice; 9) notari,

³⁴⁵ Član 2. Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti BiH.

³⁴⁶ Član 2. Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti BiH.

advokati, računovođe, revizori, kao i pravna i fizička lica koja obavljaju računovodstvene i usluge poreskog savjetovanja; 10) agencije za privatizaciju; 11) agencije za nekretnine, i 12) pravna i fizička lica koja se bave sljedećim poslovima: (1) prijemom i/ili raspodjelom novca ili imovine u humanitarne, dobrotvorne, vjerske, prosvjetne ili socijalne svrhe, (2) prenosom novca ili vrijednosti, (3) faktoringom, (4) forfeitingom, (5) čuvanjem, investiranjem, održavanjem, upravljanjem ili davanjem savjeta u vezi s upravljanjem imovinom trećih lica, (6) izdavanjem, upravljanjem i poslovanjem s platnim i kreditnim karticama i drugim sredstvima plaćanja, (7) finansijskim lizingom, (8) izdavanjem finansijskih garancija i drugih jamstava, i obaveza, (9) davanjem zajmova, kreditiranjem, nudanjem i posredovanjem u pregovorima o zajmovima, (10) osiguravanjem, plasmanom i posredovanjem u osiguranju, (11) organizovanjem i vođenjem licitacija, (12) prometom plemenitih metala i dragog kamenja i njihovih proizvoda, (13) trgovinom s umjetničkim predmetima, plovilima, vozilima i letjelicama, i (14) pružanjem preduzetničkih usluga³⁴⁷.

Obveznik je dužan da izradi procjenu rizika kojom utvrđuje stepen rizičnosti grupa klijenata ili pojedinog klijenta, poslovnog odnosa, transakcije ili proizvoda u vezi s mogućnošću zloupotrebe u svrhe pranja novca ili finansiranja terorističkih aktivnosti. Transakcija predstavlja bilo kakvo primanje, čuvanje, razmjenu, prenos, raspolaganje ili drugo rukovanje novcem ili imovinom od strane obveznika. Transakcija predstavlja bilo kakvo primanje, čuvanje, razmjenu, prenos, raspolaganje ili drugo rukovanje novcem ili imovinom od strane obveznika³⁴⁸. Ova procjena priprema se u skladu sa smjernicama o procjeni rizika koje utvrđuju FOO i nadležni nadzorni organi, u skladu s donesenim podzakonskim aktima kojima se utvrđuju bliži kriterijumi za izradu smjernica (tip obveznika, obim i vrsta poslova, vrsta klijenata, odnosno proizvoda i slično), kao i vrsta transakcija za koje je, zbog nepostojanja rizika od pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti, potrebno izvršiti pojednostavljenu identifikaciju klijenta.

2. Obveznik je dužan da preduzme mjere identifikacije i praćenja klijenta prilikom: 1) uspostavljanja poslovnog odnosa s klijentom; 2) obavljanja transakcije u iznosu 30.000 KM ili više bez obzira da li je transakcija obavljena u jednoj operaciji ili u nekoliko evidentno povezanih transakcija; 3) postojanja sumnje u vjerodostojnost i adekvatnost prethodno dobijenih informacija o klijentu ili stvarnom vlasniku, i 4) postojanja sumnje na pranje novca ili finansiranje terorističkih aktivnosti u pogledu transakcije ili klijenta bez obzira na iznos transakcije.

Mjere identifikacije i praćenja obuhvataju: 1) utvrđivanje identiteta klijenta i provjeru njegovog identiteta na osnovu dokumenata, podataka ili informacija dobijenih od autentičnih i objektivnih izvora; 2) utvrđivanje stvarnog vlasnika; 3) dobijanje podataka o svrsi i namjeni prirode poslovnog odnosa ili transakcije, kao i drugih podataka propisanih zakonom, i 4) redovno praćenje preduzetih poslovnih aktivnosti klijenta preko obveznika. Ako nije u mogućnosti da sprovede ove mjere, obveznik neće uspostavljati poslovni odnos ni obaviti transakciju.

---

³⁴⁷ Član 4. Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti BiH.

³⁴⁸ Član 3. Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti BiH.

Evidencija o izvršenoj proceduri identifikacije i praćenja klijenata i transakcijama sadrži minimalno sljedeće informacije: 1) naziv, sjedište i matični broj pravnog lica koje ima poslovni odnos ili obavlja transakciju, odnosno pravnog lica u čije ime se uspostavlja stalni poslovni odnos ili obavlja transakcija; 2) ime, prezime, adresu prebivališta, datum i mjesto rođenja, jedinstveni matični broj zaposlenog ili ovlašćenog lica, koje za pravno lice uspostavlja poslovni odnos ili obavlja transakciju, kao i naziv organa koji je izdao važeći identifikacioni dokument; 3) ime, prezime, adresu prebivališta, datum i mjesto rođenja, jedinstveni matični broj fizičkog lica koje uspostavlja poslovni odnos, ulazi u prostorije kazina, kockarnice ili organizatora igara na sreću, ili koje obavi transakciju, odnosno fizičkog lica za koje se uspostavlja poslovni odnos ili obavlja transakcija, kao i broj i naziv organa koji je izdao važeći identifikacioni dokument; 4) razloge za uspostavljanje poslovnog odnosa ili obavljanje transakcije, kao i informacije o djelatnosti klijenta; 5) datum uspostavljanja poslovnog odnosa ili obavljanja transakcije; 6) vrijeme obavljanja transakcije; 7) iznos transakcije i valuta u kojoj se ona obavlja; 8) svrhu transakcije, kao i ime, prezime i stalno prebivalište, odnosno naziv i sjedište pravnog lica kojem je transakcija namijenjena; 9) način obavljanja transakcije; 10) ime i prezime, odnosno naziv i sjedište nalogodavca kod doznaka iz inostranstva; 11) podatke o porijeklu novca ili imovine koja je predmet transakcije; 12) razloge zbog kojih je sumnjiva neka transakcija, klijent ili lice; 13) ime, prezime, adresu prebivališta, kao i datum i mjesto rođenja svakog fizičkog lica koje direktno ili indirektno posjeduje najmanje 20 odsto poslovnog udjela, akcija, odnosno drugih prava na osnovu kojih ima učešće u upravljanju pravnim licem, odnosno njegovim sredstvima.

Obveznici za svoje potrebe ostavljaju kopije dokumenata na osnovu kojih je izvršena identifikacija klijenata, na kojima će konstatovati da je izvršen uvid u originalni dokument. Ministar bezbjednosti BiH daje smjernice o tome koje će informacije biti uključene u evidenciju o provedenoj identifikaciji klijenata i transakcija.

Obveznici su dužni da u potpunosti sprovode sve propisane mjere, kako u svom sjedištu, tako i u svim filijalama i drugim organizacionim i djelovima u zemlji, i u svim filijalama ili drugim organizacionim dijelovima u inostranstvu. U granicama koje dozvoljavaju propisi stranih zemalja, pojačane mjere identifikacije i praćenja obveznici su dužni da sprovode nad aktivnostima filijala i drugih organizacionih dijelova u inostranstvu, a posebno u državama koje ne primjenjuju međunarodno prihvaćene standarde u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti, ili to čine u nedovoljnoj mjeri.

Obveznik može, pod uslovima određenim propisima, pri uspostavljanju poslovnog odnosa s klijentom povjeriti trećem licu utvrđivanje i provjeru identiteta klijenta, utvrđivanje identiteta stvarnog vlasnika klijenta i prikupljanje podataka o namjeni i predviđenoj prirodi poslovnog odnosa ili transakcije.

Obveznik prati poslovne aktivnosti koje preduzima klijent provodeći mjere identifikacije i praćenja, uključujući i porijeklo sredstava koja se koriste u poslovnim operacijama. Prilikom praćenja poslovnih aktivnosti koje preduzima klijent, obveznik treba da preduzima mjere koje

odgovaraju riziku pranja novca ili finansiranja terorističkih aktivnosti.

3. Prilikom identifikacije i praćenja aktivnosti klijenata, obveznik može, u zavisnosti od rizičnosti svakog pojedinog klijenta, primijeniti: 1) pojačanu identifikaciju i praćenje, i 2) pojednostavljenu identifikaciju i praćenje.

a) Pojačane mjere identifikacije i praćenja obveznik primijenjuje u slučajevima kada zbog prirode poslovnog odnosa, oblika i načina obavljanja transakcije, poslovnog profila klijenta ili zbog drugih okolnosti povezanih s klijentom postoji, ili bi mogao postojati veliki rizik od pranja novca ili finansiranja terorističkih aktivnosti. Takve mjere se primijenjuju, na primjer, prilikom uspostavljanja korespondentnog poslovnog odnosa s bankom ili sličnom kreditnom institucijom sa sjedištem u inostranstvu. Korespondentni odnos je odnos između domaće kreditne institucije i strane kreditne, odnosno druge institucije koji nastaje otvaranjem računa strane institucije kod domaće kreditne institucije³⁴⁹.

Obveznici će uspostaviti odgovarajuću proceduru za određivanje da li je lice iz inostranstva politički eksponirano. Definišaće takve procedure kroz svoj interni akt istovremeno prateći smjernice organa nadležnih za nadzor. Stranim politički eksponiranim licem smatra se svako fizičko lice kojem je povjerena ili mu je bila povjerena istaknuta javna funkcija u prethodnoj godini, uključujući najbliže članove porodice i bliže saradnike. Fizičko lice koje ima ili je imalo povjerenu istaknutu javnu funkciju je: 1) šef države, premijer, ministri i njihovi zamjenici ili pomoćnici; 2) izabrani predstavnici u zakonodavne organe; 3) sudije vrhovnog i ustavnog suda i drugih visokih sudskih ustanova; 4) članovi revizije i odbora guvernera centralne banke; 5) ambasadori i visokopozicionirani oficiri oružanih snaga, i 6) članovi upravnih ili nadzornih odbora preduzeća u većinskom državnom vlasništvu. Najbliži članovi porodice su: supružnici, roditelji, braća i sestre, djeca i njihovi supružnici. Bliži saradnici su sva fizička lica koja učestvuju u dobiti od imovine ili u poslovnoj vezi, ili su na bilo koji način povezani s poslom. Kada je klijent koji ulazi u poslovni odnos ili obavlja transakciju ili ako je klijent u čije ime stupa u poslovni odnos ili obavlja transakciju strano politički eksponirano lice, obveznik će, pored navedenih mjera, u okviru procedure pojačane identifikacije i praćenja klijenta preduzeti i sljedeće mjere: (1) prikupiće podatke o izvoru sredstava i imovine koja jest ili će biti subjekat poslovnog odnosa ili transakcije iz dokumenata i ostale dokumentacije koju je priložio klijent; (2) zaposleni kod obveznika koji sprovodi proceduru za uspostavljanje poslovnog odnosa s klijentom koji je strano politički eksponirano lice, obezbijediće pisano odobrenje svog nadređenog ili odgovornog lica prije nego što uđe u takvu vrstu odnosa, i (3) nakon stupanja u poslovni odnos, obveznik će pratiti transakcije i ostale poslovne aktivnosti stranog politički eksponiranog lica koje se obavljaju preko obveznika putem procedure identifikacije i praćenja.

b) Procedura pojednostavljene identifikacije i praćenja klijenta moguća je ako je klijent: 1) organ

---

³⁴⁹ Član 3. Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti BiH.

Bosne i Hercegovine, Republike Srpske, Federacije Bosne i Hercegovine, ili Brčko istrikta Bosne i Hercegovine, ili institucija s javnim ovlaštenjima; b) banka, osiguravajuće društvo i drugo pravno i fizičko lice koje se bavi posredovanjem pri prodaji polisa osiguranja, kao i investiciona i penzionarna društva i fondovi, nezavisno od pravne forme, sa sedištem u Bosni i Hercegovini ili sjedištem ili centralom u zemljama članicama Evropske unije, ili u zemljama koje, prema informacijama dobijenim od FOO, međunarodnih organizacija i drugih nadležnih međunarodnih organa, ispunjavaju međunarodno prihvaćene standarde u oblasti sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti, koju je kao takvu zemlju odredio ministar bezbjednosti BiH, i 3) koga je obveznik svrstao u grupu klijenata s niskim nivoom rizika.

4. Kreditne i finansijske institucije, uključujući društva koja obavljaju određene usluge platnog prometa ili prenosa novca, dužne su da prikupe tačne i potpune podatke o uplatiocu i da ih uključe u obrazac ili poruku koja prati elektronski prenos novčanih sredstava, koja su poslata ili primljena u bilo kojoj valuti. Pri tome, ti podaci moraju pratiti prenos sve vrijeme tokom prolaska kroz lanac plaćanja.

Pružaoци usluga plaćanja, koji su posrednici ili primaoci novčanih sredstava, odbiće prenos novčanih sredstava koji ne sadrži potpune podatke o uplatiocu, ili će zatražiti da se u određenom roku dopune podaci o uplatiocu. Pružaoци usluga plaćanja mogu ograničiti ili prekinuti poslovni odnos s onim pružaoциma usluga plaćanja, koji učestalo ne ispunjavaju propisane uslove, s tim da ih pre preduzimanja navedenih mjera mogu na to upozoriti. O trajnijem ograničenju ili prekidu poslovnog odnosa pružalac usluga plaćanja, obavijestit će FOO.

Obveznik neće otvoriti, izdati ili posjedovati skrivene račune, štedne knjižice ili štedne knjižice na donosioce ili druge proizvode koji omogućavaju, direktno ili indirektno, skrivanje klijentovog identiteta.

Obveznik neće ulaziti ili nastavljati vezu korespondentnog bankarstva s korespondentnom bankom koja posluje ili može poslovati kao banka školjka, ili druga slična kreditna institucija poznata po dopuštanju korišćenja računa banaka školjki. Banka školjka je strana kreditna ili druga institucija koja se bavi istom djelatnošću, koja je registrovana u državi u kojoj ne obavlja svoju djelatnost i koja nije povezana s finansijskom grupom koja podliježe nadzoru radi otkrivanja i sprečavanja pranja novca ili finansiranja terorističkih aktivnosti³⁵⁰.

Lica koja nisu obveznici, a koja obavljaju djelatnosti prodaje dobara i usluga u Bosni i Hercegovini, neće prihvatiti plaćanje u gotovini od njihovih kupaca ili trećih lica kod prodaje pojedinačnih dobara i usluga, ako iznos prelazi 30.000 KM. Ovo ograničenje plaćanja gotovinom primjenjuje se i kada se plaćanje obavlja u nekoliko povezanih transakcija gotovinom i njena ukupna vijednost prelazi 30.000 KM. Povezane transakcije su dvije ili više transakcija koje potiču sa, ili su usmjerene na račun ili na pravno ili fizičko lice, a gdje je iznos pojedinačnih transakcija ispod iznosa potrebnog za vršenje identifikacije i izvještavanje, ali koje zajedno prekoračuju

---

³⁵⁰ Član 3. Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti BiH.

propisani iznos i mogu se smatrati međusobno povezanim zbog vremenskog perioda u kojem su izvršene, zbog primaoca ili nalogodavca transakcije, metoda vršenja transakcija, razloga zbog kojeg su transakcije izvršene, ili drugih faktora na osnovu kojih se transakcije mogu smatrati povezanim³⁵¹.

5. Obveznik je dužan da FOO-u dostavi podatke o: 1) svakom pokušaju i obavljenoj transakciji, klijentu ili licu ako postoji sumnja na pranje novca ili finansiranje terorističkih aktivnosti; 2) gotovinskoj transakciji čija vrijednost iznosi ili prelazi sumu od 30.000 KM, i 3) povezanim gotovinskim transakcijama čija ukupna vrijednost iznosi ili prelazi sumu od 30.000 KM.

Kada obveznik prijavljuje sumnjivu transakciju, FOO-u dostavlja i podatke: 1) da transakcija, po svojim karakteristikama povezanim sa statusom klijenta ili drugim karakteristikama klijenta ili sredstava ili drugim karakteristikama, očito odstupa od uobičajenih transakcija istog klijenta, kao i da odgovara potrebnom broju i vrsti pokazatelja koji upućuju na to da postoje razlozi za sumnju na pranje novca ili finansiranje terorističkih aktivnosti, i 2) da je transakcija usmjerena na izbjegavanje propisa kojima se regulišu mjere sprečavanja pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti. Sumnjiva transakcija je svaka transakcija za koju obveznik ili nadležni organ procijeni da u vezi s transakcijom ili licem koje obavlja transakciju postoje osnovi za sumnju na počinjenje krivičnog djela pranja novca, ili finansiranja terorističkih aktivnosti, odnosno da transakcija uključuje sredstva koja su proizašla iz nezakonitih aktivnosti. Sumnjive transakcije su i one koje odstupaju od normalnih modela aktivnosti klijenata, kao i svaka kompleksna i neuobičajeno velika transakcija koja nema očiglednu ekonomsku, poslovnu ili pravnu svrhu³⁵².

Obveznik je dužan da FOO-u dostavlja informacije, podatke i dokumentaciju odmah nakon pojavljivanja sumnje i prije izvršenja transakcije, navodeći period u kojem se očekuje obavljanje transakcije. Izuzetak od opšteg pravila dostavljanja obavještenja FOO-u o sumnjivim transakcijama prije njihovog izvršenja, jesu situacije kada obveznik zbog prirode transakcija ili drugih objektivnih razloga ili ako bi njihovo neizvršenje vjerovatno onemogućilo napore u otkrivanju razloga za sumnju u operacije pranja novca ili finansiranja terorističkih aktivnosti. Obveznik je dužan da dostavi obavještenje najkasnije sljedećeg radnog dana, uz obrazloženje razloga nemogućnosti dostavljanja obavještenja o sumnjivim transakcijama prije njihovog izvršenja.

U cilju dostavljanja informacija FOO-u, kao i za izvršenje ostalih propisanih dužnosti, obveznik imenuje ovlašćeno lice i jednog ili više zamjenika ovlašćenog lica. Poslovi ovlašćenog lica povjeravaju se licu koje ispunjava sljedeće uslove: 1) da ima poziciju u okviru sistematizacije radnih mjesta rangiranu dovoljno visoko da omogući brzo, kvalitetno i blagovremeno ispunjavanje propisanih zadataka; 2) da nije osuđivano pravosnažnom presudom, niti da se protiv njega vodi krivični postupak; 3) da ima odgovarajuće profesionalne kvalifikacije za zadatke sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti, kao i karakteristike i iskustvo neophodno za obavljanje funkcije ovlašćenog lica, i 4) da dobro poznaje prirodu poslovnih

---

³⁵¹ Član 3. Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti BiH.

³⁵² Član 3. Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti BiH.

aktivnosti obveznika na poljima izloženim riziku pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti.

Obveznik je dužan da osigura redovno stručno obrazovanje, osposobljavanje i usavršavanje zaposlenih koji obavljaju poslove na sprečavanju i otkrivanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti. Stručno obrazovanje, osposobljavanje i usavršavanje obuhvata upoznavanje s propisima i internim aktima, sa stručnom literaturom o sprečavanju i otkrivanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti, kao i s listom indikatora za prepoznavanje klijenata i transakcija za koje postoje osnovi sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorističkih aktivnosti.

Obveznik je dužan da osigura redovnu internu kontrolu i reviziju obavljanja poslova sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti. Oni izrađuju listu pokazatelja za identifikaciju klijenata i transakcija u vezi s kojima postoji osnov sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorističkih aktivnosti u saradnji sa FOO i drugim nadzornim tijelima.

1.3. Uloga drugih subjekata u sprovođenju mjera za otkrivanje i sprečavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti

Lica koja obavljaju profesionalne djelatnosti – advokat, advokatsko društvo, notar, revizorsko društvo, samostalni revizor, pravna i fizička lica koja obavljaju računovodstvene usluge i usluge poreskog savjetovanja, dužna su, prilikom obavljanja poslova iz svog djelokruga, da sprovedu mjere sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti.

Advokat, advokatsko društvo ili notar sprovedu navedene mjere samo u slučaju kada: 1) pomažu u planiranju ili sprovođenju transakcija za klijenta u vezi sa: (1) kupovinom ili prodajom nekretnina ili udjela, odnosno dionica privrednog društva, (2) upravljanjem novčanim sredstvima, finansijskim instrumentima ili drugom imovinom u vlasništvu klijenta, (3) otvaranjem ili upravljanjem bankovnim računima, štednim ulozima ili računima za poslovanje s finansijskim instrumentima, (4) prikupljanjem sredstava potrebnih za osnivanje, djelovanje ili upravljanje privrednim društvom, i (5) osnivanjem, djelovanjem ili upravljanjem ustanovom, fondom, privrednim društvom ili drugim sličnim pravno-organizacionim oblikom, i 2) obavljaju u ime i za račun klijenta finansijsku transakciju ili transakcije u vezi s nekretninama.

Kada advokat, advokatsko društvo, notar, revizorsko društvo, samostalni revizor, kao i pravna i fizička lica koja obavljaju računovodstvene usluge i usluge poreskog savjetovanja utvrde, da u vezi s transakcijom ili određenim licem postoje razlozi za sumnju na pranje novca ili finansiranje terorističkih aktivnosti, dužni su da bez odlaganja o tome obavijeste FOO.

Lica koja obavljaju profesionalne djelatnosti dužna su da kada klijent od njih zatraži savjet u vezi s pranjem novca ili finansiranjem terorističkih aktivnosti o tome obavijeste FOO, i to odmah, a najkasnije u roku od tri radna dana od dana kada je klijent od njih tražio takav savjet.

Lica koja obavljaju profesionalne djelatnosti nisu dužna da izvještavaju FOO u vezi s podacima

koje ona dobiju od klijenta ili prikupe o klijentu u toku utvrđivanja pravnog položaja klijenta ili prilikom zastupanja klijenta u vezi sa sudskim postupkom, što uključuje savjetovanja za predlaganje ili izbjegavanje sudskih postupaka, bez obzira na to da li su podaci dobijeni ili prikupljeni prije, u toku ili nakon završenih sudskih postupaka, osim ako u vezi s klijentom postoje razlozi za sumnju na pranje novca ili finansiranje terorističkih aktivnosti. U ovom slučaju, lica koja obavljaju profesionalne djelatnosti nisu dužna da dostavljaju podatke, informacije i dokumentaciju na zahtjev FOO-a. U tom slučaju oni su dužni FOO-u, bez odlaganja, a najkasnije u roku od 15 dana od prijema zahtjeva, da obrazlože u pisanom obliku razloge zbog kojih nisu postupali u skladu sa zahtevom FOO-a.

Izuzetno od propisnih obaveza, lica koja obavljaju profesionalne djelatnosti nisu dužna da: 1) FOO obavještavaju o gotovinskim transakcijama, osim ako u vezi s transakcijom ili klijentom postoje razlozi za sumnju na pranje novca ili finansiranje terorističkih aktivnosti; 2) imenuju ovlašteno lice i zamjenika ovlaštenog lica, i 3) da sprovode internu reviziju izvršavanja zadataka u sprječavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti.

Lica koja obavljaju profesionalne djelatnosti dužna su da izrade listu indikatora za prepoznavanje lica i transakcija za koje postoje osnovi sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorističkih aktivnosti u saradnji sa FOO-om i drugim nadzornim tijelima. Kod izrade ove liste lica koja obavljaju profesionalne djelatnosti uzimaju u obzir složenost i obim izvršenja transakcija, neuobičajeni način izvršenja, vrijednost ili povezanost transakcija koje nemaju ekonomski ili pravno osnovanu namjenu, odnosno nisu usaglašene ili su u nesrazmjeri s uobičajenim, odnosno očekivanim poslovanjem klijenta, kao i druge okolnosti koje su povezane sa statusom ili drugim karakteristikama klijenta. Lica koja obavljaju profesionalne djelatnosti dužna su, prilikom utvrđivanja osnova sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorističkih aktivnosti i drugih okolnosti u vezi s tim, da primjenjuju ovu listu indikatora.

1.4. Uloga Finansijsko-obavještajnog odjeljenja Državne agencije za istrage i zaštitu (FOO) u sprečavanju, istraživanju i otkrivanju operacija pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti

1. Poslove koji se odnose na sprečavanje, istraživanje i otkrivanje operacija pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti, na promovisanje saradnje između nadležnih organa Bosne i Hercegovine, RS-a, FBiH i Distrikta u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti, kao i na promovisanje saradnje i razmjene informacija s nadležnim organima drugih država i međunarodnih organizacija zaduženih za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti, obavlja Finansijsko-obavještajno odjeljenje Državne agencije za istrage i zaštitu (FOO) pod nadzorom direktora Državne agencije za istrage i zaštitu .

FOO prima, sakuplja, evidentira, istražuje i analizira kada je to propisano zakonom, dostavlja nadležnom tužilaštvu podatke, informacije i dokumentaciju koju dobije u skladu sa zakonom. Ako FOO na osnovu podataka, informacija i pribavljene dokumentacije ocjeni da postoje osnovi sumnje

da je u pitanju krivično djelo povezano s nekom transakcijom ili licem, dužno je da nadležnom tužilaštvu dostavi pismeno obavještenje s prikupljenom dokumentacijom. FOO prikuplja podatke, informacije i dokumentaciju radi utvrđivanja osnova sumnji o postojanju krivičnog djela pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti po zahtjevu tužilaštva. FOO u obavještenju ne navodi podatke o zaposlenom licu ili licima iz obveznika koja su mu saopštila podatke, ili koji su na bilo koji drugi način uključeni u obavljanje transakcije u ime obveznika, osim ako postoje razlozi za sumnju da je taj obveznik ili njegov zaposleni počinio krivično djelo, ili ako je ta informacija potrebna za utvrđivanje činjenica tokom krivičnog postupka.

Nakon detaljno prikupljenih podataka, informacija i dokumentacije, FOO sastavlja izvještaj o učiniocu i osnovama sumnje o počinjenom krivičnom djelu pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti s prijedlogom mjera i radnji koje treba da preduzme nadležno tužilaštvo po svojoj ocjeni u toku istrage.

Ako FOO sumnja u pranje novca ili finansiranje terorističkih aktivnosti u vezi s nekom transakcijom ili licem, može od obveznika u pismenoj formi zahtijevati odgovarajuće informacije, podatke i dokumentaciju, potrebnu za obavljanje poslova iz svoje nadležnosti. U hitnim slučajevima, FOO može zahtijevati informacije, podatke i dokumentaciju usmeno i može izvršiti pregled dokumentacije u prostorijama obveznika, s tim, da je FOO obavezan da podnese pismeni zahtjev obvezniku, najkasnije sljedećeg radnog dana. Obveznik je dužan da bez odlaganja dostavi tražene informacije, podatke i dokumentaciju, a najkasnije u roku od osam radnih dana od dana prijema zahtjeva.

2. Ako FOO sumnja u pranje novca ili finansiranje terorističkih aktivnosti u vezi s nekom transakcijom, računom ili licem, može izdati pismeni nalog za privremenu obustavu transakcije ili transakcija u trajanju od najviše pet radnih dana, a rok trajanja privremene obustave transakcije počinje teći od momenta izdavanja naloga kad obustavu zahtijeva FOO, odnosno od momenta izvještavanja o sumnjivoj transakciji, kada je izvještavanje izvršeno prije transakcije, a potvrđeno od FOO-a. Nakon isteka ovog roka, finansijska transakcija može se privremeno obustaviti samo rješenjem suda u skladu sa Zakonom o krivičnom postupku BiH.

FOO može dati dodatne instrukcije obvezniku u vezi s transakcijom, obustavom transakcije, obavljanjem transakcije, kao i komunikacijom s licem ili licima koja su povezana s transakcijom, povodom koje se sumnja u pranje novca ili finansiranje terorističkih aktivnosti. U hitnim slučajevima FOO može, ako sumnja u pranje novca ili finansiranje terorističkih aktivnosti u vezi s nekom transakcijom, računom ili licem, izdati usmeni nalog za privremenu obustavu transakcije ili transakcija, ali je dužan da najkasnije sljedećeg radnog dana dostavi i pismeni nalog obvezniku. Usmeni, kao i pisani nalog za privremenu obustavu sumnjive transakcije ili transakcija FOO može izdati i na zahtjev agencija za sprovođenje zakona BiH, drugih organa i institucija u BiH, kao i stranih finansijsko-obavještajnih jedinica.

Nalog o privremenoj obustavi transakcije ili transakcija sadrži: 1) datum i vrijeme od kada počinje

teći rok trajanja privremene obustave; 2) broj transakcijskog računa; 3) podatke o vlasniku računa; 4) naziv obveznika i ostale njegove podatke; 5) iznos novčane transakcije ili transakcija koja se privremeno obustavlja ili obustavljaju od izvršenja, i 6) druge podatke koji se odnose na obveznika i sumnjivu transakciju ili transakcije.

Ako FOO, nakon izdavanja naloga za privremenu obustavu transakcije ili transakcija, a u navedenom roku, utvrdi da više nema osnova za sumnju u pranje novca ili finansiranje terorističkih aktivnosti, o tome pismenim putem, bez odlaganja, obavještava obveznika koji onda odmah može obaviti transakciju. Ako FOO ne preduzme ove mjere, obveznik može odmah obaviti transakciju.

FOO može pismeno naložiti obvezniku da kontinuirano prati finansijsko poslovanje klijenta u vezi s kojim postoje razlozi za sumnju na pranje novca ili finansiranje terorističkih aktivnosti, ili drugo lice za koje je moguće osnovano zaključiti da je pomagalo ili učestvovalo u transakcijama ili poslovima lica u vezi s kojim sumnja postoji, kao i da redovno obaveštava FOO-a o transakcijama ili poslovima koje kod obveznika izvrše ili imaju nameru da izvrše navedena lica. U zahtevu FOO određuje rokove u kojima obveznici moraju dostavljati tražene podatke. Ove podatke obveznik mora da dostavi FOO-u pre obavljanja transakcije ili uspostavljanja poslovnog odnosa, a ako zbog prirode transakcije, odnosno poslovnog odnosa ili iz drugih opravdanih razloga obveznik nije tako postupio, mora FOO-u da dostavi izvještaj u kojem će obavezno navesti razloge takvog postupanja. Sprovođenje ovih mjera može trajati najduže tri mjeseca, a u opravdanim slučajevima trajanje mjera može se produžiti svaki put za još jedan mjesec, s tim što sprovođenje mjera ukupno može trajati najduže šest mjeseci.

3. FOO može zahtijevati od organa Bosne i Hercegovine, RS-a, FBiH i Distrikta, kao i od ostalih obveznika s javnim ovlašćenjima informacije, podatke i dokumentaciju koja je potrebna za obavljanje poslova FOO-a u skladu sa zakonom. Organi i institucije s javnim ovlašćenjima su dužni da bez naknade dostave FOO-u tražene informacije, podatke i dokumentaciju, kao i da bez naknade dopuste FOO-u elektronski pristup informacijama, podacima i dokumentaciji.

FOO može, uz saglasnost direktora Državne agencije za istrage i zaštitu, organima i institucijama na obrazložen zahtjev da dostavlja podatke i informacije o pranju novca i finansiranju terorističkih aktivnosti, samo ako ti podaci i informacije mogu biti značajni tim organima i institucijama prilikom donošenja odluka iz njihove nadležnosti i u istražne svrhe.

U sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti FOO je obavezan da: 1) nadležnim organima predlaže izmjene i dopune propisa koji se odnose na sprečavanje i otkrivanje pranja novca i finansiranje terorističkih aktivnosti; 2) učestvuje u izradi liste pokazatelja za prepoznavanje sumnjivih transakcija, kao i liste zemalja koje primjenjuju međunarodno prihvaćene standarde u pogledu sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti; 3) učestvuje u stručnom osposobljavanju zaposlenih i ovlašćenih lica u obveznicima, nadležnim organima Bosne i Hercegovine, RS-a, FBiH i Distrikta, kao i institucijama s javnim ovlašćenjima; 4) objavljuje, najmanje jednom godišnje, statističke podatke iz oblasti pranja novca i finansiranja

terorističkih aktivnosti, kao i da na drugi primjeren način obavještava javnost o pojavnim oblicima pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti, i 5) da direktoru Državne agencije za istrage i zaštitu i ministru bezbjednosti BiH podnosi godišnje izvještaje o opštim aktivnostima FOO-a, kao i o aktivnostima vezanim za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti, a na njihov zahtjev i češće.

4. FOO može od stranih organa za sprovođenje zakona, tužilačkih ili upravnih organa, finansijsko-obavještajnih jedinica i međunarodnih organizacija uključenih u sprečavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti zahtijevati podatke, informacije i dokumentaciju potrebnu za obavljanje zadataka FOO-a u skladu sa zakonom. Ove podatke, informacije i dokumentaciju FOO ne smije dostavljati ili dati na uvid trećem fizičkom ili pravnom licu, odnosno drugom organu ili ih koristiti u svrhe suprotno uslovima i ograničenjima koje je postavio organ, jedinica ili organizacija, kojoj je zahtjev upućen.

FOO može dostavljati podatke, informacije i dokumentaciju prikupljenu u Bosni i Hercegovini finansijsko-obavještajnim jedinicama drugih zemalja, na njihov zahtjev ili na svoju inicijativu, u skladu sa zakonom, pod uslovom da je osigurana odgovarajuća zaštita povjerljivosti. Za svako dalje prosljeđivanje podataka, informacija i dokumentacije policijskim i pravosudnim organima strane zemlje, potrebna je prethodna pismena saglasnost FOO-a. FOO može dostavljati podatke, informacije i dokumentaciju prikupljenu u Bosni i Hercegovini i drugim stranim agencijama za sprovođenje zakona samo u onim slučajevima kada je dostavljeno obrazloženje sumnje i konkretnih veza s pranjem novca i finansiranjem terorističkih aktivnosti, ali pod uslovom da je osigurana odgovarajuća zaštita povjerljivosti. Prije dostave podataka finansijsko-obavještajnim jedinicama i agencijama drugih zemalja, FOO je dužan da zahtijeva pismenu garanciju da će se informacije, podaci i dokumentacija koristiti samo u propisane svrhe.

Prilikom sprovođenja mjera i aktivnosti na sprječavanju i otkrivanju krivičnih djela pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti, FOO može stranoj finansijsko-obavještajnoj jedinici da dostavi pisani prijedlog za privremeno odlaganje obavljanja određene transakcije, ako postoji sumnja na pranje novca ili finansiranje terorističkih aktivnosti u vezi s nekim licem ili transakcijom. Na obrazloženi pisani prijedlog strane finansijsko-obavještajne jedinice, a pod propisanim uslovima i na osnovu stvarne uzajamnosti, FOO može pismenim nalogom naložiti obvezniku privremeno odlaganje obavljanja sumnjive transakcije najviše za pet radnih dana. FOO će postupiti na ovaj način ako na osnovu razloga za sumnju navedenih u pisanom prijedlogu strane finansijsko-obavještajne jedinice procijeni: 1) da je transakcija povezana s pranjem novca ili finansiranjem terorističkih aktivnosti, i 2) da bi transakcija bila privremeno obustavljena da je ta transakcija predmet domaće prijave o sumnjivoj transakciji u skladu sa zakonom. FOO je dužna da o izdatom nalogu bez odlaganja obavijestiti Tužilaštvo Bosne i Hercegovine. FOO neće uvažiti prijedlog strane finansijsko-obavještajne jedinice ako na osnovu činjenica i okolnosti navedenih u prijedlogu procijeni da nisu obrazloženi razlozi za sumnju u pranje novca ili finansiranje terorističkih aktivnosti. O neprihvatanju prijedloga FOO u pisanoj formi obavještava stranu finansijsko-

obavještajnu jedinicu, navodeći razloge zbog kojih prijedlog nije prihvatilo.

5. Uprava za indirektno oporezivanje BiH dužna je da FOO-u dostavlja podatke o svakom prenosu gotovog novca preko državne granice u vrijednosti od 10.000 KM ili više, najkasnije u roku od tri dana od dana prenošenja. Pored toga, Uprava je dužna da FOO-u dostavlja obavještenja i informacije o preduzetim mjerama i radnjama protiv lica u vezi s kojim je podnesen zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka.

Radi objedinjavanja i analize svih podataka u vezi s pranjem novca i finansiranjem terorističkih aktivnosti nadležna tužilaštva dužna su da FOO-u dva puta godišnje dostavljaju informacije o predmetima za koje je optužnica potvrđena. Nadležni sudovi u Bosni i Hercegovini dužni su da FOO-u dva puta godišnje dostavljaju podatke o: 1) pravosnažno presuđenim predmetima za krivična djela pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti, i 2) prekršajima u skladu s odredbama Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti.

1.5. Zaštita i čuvanje podataka od značaja za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti

FOO može da koristi pribavljene informacije, podatke i dokumentaciju od značaja za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti samo u svrhe utvrđene zakonom.

Obveznik i njegovi zaposleni, uključujući članove uprave, nadzornih ili drugih izvršnih organa, ili druga lica koja imaju pristup tajnim podacima, ne smiju otkriti klijentu ili trećem licu da je informacija, podatak ili dokumentacija o klijentu ili transakciji dostavljena FOO-u, niti da je FOO u skladu sa zakonom privremeno obustavila obavljanje transakcije ili obvezniku dala uputstva za postupanje. Informacije o zahtjevu od FOO-a ili o dostavljanju informacija, podataka ili dokumentacije FOO-u, kao i o privremenoj obustavi transakcije, odnosno o datom uputstvu, smatraju se tajnim podatkom. FOO, drugo ovlašćeno službeno lice ili tužilac ne mogu o informacijama, podacima i dokumentaciji od značaja za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti obavještavati lica na koja se odnose. O skidanju oznake tajnosti podataka odlučuje FOO.

Prilikom dostavljanja informacija, podataka i dokumentacije FOO-u, obaveza čuvanja bankarske, poslovne, službene, advokatske, notarske ili druge profesionalne tajne ne odnosi se na obveznika, državne organe Bosne i Hercegovine, RS-a, FBiH i Distrikta, instituciju s javnim ovlašćenjima, tužioca, sud i njihovo osoblje, osim ako zakonom nije drugačije određeno. Obveznik ili njegovo osoblje ne odgovaraju za štetu prouzrokovanu klijentima, ili trećim licima niti će biti krivično ili građanski odgovoran zbog dostavljanja informacija, podataka ili dokumentacije FOO-u, ili zbog izvršenja naredbe FOO-a o privremenom obustavljanju transakcija, ili uputstva datog u vezi s tom naredbom.

FOO, obveznici, državni organi, pravna lica s javnim ovlašćenjima i drugi subjekti i njihovi zaposleni smiju podatke, informacije i dokumentaciju prikupljenu u skladu sa zakonom, koristiti

samo u svrhu sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti, ako zakonom nije drugačije propisano.

Obveznik je dužan da pribavljene informacije, podatke i dokumentaciju od značaja za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti, čuva najmanje deset godina nakon identifikacije, obavljanja transakcije, zatvaranja računa ili prestanka važenja poslovnog odnosa. Obveznik je dužan da informacije i prateću dokumentaciju o ovlašćenom licu i zamjeniku ovlašćenog lica, stručnom osposobljavanju zaposlenih i sprovođenju interne kontrole, čuva najmanje četiri godine nakon imenovanja ovlašćenog lica i zamjenika ovlašćenog lica, obavljenog stručnog osposobljavanja i interne kontrole.

FOO je dužna da informacije, podatke i dokumentaciju prikupljene i prosljeđene čuva deset godina od dana kada ih je dobio ili prosljeđio, a uništava ih nakon isteka ovog roka. Uprava za indirektno oporezivanje BiH dužna je da informacije o prenosu gotovine i imovine preko državne granice čuva deset godina od dana prenosa. Ove informacije i podaci uništavaju se nakon isteka ovog roka.

1.6. Krivičnopravna odgovornost za pranje novca i finansiranje terorizma

U Bosni i Hercegovini inkriminisane su određene aktivnosti kojima se vrši pranje novca i finansira terorizam, a sve u težnji da se spriječe ove negativne pojave. Najteži oblici nedozvoljenih ponašanja inkriminisani su kao krivična djela, dok su ostala protivpravna ponašanja kvalifikovana kao prekršaji.

1.6.1. Krivično djelo pranja novca

1. Krivično djelo pranja novca inkriminisano je u krivičnim zakonima Bosne i Hercegovine³⁵³, Republike Srpske³⁵⁴, Federacije Bosne i Hercegovine³⁵⁵ i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine³⁵⁶. Ovim krivičnim djelom pruža se zaštita zakonitosti, stabilnosti, transparentnosti i efikasnosti monetarnog i finansijskog sistema Bosne i Hercegovine, njenih entiteta i Brčko distrikta.

Objekt napada kod ovog krivičnog djela mogu biti novac i imovina. Pod novcem se podrazumijeva metalno ili papirnato sredstvo plaćanja, koje je na osnovu zakona u opticaju u Bosni i Hercegovini ili u stranoj državi. Pod imovinom se podrazumijevaju sva sredstva, materijalna ili nematerijalna, pokretna ili nepokretna, kao i isprave ili instrumenti u bilo kojem obliku, uključujući elektronski ili digitalni, kojima se dokazuje vlasništvo ili pravo vlasništva nad imovinom³⁵⁷.

---

³⁵³ Član 209. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH”, broj 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07 i 8/10).

³⁵⁴ Član 280. Krivičnog zakona Republike Srpske („Službeni glasnik RS”, broj 49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10 i 1/12).

³⁵⁵ Član 272. Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine FBiH”, broj 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11).

³⁵⁶ Član 265. Krivičnog zakona Brčko distrikta Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BD BiH”, broj 47/11 i 52/11).

³⁵⁷ Član 3. Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti BiH.

2. Radnja izvršenja ovog krivičnog djela na skoro istovjetan način određena je u svim krivičnim zakonima u Bosni i Hercegovini. Ona se prema KZBiH, KZFBiH i KZBDBiH sastoji u primanju, zamjenjivanju, držanju, raspolaganju, upotrebljavanju u privrednom ili drugom poslovanju, ili na drugi način prikrivanju ili pokušaju prikrivanja novca ili imovine za koje izvršilac zna da su pribavljeni činjenjem krivičnog djela. Jedina razlika kod KZRS je u tome što se radnja izvršenja, kada je u pitanju upotreba novca ili imovine, može sastojati samo u upotrebi novca ili imovine u privrednom, a ne i u drugom poslovanju. Pored toga, prema KZBiH se traži da su novac ili imovina, koji su predmet krivičnog djela, veće vrijednosti ili da se djelom ugrožava zajednički ekonomski prostor Bosne i Hercegovine ili da djelo ima štetne posljedice za djelatnosti ili finansiranje institucija Bosne i Hercegovine.

Kao što se vidi, krivično djelo pranja novca u sva četiri zakonodavstva ima više osnovnih oblika, i to:

- primanje novaca ili imovine za koje izvršilac zna da su pribavljeni činjenjem krivičnog djela;
- zamjena novaca ili imovine za koje izvršilac zna da su pribavljeni činjenjem krivičnog djela;
- držanje novaca ili imovine za koje izvršilac zna da su pribavljeni činjenjem krivičnog djela;
- raspolaganje novcem ili imovinom za koje izvršilac zna da su pribavljeni činjenjem krivičnog djela;
- upotreba u privrednom ili drugom³⁵⁸ poslovanju novca ili imovine za koje izvršilac zna da su pribavljeni činjenjem krivičnog djela, ili na drugi način prikrivanje ili pokušaj prikrivanja novca ili imovine za koje izvršilac zna da su pribavljeni činjenjem krivičnog djela³⁵⁹.

Radnja krivičnog djela je alternativno određena. Ona može da se sastoji u preduzimanju bilo koje od navedenih djelatnosti.

3. Za osnovni oblik krivičnog djela u KZBiH propisana je kazna zatvora od jedne do osam godina. U ostalim KZ predviđena je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

4. Izvršilac ovog krivičnog djela može da bude svako lice. Kod ovog djela mogući su svi oblici saučesništva. Djelo se najčešće i vrši od strane više lica. U KZRS propisan je teži oblik krivičnog djela, ako djelo izvrši više lica koja su se udružila za vršenje takvih djela.

5. U pogledu krivice izvršioca ovog krivičnog djela potreban je umišljaj. Ovo je i logično ako se ima u vidu pravna priroda ovog djela, jer njegovo izvršenje znači svjesno i voljno kršenje propisa.

---

³⁵⁸ Prema KZRS – upotreba samo u privrednom poslovanju.

³⁵⁹ M. Kulić, N. Stanković i A. Abidović, Krivično djelo pranja novca u krivičnom pravu Bosne i Hercegovine, Zbornik radova Pravo i izazovi XXI vijeka, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko 2013, str. 4-5.

6. U KZBiH predviđena su dva teža oblika ovog krivičnog djela. U KZRS predviđena su tri teža oblika, dok je u KZFBiH i KZBDBiH predviđen po jedan teži oblik.

Prvi teži oblik iz stava 2 u KZBiH i KZRS postoji ako je izvršilac osnovnog oblika djela istovremeno i izvršilac ili saučesnik u krivičnom djelu kojim je pribavljen novac ili imovinska korist koji su predmet krivičnog djela. Za ovaj oblik krivičnog djela u KZBiH predviđena je kazna zatvora od jedne do deset godina, dok je u KZRS predviđena kazna zatvora od jedne do osam godina.

Teži oblik iz stava 2 u KZFBiH i KZBDBiH, kao i drugi teži oblik iz stava 3 u KZRS nastaje kada je preduzeta radnja izvršenja u odnosu na novac ili imovinsku korist velike vrijednosti. Kada su novac ili imovina velike vrijednosti faktičko je pitanje. Ovu činjenicu sud mora da utvrdi u svakom konkretnom slučaju, uzimajući u obzir tržišne uslove, kao i objektivne i subjektivne okolnosti izvršenog djela i ličnosti njegovog učinioca u vrijeme preduzimanja radnje izvršenja. Prema tome, vrijednost objekta radnje predstavlja kvalifikatornu okolnost, koja mora biti obuhvaćena umišljajem učinioca. U sva tri navedena KZ za ovaj oblik krivičnog djela predviđena je kazna zatvora od jedne do deset godina.

Drugi teži oblik iz stava 3 u KZBiH postoji ako vrijednost novca ili imovinske koristi, koji su predmet krivičnog djela, prelazi iznos od 200.000 KM. Za ovaj oblik krivičnog djela predviđena je kazna zatvora od najmanje tri godine.

U KZRS predviđen je i treći teži oblik (stav 4), koji nastaje ako osnovni ili dva prethodna teža oblika djela izvrši više lica koja su se udružila za vršenje takvih djela. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora od dvije do dvanaest godina.

7. Lakši oblik krivičnog djela pranja novca propisan je u stavu 4 KZBiH, stavu 5 KZRS i stavu 3 KZFBiH i KZBDBiH. Ovaj oblik nastaje ako je pri izvršenju osnovnog i težih oblika (osim za teži oblik iz stava 3 KZBiH i stava 4 KZRS) krivičnog djela učinilac postupio iz nehata u odnosu na okolnost da su novac ili imovinska korist pribavljeni krivičnim djelom. Privilegujuća okolnost u ovom slučaju je oblik krivice učinioca. Drugim riječima, učinilac nije znao da novac ili imovina predstavljaju prihod ostvaren krivičnim djelom, ali je to mogao i bio dužan da zna. Za ovaj oblik krivičnog djela u svim KZ, osim u KZRS, predviđena je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine. U KZRS za ovaj oblik djela nije predviđena novčana kazna, već samo kazna zatvora do tri godine.

8. Kao što smo vidjeli, za krivično djelo pranja novca propisane su visoke kazne. Međutim, uz kaznu, sud je obavezan da učiniocu djela izrekne i mjeru bezbjednosti – oduzimanje predmeta. Naime, odredbom stava 5 KZBiH, stava 6 KZRS, stava 4 KZFBiH i KZBDBiH izričito je propisano da se oduzima novac i imovinska korist u odnosu na koje se vrši „pranje“.

1.6.2. Krivično djelo finansiranja terorističkih aktivnosti

1. Krivično djelo finansiranja terorističkih aktivnosti inkriminisano je u članu 202 Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, članu 301 Krivičnog zakona Republike Srpske, članu 202 Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine i članu 199 Krivičnog zakona Brčko distrikta Bosne i Hercegovine. U Krivičnom zakonu Brčko distrikta ovo djelo nosi naziv – finansiranje terorističkih djelatnosti.

2. Radnja izvršenja ovog krivičnog djela sastoji se u neposrednom ili posrednom, davanju ili prikupljanju sredstva s ciljem da se upotrijebe ili znajući da će se upotrijebiti, u cjelini ili djelimično, za izvršenje krivičnih djela uzimanja talaca i terorizma, kao i za izvršenje svakog drugog krivičnog djela koje može prouzrokovati smrt ili težu tjelesnu povredu civilnog lica, ili lica koje aktivno ne učestvuje u neprijateljstvima u oružanom sukobu, kad je svrha takvog djela, po njegovoj prirodi ili kontekstu, zastrašivanje stanovništva ili prisiljavanje organa vlasti da što učine ili ne učine. U Krivičnom zakonu Bosne i Hercegovine, dat je širi krug krivičnih djela čijim se finansiranjem vrši ovo krivično djelo. Osim krivičnog djela uzimanja talaca iz člana 191 i krivičnog djela terorizma iz člana 201, u krug tih krivičnih djela spadaju još i: ugrožavanje lica pod međunarodnopravnom zaštitom (član 192); neovlašteno pribavljanje ili raspolaganje nuklearnim materijalom (član 194.); ugrožavanje nuklearnog objekta (član 194a); piratstvo (član 196); otmica aviona ili broda ili zauzimanje fiksne platforme (član 197); ugrožavanje bezbjednosti vazdušne ili morske plovidbe ili fiksni platformi (član 198); uništenje i uklanjanje znakova koji služe bezbjednosti vazdušnog saobraćaja (član 199); zloupotreba telekomunikacionih znakova (član 200); javno podsticanje na terorističke aktivnosti (član 202a); vrbovanje radi terorističkih aktivnosti (član 202b), i obuka za izvođenje terorističkih aktivnosti (član 202c).

U Krivičnom zakonu Bosne i Hercegovine pod organima vlasti podrazumijevaju se organa vlasti Bosne i Hercegovine ili drugih vlasti ili međunarodne organizacije. U ostalim zakonima pod organima vlasti podrazumijevaju se organi vlasti u Republici Srpskoj, odnosno u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno u Brčko distriktu.

Krivično djelo finansiranja terorističkih aktivnosti ima dva osnovna oblika, i to: 1) neposredno ili posredno davanje sredstava s ciljem da se upotrijebe ili znajući da će se upotrijebiti, u cjelini ili djelimično, za izvršenje određenih krivičnih djela, i 2) neposredno ili posredno prikupljanje sredstava s ciljem da se upotrijebe ili znajući da će se upotrijebiti, u cjelini ili djelimično, za izvršenje određenih krivičnih djela.

Radnja krivičnog djela je alternativno određena. Ona može da se sastoji u preduzimanju jedne od navedenih djelatnosti.

3. Za ovo krivično djelo u KZ BiH propisana kazna zatvora od najmanje tri godine, dok je u ostalim zakonima propisana kazna zatvora od jedne do deset godina.

U stavu 2. KZ BiH određeno je da se prikupljena sredstva namijenjena za izvršenje ili nastala izvršenjem krivičnog djela oduzimaju.

4. Izvršilac ovog krivičnog djela može da bude svako lice. Kod ovog djela mogući su svi oblici saučesništva. Djelo se najčešće i vrši od strane više lica. U pogledu krivice izvršioca ovog krivičnog djela potreban je umišljaj.

GLAVA 2: REPUBLIKA HRVATSKA

2.1. Opšti osvrt

Problematika sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma u Republici Hrvatskoj uređena je Zakonom o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma³⁶⁰. Zakonom su uređena sljedeća pitanja: 1) mjere i radnje u bankarskom i nebankarskom finansijskom poslovanju, kao i u novčanom i drugom poslovanju koje se preduzimaju radi sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma; 2) obveznici sprovođenja mjera i radnji koji su dužni da postupaju po Zakonu; 3) nadzor nad obveznicima u sprovođenju propisanih mjera i radnji koje se poduzimaju radi sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma; 4) zadaci i nadležnosti Ureda za sprečavanje pranja novca kao finansijsko-obavještajne jedinice i drugih subjekata, kao i druga pitanja u otkrivanju pranja novca i finansiranja terorizma.

Pod pranjem novca zakonodavac podrazumijeva izvršavanje radnji kojima se prikriva pravi izvor novca ili druge imovine za koju postoji sumnja da je pribavljena na nezakonit način u zemlji ili inostranstvu, uključujući: 1) zamjenu ili bilo kakav drugi prenos novca ili druge takve imovine; 2) prikrivanje prave prirode, izvora, lokacije, raspolaganja, kretanja, vlasništva ili prava u vezi s novcem ili drugom takvom imovinom, i 3) sticanje, posjedovanje ili upotreba novca ili druge takve imovine³⁶¹. Finansiranje terorizma podrazumijeva osiguravanje ili prikupljanje sredstava, odnosno pokušaj osiguravanja ili prikupljanja sredstava, zakonitih ili nezakonitih, na bilo koji način, direktno ili indirektno, s namjerom da se upotrijebe ili sa znanjem da će biti upotrijebljena, u cjelosti ili dijelom, za počinjenje terorističkog kažnjivog djela, od strane terorista ili terorističke organizacije³⁶².

U cilju sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma obveznici su prilikom obavljanja svojih djelatnosti dužni da ispunjavaju propisane obaveze, kao što su: 1) procjena rizika od mogućnosti za pranje novca i finansiranje terorizma za pojedinu stranku, poslovni odnos, transakciju ili proizvod; 2) sprovođenje mjera dubinske analize stranke; 3) sprovođenje mjera za sprečavanje i otkrivanje pranja novca i finansiranja terorizma; 4) imenovanje ovlaštenog lica i njegovog zamjenika za sprovođenje mjera; 5) omogućavanje redovnog stručnog osposobljavanja zaposlenih u obveznik, kao i osiguravanje redovne interne revizije u izvršavanju obaveza; 6) izrada i redovno dopunjavanje liste indikatora za prepoznavanje stranaka i sumnjivih transakcija; 7) obavještavanje i dostavljanje Uredu propisanih i traženih podataka, informacija i dokumentacije, i sl.

Obveznik ne smije strankama otvoriti, izdavati ili za njih voditi anonimne račune, štedne knjižice na šifru ili na donosioca, odnosno druge anonimne proizvode, uključujući i račune koji glase na lažna imena, koji bi posredno, odnosno neposredno omogućavali prikrivanje identiteta stranke. Obveznik ne smije uspostaviti ili nastaviti korespondentne odnose s bankom koja posluje ili bi

³⁶⁰ „Narodne novine“, broj 87/08 i 25/12.

³⁶¹ Član 2. stav 1. tačka 1. Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma.

³⁶² Član 2. stav 1. tačka 2. Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma.

mogla poslovati kao fiktivna banka, ili s drugom sličnom kreditnom institucijom za koju je poznato da s fiktivnim bankama sklapa ugovore o otvaranju i vođenju računa. Ne smiju se u Republici Hrvatskoj obavljati naplate u gotovini u iznosu koji prelazi 105.000 kuna, odnosno u poslovima s nerezidentima u vrijednosti koja prelazi 15.000 evra prilikom: 1) prodaje robe i pružanja usluga; 2) prodaje nekretnina; 3) primanja zajmova, i 4) prodaje prenosivih hartija od vrijednosti ili udjela. O svakoj transakciji koja se vrši u gotovini u vrijednosti od 200.000 kuna i većoj, obveznik mora obavijestiti Ured odmah, a najkasnije u roku od tri dana od dana obavljanja transakcije. Obveznici su dužni da sastavljaju listu indikatora za prepoznavanje sumnjivih transakcija i lica u vezi s kojima postoje razlozi za sumnju na pranje novca ili finansiranje terorizma. Tom prilikom obveznici uzimaju u obzir prije svega specifičnost svog poslovanja i karakteristike sumnjive transakcije.

Ured za sprečavanje pranja novca, Finansijski inspektorat, Poreska uprava, Hrvatska narodna banka, Hrvatska agencija za nadzor finansijskih usluga, Hrvatska javnobilježnička komora, Hrvatska advokatska komora, Hrvatska komora poreskih savjetnika, kao i udruženja i društva čiji članovi su obavezni da postupaju po Zakonu o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma, saraduju s obveznicima pri sastavljanju liste indikatora.

Obveznik je dužan da se uzdrži od sprovođenja transakcije za koju zna ili sumnja da je povezana s pranjem novca ili s finansiranjem terorizma. O takvoj transakciji obveznik je dužan bez odlaganja, prije izvršenja transakcije, da obavijesti Ured i da u obavještenju navede razloge za sumnju na pranje novca odnosno finansiranje terorizma, kao i da navede rok u kojem transakcija treba da se izvrši.

Sumnjivom transakcijom smatra se svaka pokušana ili izvršena gotovinska i negotovinska transakcija, bez obzira na njenu vrijednost i način obavljanja, ako obveznik zna ili ima razloge za sumnju: 1) da transakcija uključuje sredstva proizašla iz nezakonitih aktivnosti, ili je povezana s finansiranjem terorizma s obzirom na vlasništvo, prirodu, izvor, lokaciju ili kontrolu takvih sredstava; 2) da transakcija očito odstupa od uobičajenih transakcija iste stranke, kao i da odgovara potrebnom broju i vrsti indikatora koji upućuju na to da postoje razlozi za sumnju na pranje novca ili finansiranje terorizma; 3) da je transakcija usmjerena na izbjegavanje propisa koji regulišu mjere sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, i 4) uvijek kada obveznik procijeni da u vezi s transakcijom ili strankom postoje razlozi za sumnju na pranje novca i finansiranje terorizma.

Obveznici su dužni da obrate posebnu pažnju na sve složene i neobično velike transakcije, kao i na svaki neuobičajeni oblik transakcija koje nemaju očiglednu ekonomsku ili vidljivu pravnu svrhu, te u slučaju kada u odnosu na njih još nisu utvrđeni razlozi za sumnju na pranje novca ili finansiranje terorizma.

2.2. Zadaci i nadležnosti Ureda za sprečavanje pranja novca

Ured za sprečavanje pranja novca je organizaciona jedinica u sastavu Ministarstva finansija koja obavlja zadatke u cilju sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, kao i druge zadatke

određene zakonom. Ured je finansijsko-obavještajna jedinica i u tom svojstvu prikuplja, analizira i dostavlja podatke, informacije i dokumentaciju o sumnjivim transakcijama, nadležnim državnim tijelima na dalje postupanje u cilju sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma.

U cilju sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, Ured obavlja sljedeće poslove: 1) pribavlja i analizira informacije, podatke i dokumentaciju koje mu obveznici i druga nadležna tijela dostave u vezi s pranjem novca i finansiranjem terorizma, izdaje naloge obveznicima za privremeno zaustavljanje izvršenja sumnjive transakcije; 2) zahtijeva od obveznika kontinuirano praćenje finansijskog poslovanja stranke; 3) od svih državnih tijela, jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i pravnih lica s javnim ovlaštenjima, traži podatke ili drugu dokumentaciju potrebnu za otkrivanje pranja novca i finansiranja terorizma; 4) međuinstitucionalno surađuje u sprečavanju i otkrivanju pranja novca i finansiranja terorizma sa svim nadležnim državnim tijelima; 5) obavještava nadležna državna tijela i strane finansijsko-obavještajne jedinice o transakcijama i licima u vezi s kojima postoje razlozi za sumnju na pranje novca i finansiranje terorizma u zemlji ili inostranstvu; 6) razmjenjuje podatke, informacije i dokumentaciju sa stranim finansijsko-obavještajnim jedinicama i drugim stranim tijelima i međunarodnim organizacijama nadležnim za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma; 7) sprovodi posredni nadzor obveznika pribavljanjem podataka i dokumentacije, kao i uvidom u podatke i dokumentaciju; 8) pribavlja i vrši uvid u podatke i dokumentaciju potrebnu za sprovođenje prekršajnog postupka i putem ovlaštenog lica podnosi optužni prijedlog, i 9) predlaže nadležnom nadzornom tijelu sprovođenje ciljanoga inspekcijskog nadzora nad sprovođenjem mjera sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma. Ured obavlja i druge zadatke bitne za razvoj preventivnog sistema za sprječavanje pranja novca i finansiranje terorizma³⁶³.

U cilju kvalitetnijeg obavljanja poslova sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma, Ured surađuje s državnim organima, a naročito sa: Ministarstvom unutarnjih poslova, nadzornim službama Ministarstva finansija (Finansijskim inspektoratom, Carinskom upravom, Poreskom upravom, Finansijskom policijom), Hrvatskom agencijom za nadzor finansijskih usluga, Hrvatskom narodnom bankom, Sigurnosno-obavještajnom agencijom, Ministarstvom spoljnih poslova i evropskih integracija i Ministarstvom pravosuđa.

Ured mora imati pravovremen pristup, direktan i indirektan, finansijskim, upravnim i bezbjednosnim podacima, informacijama i dokumentaciji u cilju obavljanja svojih zadataka, uključujući i analizu sumnjivih transakcija.

Ako Ured ocijeni da u vezi s transakcijom ili određenim licem postoje razlozi za sumnju na pranje novca ili finansiranje terorizma, može od državnih tijela, jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i pravnih lica s javnim ovlaštenjima da zatraži podatke, informacije i dokumentaciju potrebne za sprečavanje i otkrivanje pranja novca ili finansiranje terorizma. Ove podatke Ured može tražiti i za lice za koje je moguće zaključiti da je pomagalo, odnosno učestvovalo u transakcijama, ili poslovima lica u vezi s kojom postoje razlozi za sumnju na pranje novca ili

---

³⁶³ Član 57. Zakona o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma.

finansiranje terorizma. Navedeni subjekti su dužni da Uredu dostave tražene podatke, informacije i dokumentaciju bez odlaganja, a najkasnije u roku od petnaest dana od dana prijema zahtjeva, ili mu bez naknade omogućiti neposredan elektronski pristup do određenih podataka i informacija. U opravdanim razlozima Ured može produžiti navedeni rok. Ured može izuzetno u zahtjevu da odrediti kraći rok, ako je to potrebno zbog utvrđivanja okolnosti značajnih za izdavanje naloga za privremeno zaustavljanje izvršenja sumnjive transakcije, ili dostavljanja podataka stranim finansijsko-obaveštajnim jedinicama, kao i u drugim nužnim slučajevima kada je potrebno spriječiti nastanak imovinske štete.

Ured surađuje sa stranim finansijsko-obaveštajnim jedinicama vezano za razmjenu relevantnih podataka, informacija i dokumentacije, a u svrhu sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma. Prije dostave ličnih podataka stranim finansijsko-obaveštajnim jedinicama, Ured može tražiti jamstva, da država ili korisnik kojem se podaci dostavljaju, ima uređenu zaštitu ličnih podataka i da će strana finansijsko-obaveštajna jedinica upotrijebiti lične podatke samo za namjene određene zakonom.

2.3. Zadaci Carinske uprave

Tijela Carinske uprave obvezna su o svakoj prijavi unošenja ili iznošenja gotovine u domaćoj ili stranoj valuti, preko državne granice u kunskoj protuvrijednosti iznosa od 10.000 evra ili više, da obavijeste Ured odmah, a najkasnije u roku od tri dana od dana prenosa gotovine preko državne granice. Tijela Carinske uprave obavezna su o svakom unošenju ili iznošenju gotovine preko državne granice koje nije bilo prijavljeno carinskom tijelu da obavijeste Ured odmah, a najkasnije u roku od tri dana od dana prenosa gotovine preko državne granice. Tijela Carinske uprave obavezna su da obavijeste Ured najkasnije u roku od tri dana od dana prenosa gotovine preko državne granice i u slučaju unošenja ili iznošenja, odnosno pokušaja unošenja ili iznošenja gotovine u domaćoj ili stranoj valuti, preko državne granice u iznosu manjem od kunske protuvrijednosti iznosa od 10.000 evra, ako u vezi s licem koje gotovinu prenosi, načinom prenosa ili drugim okolnostima prenosa postoje razlozi za sumnju na pranje novca ili finansiranja terorizma.

2.4. Nadzor nad obveznicima

Nadzor nad poslovanjem obveznika u sprovođenju mjera za sprječavanje pranja novca i finansiranja terorizma obavljaju u okviru svojih nadležnosti: 1) Ured za sprečavanje pranja novca; 2) Finansijski inspektorat Republike Hrvatske; 3) Poreska uprava; 4) Hrvatska narodna banka, i 5) Hrvatska agencija za nadzor finansijskih usluga. Ako nadzorno tijelo u obavljanju nadzora, ili na drugi način utvrdi postojanje osnova sumnje da je izvršen prekršaj, dužno je preko ovlaštenog lica da Finansijskom inspektoratu podnese optužni prijedlog i da preduzme ostale mjere i radnje na koje je zakonom ovlašteno.

Ured obavlja posredni nadzor primjene i sprovođenja Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma kod svih obveznika prikupljanjem i provjerom podataka, informacija i dokumentacije dostavljenih u skladu sa Zakonom. Obveznici moraju Uredu da dostavljaju

propisane podatke, informacije i dokumentaciju, kao i druge podatke koji su mu potrebni za obavljanje nadzora, i to bez odlaganja, a najkasnije u roku od 15 dana od dana prijema zahtjeva. Ured može od državnih tijela, jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i pravnih lica s javnim ovlaštenjima da traži sve podatke, informacije i dokumentaciju potrebne za obavljanje posrednog nadzora. Ured može koordinirati rad drugih nadzornih tijela i od njih tražiti sprovođenje ciljanih nadzora.

Nadzorna tijela moraju međusobno razmjenjivati podatke i informacije potrebne u postupku nadzora, kao i da se međusobno obavještavaju o utvrđenim nepravilnostima, ako su ti nalazi važni za rad drugog nadzornog tijela.

Nadzorna tijela moraju o preduzetim mjerama, utvrđenim nepravilnostima i drugim značajnim informacijama koje se utvrđuju zapisnikom ili drugim aktom nadzornog tijela, bez odlaganja, a najkasnije u roku 15 dana, o tome pismeno obavijestiti Ured. Nadzorno tijelo, koje je ustanovilo prekršaj, obavještava o rezultatima svoga nadzora i ostala nadzorna tijela, ako su oni značajni za njihov rad.

Nadzorna tijela obavezna su, bez odlaganja da pismeno izvijeste Ured o informacijama koje upućuju na povezanost nekog lica ili transakcije s pranjem novca, ili finansiranjem terorizma, bez obzira na to jesu li do njih došli tokom obavljanja nadzora ili tokom obavljanja poslova iz svog djelokruga. Kada tijela nadležna za nadzor nad djelovanjem neprofitnih organizacija, tokom obavljanja nadzora iz svoje nadležnosti utvrde razloge za sumnju na pranje novca ili finansiranje terorizma u vezi s djelovanjem neprofitne organizacije, njenih članova ili s njima povezanih lica, obavezna su da bez odgađanja o tome pismeno obavijeste Ured. U ovim slučajevima Ured će, ako procjeni da postoje razlozi za sumnju na pranje novca ili finansiranje terorizma, započeti prikupljanje i analiziranje podataka, informacija i dokumentacije u skladu sa svojim zadacima i nadležnostima.

2.5. Krivičnopravna odgovornost za pranje novca i finansiranje terorizma

U Kaznenom zakonu Republike Hrvatske³⁶⁴ inkriminisano je krivično djelo pranja novca (član 265) i krivično djelo finansiranja terorizma (član 98).

2.5.1. Krivično djelo pranja novca

Krivično djelo pranja novca ima tri osnovna, jedan teži i jedan lakši oblik. Radnju izvršenja prvog osnovnog oblika iz stava 1 izvršava onaj ko imovinsku korist ostvarenu krivičnim djelom uloži, preuzme, pretvori, prenese ili zamijeni u cilju prikrivanja njenog nezakonitog porijekla. Drugi osnovni oblik iz stava 2 postoji kada neko prikriva pravu prirodu, porijeklo, mjesto, raspolaganje, prenošenje i postojanje prava, odnosno vlasništva na imovinsku korist koju je drugi ostvario krivičnim djelom. Treći osnovni oblik iz stava 3 postoji kada neko imovinsku korist koju je drugi

---

³⁶⁴ „Narodne novine“, broj 125/11 i 144/12.

ostvario krivičnim djelom, pribavlja, posjeduje ili koristi. Za sve osnovne oblike krivičnog djela predviđena je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Teži oblik krivičnog djela iz stava 4 nastaje kada neko izvrši djelo iz stava 1 ili 2 u finansijskom ili drugom poslovanju, ili se izvršilac bavi pranjem novca ili je imovinska korist iz stava 1, 2 ili 3 velike vrijednosti. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora od jedne do osam godina.

Lakši oblik djela iz stava 5 nastaje kada neko izvrši radnju iz stava 1, 2 ili 4 postupajući s nehatom u odnosu na okolnosti da se radi o imovinskoj koristi ostvarenoj krivičnim djelom. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora do tri godine.

U stavu 6 propisano je da ako je imovinska korist kod svih oblika krivičnog djela ostvarena krivičnim djelom izvršenim u stranoj državi, izvršilac će se kazniti ako se radi o krivičnom djelu i prema zakonu države u kojoj je izvršeno.

Prema stavu 7 sud može osloboditi kazne izvršioca koji dobrovoljno doprinese otkrivanju krivičnog djela kojim je ostvarena imovinska korist.

2.5.2. Krivično djelo finansiranja terorizma

1. Krivično djelo finansiranja terorizma ima dva pojavna oblika. Radnju izvršenja prvog oblika djela izvršava onaj ko direktno, ili indirektno daje ili prikuplja sredstva s ciljem da se ona koriste, ili znajući da će se koristiti, u potpunosti ili djelimično, u svrhu činjenja jednog ili više krivičnih djela terorizma (član 97), javnog podsticanja na terorizam (član 99), vrbovanja za terorizam (član 100), obuke za terorizam (član 101), otmice (član 137), uništenja ili oštećenja javnih uređaja (član 216 stav 1 do 3), zloupotrebe radioaktivnih materija (član 219), napada na avion, brod ili nepokretnu platformu (član 223), ugrožavanja saobraćaja opasnom radnjom ili sredstvom (član 224), ubistva lica pod međunarodnom zaštitom (član 352), otmice lica pod međunarodnom zaštitom (član 353), napada na lice pod međunarodnom zaštitom (član 354) i prijetnje licu pod međunarodnom zaštitom (član 355), ili drugog krivičnog djela kojem je cilj da se prouzrokuje smrt ili teška tjelesna povreda civila ili drugog lica koje nije aktivno uključeno u oružani sukob, ako je svrha tog djela zastrašivanje stanovništva ili prisiljavanje neke države ili međunarodne organizacije da nešto učini ili ne učini.

2. Radnju izvršenja drugog oblika krivičnog djela finansiranja terorizma vrši onaj ko direktno ili indirektno daje ili prikuplja sredstva, s ciljem da se ona koriste ili znajući da će se koristiti, u potpunosti ili djelimično od strane terorista ili terorističkog udruženja.

3. Za oba oblika krivičnog djela finansiranja terorizma, predviđena je kazna zatvora od jedne do deset godina.

4. U stavu 3 predviđeno je obavezno oduzimanje predmeta krivičnog djela.

GLAVA 3: NJEMAČKA

3.1. Opšti osvrt

U vezi pranja novca i finansiranja terorizma, u Njemačkoj postoji niz nacionalnih pravnih propisa. Propisane su obaveze za banke i druge subjekte da vrše nadzor i da prijavljuju određene činjenice koje ukazuju na moguće postojanje pranja novca i finansiranje terorizma. Bankama i drugim finansijskim institucijama propisana je obaveza da vrše kontinuirani nadzor računa i transakcija ukoliko se javi sumnja na pranje novca. U tu svrhu finansijska institucija je dužna da imenuje nadzornog službenika. Osnivaju se i ažuriraju baze podataka radi kontrole ovih pojava.

Organi vlasti imaju određene zadatke i kompetencije u borbi protiv ovih oblika kriminalnih aktivnosti. U okviru Savezne uprave za kriminal, obrazovana je Finansijsko-obavještajna služba. Na osnovu paragrafa 10 Zakona o pranju novca (Geldwäschegesetz – GWG) u njenoj nadležnosti su sljedeći zadaci: 1) sakupljanje dojava o sumnjama na pranje novca i finansiranje terorizma, prikupljenih na propisani način, njihova procjena i poređenje sa drugim saznanjima; 2) obavještavanje drugih subjekata o sumnjama na pranje novca i finansiranje terorizma; 3) statistička obrada dojava sumnji; 4) objavljivanje godišnjeg izvještaja; 5) informisanje zakonski obaveznih lica za dojavu o tipologijama i metodama pranja novca; 6) saradnja sa nadležnim organima drugih država u otkrivanju pranja novca i finansiranja terorizma, kao i u njihovom sprečavanju³⁶⁵.

Važan instrument u borbi protiv pranja novca je sprečavanje anonimnih privrednih transakcija. Banke, osiguravajuća društva, advokati i sl., su obavezni da klijente identifikuju prije ulaska u poslovne odnose. Klijenti se moraju evidentirati, kako bi se nadzirala mogućnost otvaranja više različitih bankovnih računa od strane jednog lica. Pored utvrđivanja identiteta, banka se mora informisati o razlogu prihvatanja poslovnih odnosa.

Nezavisno od visine ili vrste transakcije (gotovinske ili negotovinske), osiguravajuće društvo ili kreditna organizacija su prema paragrafu 11 GWG obavezni da prilikom sumnje na pranje novca protiv svog klijenta podnesu prijavu. Obaveza dojava o sumnji na pranje novca postoji i kada ugovorna strana u okviru procesa „Know your customer“ ne otkriva svrhu poslovne veze ili ime odgovornog lica. Obavezi ove dojava podliježu i advokati, notari, inspektori, poreski savjetnici i kockarnice. Kockarnice imaju obavezu da izvrše identifikacijsku provjeru klijenta koji preda markice u vrijednosti preko 2.000 evra.

Pokazatelji pranja novca su: 1) više otvorenih bankovnih računa; 2) visoke gotovinske uplate; 3) odlaganje velikih gotovinskih iznosa, i 4) prihvatanje nepovoljnih uslova prilikom polaganja novca. Obim pranja novca je po svojoj prirodi teško odrediti. Prema jednom izvještaju siva privreda u Njemačkoj svake godine obrće oko 500 milijardi evra, pri čemu pranje novca ima velikog udjela u tome³⁶⁶.

³⁶⁵ https://www.bka.de/nn_196810/DE/ThemenABisZ/Deliktsbereiche/GeldwaescheFIU/fiu__inhalt.html?__nnn=true

³⁶⁶ https://www.bka.de/nn_196810/DE/ThemenABisZ/Deliktsbereiche/GeldwaescheFIU/fiu__inhalt.html?__nnn=true

3.2. Krivičnopravna odgovornost za pranje novca i finansiranje terorizma

U Njemačkoj se pranje novca i finansiranje terorizma u krivičnopravnom smislu odvojeno tretiraju. Krivično djelo pranja novca inkriminisano je u paragrafu 261 Krivičnog zakona. Finansiranje terorizma nije propisano kao posebno krivično djelo, već se sudovi pozivaju na paragrafe 129a, 129b i 27 Krivičnog zakona.

3.2.1. Krivično djelo pranja novca

1. Krivično djelo ima osnovni, teži i lakši oblik. Osnovni oblik predviđen je u st. 1 i 2 Osnovni oblik krivičnog djela izvršava onaj ko neki predmet, koji potiče iz neke protivpravne radnje prikriva, ili prikriva njegovo porijeklo, ili osujeti ili ugrožava istragu o porijeklu ili pronalaženju predmeta, ili uništi ili osigura takav predmet, ili pribavi od trećeg lica ili drži ili upotrebljava za sebe ili nekog drugog takav predmet, ako je znao za porijeklo tog predmeta u trenutku kada ga je pribavio.

Predmet ovog krivičnog djela mora poticati iz neke kažnjive radnje. Obilježje ovog predmeta treba široko tumačiti. To može biti svaki predmet od vrijednosti, npr., pokretne i nepokretne stvari, novac, hartije od vrijednosti i potraživanja. I pojam porijekla predmeta treba široko tumačiti. U tom smislu, s predmetima ovog krivičnog djela izjednačavaju se predmeti koji potiču iz djela počinjenog u inostranstvu, ako je za to djelo i u državi počinjenja zaprećena kazna.

Za ovo djelo propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do pet godina. U stavu 3 propisano je da je i pokušaj kažnjiv.

U stavu 6 je propisano da djelo nije kažnjivo u slučaju pribavljanja predmeta od trećeg lica, ako je prije toga treće lice pribavilo predmet, a da pri tome nije počinio kažnjivo djelo.

2. Teži oblik djela iz stava 4 nastaje kada izvršilac djeluje profesionalno ili kao član bande, koja se povezala radi kontinuiranog činjenja krivičnog djela pranja novca. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora od šest mjeseci do deset godina.

3. Lakši oblik djela iz stava 3 izvršava onaj ko lakomisljeno ne prepozna da predmet potiče od protivpravne radnje. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora do dvije godine ili novčana kazna.

4. Prema stavu 7 predmeti krivičnog djela mogu biti oduzeti.

5. U stavu 10 određeno je da se neće kazniti neko ko: 1) to djelo dobrovoljno kod nadležnih državnih organa prijavi ili se dobrovoljno prijavi dok to djelo nije u potpunosti ili djelimično otkriveno, a izvršilac je to znao ili je morao znati, ili 2) dobrovoljno izazove pretpostavke za pronalaženje predmeta na koji se odnosi djelo. Takođe se ne kažnjava neko za koga je predviđeno kažnjavanje zbog saučesništva u predikatnim djelima.

3.2.2. Sankcionisanje finansiranja terorizma

1. Kao što smo rekli, u krivičnom zakonodavstvu Njemačke, finansiranje terorizma nije propisano kao posebno krivično djelo, već se, oslanjajući se na Zakon o pranju novca (GWG), sudovi pozivaju na paragrafe 129a, 129b i 27 Krivičnog zakona. Naime, Zakonom o pranju novca određeno je da se pod finansiranjem terorizma podrazumijeva stavljanje na raspolaganje ili prikupljanje finansijskih sredstava, znajući da će ista biti upotrijebljena u cjelosti ili djelimično za činjenje ili saučesništvo u: 1) krivičnom djelu po paragrafu 129a, kao i u vezi sa paragrafom 129b Krivičnog zakona, ili 2) nekom drugom terorističkom krivičnom djelu. U paragrafu 129a uređeno je formiranje terorističkih organizacija, u paragrafu 129b uređene su kriminalne i terorističke organizacije u inostranstvu, dok je u paragrafu 27 uređeno pomaganje.

2. U paragrafu 129a uređeno je krivično djelo formiranja terorističkih organizacija. Ovo krivično djelo ima dva osnovna i jedan lakši oblik. Osnovni oblik iz stava 1 izvršava onaj ko: a) formira organizaciju, sa ciljem ili čije su djelatnosti usmjerene na: 1) ubistvo ili ubistvo iz nehata, ili genocid ili zločin protiv čovječnosti ili ratni zločin, ili 2) krivična djela protiv lične sigurnosti u određenim slučajevima, ili b) ko sudjeluje u takvoj organizaciji kao član.

Osnovni oblik djela iz stava 2 izvršava onaj ko: a) formira organizaciju, sa ciljem ili čije su djelatnosti usmjerene: 1) na to da drugom nanese teške tjelesne povrede ili duševni bol, a naročito na način kojim se nanose teške tjelesne povrede; 2) na krivična djela: a) računarske sabotaze, b) uništenja zgrada, c) uništenja važnih sredstava za rad; d) teška krivična djela u slučajevima: 1) podmetanja požara, 2) podmetanja teškog požara, 3) naročito teških slučajeva podmetanja požara, 4) podmetanja požara sa smrtnim posljedicama, 5) izazivanja eksplozije uz pomoć nuklearne energije, 6) izazivanja eksplozije, 7) zloupotrebe jonizirajućih zraka, 8) izazivanja poplave, 9) izazivanja opasnog zagađenja, 10) izazivanja opasnosti u željezničkom, plovnom ili vazдушnom saobraćaju, 11) ometanja rada javnih preduzeća, 12) napada na vazdušni i plovni saobraćaj, i 13) ometanja telekomunikacijskih postrojenja; 3) na krivična djela protiv ekologije, naročito u slučajevima teških krivičnih djela protiv ekologije; 4) na krivična djela po Zakonu o kontroli ratnog oružja, i 5) na krivična djela po Zakonu o oružju, ili b) ko sudjeluje u takvoj organizaciji kao član, a kada je svrha činjenja neke od opisanih radnji da se narod uveliko zastraši, da se neki državni organ ili neka međunarodna organizacija na protivpravan način upotrebom sile ili prijetnjom upotrebe sile ugrozi, ili da se političke, ustavne, privredne ili socijalne temeljne strukture jedne od država ili neke međunarodne organizacije uklone ili značajno ograniče, i koje mogu zbog načina izvršenja ili njihovih posljedica značajno da naškode jednoj od država, ili nekoj međunarodnoj organizaciji.

Za oba osnovna oblika krivičnog djela predviđena je kazna zatvora od jedne do deset godina. U stavu 4 određeno je da, ako je učinilac kolovođa, kazniće se kaznom zatvora u trajanju od najmanje tri godine. U stavu 5 određeno je da će se onaj ko podrži organizaciju iz stava 1 i 2 kazniti kaznom zatvora u trajanju od šest mjeseci do deset godina, dok će se onaj ko vrbuje članove ili davaoce podrške ovoj organizaciji kazniti kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

U stavu 3 propisan je lakši oblik djela, koji nastaje kada je svrha organizacije ili njena djelatnost usmjerena na prijetnju jednom od radnji osnovnih oblika djela. Za ovaj oblik djela propisana je kazna zatvora u trajanju od šest mjeseci do pet godina. U stavu 4 određeno je da, ako je učinilac kolovođa, kazniće se kaznom zatvora u trajanju od jedne do deset godina. U stavu 5 određeno je da će se onaj ko podrži organizaciju iz stava 3 kazniti kaznom zatvora do pet godina ili novčanom kaznom.

Sud može ublažiti kaznu učiniocu čija je krivica neznatna i čije je sudjelovanje od neznatnog značaja (stav 6). U stavu 7 propisano je da sud može srazmjerno ublažiti kaznu ili osloboditi od kazne učinioca koji: 1) se dobrovoljno i ozbiljno trudi da spriječi dalje postojanje organizacije ili izvršenje krivičnih djela u skladu sa ciljevima organizacije, ili 2) dobrovoljno i blagovremeno svoje znanje prenese policijskoj službi, tako da se još uvijek može spriječiti izvršenje krivičnog djela sa čijom je pripremom bio upoznat. Ukoliko učinilac postigne svoj cilj, tj. spriječi dalje postojanje organizacije, ili ukoliko se taj cilj postigne bez njegovog truda, biće oslobođen od kazne.

U stavu 8 je određeno da sud učiniocu može, pored kazne zatvora od najmanje šest mjeseci, da izrekne zabranu obavljanja javnih službi i ograničiti mu prava koja proističu iz prava da bira i da bude biran.

U stavu 9 propisano je da sud u slučajevima iz stava 1, 2 i 4 može narediti mjeru nadzora.

3. U paragrafu 129b uređeno je kažnjavanje u vezi sa kriminalnim i terorističkim organizacijama u inostranstvu. Odredbe paragrafa 129a važe i za organizacije u inostranstvu. Ukoliko se krivično djelo odnosi na organizaciju van zemalja članica EU, paragraf 129a važi samo ako su počinilac ili žrtva Nijemci ili ako se nalaze u zemlji.

4. U paragrafu 27 uređeno je pomaganje u izvršenju krivičnog djela. U stavu 1 određeno je da se kao pomagač kažnjava onaj ko s umišljajem drugom pomogne pri umišljajnom izvršenju krivičnog djela. U stavu 2 određeno je da se kazna za pomagača odmjerava prema propisanoj kazni za učinioca. Pomagaču se propisana kazna može ublažiti prema posebnim pravilima za ublažavanje kazne.

Kao što se vidi, paragraf 27 daje mogućnost da se sankcioniše pomaganje u obliku pružanja finansijske podrške terorističkim organizacijama iz paragrafa 129a i 129b, čime je obezbijeđeno kažnjavanje za finansiranje terorizma.

DIO ŠESTI: ZAKLJUČAK

Pranje novca i finansiranje terorizma su međunarodni fenomeni i problemi na globalnom planu. Ove pojave imaju negativne povratne efekte na ekonomske, političke, bezbjednosne i socijalne odnose u svakoj zemlji. Njihove posljedice se ogledaju u podriivanju stabilnosti i efikasnosti finansijskog sistema zemlje, poremećaju i nestabilnosti ekonomskih odnosa, ugrožavanju nacionalne bezbjednosti, gubljenju ugleda zemlje i sl.

Posljedice velikog broja terorističkih akata djeluju zastrašujuće. Da bi se te posljedice spriječile, države treba da preduzmu sve što je u njihovoj moći. U tom smislu, neophodno je i efikasno praćenje tokova novca.

Svaka država razvija sistem za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma u skladu sa svojim specifičnostima. Zajedničke karakteristike ovih sistema ogledaju se u međunarodnim standardima koji su opšteprihvaćeni. Ovi sistemi sadrže preventivne i represivne komponente. Međunarodni standardi poznaju sljedeće osnovne mjere na planu prevencije pranja novca, i to: 1) identifikaciju i provjeru identiteta klijenata i stvarnih vlasnika, kao i redovno praćenje poslovanja klijenata; 2) prijavljivanje gotovinskih transakcija preko iznosa određenih zakonom; 3) prijavljivanje sumnjivih transakcija, i 4) čuvanje podataka o klijentima i transakcijama. Represivna komponenta sistema ogleda se u krivičnom gonjenju i kažnjavanju učesnika u pranju novca i finansiranju terorizma, jer se ove aktivnosti inkriminišu kao krivična djela. Kazne za ova krivična djela su veoma oštre i često premašuju kazne koje su zapriječene za krivična djela, kojima je stečen novac koji se „pere“.

Srbija je posljednjih godina na normativnom planu preduzela ozbiljne korake u pravcu efikasnije borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma, jer je svoje zakonodavstvo u mnogom inovirala i uskladila s međunarodnim aktima koje je ratifikovala. Upoređivanjem obaveza koje proizilaze iz prihvaćenih međunarodnih dokumenata sa stanjem zakonodavstva u Srbiji, nameće se zaključak da je znatan dio obaveza na normativnom planu realizovan. Međutim, rješenja u propisima se moraju i dalje usklađivati, kako bi bila osnova za preduzimanje operativnih mjera. Nakon donošenja svih potrebnih propisa, predstoje aktivnosti i na njihovoj implementaciji, a posebno na podizanju svijesti i edukaciji nosilaca poslova na planu sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma. Konačni uspjeh zavisice prije svega od efikasne primjene propisa od strane svih subjekata, a najprije obveznika i nadzornih organa, prvenstveno Uprave za sprečavanje pranja novca. Važnu ulogu moraju imati i različite preventivne mjere kojima ja potrebno otkloniti stanja i spriječiti uslove koji dovode do toga, da se protivpravno stečeni novac, drugi predmeti i imovina, na različite načine uključuju u legalne finansijske i privredne tokove. Iskustva drugih zemalja pokazuju da je borba protiv ovih pojava veoma složena i da je neophodna sveobuhvatna aktivnost.

Obrazovanjem Uprave za sprečavanja pranja novca, kao finansijsko – obavještajne službe u Srbiji, ne treba očekivati da će ona i da spriječi pranje novca i finansiranje terorizma. Iako ona ima ulogu vodeće institucije u sistemu za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma, i istovremeno

koordinatora aktivnostima za unapređivanje tog sistema, nije dovoljno samo obrazovati jedan državni organ, na način kako to zahtijevaju međunarodni standardi, i očekivati da će taj organ biti u mogućnosti da riješi probleme na tom planu. Bez postojanja sistema s tačno određenim učesnicima, definisanim njihovim ulogama i odgovornostima, kao i koordiniranom interakcijom između tih učesnika, ne mogu se postići očekivani rezultati.

Često se postojeći sistem za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma izlaže kritici zbog propisanih komplikovanih procedura kod uspostavljanja poslovnih odnosa kod banaka i drugih finansijskih institucija, koje otežavaju poslovanje klijenata i odbijaju investitore. Obaveza finansijskih institucija da identifikuju klijente, prate njihovo poslovanje, prijavljuju sumnjive transakcije i slično, su takve, da klijente odbijaju, a finansijskim institucijama ne donose nikakav profit, već samo trošak.

Uloga krivičnog prava u suzbijanju pranja novca i finansiranja terorizma, ili se precjenjuje ili potcjenjuje. Krivičnopravna intervencija ne može u ovoj oblasti značajnije da doprinese rješavanju problema. Ova intervencija u nekim situacijama može da problem učini još složenijim. Međutim, i na međunarodnom, i na unutrašnjem planu države sve više pribjegavaju krivičnom pravu zaoštravajući represiju u odnosu na aktivnosti vezane za pranje novca i finansiranje terorizma. Umjesto da se ozbiljnije okrenu utvrđivanju i otklanjanju uzroka ovih pojava, mnoge države, pa i međunarodna zajednica, problem vide u samom krivičnom pravu, nastojeći da ga modifikuju u uvjerenju da će se time u većoj mjeri rješavati i problemi pranja novca i finansiranja terorizma. Sto se tiče Srbije, konstatuje se da krivična djela pranja novca i finansiranja terorizma propisana u Krivičnom zakoniku zadovoljavaju. Ona u osnovi omogućavaju da krivično pravo u suzbijanju ovih djela ima ulogu koja mu pripada.

Osnovna svrha krivičnog djela pranja novca je prikrivanje da su izvršena druga krivična djela, naročito ona koja se vrše organizovano, kao i da se nastave kriminalne aktivnosti. Kroz proces pranja novca, za imovinsku korist stečenu krivičnim djelom, stvara se privid kao da je stečena zakonito. Sve to doprinosi da se kriminalci osjećaju moćno, a ta moć ih često navodi da uđu u politiku i da tako imaju uticaj na društvene tokove.

Kada je u pitanju terorizam, sa aspekta osnovnih načela krivičnog prava, za njega ne smije da važi ništa drugo nego i za sva ostala krivična djela. Krivično pravo ne smije postati ratno sredstvo u rukama jedne strane, makar ona bila i prava. Kada je u pitanju terorizam, vladajuće je shvatanje da kažnjavanje i krivično pravo ima vrlo ograničene mogućnosti. Prijetnja kaznom, po pravilu, neće spriječiti potencijalnog teroristu da izvrši teroristički čin, a primjena kazne, tj. specijalna prevencija u odnosu na nekoga ko je već izvršio terorističko krivično djelo, uglavnom ne dovodi do promjene njegovog stava o opravdanosti onoga što je učinio. Štaviše, terorizam se od strane dijela političke ekstremne populacije smatra kao način rješavanja društvenih i političkih problema. To ne znači da je odustajanje od krivičnopravne represije ili njeno minimalizovanje u ovoj oblasti opravdano. Ako ništa drugo, načelo pravednosti i srazmjernosti, kao i satisfakcija žrtava, zahtijevaju krivičnopravnu represiju. Korišćenje kazne i krivičnog prava je ovdje neophodno. Od toga, čini se, i ne prijeti

opasnost. Štaviše, u savremenim zakonodavstvima se primjećuje sasvim suprotna tendencija. Međutim, pretjerana upotreba pojma terorizma i njegovo širenje i na krivična djela koja ne zaslužuju da budu označena kao teroristička, može da ima štetne posljedice. Nije opravdano težiti tome da se krivičnim pravom predvidi kao terorističko krivično djelo svaka pojedinačna aktivnost, koja bi se jednim širokim shvatanjem tog pojma mogla tako označiti, niti suviše zadirati u privatnu sferu građana pozivanjem na efikasniju borbu protiv terorizma. Koristeći krivično pravo u ratu protiv terorizma, treba biti svjestan toga da se taj rat ne može dobiti krivičnim pravom, već jedino uticanjem na odgovoran način na globalnom nivou, na korijene i uzroke terorizma³⁶⁷.

I odnosi između država u savremenom svijetu su takvi da se konfliktne situacije ne rješavaju na način koje je međunarodna zajednica proklamovala u poveljama i ostalim međunarodnim dokumentima. Rješavajući političke razmirice nasiljem, uništavanjem ljudskih života i materijalnih dobara, čovjek i društvo pokazuju nemoć u ostvarivanju osnovnih ljudskih prava i sloboda mirnim, političkim i humanim sredstvima³⁶⁸.

Sagledavajući kompleksnost fenomena pranja novca i finansiranja terorizma, osnovano se može insistirati na stvaranju uslova za suprotstavljanje ovim pojavama kroz primjenjivanje mjera socijalne prevencije, socijalne, ekonomske, kriminalne politike, kulture, informisanja, obrazovanja i slično, kao i da je potrebno utvrditi uzročnost ovih pojava i planirati i programirati prevenciju na međunarodnom i nacionalnom planu.

---

³⁶⁷ Z Stojanović, navedeno djelo, str. 11-13.

³⁶⁸ V. Krivokapić, Specijalistička edukacija kao mera suprotstavljanja organizovanom kriminalu, u: Sprečavanje i suzbijanje savremenih oblika kriminaliteta, Beograd, 2006, str. 2.

DIO SEDMI: PRILOZI O FINANSIRANJU TERORIZMA ZA NAUČNA ISTRAŽIVANJA

Prilog 1

Primjer za naučnu analizu i prognostiku terorizma kao pojave i procesa **prema Programu protuterorističke obuke** Ureda za protuterorističku pomoć, Biroa za diplomatsku sigurnost, Stejt departmenta Sjedinjenih Američkih Država

Kroz navedeni primjer utvrditi naučne osnove terorizma, odnosno primjenom modela procesa istraživanja i modela predmeta istraživanja **utvrditi prednosti i nedostake navedenog Programa.**

„Vođenje programa protuterorističke obuke“

„Kurs pripremili i izvode:

**Ured za protuterorističku pomoć
Biro za diplomatsku sigurnost
Stejt department Sjedinjenih Američkih Država“**

OPIS KURSA

„ U današnjem društvenom i političkom okruženju, sposobnost protuterorističkog reagovanja policije je nužna za sve zemlje širom svijeta. Po okončanju ovog kursa, učesnici će znati da izrade i očuvaju protuterorističku obuku u sklopu programa obuke za policiju i organe koji se bave provedbom zakona. Kroz lekcije, diskusiju i praktične vježbe, polaznici će naučiti da procjene potrebe svoje zemlje u oblasti protuterorističke obuke; vode izradu nastavnog plana za program protuterorističke obuke; obuče predavače i osoblje koji će raditi na programu; upravljaju objektima, opremom i materijalima koji se koriste u programu; upravljaju procesom izvedbe obuke; upravljaju finansijama za program; očuvaju program protuterorističke obuke; i izrade plan za vođenje programa.

Svaka lekcija tokom kursa sadrži i praktične vježbe što dovodi do stvaranja vrijednog resursa i instrumenta na kraju kursa, a to je sveobuhvatan plan za vođenje programa protuterorističke obuke. Ovaj plan izrađuju polaznici dok pohađaju kurs. Svaki plan za vođenje programa nudi preporuke za poboljšanje i/ili razradu obuke, objekata, nastavnog i administrativnog osoblja, finansijskih komponenti, i komponenti izvedbe programa protuterorističke obuke. Plan za vođenje programa će postati bitan instrument po okončanju kursa jer tokom obuke polaznici rade na tome da poboljšaju sopstvene policijske kapacitete protuterorističkog reagovanja.

Na kursu će se obraditi sljedeće teme:

- Filozofije Ujedinjenih Nacija i Sjedinjenih Američkih Država o ljudskim pravima
- Motivi i metodologije terorista
- Aspekti uspješnog vođenja programa protuterorističke obuke
- Tehnike za ocjenu potreba programa protuterorističke obuke
- Strategije za izradu nastavnog plana za programa protuterorističke obuke
- Šta treba uzeti u obzir prilikom angažovanja i osposobljavanja predavača i ostalog osoblja
- Šta treba uzeti u obzir prilikom odabira objekta, opreme i materijala
- Šta treba uzeti u obzir vezano za politiku i procedure provedbe kursa
- Strategije za upravljanje finansijskim aspektom programa protuterorističke obuke
- Strategije za dugoročno očuvanje programa protuterorističke obuke
- Šta treba uzeti u obzir prilikom izrade efikasnog plana za vođenje programa

OFFICE OF ANTI-TERRORISM ASSISTANCE

Lekcija ##

Teroristički trendovi i taktike

Module 3:
Terrorist Trends and Tactics

MATP

Ciljevi nastave

- Na kraju ove lekcije, bićete u stanju da opišete terorističke trendove i taktike.

Learning Objective

- By the end of this module, you will be able to describe terrorist trends and tactics.

MATP

Module 3: Terrorist Trends and Tactics

2

Šta je terorizam?

- Unaprijed smišljeno, politički motivisano nasilje počinjeno protiv neborbenih meta od strane podnacionalnih grupa ili konspirativnih agenata*

What is Terrorism?

- Premeditated, politically motivated violence perpetrated against non-combatant targets by subnational groups or clandestine agents*

*Title 22, Section 2656(f) of the United States Code

*Poglavlje 22, Odjel 2656f(d) Kodeksa Sjedinjenih Država

IMATP

Module 3: Terrorist Trends and Tactics

3

Terorizam je taktika

- Koriste je razne vrste ljudi
- Ne preovlađuje jedno jedinstveno vjerovanje, etnička grupa, političko uvjerenje ili nacionalnost

Terrorism is a Tactic

- Used by a wide range of individuals
- No single creed, ethnicity, political persuasion, or nationality

IMATP

Module 3: Terrorist Trends and Tactics

4

Najnoviji trendovi (1 od 2)

- Manji broj uspješnih koordiniranih napada
- Sve veći broj malih samostalnih terorističkih grupa
- Sve veći broj domaćih terorističkih organizacija

Emerging Trends (1 of 2)

- Fewer successful coordinated attacks
- Increasing number of small, autonomous terror groups
- Increasing number of domestic terrorist organizations

MATP

Module 3: Terrorist Trends and Toolkits

6

Najnoviji trendovi (2 od 2)

- Sve veća vjerovatnoća napada vukova samotnjaka
- Fizička obuka zamjenjuje se uputstvima za pravljenje bombi na Internetu
- Sve veća veza između terorizma i organizovanog kriminala

Emerging Trends (2 of 2)

- Increasing likelihood of lone wolf attacks
- Physical training being replaced by bomb-making instructions on the Internet
- Growing link between terrorism and organized crime

MATP

Module 3: Terrorist Trends and Toolkits

8

Međunarodne terorističke organizacije: Trendovi

- **Velike terorističke organizacije i dalje:**
  - Usredsređuju se na spektakularne napade sa velikim brojem žrtava
  - Izvršavaju istovremene napade koristeći improvizovane eksplozivne naprave
  - Koriste bombaše samoubice
  - Smatraju da su sistemi javnog prevoza i hoteli poželjne mete

International Terrorist Organizations: Trends

- Large terror organizations continue to:
  - Focus on spectacular, high-casualty attacks
  - Conduct simultaneous attacks using improvised explosive devices
  - Use suicide bombers
  - See transportation systems and hotels as desirable targets

MATP

Module 3: Terrorist Trends and Toolkits

7

Međunarodne terorističke organizacije: Ranjivost

- **Koordinirane zavjere iziskuju više operativaca i dugoročnije planiranje**
  - Čine terorističku organizaciju ranjivom
  - Stvaraju više mogućnosti za ometanje rada

International Terrorist Organizations: Vulnerability

- Coordinated plots require multiple operatives and longer planning
  - Create vulnerability for terrorist organization
  - Offer more opportunity for disruption

MATP

Module 3: Terrorist Trends and Toolkits

8

Međunarodne terorističke organizacije: Prilagodljivost

- Proširile i diversifikovale svoju strategiju da obuhvati manje, ne toliko složene napade

International Terrorist Organizations: Adaptability

- Expanded and diversified their strategy to include pursuing smaller, less sophisticated attacks

MATP

Module 3: Terrorist Trends and Toolkits

9

Samostalne grupe koje podržavaju Al-Kaidu

- Rukovodstvo Al-Kaide ohrabrivalo je militantne osobe da izvršavaju jednostavne napade koristeći materijale koji su “lako dostupni ili u bilo kom gradu gdje se nalazite”.

Autonomous Groups Supporting Al-Qaida

- Al-Qaida leadership encouraged militants to conduct simple assaults using materials that are “readily at hand or in any city you are in.”

MATP

Module 3: Terrorist Trends and Toolkits

10

Pitanja za diskusiju

- Da li ste primijetili da je došlo do promjene u strategiji terorističkih napada u vašem regionu?
- Da li su to napadi manjih razmjera ili je još uvijek namjera da budu spektakularni?
- Da li ste primijetili neke druge promjene kod terorističkih grupa u vašem regionu?

Discussion Questions

- Have you seen a change in the strategy of terrorist attacks in your region?
- Are the attacks smaller scale or are they still poised to be spectacular?
- Have you noticed other changes in the terrorist groups in your region?

MATP

Module 3: Terrorist Trends and Toolkits

11

Domaći teroristi (1 od 2)

- U porastu kako po učestalosti tako i po vidljivosti:
  - Male ćelije
  - Vukovi samotnjaci

Domestic Terrorists (1 of 2)

- On the rise both in frequency and visibility:
  - Small cells
  - Lone wolves

MATP

Module 3: Terrorist Trends and Toolkits

12

Domaći teroristi (2 od 2)

- Terorizam se razlikuje od uobičajene kriminalne djelatnosti:
  - Kriminalci – sebični motivi
  - Domaći teroristi – pokreće ih stvar za koju se bore ili ideologija

Domestic Terrorists (2 of 2)

- Differs from ordinary criminal activity:
  - Criminals – self-centered motives
  - Domestic terrorists – driven by a cause or ideology that is politically based

MATP

Module 3: Terrorist Trends and Tactics

13

Vuk samotnjak

- Osoba koja djeluje sama bez naređenja od – ili veza sa – nekom organizacijom

Lone Wolf

- A person who acts on his or her own without orders from – or connections to – an organization

MATP

Module 3: Terrorist Trends and Tactics

14

Pitanja za diskusiju

- Da li ste imali slučajeve napada vukova samotnjaka u svojoj zemlji ili regionu?
- Ako jeste, kako je on ili ona otkriven/a i zašto je izvršio/la napad?
- Da li znate da li postoje male samostalne grupe u vašem regionu? Da li ih smatrate vjerodostojnom prijetnjom?

Discussion Questions

- Have you had instances of lone wolf attacks in your country or region?
- If so, how was he or she discovered and why did he or she attack?
- Are you aware of small autonomous groups in your region? Do you consider them a credible threat?

MATP

Module 3: Terrorist Trends and Toolkits

15

Sve veća upotreba Interneta i novih tehnologija

- Sve veća upotreba Interneta i novih tehnologija radi:
  - Rekrutovanja
  - Navođenja
  - Finansiranja
  - Pripreme za napade

Growing Use of the Internet and New Technologies

- Growing use of internet and new technologies to:
  - Recruit
  - Infiltrate
  - Finance
  - Prepare for attacks

MATP

Module 3: Terrorist Trends and Toolkits

16

Veza između terorizma i kriminala (1 od 2)

- Funkcionišu kao organizovane kriminalne mreže
- Bave se: trgovinom drogom, otmicama, nezakonitim vatrenim oružjem, pranjem novca i oružanim pljačkama

Link Between Terrorism and Crime (1 of 2)

- Function like organized criminal networks
- Engage in drug trafficking, kidnapping, illicit firearms, money laundering, and armed robbery

Veza između terorizma i kriminala (2 od 2)

- Kriminalne organizacije koriste terorističke taktike radi zastrašivanja:
  - Odsijecanje glave
  - Improvizovane eksplozivne naprave

Link Between Terrorism and Crime (2 of 2)

- Criminal organizations use terrorist tactics to intimidate
  - Beheadings
  - Improvised explosive devices

Motivi

- Kako razlike između terorizma i organizovanog kriminala postaju sve bliže, ono po čemu se i dalje razlikuju jeste motivacija:

- Motiv kod kriminala: lična dobit
- Motiv kod terorizma: političke promjene

Motives

- As the distinctions blur between terrorism and organized crime, the difference that remains is the motive.
- Criminal motive: personal gain
- Terrorist motive: political change

Pitanja za diskusiju (1 od 2)

- Da li ste uočili vezu između terorizma i kriminala u svojoj zemlji ili regionu? Objasnite
- Da li teroristi izvršavaju druge zločine—kao što su pranje novca i otmice—kako bi finansirali svoje napade?

Discussion Questions (1 of 2)

- Have you seen the link between terrorism and crime in your country or region? Explain.
- Are the terrorists committing other crimes—such as money laundering and kidnapping—to fund their attacks?

Pitanja za diskusiju (2 od 2)

- **Da li kriminalci u vašoj zemlji ili regionu prilagođavaju neke terorističke taktike da bi vršili prinudu nad vladom ili svojim žrtvama? Ako to rade, koje su to taktike?**

Discussion Questions (2 of 2)

- Are criminals in your country or region adapting to terrorists' tactics to coerce the government or their victims? If so, which ones?

Terorističke taktike (1 od 2)

- **Velike raznolikosti u:**
  - Grupama i osobama koje počinjavaju terorizam
  - Motivima za napad
  - Vremenu i potrebnom procesu radikalizacije kako bi se došlo do tačke napada

Terrorist Toolos (1 of 2)

- Great variance in:
  - Groups and persons who commit terrorism
  - Attack motives
  - Time and process needed to radicalize to the point of an attack

Terorističke taktike (2 od 2)

- Izrazita sličnost u procesu planiranja
  - Uvijek su potrebni određeni koraci

Terrorist Tactics (2 of 2)

- Remarkable similarity in the planning process
- Certain steps always required

Proces planiranja

Planiranje: Biranje mete

- Detalji se razlikuju od grupe do grupe i od mete do mete
  - Internet je olakšao odabir mete
- Stvara se spisak potencijalnih meta
- Pravi se odabir

Planning: Selecting the Target

- Details vary between groups and targets
  - Internet has made target selection easier
- Creates list of potential targets
- Makes selection

Planiranje: Motrenje

- Drugi krug motrenja
  - U svrhu pribavljanja potrebnih pojedinosti
- Dodatni krugovi motrenja da bi se uočili obrasci

Planning: Surveillance

- Second round of surveillance
  - To provide necessary details
- More rounds of surveillance to identify patterns

Planiranje: Obuka i oružje

- U velikim organizacijama, pripadnici se izdvajaju i obučavaju u borbi prsa u prsa, streljaštvu, eksplozivima
- Za manje grupe i vukove samotnjake, obuka i nabavka oružja predstavljaju probleme

Planning: Training and Weapons

- In large organizations, personnel identified and trained in hand-to-hand combat, marksmanship, explosives
- For smaller groups and lone wolves, training and obtaining weapons pose problems

Planiranje: Proba

- Faza planiranja može se završiti probom

Planning: Rehearsal

- Planning phase may end with rehearsal

Raspoređivanje

- Poslije planiranja, obuke i nabavke oružja, napadački tim se raspoređuje

Deployment

- After planning, training, and weapons acquisition, attack team deployed

Napad

- Ako je dobro isplaniran, postoje svi izgledi da u ovoj fazi napad i uspije

Attack

- If planned well, attack is likely to succeed at this stage

Bijeg i eksploatacija

- Napadači će nastojati da pobjegnu sa lica mjesta
- Izuzeci
  - Bombaši samoubice
  - Napadač želi da bude uhvaćen kako bi eksploatisao napad
- Eksploatacija – posljednji korak
  - Proizvodi grafičke, provokativne prizore

Escape and Exploitation

- Attackers will seek to escape the scene
- Exceptions
  - Suicide bombers
  - Attacker wants to be captured to exploit attack
- Exploitation – final step
  - Generate graphic, provocative images

Pitanja za diskusiju

- Da li vam je bio poznat teroristički ciklus planiranja?
- Da li će vam ove informacije pomoći da razumijete kako oni operišu?
- Da li imate ikakve informacije o tome da li teroristi u vašoj zemlji ili regionu slijede ovaj ciklus planiranja?

Discussion Questions

- Were you aware of a terrorist planning cycle?
- Will this information help you understand how they operate?
- Do you have any information on whether terrorists in your region or country follow this planning cycle?

Prikazi slučajeva iz prakse

- **Samostalna grupa**
- **Vuk samotnjak**

Case Studies

- Autonomous Group
- Lone Wolf

Vrste napada (1 od 2)

- **Tokom 2011.:**
  - **Oružani napadi i podmetanja bombi = 80%**
  - **Samoubilački napadi = 2,7% ali odgovorni čak za 21% smrtnih slučajeva od posljedica terorizma**

Types of Attacks (1 of 2)

- In 2011:
  - Armed attacks and bombings = 80%
  - Suicide attacks = 2.7% but accounts for 21% of terrorism-related deaths

Vrste napada (2 od 2)

▪ Tokom 2011.: (nastavak)

- IED-i su i dalje omiljeni metod napada
- U druge vrste napada spadaju podmetanje požara i otmice

Types of Attacks (2 of 2)

- In 2011: (continued)
- IEDs continue to be the preferred method of attack
- Other types of attacks included arson and kidnappings

Podmetanja bombi (1 od 2)

- Prijetnja od IED-a sve je veća i veća i širi se po zemaljskoj kugli:
  - Omiljeno oružje terorista još mnogo decenija koje dolaze

Bombings (1 of 2)

- IED threat growing and spreading across the globe:
- Will be the terrorists' weapon of choice for decades

Podmetanja bombi (2 od 2)

- **Trendovi ukazuju da teroristi koriste načine da maksimalno povećaju dejstvo:**
  - **Veća učestalost simultanih ili koordiniranih višestrukih bombaških napada**
  - **Malokalibarska i indirektna vatra uz IED-e**
  - **Sekundarne naprave**

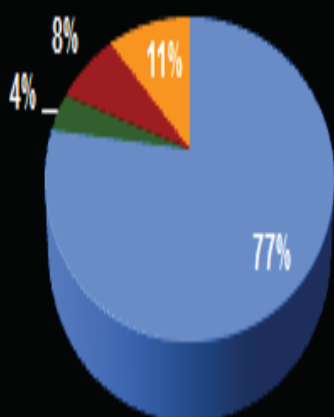
Bombings (2 of 2)

- Trends indicate terrorists exploit ways to maximize the effects:
  - Greater frequency of simultaneous or coordinated multiple bombings
  - Small arms and indirect fire with IEDs
  - Secondary devices

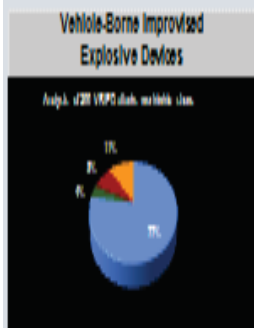

Improvizovane eksplozivne naprave na vozilu

Analiza 200 napada gdje su korištene improvizovane eksplozivne naprave na vozilu pokazuje:

- Kompaktno ili standardno
- Putničko ili teretno
- Kamionet ili kamion
- Drugo

- Kompaktno ili standardno
- Putničko ili teretno
- Kamionet ili kamion
- Drugo

Oružani napadi

- Oprobana taktika u eri savremenog terorizma
- Može se očekivati porast takvih napada zbog postojanja manjih grupa i vukova samotnjaka

Armed Assaults

- Tried and true tactic in modern era of terrorism
- Expect increase because of smaller autonomous groups and lone wolves

Otmice

- Savjet bezbjednosti UN-a upozorava na sve češću koordinaciju terorističkih grupa sa organizovanim kriminalom i njihovo upuštanje u otmice za otkup

Kidnappings

- UN Security Council warns of terror groups increasingly coordinating with organized crime and resorting to kidnapping for ransom

Meti (1 od 3)

- Zavisí od motiva i sposobnosti teroriste ili terorističke organizacije
- Statistika za 2011.:
  - Više od dvije trećine svih terorističkih napada bilo je upereno na infrastrukturu ili objekte

Targets (1 of 3)

- Depends on motive and capability of the terrorist or terrorist organizations
- Statistics for 2011:
  - Over two-thirds of all terrorist attacks struck infrastructure or facilities

Meti (2 od 3)

- Najčešće na meti: prevozna sredstva i javna mjesta:
  - 27% napada ciljalo vozila, autobuse i prevozna sredstva
  - 21% napada ciljalo na komunalne prostore, pijace, biračka mjesta, vjerske institucije, škole i stambene objekte

Targets (2 of 3)

- Most targeted: transportation assets and public places:
  - 27% of attacks targeted vehicles, buses, and transportation
  - 21% targeted communal areas, markets, polling stations, religious institutions, schools, and residences

Mete (3 od 3)

- Oštar porast broja napada na energetska infrastrukturu

Targets (3 of 3)

- Sharp increase in number of attacks against energy infrastructure

Pitanja za diskusiju

- Koje vrste meta su po vašem mišljenju ranjive u vašem regionu?
- Da li su teroristi napali te mete u vašoj zemlji ili regionu?
- Ako jesu, kako su ih napali?

Discussion Questions

- What types of targets are vulnerable in your region?
- Have terrorists attacked these targets in your country?
- If so, how?

Rezime

- **Trendovi u terorizmu**
  - Porast domaćeg terorizma
  - Porast napada vukova samotnjaka
  - Sve veća upotreba Interneta
  - Veza i razlike između kriminalnih i terorističkih djela
- **Terorističke taktike**

Summary

- Terrorist trends
  - Rise in domestic terrorism
  - Rise in lone wolf attacks
  - Increasing use of internet
  - Link and differences between criminal and terrorist acts
- Terrorist tactics

**GLOSSARY OF TERMS
RJEČNIK POJMOVA**

Term	Description/Definition	Pojam	Opis/definicija
after action report	Discussions or reports that occur after a training exercise in order to measure training and evaluate performance	izvještaj poslije akcije	diskusije ili izvještaji nakon vježbe ili obuke kako bi se procijenila vježba i ocijenio učinak
budget	A summary of estimated or intended expenses for a given period	budžet	pregled procijenjenih ili predviđenih troškova za određeni vremenski period
cost overrun	A cost that is more than the budgeted amount, usually caused by underestimating actual costs during budgeting	prekoračenje troškova	troškovi koji prevazilaze budžetom predviđeni iznos, obično nastali kao rezultat loše procijenjenih stvarnih troškova prilikom utvrđivanja budžeta
criticality	The likely impact of an attack	ključni značaj	vjerovatni efekat napada
curriculum	A set of training courses focused on a particular area of specialization	nastavni plan i program	niz kurseva koji se odnose na određenu oblast, odnosno specijalizaciju
cyberterrorism	Threats and attacks against computers, networks, and stored information to intimidate or coerce a	kibernetički terorizam	prijetnje i napadi na kompjutere, mreže i pohranjene informacije radi zastrašivanja ili prisile vlade i njenog naroda

Term	Description/Definiton	Pojam	Opis/definicija
	government and its people		
dignitary protocols	Set procedures for handling the visits of dignitaries to an antiterrorism training program facility	protokoli za visoke zvaničnike	utvrđene procedure za postupanje prilikom posjete visokih zvaničnika objektu u kome se vrši program protuterorističke obuke
distributed denial of service	(DDoS) attack in which terrorist groups could engage in a cyberwar designed to disrupt or destroy a state's information infrastructure	distribuirani napad s uskraćivanjem usluge	napad kojim terorističke grupe mogu da pokrenu kibernetički rat osmišljen da prekine ili uništi informatičku infrastrukturu zemlje
facilitator	A synonym for instructor or teacher. The term facilitator is preferred because it sets the expectation that the facilitator is helping participants learn by fostering discussion, leading exercises, and presenting content when necessary.	instruktor	Sinonim za predavača ili nastavnika. Poželjan je pojam instruktor jer podrazumijeva da osoba pomaže učesnicima da nauče tako što podstiče diskusiju, vodi vježbe i izlaže sadržaj lekcija kada je to potrebno.
fraternization	Fraternization means conducting social relations with people who are actually	bratimljenje	Bratimljenje ili pretjerana bliskost znači stvaranje društvenih veza sa ljudima koji nisu u rodu (posebno sa radnim kolegama), kao da su braća

Term	Description/Definition	Pojam	Opis/definicija
	unrelated (especially those with whom one works) as though they were siblings, family members, or personal friends. In the context of a training program, this kind of relationship between faculty members and students is inappropriate and violates legal, moral, and professional norms.		i sestre, članovi porodice, ili lični prijatelji. U kontekstu programa obuke, ovakve veze između predavača i učenika nisu prikladne, te krše pravne, moralne, i profesionalne norme.
hard target	A structure that has been fortified against attack	teška meta	objekat koji je ojačan radi odbrane od napada
historical costs	The actual costs of an item in the past (this information is useful when budgeting for the same costs in the future)	prijašnji troškovi	stvarni troškovi nekog predmeta u prošlosti (ova informacija je korisna kada se udžet za iste troškove u budućnosti)
lessons learned	The result of after action reports; based on the issues identified in the after action report, training evaluators can identify	izvučene pouke	rezultat izvještaja poslije akcije; na osnovu problema identifikovanih u izvještaju poslije akcije, osobe koje ocjenjuju obuku mogu utvrditi „naučene lekcije“, te ih iskoristiti kao preporuke za poboljšanja cjelokupnog programa obuke

Term	Description/Definition	Pojam	Opis/definicija
	“lessons learned” and use these lessons as recommendations for the improvement of the whole antiterrorism training program.		
mentoring	A process through which a senior employee assists a more-junior or possibly brand-new employee by teaching the mentee how to perform his or her job, counseling the mentee on job-related challenges, and supporting the mentee’s pursuit of his or her professional goals.	mentorstvo	proces u kome viši službenik pomaže mlađem službeniku ili moguće i potpuno novom uposleniku tako što ga uči kako da radi dati posao, savjetuje ga u raznim izazovima vezanim za posao, i pomaže mu u ostvarenju profesionalnih ciljeva
money laundering	Process whereby cash raised from criminal activities is made to look legitimate to be reintegrated into the financial system	pranje novca	proces u kome se novcu dobijenom u kriminalnim radnjama daje privid legitimnosti kako bi se ponovo uključio u finansijski sistem
outsource	To send out work to an outside provider in order to reduce costs	vanjski saradnici i firme	angažovanje vanjskih saradnika ili firmi za obavljanje određenih poslova kao bi se uštedio novac

Term	Description/Definition	Pojam	Opis/definicija
overhead	Ongoing expense of operating a business (such as a training academy) and may include, for example, utility costs and administrative costs (such as registration and record-keeping)	tekući troškovi	tekući troškovi poslovanja neke organizacije ili preduzeća (kao na primjer akademije za obuku) koji mogu između ostalog sadržavati troškove komunalnih usluga i administrativne troškove (kao što su registracija i vođenje evidencije)
probability	The likelihood that an attack may occur	očekivana mogućnost	vjerovatnoća da će se dogoditi napad
projected costs	Anticipated or expected costs	predviđeni troškovi	očekivani ili planirani troškovi
program documentation	Documents, references, or records that capture key information about the program; may include elements such as databases, user guides, standard operating procedures, and reports	programska dokumentacija	dokumenti, reference, evidencija u kojima se nalaze ključne informacije o programu; može sadržavati elemente kao što su baze podataka, priručnici za korisnike, standardne operativne procedure, i izvještaji
safety protocol	A set procedure that establishes how a training program will deal with safety-related concerns or events	bezbjednosni protokol	utvrđena procedura kojom se određuje način kako postupiti u slučaju nastanka bezbjednosnog problema tokom programa obuke
security protocol	A set procedure that establishes	sigurnosni protokol	utvrđena procedura kojom se određuje način kako zaštititi učenike, predavače i osoblje

Term	Description/Definition	Pojam	Opis/definicija
	how a training program will secure its students, staff, and facilities		tokom programa obuke
soft target	A person or thing that is relatively unprotected or vulnerable	laka meta	osoba ili stvar koja je relativno nezaštićena ili ranjiva
safe haven	An area of relative security exploited by terrorists	sigurno utočište	područje relativne bezbjednosti koje iskorištavaju teroristi
span of control	The number of people a manager or supervisor can direct and manage.	raspon kontrole	broj uposlenika koji su odgovorni i podređeni jednom menadžeru ili šefu
stakeholder	A person, group, or organization with an interest in a project	zainteresovana strana	osoba, grupa ili organizacija koja ima interes za projekat
start-up costs	The costs incurred to start a training program	početni troškovi	sredstva koja su potrebna da bi se započelo sa programom obuke
sustainment	The activities that ensure a program is continuously maintained and improved	očuvanje	aktivnosti kojima se program kontinuirano održava i poboljšava
sustainment costs	The costs incurred to maintain a training program	troškovi očuvanja	sredstva koja su potrebna da se očuva program obuke
template	A tool for maintaining a standard layout and look and feel across multiple documents	šablon	instrument pomoću kojega se postiže standardni format i izgled u različitim dokumentima
terrorism	Premeditated,	terorizam	unaprijed smišljeno, politički motivisano

Term	Description/Definition	Pojam	Opis/definicija
	politically motivated violence perpetrated against non-combatant targets by subnational groups or clandestine agents		nasilje počinjeno protiv neborbenih meta od strane podnacionalnih grupa ili tajnih agenata
terrorism threat assessment	A terrorism threat assessment is an in-depth evaluation of the full spectrum of threats requiring a law enforcement response or capacity. The assessment includes an examination of supporting information to evaluate the likelihood of occurrence for each threat.	procjena terorističke prijetnje	Procjena prijetnje od terorizma je obimna ocjena cijelog spektra prijetnji koje zahtijevaju potrebnu reakciju i pripravnost službi za provedbu zakona. Procjena uključuje ispitivanje popratnih informacija kako bi se ocijenila vjerovatnoća da će se prijetnja zaista i desiti.
terrorist group	Any group that practices, or has significant subgroups that practice, international terrorism	teroristička grupa	svaka grupa koja se bavi, ili ima bitne podgrupe koje se bave, međunarodnim terorizmom
terrorist act	Any act that is unlawful, involves the use or threatened use of violence or force,	terorističko djelo	svaki protivpravni čin, koji obuhvata primjenu, odnosno prijetnju primjenom nasilja ili sile, koristi nasilje ili silu koja je usmjerena protiv pojedinaca ili imovine, i koji je osmišljen da izvrši pritisak na vladu ili društvo, te obično

Term	Description/Definition	Pojam	Opis/definicija
	uses violence or force that is directed against individuals or property, is designed to coerce a government or society, and usually supports political, ideological, or religious objectives		podržava političke, ideološke ili vjerske ciljeve
training gap analysis	A training gap analysis compares current skills and capabilities to desired skills and capabilities in order to determine training needs.	analiza nedostataka u obuci	analizom nedostataka u obuci se upoređuju postojeće vještine i sposobnosti sa željenim vještinama i sposobnostima kako bi se utvrdilo u kojim je oblastima potrebna obuka
transnational crime	Crime that takes place across national borders	transnacionalni kriminal	kriminalna djela koja prelaze granice jedne države

Knjige: Omišljavanje nastave

Clark, R., Mayer, R. (2011). E-učenje i nauka o nastavi, III izdanje Kalifornija: Pfeiffer.

Gagne, R., Wagner, W., Golas, and K., Keller, J. (2004). Principi osmišljavanja nastave, V izdanje Kentaki: Cengage Learning.

Mager, R. (1997). Mjerenje rezultata učenja, III izdanje Džordžija: The Center for Effective Performance, Inc.

Mager, R. (1997). Pripremanje ciljeva učenja, III izdanje Džordžija: The Center for Effective Performance, Inc.

Smith, P. and Ragan, T. (2004). Osmišljavanje nastave, III izdanje Nju Džerzi: Wiley, John & Sons, Inc.

Veb-stranice: Omišljavanje nastave

Organizacija	Veb-stranica	Opis
Američko udruženje za obuku i usavršavanje (ASTD)	http://www.astd.org/	Profesionalno udruženje posvećeno obuci i usavršavanju stručnjaka. Sadrži informacije o konferencijama, publikacijama i resursima.
Vodič za e-učenje	http://www.elearningguild.com/	Zajednica za stručnjake koji se bave osmišljavanjem, izradom i vođenjem e-učenja.

Veb-stranice: Antiterorizam

Organizacija	Veb-stranica	Opis
Američko društvo za međunarodnu sigurnost (ASIS)	http://www.asisonline.org	Kao jedna od najvećih organizacija za stručnjake iz oblasti obezbjeđenja, ASIS izrađuje nastavne materijale i organizuje seminare o ključnim pitanjima iz sigurnosti.
Biro za alkohol, duhan i vatreno oružje (američka vlada)	http://www.atf.gov	Objavljuje brojne publikacije o podmetanju požara i eksploziva.
Centar za globalnu saradnju u oblasti protuterorizma	http://www.globalct.org/index.php	Neprofitni, nestranački institut o politici posvećen jačanju međunarodne protuterorističke saradnje.
Izveštaji o terorizmu po zemljama, Stejt department SAD-a	http://www.state.gov/j/ct/rls/crt/	Sažet pregled izvještaja o terorizmu koje svake godine priprema Stejt department SAD-a.
Međunarodno udruženje šefova policije	http://www.theiacp.org	Profesionalna organizacija direktora agencija za provedbu zakona koja nudi brojne resurse i obuku o ključnim pitanjima iz sfere javne bezbjednosti.
INTERPOL	http://www.interpol.int	INTERPOL je najveća međunarodna policijska organizacija na svijetu. INTERPOL, koji broji 190 zemalja članica, ima operativne radne grupe i brojne resurse i publikacije koje mogu pomoći agencijama za provedbu zakona u borbi protiv kriminala i terorizma.
John Jay koledž za kriminalistiku (USA)	http://www.jjay.cuny.edu	Kao sastavni dio sistema gradskog univerziteta u Njujorku, John Jay koledž za kriminalistiku je akademska institucija koja se isto tako bavi istraživačkim radom iz oblasti kriminalistike. Veb-stranica sadrži resurse na temu protuterorizma.
Nacionalna komisija o terorističkim napadima na Sjedinjene Američke Države	http://www.9-11commission.gov/	Sadrži javni izvještaj koji je napisala Nacionalna komisija o terorističkim napadima na Sjedinjene Američke Države (poznata i pod imenom Komisija za 11. septembar).
Macquarie University (Australija)	http://mq.edu.au/about_us/faculties_and_departments/faculty_of_arts/centre_for_police_intelligence_and_counter_terrorism/	Istraživački univerzitet sa programom o politici, obavještajnom radu i protuterorizmu. Upućuje na linkove za druge istraživačke organizacije koje se bave protuterorizmom i publikacije na iste teme.
Izveštaji o terorizmu	http://www.fbi.gov/stats-services/publications	Izveštaji o terorizmu za period od 1996 do 2011 godine je pripremio Ured direktora državne obavještajne službe, Državni centar za borbu protiv terorizma, Vašington, DC 20511.
Svjetska banka	http://www.worldbank.org/reference/	Međunarodna finansijska institucija čiji je mandat smanjenje globalnog siromaštva. Objavljuje brojne publikacije o borbi protiv pranja novca u svrhu finansiranja terorizma.
Svjetska knjiga činjenica, Centralna obavještajna služba SAD-a (CIA)	https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/	Svjetska knjiga činjenica CIA-e sadrži informacije o historiji, narodima, vladi, privredi, geografiji, komunikacijama, prevozu, vojsci i transnacionalnim pitanjima za 267 zemalja i entiteta na svijetu.
Akcija protiv terorizma Ujedinjenih nacija	http://www.un.org/terrorism/	Sadrži politike i akcije Ujedinjenih nacija u borbi protiv terorizma.
Operativna radna grupa Ujedinjenih nacija za provedbu aktivnosti protuterorizma (CTITF)	http://www.un.org/en/terrorism/ctitf/index.shtml	Mandat CTITF-a je da poboljša koordinaciju i povezanost napora u borbi protiv terorizma u sistemu Ujedinjenih nacija. Operativnu radnu grupu čini 31 međunarodno tijelo.
Ured za droge i kriminal pri Ujedinjenim nacijama (UNDOC)	https://www.unodc.org/unodc/en/terrorism/index.html?ref=menuside	UNDOC je prisutan u svim regijama svijeta putem široke mreže terenskih ureda i ima mandat da pomogne zemljama članicama u borbi protiv droge, kriminala i terorizma.

Dodatni resursi: Antiterorizam

Izvor	Opis
BIBLIOTEKA FBI-a Akademija FBI-a Kvantiko, Virdžinija	Biblioteka FBI-a vrši istraživanje za policijske snage širom svijeta, a posebno za one koji su završili kurs za obuku policije na FBI Akademiji. Za sve dodatne informacije, kontaktirajte biblioteku na librarian@fbiacademy.edu .

Odaberite najbolji odgovor na svako pitanje i zaokružite slovo koje odgovara tom odgovoru.

1. Standardizacija programa protuterorističke obuke:
  - a. Mora se dobiti od institucije koja vrši akreditaciju
  - b. Omogućava prioritizaciju preporuka
  - c. Određuje uslove po kojima će se objektivno ocijeniti učinak
  - d. Obezbjeduje da će polaznici moći da pokažu pozitivnu promjenu u ponašanju

2. Prvi korak u vršenju analize „jaza“ je da se:
  - a. Identifikuje željeno stanje za vaš program protuterorističke obuke
  - b. Analizira postojeće stanje
  - c. Opiše razlika između željenog i postojećeg stanja
  - d. Predloži šta treba dodati u nastavni plan i program za obuku

3. Ako vaši objekti za obuku uključuju mjesta (npr. učionice, strelišta, laboratorije) koja nisu blizu mjesta na kojem se polaznici hrane i spavaju, šta treba da obezbijedite?
  - a. Zabavu
  - b. Prevoz
  - c. Pomoćnu opremu
  - d. Više instruktora

4. Koja od sljedećih komponenti je nužna za plan vođenja programa protuterorističke obuke?
  - a. Spisak sa imenima i brojevima telefona nastavnog kadra i ostalog osoblja koje radi na programu
  - b. Marketinški plan za reklamiranje drugih programa koje organizuje Akademija
  - c. Preporuke za vođenje evidencije
  - d. Biografija i slika vođe programa

5. Plan za vođenje programa je dokument u kome se:
  - a. Navode imena svih nastavnika, osoblja i polaznika koji učestvuju u programu obuke
  - b. Definiše uloga vođe programa
  - c. Predlaže plan za vođenje svih komponenti programa obuke
  - d. Navode svi kursevi koji se organizuju u sklopu programa obuke

6. Šta predstavlja hendikep u tradicionalnom razmještanju u učionici?
  - a. Instruktor lako može vidjeti sve polaznike i sa njima uspostaviti kontakt
  - b. Pogoduje postavljanju pitanja i davanju odgovora između instruktora i polaznika
  - c. Polaznicima je teško da međusobno razgovaraju
  - d. Polaznici lako mogu vidjeti ekran ili tablu na zidu

7. Koja je najbolja praksa za izradu preporuka za kontinuirano poboljšanje?
  - a. Usredsređivanje samo na ona poboljšanja koja treba postići u toku sljedeće godine
  - b. Napraviti sve izmjene koje su predložili polaznici u upitniku za ocjenu kursa
  - c. Zabilježiti sve preporuke za poboljšanja kako bi iste uzeli u obzir pri donošenju odluka i vršenju procjena u budućnosti
  - d. Reći nastavnom kadru da izvrši one promjene u materijalima za kurs koje oni smatraju da su nužne

8. Standardne operativne procedure
  - a. Pomažu da se dobije standardni format i izgled u različitim dokumentima
  - b. Predstavljaju izvor dodatnih informacija
  - c. Pomažu da se dobije standardizovan i uniformisan nastavni plan i program
  - d. Pomažu da se programska politika i procedura primjenjuje na sličan način

9. Šta bi se trebalo naći u sistemu za upravljanje evidencijom o obuci?
  - a. Opis terorističkih prijetnji
  - b. Evidencija o prisustvu polaznika obuci
  - c. Lični podaci o porodicama polaznika
  - d. Imena i brojevi telefona osoba koje rade na održavanju zgrade

10. Koja vrsta ocjene bi pomogla da se sagleda jesu li polaznici programa protuterorističke obuke usvojili i preneli znanje stečeno na kursu na svoje radno mjesto?
  - a. Ocjena radnog učinka polaznika koju će izvršiti supervizor
  - b. Rezultati praktičnih vježbi koje je polaznik uradio na kursu
  - c. Test prije i nakon pohađanja kursa
  - d. Upitnik za ocjenu kursa od strane polaznika

11. Koje kvalitete bi trebali posjedovati kandidati za mjesto predavača?
  - a. Kandidat je uvjerljiv, efikasan, djelotvoran i moralan
  - b. Kandidat je iskusan, inteligentan i privlačan
  - c. Kandidat je nemoralan, iskusan i fakultetski obrazovan
  - d. Kandidat je neiskusan, zanimljiv i ubjedljiv

12. Svrha donošenja sigurnosnih i bezbjednosnih protokola za program protuterorističke obuke je da se:
- Prostor za obuku učini što komfornijim za visoke zvaničnike
  - Identifikuju potencijalne regionalne i međunarodne prijetnje
  - Odredi minimum predavanja kojima moraju prisustvovati polaznici programa obuke
  - Obezbijedi da su polaznici, osoblje i nastavni kadar sigurni i bezbjedni tokom pohađanja programa protuterorističke obuke
13. U kojoj fazi izrade budžeta se identifikuju ciljevi programa i sagledavaju alternativne strategije kako bi se ti ciljevi i ostvarili?
- Faza kontrole
  - Faza projektovanja budžeta
  - Faza planiranja
  - Faza ocjenjivanja
14. Koje od navedenih su komponente efikasne nastave?
- Principi učenja odraslih, budžet i plan za vođenje programa
  - Efikasne nastavne metode, plan za vođenje programa, plan za očuvanje i budžet
  - Plan za vođenje programa, standardne operativne procedure i efikasne nastavne metode
  - Principi učenja odraslih, efikasne strategije za učenje, adekvatni ciljevi nastave i efikasne nastavne metode
15. Primjer vanjske saradnje je:
- Kupovina polovnog kamiona
  - Najam novog autobusa
  - Angažovanje vanjskih saradnika da urade posao
  - Zakup kompjuterske opreme
16. Koji su osnovni zadaci menadžera?
- Nadgleda osoblje, izrađuje nastavni plan i program i služi kao mentor polaznicima
  - Ocjenjuje pojedinačni rad, izrađuje nastavni plan i program i daje pravne savjete
  - Nagrađuje i disciplinuje osoblje, daje pravne savjete i revidira materijal za kurs
  - Donosi odluke o programu, vrši nadzor osoblja i ocjenjuje pojedinačni rad

17. Efikasnim programom protuterorističke obuke se:
- Postiže dosljedno reagovanje na opasne događaje
  - Postiže da policija u svakom dijelu zemlje izradi vlastite procedure za komunikaciju
  - Omogućava policiji iz različitih oblasti da pohađaju drugačiju obuku
  - Organizuju kursevi koji se bave terorističkim prijetnjama koje utiču na sve zemlje na svijetu
18. Nakon što napišete plan za vođenje programa, kako možete uticati na to da se vaše preporuke prihvate?
- Potrudite se da se vaše preporuke nemaju veze sa misijom programa
  - Dozvolite šefovima da prioritiziraju vaše preporuke
  - Ponudite nepobitno obrazloženje za svaku preporuku koju ste dali
  - Osmislite novi postupak putem koga će se ocijeniti svaka vaša preporuka
19. Koje su komponente programa protuterorističke obuke?
- Nastavni plan i program, nastavno osoblje i kadar, logistika, upitnici, administracija, finansijsko poslovanje
  - Nastavni plan i program, nastavno osoblje i kadar, logistika, administracija, finansijsko poslovanje, očuvanje
  - Polaznici, nastavnici, nastavni materijal, menadžer programa
  - Vođenje programa, planiranje, rješavanje problema, donošenje odluka
20. U smislu procjene prijetnje, očekivana mogućnost se može definisati kao:
- Vjerovatnoća da bi se mogao desiti teroristički napad
  - Značaj dijela ključne infrastrukture
  - Najviši stepen primjene kursa obuke
  - Potreba za kursem protuterorističke obuke kako bi se suočili sa znanom prijetnjom“.

Prilog 2

Primjer za naučno izučavanje finansiranja terorizma prema naučnoj monografiji „**Na tragu finansiranja terorizma , šta treba da znaju bezbjednosni i obaveštajni oficiri**“ koautora **John Cassara i Avi Jorisha**, koju je priredila i prevela sa engleskog jezika Bezbednosna informativna agencija Republike Srbije, Dvanaesta uprava – Odeljenje za obrazovanje i stručno usavršavanje.

Kroz primjere iz citirane monografije utvrditi naučne osnove finansiranja terorizma, odnosno primjenom modela procesa istraživanja i modela predmeta istraživanja utvrditi prednosti i nedostake navedene monografije.

KRIJUMČARENJE VALUTE I FINANSIRANJE TERORIZMA

Prema zvaničnicima Ministarstva finansija i obaveštajnim podacima iz otvorenih izvora, prikupljenim od uhapšenih osumnjičenih lica, teroristi sve više koriste krijumčarenje tovara novca i usluge kurira za prebacivanje svojih sredstava. Neki posmatrači ovaj trend pripisuju propisanoj obavezi banaka da sprovedu sistem transparentnog finansijskog izveštavanja i smatraju da je to proverena mera za suzbijanje finansiranja terorizma. Ipak, pravi odgovor možda leži u činjenici da su mnogi ekonomski sistemi širom sveta još uvek zasnovani na gotovom novcu. U takvim zemljama, moderne bankarske usluge nisu dostupne niti prihvaćene u velikoj meri, a gotov novac se koristi i za svakodnevne potrebe i za velike poslovne transakcije. Drugim rečima, upotreba gotovog novca preovlađuje u oblastima u kojima su poslovali protivnici Amerike, još pre nego što su uspostavljena pravila obaveštajnog izveštavanja u domenu finansija.

Tokom godina, i međunarodne vlasti su uočile da krijumčarske mreže i maršrute imaju tendenciju da evoluiraju. Na primer, kriminalci počinju sa manje opasnim delatnostima, poput krijumčarenja cigareta. Vrlo brzo nakon toga, oni uspostavljaju kontakte, formiraju maršrute i podmićuju službenike, te se sada krijumčarenje cigareta može razviti u trafiking naoružanja, droge, ljudi i sl. Tim aktivnostima stiže se dodatni profit, koji se često krijumčari nazad istim maršrutama.

Najzad, hibridni pristup se razvija u one aktivnosti koje se koriste kao izvor finansiranja za teroriste. I sami teroristi bi mogli vršiti

kriminalna dela i finansirati se samostalno ili bi drugi kriminalci mogli za njih prikupljati sredstva usled istih ideoloških sklonosti ili drugih faktora. U svakom slučaju, teroristi svih vrsta sve se više oslanjaju na lokalni kriminal kao podršku svojim aktivnostima. Pljačke banaka, krađe automobila, prevare sa kreditnim karticama, kršenje prava intelektualne svojine, iznude, kidnapovanja i trafikiranje narkotika, samo su neka od kriminalnih dela koja se vrše pod «glamuroznijim» imenom terorizma (videti Poglavlje 9 radi dopunskih informacija).

Bilo da su osumnjičeni tradicionalni kriminalci ili teroristi, policija mora da ima na umu dve stvari: (1) kriminal generiše nelegalne prihode, uglavnom u obliku gotovog novca, i (2) taj gotov novac je najpodložniji otkrivanju tokom faza transporta i plasmana. Kao što je State Department naveo u izveštaju 2005. godine, «Metodi koji se koriste a prebacivanje novca koji služi kao podrška teroristima, skoro su identični onima koji se koriste za prebacivanje i pranje novca za krimi- nalne potrebe, uopšte.»

Region od interesa

Jugoistočna Azija

Dva najozloglašenija teroristička napada u Jugoistočnoj Aziji su finansirana skoro u potpunosti na osnovu prenosa gotovog novca putem kurira. Jetaab 151apgiaN (J1), podružnica Al Kaide, izvršila je bombaške napade u Baliju 2002. godine i u južnoj Džakarti 2003. godine, sa manje od 60.000 dolara. Šef operacija J1, KJbiap bt 15otis1sNp (poznat i pod imenom NatdaP) se, u vreme kada su izvršena oba bombaška napada, krio na Tajlandu. Pre bombaških napada u Baliju, on je unajmio nekoliko kurira za dostavu gotovog novca izvršiocima napada. Preciznije, preneo je 30.000 dolara udvema pošiljkama pomoću kurira, kojima je trebalo nekoliko nedelja da završe posao.

U napadu na Baliju poginulo je 202, a ranjeno je 209 ljudi. To je bila sofisticirana operacija, koju je koordinirao član J1, 1tat 5atis1ga, a u koju su bili uključeni stručnjaci za logistiku, tvorci bombaških naprava, tim za podršku i bombašisamoubice. Detonirane su tri bombe - dve u popularnim noćnim klubovima i treći ispred Konzulata SAD u Denpasaru. Indonezija je procesuirala i uspešno osudila neke članove te organizacije, od kojih je trojici izrečena smrtna kazna.

Hambali je obezbedio finansije i za bombaški napad na J\L/ Magpo* No1e1 u Džakarti. I ovog puta je poslao ukupno 30.000 dolara iz sredstava Al Kaide sa Tajlanda u Indoneziju, u aprilu 2003. godine, putem lanaca kurira. Izvršiocisamoubice su5. avgusta detonirali automobil-bombu ispred hotelskog predvorja, ubivši 12 ljudi i ranivši 150. Premda za ovaj napad ni jedan osumnjičeni nije doveden pred lice pravde, svi dokazi u ogromnoj meri ukazuju da su za njega odgovorni organizacija J1 i Hambali kao finansijer.

Na tragu finansiranja terorizma

TEHNIKE KRIJUMČARENJA VALUTE

Krijumčari gotovog novca koriste širok spektar tehnika i isporuka. S obzirom da su metodi prenosa ograničeni isključivo ljudskom maštom, nemoguće je sastaviti njihov sveobuhvatni spisak. Međutim, moguće je naznačiti najtipičnije tehnike:

- Tovari valute se često prevoze preko granice automobilima i kamionima. U nekim slučajevima, novac se jednostavno pakuje u kutije i stavlja u gepek ili pokrivenu šasiju kamiona. Može se sakriti i u kontrolne table automobila, rezervne gume, rezervoare za gorivo, jastuke za sedišta, podove automobila i na druga mesta.
  - Kamioni-tankeri ili slična vozila mogu imati prerađene rezervoare za gorivo ili vodu sa lažnim dnom. Gotov novac ili druga zabranjena roba može se sakriti unutar ovih rezervoara, tako da gorivo ili druga tečnost bude na vrhu, da bi izgledalo kao da je u pitanju legitiman tovar.
  - Valuta se može sakriti u kargo kontejnere aviona i brodova, bilo kao samostalan tovar ili unutar druge robe.
  - Tovarni kontejneri ili kamionske šasije mogu imati lažne zidove ili skrivene odeljke.
  - Mnogi kuriri lepe novac za svoja tela ili koriste specijalne krijumčarske jakne, pojaseve, kaiševe ili čak najlon - čarape. Upotrebom velikih apoena novčanica moguće je na ovaj način prokrijumčariti stotine hiljada dolara.
  - Gotov novac se može sakriti u telesnim šupljinama, kao što se često čini sa drogom. Na primer, krijumčari mogu progutati kondome ispunjene čvrsto urolanim gotovim novcem.
  - Sakriveni novac je često pronalažen u raznim vrstama mašina, vazdušnih kompresora, alata, nameštaja, sportske opreme, kućnih aparata, igračaka, prepariranih životinja, igrica, cveća, poljo- privrednih i prehrambenih proizvoda.
  - Tovari novca se često pronalaze u putničkom prtljagu, platnenim vrećama, koferčićima i sl.
  - Gotov novac ponekad ušivaju u postave kaputa i druge odeće.
  - Pokazalo se da su i poštanske službe, kao što su FedEx, DHS i UPS popularne među krijumčarima zbog usluga praćenja preko Interneta, koje oni nude. Tradicionalne poštanske službe se, takođe, koriste za otpremanje valute preko granica.
- Carinski i policijski službenici koriste razne tehnike radi otkrivanja takvog krijumčarenja novca. Međutim, nije prikladno ovde na-

Al Kaida finansira napade u Turskoj

U novembru 2003. godine, Al Kaida je delimično finansirala dva napada u Istanbulu, koristeći kurire za prenos novca. Vlasti smatraju da je lično Osama Bin Laden odobrio tu operaciju.

Prvi napad izveden je 15. novembra na dve jevrejske sinagoge. U eksplozijama je poginulo 27 ljudi, a ranjeno je preko 300, uglavnom turskih muslimana.¹ Al Kaida e napala opet, pet dana kasnije, kada su dve kamion-bombe sa samoubicama eksplodirale ispred N5VS banke i Britanske ambasade, ubivši 30 i ranivši više od 400 ljudi. Premda je u napadu poginulo nekoliko Britanaca, uključujući generalnog konzula Košega 5ćog1a, većina žrtava su bili turski muslimani.

U decembru 2003. godine, Abpap Egzog, član Al Kaide iz Turske, priznao je da e pomogao u organizaciji napada. Priznao je i da je Al Kaida dala militantima Turskoj 150.000 dolara da izvedu taj napad. Ersoz je primio 100.000 dolara od šefa Al Kaide u Turskoj, Habipa Aktasa, i još 50.000 dolara preko jednog iranskog kurira. Vlasti smatraju da je 100.000 dolara doneo jedan od Al Kaidinih operativaca, koji je optužen za ovaj slučaj, Louai Sakka, sirijski državljani, koji je, navodno, prokrijumčario urolan novac u čarapi. Turska je optužila 74 lica za učešće u ovim bombaškim napadima.

voditi mnoge od njih, niti detaljno razmatrati poznate indikatore. Svim policijskim i obaveštajnim oficirima je opšte poznato da je pribavljanje preciznih podataka od doušnika verovatno najefikasnije oruđe. Efikasan model je i stalno budno praćenje signala sumnjivog ponašanja putnika i kurira. Uz to, carinske i lučke vlasti u SAD i mnogim stranim državama sve više koriste rendgensku opremu za proveru tovarnih kontejnera, kamiona, etnog i ličnog prtljaga. U nekim situacijama koriste se i psi dresira za otkrivanje novca. Ovi psi su dresirani da prepoznaju miris mastila utisnutog na devizama (a ne bilo kakve ostatke droge, koji mogu biti prisutna na gotovom novcu).

Kada policijski službenici pronadu i zaplene krijumčareni novac, uvek bi trebalo da ga popišu i detaljno pregledaju sve aspekte vozila ili kontejnera koji je korišćen za njegovo prikrivanje. Radi bezbednosti i prikrivanja celosti postupka, za brojanje i transport tog novca potrebno je angažovati više lica. Naročito bi trebalo da vode dokumentaciju o iznosu, vrsti valute, apoenima, serijskim brojevima i vidljivim oznakama na novčanicama. Trebalo bi fotografisati uzorke tih novčanica i voditi dnevnik o lancu zaštite, radi evidencije o originalnom prijemu te valute i njenom krajnjem ishodu, kao i o svima koji su u tom procesu rukovali tom valutom.

MERE SUZBIJANJA

Kao što je navedeno u prethodnom tekstu, glavne regulatorne mere suzbijanja krijumčarenja tovara novca su deklaracije za prenos valute preko granice. Dobijeni obaveštajni podaci mogu se koristiti pasivno i proaktivno, radi otkrivanja novih informacija u istrazi. Osim toga, zavisno od nadležnosti, ukoliko osumnjičeni svesno ne prijavi velike svote deviza, njegovo kršenje pravila može se iskoristiti i kao poziv na saradnju. Sledi prikaz dveju najčešćih operativnih mera suzbijanja krijumčarenja:

Kontrolisana isporuka. Savezna policija je imala dosta uspeha sa taktikom «kontrolisane isporuke», nakon presretanja kurira koji prenose toware novca. Ova vrsta operacije zavisi od brzine i sposobnosti da «preobratite» kurira (tj. da ga/je nagovorite da saraduje). Ukoliko kurir na to pristane, onda mu se omogućava da nastavi sa isporukom pod strogim nadzorom (terenskim, vazдушnim i elektronskim). Pridržavajući se smernica ministarstva, operativci prate kurira do mesta isporuke. Tada se donosi operativna odluka da li treba ići u akciju ili nastaviti sa praćenjem novca u cilju identifikacije drugih učesnika u lancu.

Brzina je suštinski važan element, zato što kriminalna ili teroristička organizacija koja kontroliše tok novca očekuje da novac bude isporučen u datom vremenskom okviru. Ukoliko je policiji potrebno previše vremena da se organizuje i pribavi potrebna odobrenja za operaciju kontrolisane isporuke, zastoje bi mogao signalizirati primaocima da nešto nije u redu. Zato su mnoge federalne agencije propisale protokole i procedure za kontrolisane isporuke. Ukoliko državna ili lokalna policija presretne tovar novca, trebalo bi da preduzme brze korake koordinacije sa nadležnim federalnim vlastima.

Prilikom kontrolisanih isporuka treba uzeti u obzir mnoštvo operativnih problema, obuhvatajući bezbednost operativaca, vremenska ograničenja, raspoloživost operativaca za nadgledanje, međuagencijske nadležnosti i moguće uočavanje pratnje od strane osmatrača te kriminalne organizacije ili tima za kontra-nadzor. I sam kurir bi mogao kompromitovati operaciju. Shodno tome, policija bi trebalo da neutrališe mobilni telefon kurira i/ili osmisli ubedljivu legendu ukoliko on primi telefonski poziv u toku kontrolisane isporuke. Rukovodioci u policiji i operativci uvek moraju adekvatno proceniti višestruke rizike u odnosu na potencijalnu korist.

Operacija podizanja pošiljke. U ovu vrstu operacije uključen je legendirani operativac, koji kontaktira sa kriminalnom organizacijom i predstavlja se kao profesionalni perač novca. Operativac predlaže da dođe da podigne nelegalnu pošiljku novca i da ga, za određenu nadokna-

Kijumčarenje velikih tovara novca

Najbolja praksa

Upotreba tehnologije i procenjivanje ličnosti?

Pored korišćenja operativnih podataka i procena opasnosti, Operativna grupa za finansijske akcije je utvrdila da je jedan od najboljih načina za hvatanje krijumčara povećavanje tehničkih mogućnosti države. Kao što je objašnjeno i u drugim delovima knjige, mogle bi se koristiti jedinice sa psima, dresiranim da otkriju devize, rengenjski aparati, skeneri i slične mere.

Policija bi trebalo pažljivo da pregleda otkrivene novčanice, kako bi, na primer, utvrdila da li su falsifikovane ili se mogu identifikovati po serijskim brojevima. Radi pomoći oko utvrđivanja da li su novčanice falsifikovane ili ne, policajci mogu kontaktirati američku tajnu policiju zideti deo "Upoznaj svoj novac" na njihovom sajtu, radi korisnih informacija: www.secretservice.gov/known_your_money.shtml). UKOLIKO novčanice izgledaju kao nove, ili, još bolje, još uvek su upakovane u bankarske omotnice, policija može proveriti serijske brojeve kod Banke federalnih rezervi u Njujorku.¹ Identifikacija američke banke koja je primila i verovatno distribuirala devize mogla bi predstavljati ključni trag.

Operativna grupa za finansijske akcije podstiče državu da uspostavi sistem -roveru putnika, kako bi analizirali ponašanje, izgled i komunikaciju (verbalnu i neverbalnu) potencijalnih krijumčara novca. Postoje tumačenja da je to "procenjivanje ličnosti", ali to nije tačno - standardi Operativne grupe za finansijske akcije usmereni su na kriterijume ponašanja koji bi mogli ukazati na nelegalnu aktivnost, a ne na eventualna rasna, etnička ili druga svojstva, koja se obično dovode u vezu sa "procenom ličnosti".

Operativac bi mogao da tvrdi da ima kontakte u finansijskim institucijama ili poslovima u kojima se pružaju usluge za gotov novac, gde može da se deponuje novac za transfer, a da se ne postavljaju pitanja. Kriminalne organizacije obično unajmljuju profesionalne perače novca, tako da je ovaj scenario sasvim primenjiv.

U početku, operativac će pokušati da poveća svoj kredibilitet pred **tom** organizacijom, tako što će ispuniti izvestan broj ugovora o pranju novca, istovremeno skupljajući obaveštajne podatke. Kada se učini da je najpovoljniji trenutak, policija prekida operaciju i hapsi učesnike. Pogledajte analizu operacije «Beli dolar» u Poglavlju 4, koja predstavlja primer uspešno završene «nameštene» operacije podizanja pošiljke.

Legendirane operacije nose sa sobom izvestan broj birokratskih poteškoća. Najznačajnija od njih je, verovatno, činjenica da se tu radi o faktičkom pranju nelegalnog novca. Naravno, policija ili druge agencije koje se upuste u legendiranu operaciju podizanja pošiljke moraju se primereno pridržavati svih unutrašnjih i spoljnih pravila kada je u pitanju baratanje

ovim novcem ili neki drugi faktori. Oni, takođe, moraju da izvrše potpunu koordinaciju operacija, kako bi se osigurala bezbednost operativaca. Nema mnogo dostupnih informacija o legendiranim operacijama u kojima su mete bile baš terorističke grupe. Međutim, kao što je objašnjeno u Poglavlju 9, teroristi sve više koriste lokalni kriminal za finansiranje svojih aktivnosti, a ta vrsta kriminala (tj. krijumčarenje droge i cigareta, prodaja falsifikovane robe) generiše ogromnu količinu gotovog novca. Iz tog razloga, terorističke grupe koje se bave lokalnim kriminalom verovatno će tražiti načine da taj gotov novac prokrijumčare. Imajući to u vidu, mantra istražitelja, koja se ponavlja kroz celu ovu knjigu, odnosi se i na slučajeve krijumčarenja tovara novca: policajci bi uvek trebalo da postave «to sledeće pitanje» u takvim situacijama, zato što bi krijumčarenje moglo biti direktno ili indirektno povezano sa finansiranjem terorizma.

PODSETNIK

KRIJUMČARENJE TOVARA NOVCA

- Izraz «krijumčarenje tovara novca» odnosi se na razne tehnike koje koriste kriminalci i teroristi kako bi akumulirali i transportovali velike sume gotovog novca.
- Prebacivanje i skladištenje velikih svota deviza može predstavljati ogroman logistički izazov za kriminalne organizacije, što policiji daje mogućnost da izvrši presretanje pošiljke gotovog novca.
- Prekogranične valutne deklaracije pružaju odlične istražne i identifikacione podatke.
- Metodi koji se koriste radi prebacivanja i pranja novca za potrebe terorista su skoro identični sa onima koji se koriste za potrebe kriminala uopšte.

Operacija “Kazablanka”

Operacija "Kazablanka" predstavlja jednu od najuspešnije završenih istraga suzbijanja pranja novca u istoriji. Trogodišnja legendirana operacija Carinske službe okončana je donošenjem 160 presuda protiv velikog broja učesnika, uključujući i tri meksičke banke i 26 meksičkih bankara, koji su bili umešani u pranje prihoda od prometa droge. Zaplenjeno je preko 103 miliona dolara, kao i tone marihuane i kokaina. Operacija je bila uspešna zahvaljujući korisnim doušnicima, dobro koordiniranoj legendiranoj operaciji, maštovitom rukovodstvu i "nameštenom" podizanju pošiljaka novca. Završena je kada su carinski službenici uhapsili 22 visoko i srednje pozicioniranih bankara iz 12 najvećih meksičkih banaka, namamivši ih da uđu u SAD radi učešća u lažnoj "bankarskoj konferenciji" u Las Vegasu.

Krijumčarenje velikih tovara novca

- Maršrute i mreže krijumčarenja tovara novca su često povezane sa onima koje se koriste za krijumčarenje druge robe, kao što su cigarete, droga, oružje i ljudi.
- Krijumčari deviza su, obično, članovi od poverenja u svojim kriminalnim ili terorističkim organizacijama. Veoma često imaju direktan uvid u hijerarhiju organizacije, s obzirom da kontrolu novca često vrši upravo rukovodstvo.
- Presretnuti kuriri bi uvek trebalo da budu podvrgnuti detaljnom ispitivanju u vezi izvora i krajnje destinacije tovara novca (videti u nastavku teksta koja specifična pitanja treba postaviti). Premda kurir možda ne zna detalje o operaciji krijumčarenja, on ili ona će znati bar jedan broj telefona ili ime kontakta u kriminalnoj ili terorističkoj organizaciji.
- U povoljnim okolnostima, korisnu informaciju mogli bi da pruže serijski brojevi na presretnutom novcu.

EVENTUALNA PITANJA ZA KRIJUMNARE DEVIZA

- Za koga radiš?
- Odakle potiče novac?
- Odakle si došao? Gde ideš?
- Koja je krajnja destinacija novca?
- Sa kim ćeš se sastati?
- Kada tvoj kontakt očekuje isporuku?
- Ko ti je dao instrukcije? Kakve su instrukcije? Da li imaš informaciju o kontaktu?
- Kakvu dokumentaciju imaš?
- Koliko ti plaćaju?
- Koliko dugo radiš za tu organizaciju?
- Koja je tvoja krijumčarska maršruta?
- Koje još maršrute koristiš?
- Pokaži mi kako sakrivaš tovar novca.
- Kakve si još tehnike prikrivanja koristio u prošlosti?
- Ko su članovi tvoje mreže? Možeš li nam pomoći da ih identifikujemo?
- Da li si umešan u druge oblike krijumčarskih operacija?
- Da li si svestan obaveze podnošenja Izveštaja o prenosu valutnih ili monetarnih instrumenata/prijave valute? (Za osumnjičene koji su presretnuti prilikom prelaska granice)
- Da li si u prošlosti podnosio Izveštaj o prenosu valutnih ili monetarnih instrumenata?

Poglavlje 8

Teroristi, Zaka i dobrotvorni sektor

U ovom poglavlju:

- Zakat
- Zloupotreba islamskih dobrotvornih aktivnosti
- Problematična zemlja: Saudijska Arabija
- Islamski finansijski sistem
- Američki humanitarni sistem
- Nadzor/nadgledanje
- Sankcije

Zloupotreba dobrotvornog sektora od lica koja učestvuju u nelegalnim aktivnostima i njima srodnih organizacija je jedna od najvažnijih komponenti režima suzbijanja pranja novca. Kada kriminalci i teroristi zloupotrebljavaju ovaj sektor, donatori počinju da dovode u pitanje integritet pojedinačnih humanitarnih aktivnosti. To, sa druge strane, ugrožava humanitarne donacije. S obzirom da ovaj sektor pruža neprocenjive usluge ljudima u nevolji širom sveta, suštinski je važno očuvati njegov integritet.

Broj humanitarnih organizacija na koje su ukazale američke agencije za nadzor u novije vreme, odražava stepen do kojeg su terorističke grupe eksploatisale ovaj sektor, bilo da finansiraju aktivnosti svojih članova, vrbuju nove operativce, obezbede logističku podršku ili prikupe i prebacuju novac. Sve dok međunarodna zajednica ne uspeva da uspostavi odgovarajući nadzor i pravila, teroristi će uvek biti u mogućnosti da zloupotrebe najslabije karike u lancu "borbe protiv finansiranja terorizma".

Premda je nemoguće utvrditi koliko tačno novca imaju terorističke organizacije na raspolaganju, sigurno je da se, radi prikupljanja i prebacivanja velikog dela tog novca, oslanjaju na dobrotvorni rad. Grupe kao što su Al Kaida, Hezbollah i Hamas vrlo lako mogu da eksploatišu dobrotvorni rad, zato što se mnoge države širom sveta nerado upuštaju u rigorozne kontrole ovog sektora i ne obezbeđuju transparentnost.

Bilo koja kriminalna organizacija može zloupotrebljavati humanitarni rad, ali terorističke grupe su za to posebno pogodne zbog svojih ideoloških učenja. Na primer, mnogi političari u arapskom svetu i Evropi zamagljuje ovo pitanje priznavajući dva odvojena „krila“ terorističkih organizacija: jedno vojno, a drugo društveno-političko i često posvećeno

dobrotvornom radu. Vojno krilo može biti meta svih uobičajenih mehanizama suzbijanja terorizma koje država ima na raspolaganju, a li „dobrotvorno“ krilo se često smatra izuzetim od toga. Ovo odvajanje je ne samo štetno, nego i netačno. Činjenica je da su proglašene terorističke grupe koristile džamije, islamske škole, dobrotvorne projekte, sportske organizacije i druge legitimne institucije radi finansiranja ili direktnog potpomaganja svojih nasilnih „vojnih“ operacija. SAD su zauzele stav da su takve grupe radioaktivne - tj. njihovi teroristički akti neizbežno inficiraju čak i njihove najbenignije aktivnosti, na suptilan

Islamski dobrotvorni rad

Islamski zakon kaže da je davanje dobrotvornih donacija (gakala) religiozna obaveza. Iz tog razloga, pojedinačni donatori dobrotvornim organizacijama prebacuju velike sume novca svake godine, obično usled iskrene želje da pomognu ljudima u nevolji. Međutim, kao rezultat tradicionalno labavog nadzora (ili njegovog potpunog nedostatka), učesnici u nelegalnim aktivnostima su u idealnoj poziciji da eksploatišu ovakvu dobru volju radi finansiranja terorizma ili nekog drugog cilja.

i, istovremeno, upadljiv način. U tom smislu, američki spiskovi terorista ne prave razliku između raznih krila jedne organizacije.

Koristi od zloupotrebe dobrotvornog rada su jasne: na taj način, teroristi mogu koristiti sve prethodno opisane metode za prebacivanje svog novca brzo i tajno, uključujući formalni i neformalni finansijski sektor, krijumčarenje tovara novca i pranje novca putem trgovine. Islamski teroristi posebno favorizuju dobrotvorni rad iz nekoliko razloga. Prvo, islamske humanitarne organizacije su prisutne svuda gde ima muslimana i, na taj način, predstavljaju odlično sredstvo za radikalizaciju pripadnika te zajednice i prebacivanje novca. Humanitarne organizacije, takođe, uživaju javno poverenje i imaju pristup znatnoj količini sredstava. Muslimani godišnje daju milijarde dolara humanitarnim organizacijama, dajući učesnicima u nelegalnim aktivnostima dosta mogućnosti da neopaženo izvlače sredstva. Uz to, zavisno od mesta rada, dobrotvorni rad može biti podvrgnut neznatnom ili nikakvom nadzoru (npr. registracija, vođenje evidencije i nadgledanje). U tom smislu, dok većina muslimana misli da daje novac radi podrške pravednom cilju, CIA procenjuje da jedna trećina dobrotvornih sredstava služi kao „podrška terorističkim grupama ili za zapošljavanje lica koja su osumnjičena za veze sa teroristima“. Sigurno je da su neke humanitarne organizacije nesvesne žrtve zloupotrebe terorista, ali najveću opasnost predstavljaju one organizacije koje svesno preusmeravaju donacije terorističkim grupama, često bez znanja samih donatora. I konačno, veoma je teško utvrditi ili kontrolisati krajnjeg korisnika humanitarne donacije. Imajući u vidu sve navedene faktore, nije čudo da dobrotvorni sektor predstavlja veliki izazov za zajednicu službi za sprovođenje zakona.

Teroristi, Zakat i dobrotvorni sektor

Premda je nekoliko uglednih humanitarnih organizacija islamskih i neislamskih - bilo umešano u nelegalne aktivnosti, ovo poglavlje ima za cilj da vam pruži nešto više od serije pojedinačnih slučajeva. Većina sledećih odeljaka fokusirana je na gaka! i islamski finansijski sektor - to su dva sistema koje institucije za sprovođenje zakona moraju da razumeju, ukoliko žele da suzbiju finansiranje terorizma preko dobrotvornog rada.

UVOD U ZAKAT

Između religije i finansija u islamskim terorističkim organizacijama postoji suštinska veza. U protekloj generaciji, ekstremisti su potpuno promenili svrhu religioznih proglašavanja i finansijskih metoda, koji su izvorno osmišljeni kao odgovor na siromaštvo i način podsticanja dobrotvornih donacija među muslimanima. U stvari, zloupotreba obaveznih islamskih dobrotvornih donacija i prisvajanje islamskih finansija predstavljaju glavni instrument uspona Al Kaide.

Primer zakaja u Kuranu

„Zakat je samo za siromašne i ljude u nevolji i one koji ga prikupljaju, i da privuče srca onih koji su naklonjeni islamu; i da oslobodi robove i one koji imaju dug, i za Alahovo predanje, i za putnike; to je dužnost koju nameće Alah.“ Surah Tauibah (9) stih 60.

Koncept gaka!a ili obavezne dobrovoljne donacije za siromašne predstavlja glavni finansijski pogon islama. Kao jedan od pet potpornih stubova sunitskog islama, gaka! je nazvan „kamenom temeljcem finansijske strukture“ u državama sa većinskim muslimanskim stanovništvom.

Jedan od najvažnijih principa islama glasi da „sve stvari pripadaju Bogu, a bogatstvo se, prema tome, daje ljudima na poverenje“⁶⁹. Prema Kuranu, gaka! se

najbolje može razumeti kao oblik pročišćenja. Odvajajući deo svojih sredstava „za one koji su u nevolji“, muslimani „pročišćavaju“ svoj imetak. Koristeći analogiju, koja predstavlja uobičajeni metod u muslimanskom svetu, oslobađanje od imetka je kao orezivanje grmlja - skraćivanjem se postiže ravnoteža i stimuliše novi rasg. Premda islamski učenjaci smatraju da je (dnevnu molitvu) najvažnijim činom telesnog bogoslužjenja, zekat je, takođe, suštinski i obavezni akt bogoslužjenja - onaj koji se vrši novčanim sredstvima. Onima koji ispunjavaju svoje dužnosti po osnovu gaka!a, obećava se obilna natrada na ovom i onom svegu, dok oni koji ga izbegavaju dobijaju upozorenje da će se suočiti sa kobnim posledicama po Kuranu i Haditu (tradicionalna dela koja se odnose na reči i dela proroka Muhameda).

⁶⁹ Opis ovog principa i ostalih potpornih stubova može se naći u brojnim izvorima; pogledajte, na primer, „Pet stubova islama“ u izdanju Islamskog centra u Santa Kruz.

Zavisno od primaoca, haka! ima tri oblika: *fisabillillah* (putem Alaha), *lifugara* (za siromašne) i *lil-masakeen* (za ljude u nevolji). Kada je u pitanju finansiranje terorizma, samo je prvi oblik problematičan, jer se ponekad koristi da definiše novac koji je potrošen u borbi za dobrobit Alaha. Ovaj koncept, naravno, bolje je poznat pod imenom „džihad“. Kako se, generalno, ta reč prevodi kao „borba“ za promovisanje puteva gospodnjih, džihad ponekad nazivaju i „šestim stubom islama“. (Utkan je, takođe, i u učenje o „sedam stubova“ šiitskog ogranka Ismailizma). Vezu zakala i džihada naročito potenciraju lica koja su pod uticajem fundamentalističke islamske doktrine Vehabija, koja preovlađuje u Saudijskoj Arabiji i arapskim državama Zaliva.

ZAOUPOTREBA ZAKATA

U državama koje nemaju uspostavljen sistem prikupljanja prihoda od poreza (npr. u Kuvajtu, Ujedinjenim Arapskim Emiratima) donacije zakata predstavljaju glavni izvor verske, društvene i humanitarne pomoći. Ta sredstva prikuplja vlada, lokalne džamije ili verski centri (nasuprot

Mehanizam zakata

Zakat je obavezan ukoliko je:

- lice odraslo i muslimanske vere;
- lice vlasnik bogatstva koje je veće od preciziranog minimuma (nisaab.).

Zakat je rezultat produktivnog rada od kojeg lice može da dobije profit ili korist, kao što je biznis, trgovina, farmerski poslovi, stočarstvo itd. Za lica čiji dugovi prelaze visinu njihovih prihoda ili su im ravni, ne postoji obaveza zakata.

Kako se obračunava zakat?

- Iznos nisaaba se određuje kroz proces rasuluaiah. Bogatstvo muslimana u trgovini, stočnom fondu, obveznicama ili drugim sredstvima se preračunava nakon pune lunarne godine i konvertuje se u ekvivalentni iznos zlata ili srebra. Trenutno, minimalni iznos bogatstva na koji se mora plaćati gakat je približno 87 grama zlata (2,8 fine unce¹) ili 612 grama srebra (19,68 finih unci). Premda se cena zlata menja, P15aać obračunat u zlatu ima približnu vrednost od 2.000 dolara. UKOLIKO musliman ima nisaab ispod ove sume, on ili ona nije u obavezi da plaća gakaE
- Nisaab se obračunava u zlatu iz istorijskih, kulturoloških i verskih razloga (videti Poglavlje 6).
- Troškovi, gotovinski izdaci, porodične i lične obaveze ili dugovi drugim ljudima se odbijaju od obračunatog bogatstva.

¹ Fina unca = u engleskom jeziku 1gou oipse. Koristi se za merenje nlemenitih metala i označava vrednost metala bez primesa i nečistoća, čija se masa oduzima od ukupns mase metala koji se meri. (prim. prev.).

Teroristi, zekat i dobrotvorni sektor

dobrovoljnim prilozima sadaqah, koja se daju direktno postojećim islamskim humanitarnim organizacijama). S obzirom da se i zekat i sadaqah smatraju ličnim verskim obavezama, po tradiciji ne postoji veliki nadzor vlasti nad ovim aktivnostima. Štaviše, donacije su, uglavnom, anonimne. Prema islamskom učenju, donatori ne bi trebalo da traže poštovanje ili slavu zbog izvršavanja svojih verskih dužnosti - oni treba da daju priloge za siromašne potajno, kako lična taština ne bi uticala na taj proces (osim ako objavljivanje njihovog čina ne služi podsticanju drugih da učine isto).

Zekat i finansiranje terorizma. Istraga i analiza pokazuju da je, pre napada izvršenih 11. septembra, Al Kaida primala približno 30 miliona dolara donacija godišnje. Prema izveštaju koji je 2002. godine podnet Savetu

- Muslimani čije je bogatstvo jednako nisabbi ILI je veće od njega, imaju obavezu da plate zekat u vrednosti od 2,5% ukupnog iznosa.
- Vrednost od 2,5% predstavlja minimalni iznos. U hitnim slučajevima ili situacijama gorućih potreba, verske vlasti mogu podići vrednost koliko god smatraju da je neophodno. Međugim, to pravomože i da se zloupotrebi - kao što je pomenuto u Poglavlju 5, zna se da su Talibani nametali ga- ka1 od 20% na isporuke opijuma u određenim farmerskim oblastima Avganistana.
- Muslimanu koji donira dodatnu sumu kao dobrovoljni čin milosrđa (sadaqah) obećavaju se još veće „božanske nagrade“.

Lica kojima se ne može dati zekat

- Zekat se ne može dati sopstvenim roditeljima, babi i dedi, deci ili unucima. Muž i žena ne mogu jedno drugom dati zekat
- Donacije zakata se ne mogu dati organizacijama koje će ih koristiti za infrastrukturne troškove, ulaganja ili plate, umesto u cilju raspodele ljudima u nevolji.

Šiiti i Zekat

- Istorijski posmatrano, šiitsko učenje pominje devet vrsta robe na koju se obračunava zekat zlato, srebro, kamilе, krave, ovce, pšenica, ječam, urme i suvo grožđe.
- U modernijem dobu, šiiti prihvataju zekat ali i khoms (petinu) kao dva glavna načina davanja dobrotvornih priloga.
- Najčešća forma je davanje kčotza u novčanom obliku. On se obračunava oduzimanjem jedne petine od iznosa povećanja ličnih prihoda pojedinca tokom jedne lunarne godine, nakon plaćanja dugova ili računa.
- Šiiti smatraju oba navedena tipa dobrotvornih priloga kao ličnu obavezu¹.

bezbednosti UN, Al Kaida i ostale organizacije džihada su prikupile 300- 500 miliona dolara tokom desetogodišnjeg perioda, pre napada 11. septembra. Veći deo ovih sredstava poticao je od saudijskih humanitarnih organizacija i privatnih donatora; ona su, uglavnom, donirana na bazi društvenih, verskih i kulturoloških normi zakata (videti zaseban pregled konkretnog slučaja Saudijske Arabije).

Imajući u vidu navedena otkrića, skoro je nesumnjivo da je Al Kaida smatrala dobrotvorne donacije svojim najvećim izvorom prihoda. Jedan od najboljih primera koji potvrđuju ovu činjenicu dolazi nam direktno sa kompjutera Al Kaide, koji je u Avganistanu otkrio jedan novinar. Jedna od stavki nahard diskuje bio lanac e-mailova od Aymana al-Zawahirija, desne ruke Osame bin Ladena, u kojem on razmatra razvoj hemijskog oružja sa jednim od svojih operativaca. Među ovim porukama su i osnovni planovi za formiranje hemijske laboratorije i plan kreiranja dobrotvorne organizacije koja bi služila kao paravan za operacije.

Nakon napada izvršenih 11. septembra, kao odgovor na međunarodne pritiske, države sa većinskim muslimanskim stanovništvom uložile su napor da regulišu sektor dobrotvornog rada. Premda je načinjen napredak, Saudijska Arabija i ostale zemlje Zaliva moraju učiniti više na planu implementacije reformi i nadzora, kao što su najavile. Kao što je objašnjeno u prethodnom tekstu, mnogi muslimanski donatori smatraju da finansiranje džihada predstavlja ispunjavanje njihovih ličnih i duhovnih obaveza.

Šiitski dobrotvorni prilozi i terorizam. U šiitskom Iranu, „dobrotvorne verske organizacije, ili bonyads, izvorno su osnovane u vreme iranske revolucije, radi pružanja pomoći siromašnima, ali su se brzo razvile van okvira svog izvornog mandata“. U teoriji, koriste ih

Zakat i džihad

Izvesni broj vehabijskih ekstremista prilično eksplicitno povezuje zakat i džihad. Na primer, duhovni vođa Muslimanske braće, Sheikh Yusuf al Qaradawi je izjavio: „Objava Svetog rata... je islamska dužnost, a borba... je put Alahov za koji se mora trošiti gaka1.“ On je izneo mišljenje i da „finansije u skladu sa šerijatskim pravilima“ (videti nešto više o ovom terminu u nastavku teksta) nisu ništa drugo nego „džihad sa novcem“ - prema njegovim rečima, „Bog nam je naredio da se borimo protiv neprijatelja našim životima i našim novcem.“

Slično tome, dr Ajeel Jassem al Nashami, generalni sekretar Međunarodne organizacije za zakat u Kuvajtu, izneo je stav da donacije zakata treba preusmeriti na finansiranje džihada u Palestini protiv Izraela. A saudijski učenjak Hamoud al Oqala al Shuaibi ponudio je proglas o Čečeniji.

Teroristi, zekat i dobrotvorni sektor

radi raspoređivanja sredstava i finansiranja društvenih službi i infrastrukturnih projekata u Iranu. U stvarnosti, mnoge bonyads su delimično ili potpuno u vlasništvu Korpusa islamske revolucionarne garde⁷⁰, koji preusmerava deo sredstava da bi kreditirao svoje sopstvene omiljene projekte. Vopuabb su bile „umešane u finansiranje terorističkih organizacija i služile su kao paravan za nabavku nuklearnog materijala i zabranjenog naoružanja i tehnologije“.

Premda se „još uvek finansiraju delom od islamskih dobrotvornih donacija“, današnje bonyads pribavljaju novac iz širokog spektra izvora. Generalno, one su monopolizovale „iranske uvozno-

izvozne koncerne i velike industrije, obuhvatajući naftnu, automobilsku, hotelijersku i bankarsku“. U stvari, bonyads „konglomerati su odgovorni za znatan procenat bruto nacionalnog proizvoda države“, a mnogi imaju povlašćeni ekonomski status, koji podrazumeva i „izuzeće od poreza, odobravanje povoljnih deviznih kurseva i nedostatak računovodstvene kontrole od strane iranske vlade“. Mule nadgledaju rad ćopuasća i često upućuju iranske radnike da daju deo svoje zarade fondacijama - putem odbijanja od plate. Osim toga, kutije za priloge mogu se naći širom Teherana i drugih velikih gradova. Kao rezultat ovih i drugih napora, „pojedine ćopuasć, kao što su Fondacija ćšpap Kega i Fondacija mućenika, imaju milijarde dolara prihoda“.

U međuvremenu, Hezbolah prikuplja svoje dobrotvorne „priloge“ od šiita širom sveta - što predstavlja alarmantnu situaciju, s obzirom da se ova grupa nalazi na dva spiska terorista koje je sačinila Vlada SAD, kao i da održava bliske veze sa Iranom, koji su SAD proglasile sponzorom terorizma. Veoma često, prilozima se daju dobrovoljno u formi donacija za siromangne. Međutim, u nekim slučajevima, primenjuje se taktika čvrste ruke i iznude. Kao što je objašnjeno u Poglavlju 6, prema nekim izveštajima, operativci Hezbolaha u Africi i Latinskoj Americi izvlače priloge od svetske libanske poslovne zajednice, obuhvatajući učesnike u trgovini dijamantima. Ovi prilozima se šalju za operacije Hezbolaha u Libanu, najčešće pošto ih prethodno operu.

Nevladine organizacije i terorizam

Poput dobrotvornih organizacija, nevladine organizacije (NVO) su, takođe, optuživane da pružaju finansijsku podršku terorističkim organizacijama. Neke su obezbedile legendu i logističku/administrativnu podršku za teroriste, kao i načine za distribuciju radikalne propagande. Na primer, prema izveštajima, Kenija je sedište 800 registrovanih NVO, od kojih mnoge imaju veze sa radikalnim islamom. Ove NVO rukovode približno jednom milijardom dolara godišnje na ukupnom nivou. Ipak, ne zna se sa sigurnošću da li su NVO povezane sa finansiranjem islamskih ekstremista u ključnim oblastima, kao što su Irak i

ISLAMSKI FINANSIJSKI SISTEM

Dopunski faktor usložnjavanja u zloupotrebi islamskih dobrotvornih organizacija i to onaj koji nije dobio potrebnu pažnju - je činjenica da mnogim organizacijama odgovara da koriste islamske banke i njihove finansijske usluge, koje se ponekad nazivaju i finansijama u skladu sa

Problematična zemlja:

Saudijska Arabija

Saudijska Arabija je često prva zemlja koja se pominje u raspravama u vezi sa suzbijanjem finansiranja terorizma, posebno u kontekstu dobrotvornih priloga. Međutim, nakon napada izvršenih 11. septembra, američka vlada je slala različite poruke povodom optužbi da se ova kraljevina bavi potpomaganjem, a ne suzbijanjem te vrste finansiranja. Na jednoj strani, podsekretar Ministarstva finansija zadužen za suzbijanje terorizma i finansijski obaveštajni rad, najbolje je opisao priliv nelegalnog novca koji dolazi iz ovog kraljevstva sledećim rečima: „Ukoliko bih mogao, na neki način, da pucnem palčevima i prekinem finansiranje neke države, to bi bila Saudijska Arabija. Niko koga su SAD i UN identifikovale kao finansijera terorizma Saudijski nisu krivično gonili.“ Ostali zvaničnici su se fokusirali na pozitivnije spekte odnosa sa Saudijskom Arabijom, ukazujući na „izvanredan napredak“ Rijada na planu suzbijanja finansiranjaterorizma.

Ove očigledne kontradikcije su uočljive i u Vladinim internim dogovorima i zakonskim merama. Na primer, 2007. godine, Kongres je zaključio da Saudijska Arabija ima „neujednačen bilans u borbi protiv terorizma, naročito kada je u pitanju finansiranje terorizma“. A izveštaj koji je podneo State Department samo nekoliko meseci kasnije je izneo konstatacije da su „saudijski donatori i neregulisana humanitarna sredstva predstavljali veliki izvor finansiranja za ekstremiste i terorističke grupe u proteklih 25 godina“. Slično tome, u izveštaju komisije povodom napada izvršenih 11. septembra, navodi se zaključak da postoji mogućnost da je Saudijska Arabija preusmerila sredstva Al Kaidi, i ta kraljevina se opisuje kao „mesto gde je Al Kaida prikupljala sredstva direktno od pojedinaca i putem humanitarnog rada“. Ipak, prema tom istom izveštaju, komisija „nije našla dokaze da su saudijska vlada kao institucija ili neki visoko pozicionirani saudijski zvaničnici pojedinačno“ finansirali Al Kaidu. Ako zanemarimo poruke iz Vašingtona, osećanja vezana za ovu kraljevinu su, generalno, bila kritička nakon 11.septembra. Mnogi pripadnici međunarodne zajednice su optužili saudijsku vladu i istaknute saudijske građane da su zauzeli blag stav kada su u pitanju teroristi. Pored toga, neki analitičari smatraju da veze koje saudijski zvaničnici i državljani imaju sa Osamom bin Ladenom (proteranim Saudijcem, čije je državljanstvo ukinuto

1994. godine) i članovima Al Kaide, pokazuju koju stranu rata protiv terorizma ta kraljevina podržava.

Teroristi, zakat i dobrotvorni sektor

šerijatskim principima⁷¹. U stvari, jedna od obaveza islamskih bankarskih institucija je da daju priloge Zaka1 fondovima i da njima rukovode.

Danas mnogi muslimani ignorišu zabrane Kurana da zarađuju po osnovu novčanih pozajmica. Uprkos tome, sve veći broj muslimana je počeo da izbegava zapadnjačke banke, jer ih islamska uverenja udaljavaju od poslovanja

Sa svoje strane, saudijske vođe javno ističu da je i njihova kraljevina žrtva terorističkih napada i da je ona bila veoma kooperativna prema SAD i međunarodnoj zajednici po pitanju borbe protiv finansiranja terorizma. Kao dokaz koji potkrepljuje njihovu tvrdnju, oni navode brojne dekrete i institucije koje su osnovane da bi se sprečio priliv nelegalnih sredstava. I dok priznaju da Kraljevina pruža finansijsku podršku islamskim i palestinskim organizacijama, istovremeno tvrde da „nema zvanične podrške Saudijske Arabije bilo kojoj terorističkoj organizaciji". Ipak, kritičari smatraju da su neki od članova brojne kraljevske porodice, koja ima 5.000 članova, postupajući samostalno, podržavali terorističke grupe putem raznih humanitarnih i dobro-tvornih organizacija.

Labav nadzor. Saudijski državljani, navodno, daju 2,5% svojih godišnjih prihoda kaodobrotvorne priloge za bolnice, obrazovne programe, staračke domove i razvojne projekte. Neki eksperti, uključujući i predstavnika američkog State Department, procenjuju da dobrotvorni prilozi u Kraljevini iznose 3-4 milijarde dolara godišnje, od kojih se 300-400 miliona dolara šalje u inostranstvo.

Saudijski nadzor ovako velikog dobrotvornog sektora je labav. Vlada nije preduzela prvi korak u pravcu otklanjanja tog nedostatka sve do decembra 2002. godine, kada je objavila osnivanje Visoke komisije za nadzor dobrotvornih organizacija. Prema Rijadu, ova agencija je osnovana da bi reformisala dobrotvorne aktivnosti i povećala njihovu transparentnost. Vrlo brzo nakon osnivanja pomenute komisije, Vlada je tvrdila da je izvršila finansijsku reviziju svih humanitarnih organizacija u Kraljevini. Međutim, još je ostalo da javno saopšti dobijene rezultate.

Uprkos reviziji, Rijad je nastavio da se suočava sa sve većim pritiskom Vašingtona da organizuje kontrolu celokupnog novca koji se šalje u inostranstvo i da obezbedi uslove da taj novac ne završi u rukama terorista. Kao odgovor na to, Saudijski su 2003. godine uveli nove bankarske propise, prema kojima je privatnim humanitarnim organizacijama zabranjeno slanje sredstava u inostranstvo dok ne budu mogla da se primene nova pravila. Osim toga, 2004. godine, Kralj Fahd je objavio osnivanje saudijske Nevladine komisije za humanitarni i dobrotvor- ni rad u inostranstvu, koja je imala za cilj da bude jedino sredstvo za eventualni protok svih privatnih donacija namenjenih za distribuciju u inostranstvu. Sa osnivanjem Komisije, trebalo je da inostrane operacije svih saudijskih humanitarnih organizacija budu okupljene pod njenom kontrolom ili sasvim ukinute.

U međuvremenu, američki zvaničnici su bili zabrinuti da „bogati donatori u Saudijskoj Arabiji još uvek finansiraju nasilne ekstremiste širom sveta, od Evrope do Severne Afrike, od Iraka do Jugoistočne Azije". Rijad je preduzeo akcije protiv samo nekoliko osumnjičenih dobrotvornih organizacija, a samo jednu od njih je potpuno zatvorio. Tokom 2004. godine, nakon upornog pritiska SAD, Kraljevina je zatvorila Islamsku fondaciju Al Nagatat - humanitarnu organizaciju koja je bila u bliskoj vezi sa kraljevskom porodicom - zbog njenog učešća u finansiranju terorizma. Istovremeno, Ministarstvo finansija SAD je stavilo Al Nagatat na spisak terorističkih organizacija, nazivajući je „jednom od glavnih islamskih nevladinih organizacija koje pružaju podršku mreži Al Kaide i propagiraju militantnu islamsku doktrinu širom sveta". Na primer, jedan od službenika zaposlenih u samoj fondaciji je bio umešan u bombaški napad na Ambasadu SAD u Tanzaniji 1998. godine. Zasluga je Saudijske Arabije što je, u partnerstvu sa Vašingtonom, zatražila od UN da ovu humanitarnu organizaciju stave na međunarodni spisak posredstvom „Komiteta 1267" Saveta bezbednosti (videti Poglavlje 10 radi razmatranja ove materije).

Finansiranje palestinskih organizacija. Saudijska vlada pruža značajnu pomoć palestinskim organizacijama i ciljevima, obuhvatajući i Palestinsku oslobodilačku organizaciju (PLO) i Palestinsku vlast (PA). Prema američkim i izraelskim izveštajima, Rijad je, takođe, neposredno ili posredno, podržavao palestinske terorističke organizacije, uključujući Hamas, koji je u prošlosti, navodno, imao ogromnu infrastrukturu za prikupljanje sredstava u Kraljevini (videti zasebni deo o Hamasu u nastavku teksta).

Rijad je, 2002. godine, objavio da su donacije saudijske vlade i privatne donacije Palestincima iznosile 2,61 milijardu dolara¹. Godišnji prilozi obuhvataju 80-100 miliona dolara za PA, koje je Kraljevina obećala da će uplaćivati čak i nakon što je Hamas dobio većinu glasova na parlamentarnim izborima, održanim u januaru 2006. godine.

1 Prema Saudijskoj ambasadi, „Ukupan iznos pomoći koju su Palestincima uputili Vlada i narod Kraljevine Saudijske Arabije iznosi približno 10 milijardi rijala. Pomoć Vlade je dostigla sumu od 7,44 milijarde saudijskih rijala (1,99 milijardi američkih dolara), uključujući i 4,73 milijarde saudijskih rijala (1,26 milijardi američkih dolara) besnovratnih zajmova, datih pre sporazuma između Palestinaca i Izraelaca, postignutog 1993. godine. U skladu sa ovim sporazumom, Kraljevina je organizaciji Palestinska vlast ustupila 1,13 milijardi saudijskih rijala (300 miliona američkih dolara) na ime podrške.

koje podrazumeva zelenašenje (*riba*). Istovremeno, muslimanima su potrebne bankarske usluge koliko i bilo kome drugom. U stvari, islamsko bankarstvo

Rijad dozvoljava samo sledećim dvema saudijskim humanitarnim organizacijama da dostavljaju pomoć palestinskim institucijama:

1. Saudijski komitt za podršku (preimenovane u Saudijski komitet za pomoć palestinskom narodu): Ova humanitarna organizacija, koja je osnovana u oktobru 2000. godine kraljevskim dekretom, služi kao glavni izvor saudijske pomoći Palestincima. U decembru 2003. godine, Saudijska ambasada u Vašingtonu je izdala izveštaj u kojem je navela da je, putem 31 programa pomoći ove humanitarne organizacije, od njenog osnivanja obezbeđeno blizu 200 miliona dolara pomoći. Pored novčanih donacija, Komitet obezbeđuje robu poput hrane, ćebadi, lekova, kao i medicinske usluge. Komitet podržava i programe koji se odnose na zdravstvenu zaštitu, obrazovanje i osnovne socijalne službe. U septembru 2006. godine, Komitet je objavio planove da obezbedi 6,3 miliona dolara za finansiranje izgradnje 100 stambenih jedinica u Hebronu, u saradnji sa agencijom UN-HABITAT¹.

2. Saudijski popularni komitet za pomoć palestinskim mudžahedinima: Od oktobra 2002. godine do aprila 2003. godine, izveštaji ovog komiteta ukazuju da je obezbedio približno 8,8 miliona dolara organizaciji PLO.

Novac za porodice bombaša-samoubica. U maju 2002. godine, izraelski zvaničnici su izneli navode da je Saudijski komitet za podršku transfer velikih iznosa novca porodicama Palestinaca, koji su poginuli tokom nasilnih događaja, obuhvatajući i ozloglašene teroriste". Saudijski zvaničnici su te navode nazvali "neutemeljenim i lažnim", tvrdeći "nedvosmisleno da Saudijska Arabija ne pruža finansijsku podršku bombašima samoubicama ili njihovim porodicama". Ipak, evidencije samog Komiteta u suprotnosti su sa ovim negiranjima.

Na primer, jednom prilikom, Komiteta je sadržao više od 40.000 podataka o transakcijama, sa imenima pojedinačnih korisnika. Među ovim podacima, nalazilo se i 1.300 podataka koje je Komitet podneo po osnovu programa, čiji je cilj bio pružanje podrške „palestinskim porodicama, čiji su glavni hranitelji stradali od ruke izraelskih snaga ili pod nekim drugim nasilnim okolnostima"; ovi podaci obuhvatali su imena preminulih lica i okolnosti njihovih pogibija. Nakon pregleda ovih podataka, analitičari su otkrili da se šezdeset imena podudara ili veoma liči na imena militantnih aktivista, koji su izvršili napade u periodu od oktobra 2000. godine do marta 2002. godine. U nekim evidencijama, čak su kao uzroci smrti navedeni „mučeništvo" ili „mučenička operacija". Početkom 2005. godine, Komitet je uklonio sve podatke sa svog websitea.

se smatra sektorom koji najbrže raste na tržištu finansijskih usluga Bliskog istoka, jer mu je stopa rasta bila 10 do 20% u proteklih deset

Tokom intervjua obavljenih u maju 2002. godine, predstavniku saudijske vlade, Asleli al JideJgi, otvoreno je postavljeno pitanje o tome. Premda je on izbegao da na pitanje da potpun odgovor, praktično je priznao da je novac u prošlosti odlazio porodicama bombaša-samoubica. „Ukoliko je nešto novca otišlo tim porodicama, to je bilo da bi dobile pomoć u nevolji. Ali nije išao da bi podsticao na nasilje.”

Podrška Hamasu. Tokom 2003. godine, predstavnik al Jubeir je rekao da "nikakav novac saudijske vlade ne ide Hamasu, bilo posredno ili neposredno". Ali priznao je da je "veoma verovatno" da su "pojedini Saudijski" pružali finansijsku podršku toj grupi.

Vlada SAD je objavila niz izveštaja koji potkrepljuju podatak da su, u prošlosti, pojedini Saudijski povremeno privatno pomagali Hamasu. U Izveštaju o modelima globalnog terorizma iz 2001. godine, State Department je zaključio da je Hamas primao novac od „privatnih dobročinitelja iz Saudijske Arabije i drugih arapskih država". A prema izveštajima o terorizmu iz 2005. godine, ti saudijski i arapski dobročinitelji su i ostali Hamasov glavni izvor finansiranja.

Međutim, saudijska podrška Hamasu se, izgleda, promenila sredinom 2004. godine. Američki obaveštajni oficiri priznaju da su odtada „Saudijski prestali sa finansiranjem Hamasa, a nasledili su ih drugi regionalni sponzori", uključujući i veliku finansijsku podršku Irana.

godina. Prema rečima Saleća KatDa, saudijskog biznismena i predsednika Generalnog saveta za islamske banke i finansijske institucije, finansije u skladu sa šerijatskim principima su, od 2008. godine, širom sveta rasle na godišnjem nivou od 35%, pri čemu su prihodi islamskih finansijskih institucija narasli preko 600 milijardi dolara. (Prema drugim procenama, finansije u skladu sa šerijatskim principima su premašile 1 hiljadu milijardi dolara) Približno 470 punopravnih islamskih banaka i finansijskih institucija trenutno radi u više od 50 država, pri čemu se najveći rast uočava u Africi i Aziji. Tokom sledeće dekade, skoro polovina štednje 1,3 milijarde muslimana na svetu mogla bi se nalaziti u islamskim bankama.

Ukoliko islamske banke ne mogu da naplaćuju kamate, kako dolaze do profita? Premda izbegavaju da koriste to što Zapad naziva kamatom, islamske banke su izgradile finansijske instrumente koji se uklapaju u učenje Kurana i proroka Muhameda. Na primer, islamske obveznice su postale atraktivno oruđe. Kao što je opisano u Poglavlju 4, trgovina preuzima sve veću ulogu u islamskom finansijskom sistemu. Drugim rečima, islamske banke se mogu smatrati trgovinama, koje zarađuju putem finansijskih instrumenata, obuhvatajući kupovinu i prodaju robe i usluga koje su u skladu sa islamskim principima. Koristeći princip *tigaluaka* (podela profita), banka i njeni klijenti se često sporazumeju oko cene koja prelazi tržišnu

U svedočenju pred Komitetom za poslove vlade u Senatu, bivši generalni savetnik Ministarstva finansija, David Aufhauser je citirao „informisane obaveštajne izvore“ koji su naveli da je „iz nekog razloga, novac koji ide Hamasu iz Saudijske Arabije znatno presušio“. Aufhauser je naveo da je saudijska podrška „zamenjena novcem iz Irana i Sirije, koji teče kroz još opasnije otpadničke grupe na Zapadnoj obali“.

Podrška iračkim pobunjenicima. Tokom 2005. godine, predstavnik Ministarstva finansija, BŠag! 1.eueu je posvedočio pred Kongresom da bi pojedinci iz Saudijske Arabije mogli biti „značajan izvor“ finansiranja iračkih pobunjenika. Grupni izveštaj o stanju u Iraku iz 2006. godine se podudara sa tim mišljenjem: „Finansiranje sunitske pobune potiče od privatnih lica iz Saudijske Arabije i zemalja Zaliva.“ Pored toga, u raznim novinskim izveštajima iz Iraka su citirani pobunjenici, koji su tvrdili da su saudijski borci cenjeni zbog njihove sposobnosti da svoje troškove, pa čak i operacije, finansiraju samostalno. Kao što je rekao jedan od pobunjenika: „Saudijski idu sa dovoljno novca da izdržavaju i sebe i svoju iračku braću.“

Saudijski zvaničnici su zdušno negirali ovakve navode, apelujući na zvaničnike SAD da pruže konkretne informacije, da bi mogli da ih istraže i gone učesnike u takvim aktivnostima. Sa svoje strane, irački zvaničnici su pozvali Saudijsku Arabiju i druge susedne zemlje da učine sve što mogu da spreče finansijske mreže da pružaju podršku pobunjenicima sa njihovih teritorija.

vrednost robe o kojoj je reč. Na primer, klijent može pribaviti sredstva za robu vrednu 10 miliona dolara, kao što je nafta ili dijamanti, tako što će pristati da plati islamskoj banci 11 miliona dolara nekog datuma kasnije. Klijent je, tako, u mogućnosti da kunuje i prodaje robu uz profit. Na taj način, klijent dobija potrebni kredit, ne kršeći versku zabranu zarade po osnovu kamata. Kako je banka, u stvari, investitor, profit koji dobija od klijenta se smatra samo nagradom za rizik koji je preuzela u okviru biznisa.

U drugom primeru, trgovina palminim uljem se može strukturisati tako da ostvari isti profit, kao kod tradicionalnih bankarskih kamata. Umesto naplaćivanja kamate na zajam koji bi investitor uzeo da bi mogao da kupi palmino ulje, islamska banka sama kupuje ulje i prodaje ga investitoru za 100.000 dolara ispod tržišne vrednosti. Investitor brzo prodaje palmino ulje za dobit od 100.000 dolara ili više. S obzirom da su banka i investitor partneri, oni dele dobit. Po šerijatskom zakonu, ovo je trgovinski profit, a ne kamata. Kao što je razmatrano u drugim poglavljima, trgovinske manipulacije i šeme sa fakturama se često primenjuju kod ovih vrsta transakcija. U mnogim slučajevima, roba ne mora fizički da se pomera od prodavca do kupca u islamskom, finansijskom sistemu, ali dokumentacija mora da prikaže promenu u legalnom vlasništvu.

Premda ponekad deluju konfuzno u očima Zapadnjaka, ovakve transakcije su deo bliskoistočne i južnoazijske kulture i predstavljaju model poslovanja koji je usavršavan vekovima.

Ključna slabost u islamskom bankarskom sistemu je nedostatak nadzora - premda neke institucije dobrovoljno usklađuju svoje poslovanje sa bankarskim propisima i smernicama za suzbijanje pranja novca, mnoge od njih nemaju obavezu da to učine. Uprkos često agresivnim programima centralnih banaka i drugih regulatornih tela, koja se bave sekularnim komercijalnim

Fondacija terorizma

BENEVOLENCE INTERNATIONAL

Benevolence International Foundation (BIF)¹ je osnovana 1992. godine, sa misijom "pružanja pomoći onima koji su oštećeni u ratu", "kratkoročnim donacijama u vidu hitne distribucije hrane", kao i omogućavanjem "obrazovanja i osamostaljivanjem dece, izbeglih udovica, ranjenih i kadrova od vitalne važnosti za institucije Vlade".^{1 2} Međutim, njene akcije su dijametralno suprotne ovoj misiji.

Ujedinjena VIR je, 1993. godine, otvorila prvu kancelariju u R1ap1:al1opi, na Floridi i drugu kancelariju u Čikagu, vrlo brzo nakon prve. Obe kancelarije su aktivno prikupljale sredstva za konflikte u Čečeniji i na Filipinima. Osim toga, prema policijskim podacima, Adham Amin Hassoun, registrovani agent BIF na Floridi, bio je veoma blizak Jose Padilli, osumnjičenom teroristi, koji je 2002. godine uhapšen u Čikagu, navodno zbog sprovođenja priprema za aktiviranje „prljave bombe”.

Na vrhuncu svoje aktivnosti, fondacija BIF je radila u Avganistanu, Azerbejdžanu, Bangladešu, Bosni i Hercegovini, Kanadi, Kini, Hrvatskoj, Gruziji, Holandiji, Pakistanu, palestinskim teritorijama, teritorijama pod ruskim suverenitetom (Čečenija, Dagestan, Ingušetija), Saudijskoj Arabiji, Sudanu, Tadžikistanu, Ujedinjenom Kraljevstvu, SAD i Jemenu.

ili zapadnjačkim bankarstvom, islamske banke su, obično, lišene spoljnog nadzora, zavisno od nadležnosti u kojoj funkcionišu. Drugim rečima, ova vrsta industrije se, u velikoj meri, reguliše samostalno. Još je više za brigu činjenica da čak i pored institucionalnih programa usklađivanja i obaveze podnošenja izveštaja o sumnjivim aktivnostima (videti Poglavlje 2), države Bliskog istoka, Afrike i Jugoistočne Azije su inicirale vrlo malo akcija suzbijanja pranja novca i borbe protiv finansiranja terorizma, koje se odnose na islamsko bankarstvo.

Ali, 2002. godine, Ministarstvo finansija je stavilo tu dobrotvornu organizaciju na spisak i zatvorilo njene operacije u SAD, optužujući je za „pružanje materijalne podrške organizacijama koje se bave nasilnim aktivnostima, uključujući i Al Kaidu”. UN su, takođe, preduzele akciju u novembru 2002. godine, „Komitet 1267” Saveta bezbednosti, optužio je ovu fondaciju za pripadnost Al Kaidi. Usled toga, sve članice UN su morale da se postaraju da BIF ne deluje na njihovim teritorijama.

Represivne akcije SAD i UN su dovele do velikog broja dokaza o vezama V1R sa Al Kaidom. Na primer, baš pre nego što je Ministarstvo finansija stavilo V1R na spisak potencijalnih terorističkih organizacija, vlasti su izvršile raciju u njihovim prostorijama u Bosni. Tu su našli jedan od najvažnijih osnivačkih dokumenata Al Kaide - spisak 20 najvažnijih finansijera te organizacije, koji je sastavio Osama bin Laden 1988. godine. Bin Laden je taj spisak nazivao „zlatnim lancem”.

Uz to, američka vlada je iznela argumente da je izvršni oficir V1R, Epaat Agpaoid američki državljanin rođen u Siriji, održavao bliske veze sa Bin Ladenom od sredine 80-ih godina. Agpaoid je, prema navodima, saradivao sa članovima Al Kaide na „kupovini raketa, minobacača, pušaka i ofanzivnih i defanzivnih bombi i njihovoj distribuciji raznim kampovima mudžahedina”. Vlasti su tvrdile i da imaju pismo pisano rukom, u kojem Bin Laden kaže da je Agpaoid ovlašćen da stavlja potpis u njegovo ime.

Vlada je podnela tužbu protiv Agpaoida, ali je okružni sudija SAD rekao tužiocima da su „propustili da povežutačkice” u jednoj od glavnih optužbi: da se on „identifikovao” sa terorizmom, odnosno da ga je „podržavao”. Na osnovu postignutog dogovora, vlada je povukla sve optužbe koje se odnose na njegove veze sa Al Kaidom, a Agpaoid je priznao krivicu za reketiranje. Počeo je da služi desetogodišnju kaznu zatvora 2003. godine, ali je javno negirao bilo kakve veze sa Al Kaidom.

Sve u svemu, nedostatak nadzora nad islamskim bankarstvom i dobrotvornim radom širom sveta, otvara vrata onima koji žele da zloupotrebe međunarodni finansijski sektor. Neregulisani uslovi rada se nesumnjivo ukrštaju sa regulisanim sektorima, kao što su trgovina, carina i zapadnjačko bankarstvo. Na taj način, mi dajemo učesnicima u nelegalnim aktivnostima dragoceni pristup čvrstoj valuti i mogućnost da slobodno prebacuju novac širom sveta.

S obzirom na siromaštvo koje vlada u muslimanskom svetu, moramo preispitati efikasnost bilo kakvog procesa provere. A svi novi propisi i reforme koje su primenjene u mnogim državama Bliskog istoka u proteklih nekoliko godina radi uvođenja kontrole nad zloupotrebom dobrotvornih donacija putem finansijskih institucija, ne mogu da zaustave bogate donatore da napišu lični ček sa nekog od evropskih računa ili da izvrše transfer neke druge vrste vrednosti, kao što je trgovinska roba, zlato ili gotov novac, i dostave ga direktno u ruke osumnjičenog, koji služi kao paravan za tzv. „dobročinstvo“.

DOBROTVORNI SEKTOR SAD

Američki dobrotvorni sektor igra vitalnu ulogu u pružanju globalnog olakšanja i podrške narodima u nevolji. Da bi se očuvala ova misija, američka vlada je pribegla jedinstvenom načinu sprečavanja zloupotrebe ovog sektora od strane terorista. Njen primarni cilj je da se obezbedi da pomoć stigne do onih kojima je potrebna i da su dobrotvorne organizacije transparentne i odgovorne. Drugi važni ciljevi su efikasne istrage slučajeva zloupotrebe i obezbeđivanje podrške u tom sektoru podizanjem svesti i sprovođenjem dalekosežnih inicijativa. Radi postizanja ovih ciljeva, Vlada se trudila da objedini sredstva federalnih agencija, državnih regulatorskih mehanizama, službi za nadzor privatnog sektora i agencija za sprovođenje zakona, pored primene raznih pravnih i administrativnih ovlašćenja i inicijativa u privatnom sektoru.

Dobrotvorne organizacije predstavljaju deo široke američke zajednice neprofitnih organizacija, oslobođenih od plaćanja poreza, koja obuhvata državne i lokalne vlasti, indijanske plemenske vlasti i penzione planove za zaposlene. Sve zajedno, ove organizacije igraju važnu ulogu u ekonomiji SAD, jer u njima radi svaki četvrti radnik⁷².

Dobrotvorni sektor obuhvata i javni dobrotvorni rad i privatne

⁷²Videti Treći zajednički evaluacioni izveštaj o suzbijanju pranja novca i borbi protiv finansiranja terorizma: SAD (Pariz, RATR, 23. juni 2006. god.), str. 240; Prema Nacionalnom centru za statistiku dobrotvornih organizacija, organizaciji za nadgledanje privatnog sektora, u SAD postoji približno 1,5 miliona neprofitnih organizacija. Videti stranicu.

Teroristi, zakat: i dobrotvorni sektor

fondacije. Javne dobrotvorne organizacije se najviše finansiraju iz javnih izvora, dok su privatne obično zadužbine, koje oforme i kojima upravljaju male grupe. (Za potrebe ove knjige, oba tipa se svrstavaju pod oznaku „dobrotvornih organizacija“). Danas, skoro milion takvih organizacija podnese molbu Službi državnih prihoda za sticanje statusa organizacija oslobođenih od poreza, što znači da kontrolišu sredstva u vrednosti iznad 3 hiljade milijardi dolara⁷³.

Zakonski propisi SAD vezani za dobrotvorne organizacije

Prema američkom zakonu, svako lice ili grupa može osnovati dobrotvornu organizaciju i prijaviti se Službi državnih prihoda za izuzeće od poreza, pod uslovom da zadovoljava odredbe člana 501(c)(3) Državnog poreskog zakonika:

- Humanitarne organizacije ne mogu raspoređivati svoje prihode privatnim donatorima.
- U osnivačkim dokumentima humanitarnih organizacija, njihovim izjavama o misiji koju obavljaju i sličnim materijalima mora jasno da piše da organizacija ima dobrotvorni karakter.
- Ukoliko humanitarna organizacija treba da bude rasformirana, sva njena sredstva moraju biti rezervisana za dobrotvorne donacije.
- Dobrotvorne operacije moraju biti namenjene javnim, a ne privatnim ciljevima.
- Dobrotvorna sredstva se ne mogu koristiti za političke kampanje i mogu se angažovati za lobiranje samo u ograničenom obimu.
  - Dobrotvorne organizacije moraju delovati samo sa specifičnim ciljem, koji obuhvata humanitarne, verske, naučne i obrazovne aktivnosti.

NADZOR

Nadgledanje dobrotvornog sektora je proces sa tri nivoa, koji obuhvata federalnu vladu, državne vlasti i privatni sektor. Na federalnom nivou, Služba državnih prihoda je primarna agencija za nadzor. Na državnom nivou, izvesni broj agencija nadgleda dobrotvorne organizacije koje prikupljaju novac u svojim nadležnostima. Osim toga, i nekoliko institucija u privatnom sektoru služe kao samoupravna nadzorna tela.

Dobrotvorne organizacije moraju da podnesu godišnju dokumentaciju Službi državnih prihoda, u okviru koje moraju biti finansijske izjave⁷⁴. Za razliku od većine poreskih povraćaja, koji su poverljivog karaktera.

⁷³ Osim toga, približno 350.000 verskih ili manjih javnih humanitarnih organizacija je izuzeto od prijavljivanja Službi državnih prihoda. Videti RATR,

⁷⁴ Javne humanitarne organizacije koriste formular 990, privatne fondacije koriste formular 990-RR. Organizacije sa manje od 25.000 dolara ukupnih prihoda su izuzete od obaveze godišnjeg prijavljivanja, kao i crkve, crkvena udruženja i određene organizacije pri crkvama. Kada su u pitanju strane organizacije, odobrenje Službe državnih prihoda nije potrebno samo za one koje imaju manje od 25.000 dolara prihoda na teritoriji SAD, kao i bilo koja specifična organizacija, koja je ostvarila izuzeće od poreza na osnovu diskrecinog prava komesara.

Fondacija Sveta zemlja

HUMANITARNA POMOĆ I FINANSIRANJE TERORIZMA

Pre nego što je, 2001. godine, američka vlada zatvorila kancelarije fondacije za pomoć i razvoj Sveta zemlja (N1.R), to je bila najveća islamska humanitarna organizacija u Americi. Poznata pod izvornim imenom Fond za okupirane zemlje, počela je sa radom u Kaliforniji 1989. godine, ali se naknadno raširila na kancelarije u Teksasu, Nju Džersiju i Ilinoisu, i imala predstavništva koji su delovali širom SAD, Zapadne obale i Gaze. Do 2000. godine, ova organizacija je godišnje prikupljala više od 13 miliona dolara.

Rad fondacije Sveta zemlja uglavnom je bio usmeren na palestinske izbeglice u Jordanu, Libanu i palestinskim teritorijama. Prema Ministarstvu finansija, ova fondacija je, takođe, vršila direktan transfer više miliona dolara kancelarijama Hamasa i srodnim humanitarnim organizacijama Hamasa na Zapadnoj obali i u Gazi. Hamas je koristio ova sredstva, između ostalog, i za pružanje pomoći porodicama bombaša samoubica i podsticanje dece da budu mučenici.

U julu 1995. godine, vlasti SAD su uhapsile jednog od osnivača Fondacije - Moiza Moćatteba Aći Maggika, POLITIČKOG vođu Hamasa - u Njujorku, prilikom pokušaja da uđe u SAD, nakon što je proteran iz Jordana. Pre toga, on je promovisao fondaciju Sveta zemlja kao glavni ogranak Hamasa za prikupljanje sredstava. Mesec dana kasnije, Ministarstvo finansija je dodalo Mageikouo ime na spisak posebno označenih terorista. Nakon pritvora u trajanju od skoro dve godine, Vlada ga je deportovala nazad u Jordan 1997. godine. U decembru 2001. godine, Ministarstvo finansija je dodalo i samu fondaciju Sveta zemlja na spisak posebno označenih globalnih terorističkih organizacija, zbog njenih veza sa Hamasom. Evropska unija je, nakon toga, podnela tužbu, zamrzavši sredstva Fondacije 2005. godine.

ove prijave po zakonu moraju biti dostupne javnosti. One obuhvataju bruto dohodak dobrotvorne organizacije, troškove, prihode, rashode, neto iznos materijalne svojine, ukupne priloge na godišnjem nivou, imena i adrese svih značajnih donatora i imena i plate svih „službenika sa visokim primanjima“. Humanitarne organizacije moraju čuvati ove podatke u bazi najmanje pet godina.

Služba državnih prihoda, pak, vrši pregled i verifikaciju informacija, sprovodi računovodstvenu kontrolu i nameće sankcije za propuste u poštovanju propisa. U okviru pomenutog procesa, ta agencija vrši i provere informacija koje se odnose na lica sa spiska „posebno

Teroristi, zekat i dobrotvorni sektor

Akcije američke vlade protiv fondacije Sveta zemlja i njenih saradnika dospele su i do suda. Federalna vrhovna porota je, 2004. godine, osudila Maggika u odsustvu za kovanje zavere radi prikupljanja sredstava za terorističke napade na Izrael. Iste godine, u parnici na osnovu privatne tužbe, federalni sudija u Čikagu je presudio da je Fondacija (zajedno sa još dve humanitarne organizacije, Islamskom asocijacijom Palestine i Institutom za umeće čitanja Kurana¹) odgovorna za pružanje pomoći Hamasu, u iznosu od 156 miliona dolara.

Međutim, najznačajniji slučaj je počeo kada je federalna vrhovna porota u Dalasu optužila fondaciju Sveta zemlja u 42 države, između ostalog i za zaveru, pružanje materijalne pomoći stranoj terorističkoj organizaciji, izbegavanje poreza i pranje novca. U optužnici iz 2004. godine se navodi da je Fondacija, u periodu od 1995. do 2001. godine, obezbedila Hamasu i njemu bliskim licima više od 12,4 miliona dolara. Sud je imenovao i sedam službenika Fondacije, uključujući i predsednika Fondacije, Bćikp Aći Vakega, generalnog direktora, i izvršnog direktora. Petoro od sedmoro imenovanih lica je uhapšeno; preostala dvojica nikada nisu pronađena i smatraju se beguncima.

U vreme tužbe, fondacija Sveta zemlja je negirala sve optužbe, tvrdeći da je RV1 falsifikovao dokaze i „izmislio slučaj“ da bi pokazao da je Fondacija finansirala palestinske bombaše-samoubice. Međutim, slučaj se nastavio suđenjem za krivično delo u julu 2007. godine. Tri meseca kasnije, u velikom porazu koji je pretrpela američka vlada, sudija je objavio obustavu procesa, zato što su se članovi žirija po osnovu nekih optužbi našli u ćorsokaku, a po osnovu drugih su oslobodili fondaciju Sveta zemlja.

U novembru 2008. godine, Ministarstvo pravde je ponovo pokrenulo proces po osnovu optužbi koje sudospeleu ćorsokak. Udramatičnom preokretu, Sveta zemlja i pet njenih bivših organizatora su proglašeni krivima po 108 odvojenih optužnica, obuhvatajući i onu za usmeravanje više od 12 miliona dolara Hamasu. Prema rečima Petera Marguliessa, profesora prava koji se bavi proučavanjem slučajeva finansiranja terorizma, "Vlada je iznela kompaktan slučaj prema kojem, prilikom pružanja specijalne pomoći porodicama terorista, gotov novac predstavlja moralni ekvivalent automobila-bombe".

označenih nacionalnih eptiteta⁷⁵ Ministarstva finansija, kako bi se osiguralo da humanitarne organizacije ne sprovedu poslove sa nelegalnim faktorima, kao što su finansijeri terorizma (videti Poglavlje 11 radi dopunskih detalja o ovom spisku).

Na državnom nivou, vlasti vrše nadzor na nekoliko različitih načina. Neke veće države imaju zasebne agencije ili specijalne službenike, čije su osnovne nadležnosti da nadgledaju dobrotvorni sektor; u drugim državama, kancelarija glavnog tužioca preuzima tu ulogu, zajedno sa drugim dužnostima. Uz to, u 39 država postoji obaveza prijavljivanja novca i redovni nadzor nad bilo kakvim novcem, koji se prikuplja na njihovoj teritoriji.

U privatnom sektoru, brojne nadzorne organizacije - kao što su Nezavisni sektor i Savet za fondacije - pomažu da humanitarni sektor ostane transparentan⁷⁶. Jedan od njihovih metoda u tom smislu je da ističu važnost usklađivanja sa američkim poreskim zakonima, koji propisuju da sve finansijske informacije odmah budu dostupne javnosti. To omogućava donatorima da donose odluke o mestima gde će dati svoje dobrotvorne priloge na bazi informacija.

SVRSTAVANJE NA SPISAK LOŠIH DOBROTVORNIH ORGANIZACIJA

Nakon napada izvršenih 11. septembra, američka vlada je zaključila da „imenovanje i osuda“ loših dobrotvornih organizacija i javno predstavljanje njihovih aktivnosti na lokalnom i međunarodnom planu, predstavlja jedan od ključnih elemenata za zaustavljanje rasprostranjene zloupotrebe dobrotvornih organizacija od strane terorista. SAD su razvile opsežni, ciljani, ekonomski režim sankcija za gonjenje dobrotvornih organizacija koje su podržavale terorističke aktivnosti ili su na neki drugi način učestvovala u njima.

Kada su sankcije u pitanju, Vlada može staviti na spisak posebnih organizacija humanitarne organizacije ili pojedince koji su sa njima u vezi, u skladu sa nadležnostima Ministarstva finansija i Steta Departmenta. Kada se organizacija jednom unese na spisak, Vlada zamrzava njena sredstva na teritoriji SAD i zabranjuje svim državljanima SAD - uključujući i druge humanitarne organizacije - da posluju sa njom na bilo koji način⁷⁷.

Za efikasnu akciju protiv finansiranja terorizma u američkom dobrotvornom sektoru, postoje dve značajne prepreke:

76 Druge važne nadzorne organizacije su Evangelistički savet za finansijsku odgovornost (EuapšeI- sal SoipsP Gog Rtapaal AssoigDadŠgu - ESRA), Međunarodni komitet za organizacije za prikupljanje sredstava (Iplegalšpal SotpnNee Gog RipJgalhtc Ogcataiop*), Zvezda vodilja, Biro za bolje poslovanje), Alijansa za mudro doniranje (Mabe SJutš AŠapse), Nacionalni savet za statistiku dobrotvoršgh organizacija (Nabopal SoipsI op ŠcagNačle bGačbčsb - ISSb), Nacionalni centar za filantropiju i pravo na Pravnom fakultetu Univerziteta Njujork (NšSopal Sepleg op RćPatčgoru apsl Ra\\ oG lće K^te\Uogk GJšuegbhGu 1,a\U

77 Kancelarija za kontrolu inostranih sredstava Ministarstva finansija ima mogućnost da napravi izuzetak i ovlasti neko lice ili organizaciju da saraduje sa organizacijom koja se nalazi na spisku. Za dopunska razmatranja rizika u dobrotvornom sektoru, preporučujemo da konsultujete ORAS Khzk MaHph. Videti Ministarstvo finansija, „Matrica rizika u humanitarnom sektoru“.

Vlada SAD treba da svrstava dobrotvorne organizacije na spisak

Sekretar Ministarstva finansija može uneti na spisak bilo koju humanitarnu organizaciju koja ispunjava kriterijume zacrtane odgovara-jućim administrativnim postupkom (EO¹), koji je propisao predsednik. Osim toga, državni sekretar može uneti humanitarnu organizaciju na spisak kao stranu terorističku organizaciju (RTO²), u skladu sa Zakonom o suzbijanju terorizma i izvršenju smrtne kazne iz 1996. godine i Zakonom o imigraciji i nacionalno- sti. Od maja 2009. godine, SAD su uvrstile na spisak 58 lokalnih i međunarodnih humanitarnih organi- zacija, u skladu sa EO 13224 i 12974.

1. Neadekvatna sredstva. Mnogi su dovodili u pitanje sposobnost Službe državnih prihoda da ispuni svoj mandat glavne federalne agencije za nadzor dobrotvornog sektora. Kao što je razmatrano u poglavljima 6 i 7, Služba državnih prihoda je, takođe, odgovorna za nadgledanje neformalnog finansijskog sektora i sektora dragocenih metala/dragulja. Većina posmatrača tvrdi da nije dorasla ni jednom od ovih zadataka, bilo zbog neadekvatnog finansiranja, nedostatka kadrova ili neodgovarajućih kvalifi- kacija za probleme koji se odnose na suzbijanje terorizma. Ovi problemi bi mogli da se reše jedino ako bi se od Službe državnih prihoda zatražilo da preduzme opsežne mere protiv humanitarnih organizacija koje podržavaju terorizam. Na primer, samo nekoliko stotina službenika od ukupnog broja zaposlenih u toj agenciji, koji iznosi 90.000, trenutno se bavi proverama humanitarnih organizacija širom zemlje⁷⁸.

2. Ograničenja javno dostupnih informacija, koje se odnose na terorističke aktivnosti. Policijske i obaveštajne zajednice imaju mnoštvo informacija na osnovu kojih Vlada pravi spiskove lokalnih i međunarodnih terorističkih orga- nizacija. Međutim, ti dokazi su većinom poverljive prirode i, u tom smislu, nisu dostupni za javno prikazivanje - što predstavlja veliki hendikep za političare koji pokušavaju da prikupe javnu i međunarodnu podršku u borbi protiv finansiranja terorizma putem humanitarnog sektora ili na neki drugi način.

78 Ukupan broj službenika preuzet iz Knjige podataka Službe državnih prihoda za 2008. godinu (mart 2009.).

PODSETNIK

TERORISTI, ZAKAT I HUMANITARNI SEKTOR

- Zakat (davanje priloga) predstavlja jedan od pet stubova islama i smatra se verskom obavezom svakog odraslog muslimana.
- Zakat je deo islamskog duhovnog pročišćenja.
- Fisabilillah je oblik zaka1a, koji se ponekad koristi za označavanje novca koji je potrošen u sklopu borbe za Alahovo učenje.
- Zakat se proračunava na bazi iznosa nečijeg bogatstva, koji prelazi precizirani minimum. Ukoliko je bogatstvo muslimana jednako iznosu tzaaća, ili je veće od njega, gaka1 mora da se plaća u iznosu od 2,5%.
- Muslimani koji doniraju dodatni novac, kao čin dobrovoljnog dobročinstva (babacać), ostvaruju dodatne „božanske nagrade“.
- Najčešći oblik davanja priloga u šiitskom svetu je kćotb, koji se računa oduzimanjem jedne petine iznosa povećanja prihoda, stečenog tokom jedne lunarne godine (nakon plaćanja dugova ili računa).
- Premda većina islamskih humanitarnih organizacija ima dobre namere, neke su zloupotrebjene za finansiranje terorizma.
- Šiitski i sunitski radikalni elementi doprinose iračkim ekstremističkim grupama pod maskom, koji se smatra legitimnim oblikom zakata.
- Po mišljenju mnogih muslimana, zapadnjačko bankarstvo treba izbegavati, delom zato što im islam zabranjuje da se bave poslom koji podrazumeva zelenašenje (riba).
- Islamske banke grade finansijske instrumente zasnovane na trgovini, kojima se zaobilaze zabrane profita od kamata.
- Islamske banke imaju dužnost da doprinose zakat i da rukovode fondovima zakata.

Poglavlje 9.

Kriminal kao podrška terorizmu

U ovom poglavlju:

- Zašto se teroristi sve više okreću kriminalu radi finansiranja svojih aktivnosti
- Sve veća simbioza organizovanog kriminala i terorizma
- Primeri lokalnog i transnacionalnog kriminala koji se koriste za finansiranje terorizma: krijumčarenje cigareta, krijumčarenje droge, krađe automobila, kršenje prava intelektualne svojine, prevare sa kuponima za hranu/kreditnim karticama, krijumčarenje ljudi

Od kraja hladnog rata, došlo je do dramatičnog pada broja država koje podržavaju i finansiraju usmerene terorističke napade radi postizanja svojih nacionalnih ciljeva. Prema mišljenju State Departmenta, danas postoje samo

četiri „države sponzori terorizma”: Iran, Sirija, Kuba i Sudan. Premda Iran i dalje pruža aktivnu finansijsku i materijalnu pomoć terorističkim grupama širom sveta, neki komentatori smatraju da se države poput Kube nalaze na spisku prevashodno iz političkih razloga.

Ostale tradicionalne paradigme su se, takođe, promenile. Na primer, pre napada izvršenih 11. septembra, Al Kaida je, navodno, dobijala najviše finansijskih sredstava od ličnog bogatstva Osame bin Ladena, uz priloge od bogatih donatora iz Saudijske Arabije. Osim toga, sama organizacija je imala centralističku poziciju, upravu, rukovodstvo i finansije. Međutim, Al Kaida i ostale džihadističke grupe su bile prinuđene da se rasele, kada su SAD i njeni koalicioni partneri uništili njihovu operativnu bazu u Avganistanu. Danas, njihove operativne ćelije, srodne organizacije i autonomni sledbenici širom sveta dobijaju vrlo malo centralizovanih naloga ili finansija.

S obzirom na propast ovog istorijskog modela - prema kojem grupe koje imaju centralizovanu komandu i kontrolu dobijaju veći deo novca od „državnih sponzora”, zloglasnih režima i bogatih donatora - teroristi i njihovi pomagači moraju se sve više oslanjati na samofinansiranje. U mnogim slučajevima, to znači okretanje lokalnom kriminalu i transnacionalnim kriminalnim mrežama. Ukratko, razvija se simbioza između organizovanog kriminala i terorističkih organizacija i ta veza je sve evidentnija širom sveta. Na primer:

- Talibanski borci i teroristi u potrazi za novcem i skloništem, sve se više okreću Karačiju, najvećem gradu i ekonomskom središtu Pakistana. Prema lokalnom policijskom izveštavanju, militantni elementi zarađuju „putem kriminalnih aktivnosti, kao što su kidnapovanje radi otkupa, pljačke banaka, ulične krađe i drugi gnusni zločini“. Direktor građanske grupe za nadgledanje kriminala u Karačiju, ovako je opisao motivaciju koja stoji iza tih aktivnosti: „Svet misli da se to radi zbog religije, ali to je greška. Sve je to zbog novca i moći. Vera sa tim nema nikakve veze.“

- U Italiji, tužilac Luigi Orsi je priznao da je, nakon 11. septembra, određeni broj važnih slučajeva protiv arapskih biznismena i islam- skih humanitarnih organizacija izbledeo posle inicijalne pompez- ne najave. “Za pet godina, promenio sam svoju viziju o tom problemu”, rekao je: “Skoro da je nemoguće konkretno povezati velike biznis- mene, humanitarne organizacije, diplomate i finansijske umove sa „vojnicima“ na terenu. Ima previše filtera. Zato smo promenili strategiju. Sada je fokus na uličnim aktivnostima.”

- U SAD, policijske službe su godinama nadgledale kako lokalni kri- minal pomaže u finansiranju terorističkih aktivnosti. Na primer, napad izvršen 1993. godine na Svetski trgovinski centar i bombaš- ki napad 1995. godine na federalnu zgradu Miggać u gradu Oklahomi delimično su finansirani putem lokalnog kriminala.

Ovakve i druge veze između terorizma i kriminala su postale još više uznemirujuće ako se uzme u obzir da su mnoge najduže ratove modernog doba finansirali kriminalci i poslovi krijumčarenja nedozvoljene robe. Pre- ma jednoj studiji Jateza Reagopa sa Univerziteta Stenford, iz krijumča- renja kokaina finansirana je četrdesetogodišnja pobuna Revolucionarnih oružanih snaga Kolumbije (RAK.S), dok su opijumom finansirani konflik- ti u Avganistanu i Burmi, a dijamantima građanski sukobi u Africi. Ideja da teroristi profitiraju od ovih sukoba ili im doprinose, samo ukazuje na urgentnost tretiranja spoja terorizma i kriminala.

U tom cilju, „isušivanje močvare“ lokalnog i transnacionalnog kriminala bi, u perspektivi, moglo biti jedna od najefikasnijih strategija za borbu protiv terorizma. Čak su i američke vojne i međunarodne mirovne snage, koje su bile angažovane u državama bezakonja, shvatile da se njihovi protivnici, od kojih mnogi imaju veze sa terorizmom, sve više bave tradicionalnim kriminalom, radi finansiranja svojih aktivnosti.

Da bi ova strategija uspela, policijske, obaveštajne i vojne službe moraju imati širi pogled na neposredne okolnosti nekog lokalnog kriminala. Bilo da je u pitanju organizovana krađa, prostitucija, kriju- mčarenje droge, krađa automobila, piraterija falsifikovane robe ili neke druge aktivnosti,

ulični policajci, agenti i analitičari moraju podjednako naučiti da se pitaju da li ovi, naizgled izolovani akti, imaju pogubne veze. Kao što je već rečeno u ovoj knjizi, službenici moraju naučiti da „postave još jedno pitanje“ tokom rutinskih istraga: Gde ide novac?

U prethodnim poglavljima videli smo brojne primere kriminalnih aktivnosti koje su povezane sa terorizmom. Opisani su i razni metodi koje teroristi i njihovi finansijeri koriste kako bi „plasirali, raslojavali i integrisali“ i „zaradili, prebacili i skladištili“ svoja prljava sredstva. Svrha ovog poglavlja je da pokaže kako je kriminalno ponašanje terorista postalo podjednako raznovrsno, kao i njihove finansijske tehnike. U nastavku sledi opis nekih od preovlađujućih metodologija.

KRIJUMČARENJE NOVCA

Početkom devedesetih godina, jedan od autora je bio detaširan u Rim, radi pružanja pomoći u suzbijanju organizovanog kriminala na relaciji Amerika-Italija. U to vreme, službenici italijanske Finansijske policije⁷⁹ - odnosno poreske policije - rekli su muda neki ljudi krijumčarenje cigareta smatraju zločinom bez žrtve. Međutim, čak i tada, Finansijska policija je smatrala da trgovina nelegalnim cigaretama može postati izuzetno onasna, ukoliko formira bazuu određenim zemljama. Kao što je objašnjeno u Poglavlju 3, italijanski službenici su uočili da kriminalni krugovi često počinju lukrativnom trgovinom cigaretama krijumčarenim preko granice, radi izbegavanja poreza. U nastavku tog procesa, krijumčari stvaraju kontakte, veze i mreže. U mnogim slučajevima, ove veze ih vode ka širenju operacija na narkotike, oružje, krijumčarenje ljudi i druge sramne zločine. Na kraju, morali su da razviju globalne maršrute i sisteme za pranje novca (ili da eksploatišu postojeće), kako bi vratili u domovinu narasli profit od krijumčarenja.

Danas je situacija mnogo gora. Krijumčarenje duvana je globalni biz- nis, vredan milijarde dolara, koji potpomaže organizovani kriminal i korupciju, istovremeno lišavajući vlade neophodnih prihoda od poreza. U stvari, duvan je, među legalnim supstancama, najviše krijumčarena roba na svetu. Procvetali biznis sada se progeže od ušančenih falsifikatora u Kini, preko odmetnutih fabrika u Rusiji, indijanskih rezervata u Kanadi, korumpiranih službenika na Balkanu, do gospodara rata i terorista u Paki- stanu i Severnoj Africi i profitera Hezbolaha u Tromeđi Južne Amerike.

Neumereno visoki porezi Vlade na cigarete dodatno pogoršavaju pro- blem. Na primer, Pakistan ima najveće takse na cigarete na svetu, koje do- stižu i do 87% cene pakovanja. Tegobne takse utiču na tržište, proizvodnju, distribuciju i prodaju falsifikovanih cigareta. Premda je teško dati po-

uzdanu procenu, profit od nelegalne trgovine ovim artiklima učestvuje i do 20% u finansiranju pakistanskih militantnih grupa, po čemu se nala- zi odmah iza proizvodnje heroina. Ovo veliko nelegalno tržište zauzvrat obezbeđuje sredstva Talibanima - grupi koja i dalje predstavlja suštinsku opasnost za Vladu Pakistana. Prema Ikgashi Sešćali, **VISOKO** rangiranom pakistanskom ekspertuza odbranu i bezbednost, „Talibani i druge mi litantne grupe ne moraju mnogo da se trude. Oni jednostavno primaju novac od poreza na redovnoj osnovi, od vlasnika nelegalnih i legalnih fabrika cigareta i kasnije na bazi zaštite koju pružaju konvojima tokom putovanja.

Da li ste znali?

KINESKA VEZA

- Kina je vodeći proizvođač falsifikovanih cigareta na svetu.
- Kineske fabrike falsifikovanih cigareta proizvode približno 400 milijardi cigareta godišnje.
- Neke fabrike u Kini „hvale se da imaju 500 radnika i preko 100 miliona dolara godišnjeg prihoda od prodaje“.
- Proizvodnja pakovanja lažnog Marlboar košta 20 centi u Kini, ali u SAD „može dobaciti i do 20 puta više od te sume“.
- Kina snabdeva približno 99% američkog tržišta falsifikovanih artikala i 80% tržišta Evropske unije.
- Falsifikatori u Kini i drugim mestima mogu kupiti veći deo materijala koji im je potreban preko Interneta, uključujući i savremene mašine za proizvodnju i pakovanje cigareta, papir, kutije, holograme i slično.

Na Bliskom istoku, dva najveća tržišta za krijumčarene cigarete su Iran i Irak. Profit dobijen od krijumčarenja u ovim državama i stepen njegove povezanosti sa organizovanim kriminalnim/terorističkim grupama nije poznat, ali je zabrinjavajući. Prema trgovinskim žurnalima i istragama u Evropskoj uniji, Kipar predstavlja važnu distributivnu tačku za američke cigarete na putu za Iran, posredstvom trgovaca u Omanu; neke od ovih cigareta se prodaju trgovcima u Turskoj, koji ih, zatim, krijumčare u Irak. Slično tome, sve veći procenat cigareta koje se uvoze u Bejrut se prebacuju u Irak, obično kamionima koji prolaze kroz Siriju. Istovremeno, veliki deo cigareta namenjenih Iranu se šalje preko Dubaija. Sve češće se koristi i jordanska slobodna trgovinska zona u Akabi, kao regionalno mesto ulaska falsifikovanih cigareta, uglavnom kineskog porekla.

U navodima Evropske unije o krijumčarenju cigareta u Iraku detaljno se opisuju složene tehnike krijumčarenja i pranja novca, od kojih su neke opisane u prethodnim poglavljima:

- Složene transportne maršrute koje imaju za cilj da komplikuju policijske istrage;
- Istovar i utovar kontejnera i uklanjanje oznaka i brojeva sa proizvoda, kako bi se onemogućilo njihovo praćenje;
- Često menjanje bankovnih računa, radi stvaranja dodatne konfuzije i raslojavanja papirnog traga;
- Česte finansijske operacije iz Švajcarske, države u kojoj postoji dugogodišnja zaštita tajnosti bankarskih podataka i privatnog biznisa;
- Korišćenje slobodnih trgovinskih zona.

Ogroman irihod koji generiše krijumčarenje cigareta predstavlja problem i u SAD. Pored slučaja braće NattoiJ, koji je opisan u naiomeni „Krijumčarski lanac“ (na sledećoj strani), američki Biro za alkohol, duvan, naoružanje i eksploziv (ATR)⁸⁰ je istražio određeni broj drugih operacija koje se odnose na cigarete, a mogu se dovesti u vezu sa finansiranjem terorizma. Prema rečima glavnog spoljnog savetnika, „Nije to zato što teroristi posebno vole cigarete, već zato što je to lak način da se finansiraju stvari.“ U većini slučajeva u SAD, „grupe šalju novac pu- tem havale, paralelnog bankarskog sistema transfera novca, koji se oslanja na porodične, etničke i regionalne veze“. Kao što je to Soćep formulisao, nedostatak podataka u takvim sistemima „otežava otkrivanje iznosa (novca) koji ide teroristima i iznosa koji ide na hranu i obrazovanje“. Specijalni agent ATR, Rćc A\ue, ponudio je sličan opis na osnovu svojih istraga slučajeva koji se odnose na Hezbolah: „Informacija je anegdotska. Ima mnogo malih sela (na Bliskom istoku) gde Hamas, Hezbolah i drute gruie vladaju. Ukoliko šaljete novac u ta mala sela gde deluju ekstremi-stičke grupe, postoji dobra šansa da će deo tog novca završiti kod njih.“

KRIJUMČARENJE NARKOTIKA

Krijumčarenje narkotika je atraktivan izvor sredstava za terorističke grupe, koji im omogućava da prikupe velike sume novca. Prema Operativnoj grupi za finansijske akcije, „Stepen oslanjanja terorističkih grupa na krijumčarenje droge kao izvor sredstava je porastao sa padom priliva sredstava od država spoznora. Ovaj trend sve više zamagljuje razliku između organizacija koje se bave terorizmom i onih koje se bave krijumčarenjem narkotika. Približno polovina od 44 strane terorističke organizacije sa spiska američkog b4a1e OeraP:tep1a je povezana sa drogom, uključujući i Al Kaidu, Hezbolah, Nacionalnu oslobodilačku vojsku Kolumbije (ELN) i Ujedinjene samoodbrambene snage Kolumbije (AUC). Neki eksperti smatraju

da trgovina narkoticima predstavlja najveći izvor prihoda za teroriste, premda je nemoguće doći do tih brojeva. Kao što je već pomenuto, na primer, Revolucionarne oružane snage Kolumbije (FARC) odavno koriste trgovinu kokainom za finansiranje svojih operacija. Konvergencija droge i terorizma može se videti i u Peruu, kod oporavljene organizacije Svetli put (bepbego čšptobo).

Kao što su istakli ostali komentatori, džihad i droga predstavljaju posebno toksičnu mešavinu. Na primer, marokanski teroristi su koristili prodaju droge za finansiranje svojih napada 2003. godine u Kazablanki, kao i pokušaja bombaških napada na američke i britanske brodove u Gibraltaru 2002. godine. Slično tome, teroristi koji stoje iza napada na železnicu u Madridu 2004. godine, su bili umešani u krijumčarenje droge i imali su mrežu podrške koja se protezala od Maroka do Holandije. Kada je policija izvršila raciju u domu jednog od zaverenika, zaplenila je 125.800 tableta ekstazija što predstavlja jednu od najvećih zaplena droge u španskoj

Krijumčarski lanci koriste robu da bi prali novac za Hezbolah

Tokom 1996. godine, jedan zamenik šerifa Severne Karoline, koji u tom trenutku nije bio na dužnosti, je uočio grupu ljudi kako tovore cigarete u vrednosti od više hiljada dolara u automobil registarskih oznaka koje ne pripadaju toj državi, ispred skladišta firme JK Toçasso, preduzeća za diskontnu prodaju cigareta. Svako lice je nosilo papirnu kesu sa dovoljno gotovine da kupi 299 boksova cigareta - što predstavlja zakonski maksimum po osobi. Njegovo otkriće je dovelo do istrage krijumčarenja cigareta, nazvane operacija „Dimna zavesa“, koja je dovela do hapšenja 18 lica i podizanja optužnica protiv još 13 lica u julu 2000. godine.

Američka vlada je optužila osumnjičene za niz krivičnih dela, obuhvatajući prevare vezane za vize, venčanja i druge vrste imigracionih prekršaja; davanje mita i krivična dela zavere koja se odnose na ovu prevaru; udruživanje radi krijumčarenja zabranjenih cigareta; udruživanje radi pranja novca; i krivična dela koja se odnose na terorizam. Osim toga, vlasti su zaplenile sredstva u vrednosti od približno 1,5 miliona dolara, koja su se sastojala od cigareta, nekretnina i deviza. Tokom jedne i po godine, pre nego što je uhapšena, grupa je, po proceni istražitelja, mogla da zaradi približno 7,9 miliona dolara.

Shema ove grupe obuhvatala je krijumčarenje cigareta iz Severne Karoline, gde su državne takse na prodaju duvana veoma niske, u Mičigen, gde su takse visoke, stičući profit od velike razlike između iznosa tih poreza. Grupa je, zatim, preusmeravala jedan deo prihoda od ove sheme Hezbolahu. Novac je grupa koristila i da kupuje opremu visoke tehnologije za Hezbolah, kao što su sistemi za globalno pozicioniranje¹, oprema za noćno osmatranje i digitalne kamere.

istoriji. Vlasti su našle i druge vrste droge i gotovinu u vrednosti od skoro 2 miliona dolara - a sami bombaški napadi, u kojima je ubijeno 191 lice, koštali su samo 50.000 dolara.

Na drugoj strani, istraga koju je sprovedla holandska jedinica za finansijski obaveštajni rad je pokazala da lokalne kriminalne organizacije vrše transfer novca u Paragvaj i Brazil, radi investiranja u trgovinu drogom. Prema izveštaju o tipologijama terorizma Operativne grupe za finansijske akcije, profit od prodaje te droge su, zatim, slali u Liban i koristili za finansiranje jedne terorističke organizacije⁸¹.

Sklop droge i terorizma u Avganistanu zaslužuje specijalnu pažnju. Kao što je objašnjeno u Poglavlju 5, letina maka iz ove države predstavlja izvor više od 90% svetske proizvodnje opijuma. Postoje mišljenja da je Al Kaida prihvatila avganistansku trgovinu makom - a možda i profitirala od nje - pre nego što je napustila zemlju 2001. godine. A nakon dugogodišnje debate između američkih kreatora politike, danas nema sumnje da su Talibani

Vlasti su pregledale podatke na osnovu Zakona o tajnosti bankovnih podataka, kako bi identifikovale račune koje su optuženici koristili radi skrivanja i transfera sredstava. Članovi grupe su primenjivali niz taktika pranja novca, kao što su dobrotvorne donacije i kupovina kuća, vozila i druge imovine. Koristili su bankarski sektor i kurire za transfer novca Hezbolahu u Libanu. Celom operacijom su rukovodila dva brata. Tokom racije u njegovoj kući je pronađeno pismo, u kojem traže od njega da donira novac Hezbolahu, navodeći da je i u prošlosti podržavao vojne operacije ove grupe; vlasti su našle i njegovu fotografiju iz tinejdžerskih dana, snimljenu u kampu za obuku Hezbolaha u Libanu. Osim toga, pripadnici krijumčarskog lanca su se često susretali u Muhammedovoj kući, kako bi razmatrali aktivnosti Hezbolaha i slušali govore njegovih vođa.

U junu 2002. godine, Moćatleb je osuđen na osnovu niza optužnica, obuhvatajući i optužnicu za finansiranje terorističke grupe od profita međudržavnog lanca krijumčarenja cigareta. Sudija Okružnog suda SAD-a, Oga- čat Milep ga je osudio na 155 godina zatvora. Premda nije utvrđeno da je imao veze sa Hezbolahom, njegov brat je optužen za druga dela i osuđen na 51 godinu zatvora. Sedam drugih osuđenika je priznalo krivicu po raznim optužnicama, uključujući i udruživanje radi pribavljanja materijala za podršku teroristima, krijumčarenje terorizma, pranje novca i kršenje imigracionih propisa.

81 Detalji o ovom slučaju (vremenski okvir, naziv terorističke grupe itd) namerno su u izveštaju prikriveni. Videti „Finansiranje terorista“, Operativna grupa za finansijske akcije.

Droga, teroristi, bande i Latinska Amerika

- Lokalna gerila, teroristi i paramilitarne grupe koje su delovale u regionima Kolumbije i Perua za proizvodnju droge, duboko su umešani u trgovinu narkoticima.
- Ove grupe uvećavaju svoje ogromne prihode od droge prihodima od „oporezivanja“, iznude i pružanja zaštite uzgajivačima i krijumčarima droge.
- Paramilitarne grupeu Latinskoj Americi sve više koriste kokain, opijum i marihuanu, radi razmene za oružje ili druge materijale, ponekada iz SAD.
- U većini slučajeva, odnos između pobunjeničkih/paramilitarnih grupa i narko-kartela Latinske Amerike je obostrano koristan, jer omogućava razmenu droge za naoružanje, korišćenje istih krijumčarskih kanala, korišćenje sličnih metoda i resursa za pranje novca, pristup istim korumpiranim službenicima i sl.
- Procenjuje se da je 300.000 ljudi u Americi umešano u strukture bandi koje se bave drogom.
- Uočena je simbiotička veza između velikog uspona bandi u obe Amerike, droge i ekstremnog nasilja.

direktno umešani u trgovinu narkoticima. U stvari, oporavak ove grupe se podudara sa porastom uzgoja maka i krijumčarelja opijuma u oblastima pod njihovom kontrolom. Najzad, profit dobijen od trgovine drogom omogućava Talibanima da deluju ne samo u Avganistanu, nego i u Pakistanu i drugim delovima Centralne Azije.

KREDITNE KARTICE I PREVARE

Kredigne kartice imaju dve funkcije za teroriste: one pružaju operativna finansijska sredstva i mogućnost distribucije novca članovima grupe. Kada je u pitanju finansiranje, kreditne kartice se mogu koristiti u raznim kriminalnim prevarama, obuhvatajući krađu, proneveru i “kloniranje”/“koniranje” (vide gi napomenu). Na primer, krađa baze podataka sa laptopa ili kompjutera može predstavljati pravo bogatstvo informacija o kreditnim karticama, koje irevaranti i ćelije koje podržavaju teroriste mogu vešto da iskoriste. Teroristi koriste i kreditne kartice radi kupovine opreme i usluga, transfera sredstava i ilaćanja svakodnevnih životnih troškova.

Prema Dennisu Lormelu, finansijskom ekspertu za suzbijanje terorizma i bivšem specijalnom agentu FBI, izvestan broj relevantnih incidenata koji su se dogodili širom sveta predstavlja veliki razlog za brigu, premda ima malo opipljivih podataka za utvrđivanje obima ovih problema.

DIO OSMI: LITERATURA (OPŠTA)

Alldrige, P. (2002). *The Moral Limits of the Crime of Money Laundering*, Buffalo Criminal Law Review, Vol. 5.

Abadinsky H.. *Organized Crime*, Third Edition. "Nelson-Hall". Chicago, 1990.

Aufsätze: Barton, Verteidigerhonorar und Geldwäsche, JuS 2004, 1033; Fahl, Grundprobleme der Geldwäsche (§ 261 StGB), JURA 2004, 160.

Barry A., Rider K., *The financial war on terrorism*, Proceedings of the Swiss EAPC/PfP Workshop "Combating the Financing of terrorism", Geneva, 2003.

Bartlett, L. B., *Negative Effects of Money Laundering on Economic Development*, Economic Research Report for Asian Development Bank, Asian Development Bank, Manila, 2002.

Banović, B., *Obezbjeđenje dokaza u kriminalističkoj obradi krivičnih djela privrednog kriminaliteta*, Viša škola unutrašnjih poslova, Beograd, 2002.

Begović, B.; Mijatović, B. (2001) *Korupcija u Srbiji*. Beograd: Centar za liberalno-demokratske studije.

Bell, R.E. (2002). *An introductory whos who for money laundering investigators*. Journal of Money Laundering Control, London, Spring, vol. 5.

Bilać, A. (1994). *Pranje novca*, Pravnik, Zagreb, broj 1–2.

Bošković Goran, *Načini pranja novca u bankarskom poslovanju*, Bezbednost, broj 2/2004, Beograd, 2004.

Bošković Goran, *Pranje novca*, Beosing, Beograd, 2005.

Bošković Goran i Mijalković Saša, *Značaj saradnje sa međunarodnim organizacijama za suprotstavljanje finansiranju terorizma, Srbija i međunarodne organizacije*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2011.

Brisard, J. C., *Terrorism Financing: Roots and trends of Saudi terrorism financing*, Report prepared for the President of the Security Council United Nations, New York 2002.

Courakis N., *Financial Crime Today: Greece as a European Case Study*, European Journal on Criminal Policy and Research, 9(2) Summer. Netherlands: Springer, 2001.

Dedić Sead, *Upravno pravo Bosne i Hercegovine*, Pravni fakultet Univerziteta u Bihaću i „Magistrat“ Sarajevo, Bihać/Sarajevo, 2001.

Delić Nataša, *Pravo Evropske unije u oblasti pranja novca – krivičnopravna zaštita*, u: Pravo i privreda, broj 5-8, Beograd, 1996.

Derenčinović, D., *Mit o korupcii*, Nocci d.o.o, Zagreb, 2001.

Development International Economics Group, Dewey Ballantine LLP For The Asian Development Bank Regional Technical Assistance Project No. 5967 The Asian and Pacific Region.

Dowel, J.; Novis, G. (2001). The consequences of money laundering and financial crime. Financial Action Task Force, The Financial War on Terrorism, Paris, 2004 .

Final Report of the National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States, Official Government Edition,
<http://a257.g.akamaitech.net/7/257/2422/05aug20041050/www.gpoaccess.gov/911/pdf/fullreport.pdf>

Gilmor V., Prljavi novac, Puls, Beograd, 2004.

Ignjatović Đorđe, Kriminologija, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2008.

Jelenski, M. (1991). Pranje novca – suvremeni svjetski trend, Priručnik, Zagreb, broj 3.

Jovanović Mihajlo, Pranje novca – ekonomija kriminaliteta, u: Organizovani kriminalitet i korupcija, Srpsko udruženje za krivično pravo, Kopaonik, 1996.

Kambovski Vlado, Međunarodne konvencije o kažnjavanju terorizma i razvoj međunarodnog kaznenog prava, Terorizam i ljudske slobode, Udruženje za Međunarodno krivično pravo, Tara, 2010.

Katušić-Jergović Sanja, Pranje novca (pojam, karakteristike, pravna regulativa i praktični problemi) Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, vol. 14, broj 2/2007.

Klasens, R. (2006). Sprečavanje pranja novca. Beograd: Udruženje banaka Srbije.

Krivokapić Vladimir, Specijalistička edukacija kao mjera suprotstavljanja organizovanom kriminalu, u: Sprečavanje i suzbijanje savremenih oblika kriminaliteta, Beograd, 2006.

Kulić Mirko, Pranje novca, u: Privredni kriminal i korupcija, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2001.

Kulić Mirko, Ekonomsko-socijalni aspekt evazije poreza, u: Megatrend revija Vol. 2 (1), Megatrend univerzitet, Beograd, 2005.

Kulić Mirko, Pranje novca kao vid finansiranja terorizma, Zbornik radova Terorizam i ljudske slobode, Tara, 2010.

Kulić Mirko i Bošković Goran, Međunarodni standardi za suprotstavljanje pranju novca, u: Megatrend revija Vol. 6 (2), Megatrend univerzitet, Beograd, 2009.

Kulić Mirko, Stanković Nedeljko i Abidović Albina, Krivično djelo pranja novca u krivičnom pravu Bosne i Hercegovine, Zbornik radova Pravo i izazovi XXI vijeka, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko 2013.

- Klasens, R., Sprečavanje pranja novca, Udruženje banaka Srbije, Beograd, 2006.
- Lazin Đorđe, Evropska konvencija o pranju novca i suzbijanje organizovanog kriminaliteta oduzimanjem dobiti od izvršenog krivičnog djela, u: Organizovani kriminalitet i korupcija, Srpsko udruženje za krivično pravo, Kopaonik, 1996.
- Lehrbücher: Arzt/Weber-Arzt, § 29; Eisele, BT 2, § 47; Krey/Hellmann, BT 2, § 18; Rengier, BT I, § 23; Wessels/Hillenkamp, BT 2, § 20 VIII.
- Mijalković Saša, Organizovani kriminal kao pretnja nacionalnoj bezbjednosti, Bezbjednost, br. 1-2. Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije, Beograd, 2009.
- Mijalković Saša, Nacionalna bezbjednost, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, 2011.
- Mijalković Saša i Bajagić Mladen, Organizovani kriminal i terorizam, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, 2012.
- Mijalković Saša, Bošković Goran, Nikač Željko, Međunarodnopravni naponi u sprečavanju finansiranja terorizma „prljavim novcem“, Strani pravni život, broj 1, Institut za uporedno pravo, Beograd, 2011, str. 109–128.
- Mijalković Saša i Bošković Goran, Pranje novca i finansiranje terorizma, Korupcija i pranje novca – uzroci, otkrivanje, prevencija, Internacionalna asocijacija kriminalista, Sarajevo, 2009.
- Money Laundering-Economic Perspectives- Program Analyst, Bureau of International Narcotics and Law Enforcement Affairs, U.S. Department of State, Volume 6, Number 2.
- Mršević, Z. Sprečavanje pranja novca mjerama nacionalnog zakonodavstva, Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja, br. 1-2, Beograd, 1992.
- Nogo Sreto, Teorijsko određenje pojma krivičnog djela terorizma, Zbornik radova Terorizam i ljudske slobode, Tara, 2010.
- Reuter, P.; Truman, E., Chasing Dirty Money: The Fight Against Money Laundering, Institute for International Economics, Washington 2004.
- Richards R. James, (1999), Transnational Criminal Organizations ,Cybercrime, and Money Laundering, CRC Press, London, 1999.
- Pedić, Ž. (2010). Nefinansijski sektor i samostalne profesije u kontekstu sprečavanja pranja novca. Zbornik Pravnog fakulteta, Rijeka, br. 1.
- Petrović, B. (2009). Pranje novca kao savremeni bezbjednosni izazov. Teme, broj 3, Niš.
- Petrović, D. O proučavanju savremenih formi privrednog kriminaliteta – pranje novca, Strani pravni život, broj 3, 2010.

- Petković, A., Forenzička revizija – Kriminalne radnje u finansijskim izveštajima, Proleter AD Bečej, Novi Sad, 2010.
- Pieth, M., Financing Terrorism. Kluwer Academic Publishers, Netherlands, 2002.
- Poncy Chip, Remarks on the Nature of Terrorist Financing and Means of Identifying Terrorist Financing Networks, Proceedings of the Swiss EAPC/PfP Workshop “Combating the Financing of terrorism”, Geneva, 2003.
- Сергеевич Владимир Комиссаров, Уголовная политика как средство обеспечения прав человека, Zbornik radova Zaštita ljudskih prava i sloboda u vrijeme ekonomske krize, Tara, 2011.
- Сергеевич Владимир Комиссаров, Орхана жизни человека в современном российском уголовном праве, Zbornik radova Pravo i izazovi XXI vijeka, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko 2013.
- Schneider, F. (2008). Money laundering and financial means of organised crime: some preliminary empirical findings. [Global Business and Economics Review, Vol. 10, No.3.](#)
- Simeunović Dragan, Pranje novca (relacije organizovanog kriminala i politike), u: Uloga i zadaci finansijske policije i suzbijanje finansijskih delikata, Udruženje za krivično pravo i kriminologiju Srbije Beograd, 1994.
- Stojanović Zoran, Krivična djela terorizma u Krivičnom zakoniku Srbije, u: Revija za kriminologiju i krivično pravo broj 3, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu i Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2010.
- Schroeder, R. W., Money laundering: A global threat and the internacional comunitys response. FBI Law Enforcement Bulletin, Vol. 70, Washington, 2001.
- Shelly L. I., Transnational Organized Crime: An Imminent Threat to the Nation–State, Columbia Journal of International Affairs, No. 48, Columbia University, New York, 1995.
- Taseva S., Perenje pari, Ministerstvoto za vnatresni raboti, Skopje, 2003.
- Tanjević, N. Prilagođavanje Srbije savremenim međunarodnim trendovima u borbi protiv pranja novca – Značaj novog Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma, Revija za bezbjednost, br. 3, Beograd, 2011.
- Tanjević, N., Privredni kriminal u uslovima ekonomske tranzicije, Institut za uporedno pravo, Beograd, 2012.
- Teofilović, N., i Jelačić, M., Sprečavanje, otkrivanje i dokazivanje krivičnih djela korupcije i pranja novca, Policijska akademija, Beograd, 2006.
- Tunnell, K. D. (1993). The Business of Crime: A Documentary Study of Organized Crime in the American Economy, Criminal Justice Review, 18(2).
- Unger, B. (2007). The Scale and Impacts of Money Laundering. Northampton: Cheltenham.

- Hopton, D., *Money Laundering: A Concise Guide for All Business*, Glower, London, 2004.
- Škulić Milan, *Terorizam i terorističke organizacije*, u: *Terorizam i ljudske slobode*, Udruženje za Međunarodno krivično pravo, Tara, 2010.
- Škulić Milan, *Organizovani kriminalitet – pojam i krivičnoprocesni aspekti*, Pravni fakultet u Beogradu i *Dosije*, Beograd, 2003.
- Vesić, D., *Ekonomska i politička komponenta korupcije i pranja novca*, Međunarodni problemi, vol 60, br. 4, Beograd, 2008.
- Vuković S., Mijalković Saša, Bošković Goran, *Prevenција pranja novca i finansiranja terorizma – osnovne metode i mogućnosti*, *Nauka – bezbjednost – policija*, broj 2, *Kriminalističko–policijska akademija*, Beograd, 2011.
- Yves Dubitzky, *Finanzierung des islamistischen Terrorismus, Druck und Bindung: Books on Demand GmbH, Norderstedt*, 2005.
- Whittaker D. J., *Terrorists and Terrorism: in the Contemporary World*, Routledge, London, 2004.
- Wilkinson P., *Why Modern Terrorism? Differentiating Types and Distinguishing Ideological Motivations*, In Kegley, C. W. Jr. (ed), *The New Global Terrorism: Characteristics, Causes, Control*, Prentice Hall, pp., New Jersey, 2003.
- Weigend Thomas, *Textausgabe mit ausführlichem Sachregister und einer Einführung*, Deutscher Taschenbuch Verlag, Köln, 2012.
- Izveštaj o radu Uprave za sprečavanje pranja novca Republike Srbije za 2011. godinu, dostupno na <http://www.apml.gov.rs/>
- Jeanne K. Giraldo and Harold A. Trinkunas, editors, *Terrorism Financing and State Responses: A Comparative Perspective* (Stanford, CA: Stanford University Press, 2007).
- Thomas J. Biersteker and Sue E. Eckert, editors, *Countering the Financing of Terrorism* (New York: Routledge, 2008)
- Gretchen Peters, *Seeds of Terror: How Heroin Is Bankrolling the Taliban and Al Qaeda* (New York: Thomas Dunne Books, 2009)
- Jodi Vittori, *Terrorist Financing and Resourcing* (New York: Palgrave Macmillan, 2011)
- Timothy Wittig, *Understanding Terrorist Finance*. New York: Palgrave Macmillan, 2011)
- Grading U.S. Performance against Terrorism Financing
Michael Jacobson. *Policy Watch #1280*. Washington Institute for Near East Policy, 05 September 2007.
- Combating Terrorist Financing in Europe: Gradual Progress
Michael Jacobson. *Policy Watch #1213*. Washington Institute for Near East Policy, 26 March 2007.

Terrorism and the World Economy

Alberto Abadie and Javier Gardeazabal. Kennedy School of Government, Harvard University, August 2007

Financing Terror

Dean T. Olson. FBI Law Enforcement Bulletin, February 2007.

The War on Terrorism: The Financial Front

David D. Aufhauser, et. al. Council on Foreign Relations, 10 January 2007.

Countering Terrorist Financing: Lessons from Europe

Michael Jonsson and Svante Cornell. Georgetown Journal of International Affairs, Winter/Spring 2007

The Mirage of Terrorist Financing: The Case of Islamic Charities

Robert Looney. Strategic Insights, March 2006

Terrorism Financing and Financial System Vulnerabilities: Issues and Challenges

Canadian Centre for Intelligence and Security Studies, Norman Paterson School of International Affairs, Carleton University, March 2006

A Comparative Assessment of Saudi Arabia with Other Countries of the Islamic World

Watson Institute for International Studies, Brown University, June 2004.

Al Qaeda Finances and Funding to Affiliated Groups

Victor Comras. Strategic Insights, January 2005

Financing Terror: An Analysis and Simulation for Affecting Al Qaeda's Financial Infrastructure

Steve Kiser. RAND, 2005

Money and Terrorism

Loretta Napoleoni. Strategic Insights, April 2004. Center for Contemporary Conflict

The Financial Front in the Global War on Terrorism

Captain Patrick D. Buckley and Colonel Michael J. Meese. In Russell Howard and Reid Sawyer, eds.,

Defeating Terrorism: Shaping the New Security Environment. McGraw-Hill, 2004.

Terrorist Financing

Maurice R. Greenberg, William F. Wechsler, and Lee S. Wolosky.

DIO OSMI : LITERATURA (POSEBNA)

- Adam Purg, Obavescevalne sluzbe, Ljubljana, 1995.
- A. P. Schmid, Political Terrorism, Amsterdam, North Holland, 1983.
- Anton Grizold, Medjunarodna sigurnost, Fakultet politickih znanosti, Zagreb, 1998.
- A. Sottile, La terrorizme international, Recueil des Cours, Academie de Droit International de la Haye, 1938., vol. III
- Бернард Берелсон, Анализа садржаја, Институт друштвених наука, Београд, 1960.
- Brian Jenkins, International Terrorism, A new Mode of Conflit, Los Angeles, Crescent Publication, 1975.
- Богдан Шеших, Општа методологија, Научна књига, Београд, 1971.
- Бојовић Мишо, Војска пред очима јавности, Београд, 1999.
- Brian M. Jenkins, International Terrorism and New Mode of Conflict, International Terrorism and World Security, David Carlton and Carlo Schaerf, Croom Helm, London, 1975.
- B Jenkins, International Terrorism – A New Kind of Warfare, Santa Monica, 1974.; B. Jankes: High Technology Terrorism and Surogate War, Santa Monica, 1975.
- Bin Cheng, Aviation, Criminal Jurisdiction and Terrorism, Te Haque Extradition Formula and Attack at the Airports, Contemporary Problems of International Law, 1988.
- Buyan Barry, People, States and Fear, Second Edition, Harvester Wheasheaf, London, 1991.
- Војин Димитријевић, Тероризам, Радничка штампа, Београд, 1982.
- Војин Димитријевић, Појам безбедности у међународним односима, Савез удружења правника, Београд, 1973.
- Војин Димитријевић, Терористички шок као изазов, Међународна политика, год.LIII, број 1105, јануар- март 2002.
- Владан Василијевић, Покушај одређивања тероризма као међународног злочина, Југословенска ревија за међународно право, Београд, 1973.
- Владимир Тодоровић, Ратно право и безбедност (ед. Међународни уговори, књига 3, том I), Службени гласник, Београд, 1999.
- Војни лексикон, ВИЗ, Београд, 1981.
- Војна енциклопедија, ВИЗ, Београд, 1975.
- Willemijn Schreuder, International Legal Mesures against Terrorism: „Leiden Journal of Interlational low“, 1998.
- Gilli Gian Antonio, Kako se istražuje, Zagreb, 1974.
- George Sliwowski, Legal Aspects of Terrorism, International Terrorism and World Security, David Carlton and Carlo Schaerf, Croom Helm , London, 1975.
- G.Pontara, Violenzia a terrorismo, II problema della definizione e della giustificazione, u Dimenzioni del terrorismo politico, a cura di Luigi Bonanate, Franco Angeli Editore, Milaano, 1979.
- Gunther Gugel, Seminar Gewaltpravention, Institut fur Friednspadagogik Tubingen, 2003.
- Дарко Рибникар- Бартелеми Курмон, Асиметрични ратови, сукоби јуче и данас, тероризам и нове претње, НИЦ „Војска“ Београд, 2003.
- Декларација из Гомере о борби против тероризма од 14.10. 1995.
- Dilon Michael, Politics of Securitz: Towards a Political Philosophu of Continental Thought, London and New Zork: Routledge, 1996.
- Douglas Brinkley, Democratic Enlargement: The Clinton Doctrine, Foreign Policy, 00157228, Issue 106, database- Academic Search Premier, Spring 97.

Декларација о проширењу НАТО и Декларација о трансформацији НАТО, заседање Парламентарне Скупштине НАТО у Софији, новембар 2002.

Драган Симеуновић, Савремени тероризам, Београд, 1992.

Драган Танчић, Концептуализација истраживања у политичким наукама, магистарски рад Факултет политичких наука, Београд, 2006.

Драган Танчић, Историјски метод у истраживању политичких појава, докторска дисертација, Факултет политичких наука, Београд, 2009.

Dragan Tančić, Osnove istorijskog metoda, Institut za srpsku kulturu, Priština, Leposavić Beograd, 2012.

Допунски протоколи I и II, Службени лист СФРЈ- Међународни уговори, бр. 16, 1978.

Душан Јаковљевић, Тероризам с гледишта кривичног права, Београд, 1997.

Енциклопедија политичке културе, Београд, 1993.

ЕАРС (СОЕС): NATO Generic Crisis Management Handbook, Brussels, 1999.

European Security Strategy, Brussels, 2003.

Европска конвенција о сузбијању тероризма од 27.1.1977.

Европска конвенција о контроли прибављања и поседовања ватреног оружја од стране појединаца од 28.6.1978.

Европска конвенција о обележавању пластичног експлозива у циљу његовог откривања од 1.3.1991.

Емил Диркем, О подели друштвеног рада, Београд, 1972.

Жерар Бодсон, Европа лудака, Београд, 1993.

Живанов Драган, Радијациони фактор у савременим ратовима и акцидентима у миру, докторска дисертација, Факултет цивилне одбране, 2001. године.

Заједнички став Савета Европске Уније о сузбијању тероризма од 27.12.2001.

Заједнички став Европске Уније о примени посебних мера против тероризма од 27.12.2001.

Zbirka dokumenata o evropskoj bezbednosti i odbrani, Dokument EU broj 20699, dostupno na Council of The European Union, Press Release Brussels, 1999, www.consilium.europa.eu/newsroom/.

Zbignjev Bzezinski, Americki izbor- globalna dominacija ili globalno vodjstvo, CID, Podgorica, 2004.

Zbignjev Bzezinski, Velika sahovska tabla, CID, Podgorica, 2004.

Зборник радова, Партнерство за мир и Савезна Република Југославија, Београд, 2001.

Златко Исаковић, Стратегија посредног наступања, докторска дисертација, Правни факултет, Београд, 1981.

Златко Исаковић: Основи теорије политичке моћи у међународним односима, ИМПП, Београд, 1998.

Зоран Анђелковић: Дани терора у присуству међународних снага, Центар за мир и толеранцију, Београд, 1999.

Зоран Луковић, Верске секте – Ом Шинрикјо – (Aum Shinrikyo), Београд, 2000,

Јасмина Глишић, Хацић Мирослав, Тимотић Милорад, Матић Јованка, Јавност Србије и Црне Горе о реформи војске- резултати истраживања, Београд, 2004.

James Berry Motley: Medjunarodni terorizam: novi nacin ratovanja, Gledista, br.11/12.

Иблер В: Рјечник међународног јавног права, Загреб, 1987.

Игор Приморац: The Morality of Terrorism, Journal of Applied Philosophy No. 7

Извештај Пододбора за будуће безбедносне и одбрамбене снаге, Војне припреме земаља кандидата за чланство у НАТО, новембар, 2002.

Извештај Пододбора за ЦИ Европу, Проширење НАТО и партнерства, јануар 2003.

Памфлет Парламентарне Скупштине НАТО, јануар, 2003.

Извештај Генералног секретара о приоритетима и активностима, заседање Скупштине у Венецији, новембар 2004.

Internet/ [www.coe.int/T/E/Human rights/h/inf\(2002\)8_eng.pdf](http://www.coe.int/T/E/Human_rights/h/inf(2002)8_eng.pdf)

Internet. [www. Terorizam, google.com](http://www.Terrorizam,google.com)

И.Н. Чемпалов, Политика великих држава на Балкану и Блиском истоку,Свердловск, 1976.

Јован Цвијић, Анексија БиХ и српски проблем, БЕОГРАД, 1908.

Јован Илић, Балкански геополитички чвор и српско питање; Фелтон у „Политици експрес“ од 2.2.1999.

J.A. Rouh, La projet de convention internationale pour la repression des crimes presentant un danger poublic, Rev.inter de droit penal, Paris, 1935.

J.C.Waciorski, La terrorisme politique, Pedone, Paris, 1939.

P. Juillard, Les enlevement de diplomates, Annuaire francais de Droit international, 1971.

J. J. Paust: A Survey of Possible Legal Responses to International Terrorism, Georgia Journal of International and Comparative Law, vol. V, 1975.

James Berry Motley, Међународни тероризам: нови начин ратовања, у Гледишта бр. 11-12/81.

Југословенски преглед бр. 2, 2000.

Југословенска ревија за криминологију и кривично право", 26,1988.

Катарина Томашевска: Изазов тероризма, Младост, Београд, 1983.

Kurt Kihlfore: Цивилна заштита данас, интернационални симпозијум ИЦДО, Беч, 1988.

„Collateral Damage or Unlawful Killings“ [www. Amnesty. Org](http://www.Amnesty.Org).

Q. Saldana, Le terrorisme, Rapport presente a la VI me Conference internationale pour l'Unification du Droit penal, "Revue internationale de Droit penal". Paris.1936.

О.Салдана, La terrorisme, Revue international de droit penal, 1936.

Левков, М., Шпијунажа према међународном праву, са освртом на праксу држава после Другог светског рата, докторска дисертација, Правни факултет, Београд, 1965.

Lidl Hart, Strategija posrednog prilazenja, VIZ, Beograd, 1952.

Л.А. Маџорјан, Тероризам, правда и вимисел, Москва, 1983.

Љубивоје Аћимовић, Проблеми безбедности и сарадње у Европи, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 1978.

Љубивоје Аћимовић, Наука о међународним односима, теорије и истраживачки правци, Београд, 1987.

Љубиша Лазаревић, Кривично право, посебни део, четврто измењено и допуњено издање,Савремена администрација, Београд, 1991.

Louis Rene Beres, Terrorism and Global Security, The Nuclear Threat, Westview Press/Bolder, Colorado.

Маркс, К. Енгелс, Ф., Изабрана дела, том I, Култура, Београд, 1949.

Макс Вебер, Привреда и друштво I, Београд, 1976.

Мала политичка енциклопедија, Београд, 1966

Мала политичка енциклопедија, Просвета, 3 књига, Београд, 1978.

Међународна конвенција о спречавању терористичких напада бомбама од 15.12. 1997.

Међународна конвенција о сузбијању финансирања тероризма од 9.12.1999.

Милан Мијалковски, Тероризам, Београд, 2004.

- Милан Пашански, Савремене камиказе – транснационални тероризам и дипломатија, НИРО – К. Новине, Београд, 1987.
- Милан Милошевић, Тероризам као кривичноправна категорија, Безбедност, бр. 4., 1988.
- Милорад Екмечић, Србија између средње Европе и Европе, НИП „Политика“, Београд, 1992.
- Мирослав Печујлић, Увод у социолошке теорије – Зборник радова: Основи науке о друштву, IV издање, Рад, Београд, 1976
- Мирољуб Јевтић: Религија и политика- увод у политикологију религије, Београд, 2002.
- Milan Matic, Podunavac Milan, Politički sistem, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, Čigoja štampa, Beograd, 1997.
- Миливоје Карановић, Тероризам, магистарски рад, Правни факултет, Београд, 1978.
- Мићо Бошковић, Транснационални организовани криминалитет, П. А., Београд, 2003.
- Митар Ковач, Стратегијска и доктринарна документа националне безбедности, Свет књиге, Београд, 2003.
- М. Кларин, Тероризам, Београд, 1978.
- NATO Crimes in Yugoslavija, documentary evidence I Federal ministry of foreign affairs, Belgrade, 1999.
- NATO Crimes in Yugoslavija - Documentary Evidence, Federal Ministry of foreign affairs, FRJ Jugoslavia, Belgrade, 1999. I и II књига.
- Обрад Стевановић, Руковођење и командовање, Београд, 1999.
- Обрен Ђорђевић, Основи државне безбедности, Београд, 1985.
- Обрен Ђорђевић: Лексикон безбедности, Партизанска књига, Београд, 1986.
- „Парламентарни надзор сектора безбедности: нечела, механизми и пракса“, Женевски центар за контролу оружаних снага, Интерпарламентарна унија, ЦЦВО, Женева, Београд, 2003.
- Paul Wilkinson, Terrorism and the Liberal State, Macmilan, London, 1977.
- Правна енциклопедија 1-2, Савремена администрација, Београд, 1989.
- P. Juillard, Les enlevement de diplomates, Annuaire francais de Droit international, 1971.
- П. Вајовић, Обавештавање као дипломатска и конзуларна функција, Београд, 1969.
- President`s Task Force on Victims of Crime- Final Report, The Task Force, Washington DC, 1982.
- Пол Кенеди, Успон и пад великих сила, Службени лист, Цид, Београд- Подгорица, 1999.
- Политичка енциклопедија, Савремена администрација, Београд, 1975.
- Радоњић Славољуб, Увод у психологију, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1994.
- Радослав Стојановић: Сила и моћ у међународним односима, Радничка штампа, Београд, 1982.
- Радован Вукадиновић, Сигурност на југоистоку Европе, Вараждин, 1999.
- Радован Вукадиновић, Европска сигурност и сарадња, Љубљана, 1977.
- Радован Вукадиновић, Америчко- совјетски односи од 1917 до 1976, Загреб, 1977.
- Radovan Vukadinovic, Poslehladnoratovske tendencije medjunarodnih odnosa, Fakultet politickih znanosti, Zagreb, 2000.

Radmila Nakarada: Raspad Jugoslavije – izazov evropskoj bezbednosti, Institut za evropske studije, Beograd, 1998.

Рамо Маслеша, Доктрина и стратегија посредног наступања, часопис „Криминалистичке теме“ ФКН, Сарајево, 1/1998.

Ранко Петковић, Источна Европа и Југославија, Војно дело, 6/91.

Ratko Marković (urednik): Kosovo i Metohija od Srbije zavisi, Beogradski forum za svet ravnopravnih, Beograd, 2005.

R. Lemkin, Faut il un nouveau delit de droit gens, nomme terroisme, Revue de drot penal et eriminologie (Belge), 1933, Robert A. Friedlander, The Origins of International Terrorism, Interdisciplinary Pespectives, The John Jay Press, New York and Mc Graw – Hill Book Company, 1977.

Rusell, Banker, Miller, Out-inventing Terrorist Theory and Practise, Yoanah David Carltonand, Paul Wilkinson, Westview Press/Bolder, Colorado, 1979.

Р. Јовић, Р. Тешић: Злоупотреба електропривреде Србије у агресији НАТО на СРЈ, Зборник радова, Факултет одбране и заштите, Београд, 1999.

Ричард Фолк: Велики терористички рат, Филип Вишњић, Београд, 2003.

R. Lemkin, Faut il un nouveau delit de droit gens, nomme terroisme, Revue de drot penal et eriminologie (Belge), 1933, vol.13, p.

R. Shultz: Conceptualing Political Terrorism – A Typology, Journal of International Affairs vol. XXXII, No. 1., 1978.

Robert Kagan, Мок и слабост, tekst iz NSPM, www.nspm.org.yu

Резолуција Генералне Скупштине УН бр. 3314 (XXIX)

Резолуција СБ 1160, 1998.

Резолуција СБ 1199, 1998 .

Резолуција СБ 1203, 1998.

Сања Бандула Зорић, Питања сигурности, у: Хрватски војник, вељача 1998.

Семјуел П. Хантингтон, Сукоб цивилизација и преобликовање светског поретка, ЦИД, Подгорица, 2000.

Serge,D.V.- Alder,J.H.-The Ecology of Terrorism, Survival, vol. XV,1973, No.4.179.

Славомир Милосављевић, Политичка акција, Институт за политичке студије, Београд, 1977.

Славомир Милосављевић, Истраживање политичких појава, Институт за политичке студије ФПН и Центар за омладину и пионире, Београд, 1980.

Славомир Милосављевић- Иван Радосављевић, Основи методологије политичких наука, Службени гласник , 2000.

Смиља Аврамов, Постхеројски рат запада против Југославије, Иди- Ветерник, Ветерник,1997.

Смиља Аврамов, Трилатерална комисија, Иди- Ветерник, Ветерник, 1998.

Специјално издање о проблемима европске безбедности, Москва, Руски институт за стратегијска истраживања, Зборник радова, бр.7, 2001.

Смернице о људским правима у борби против тероризма, усвојене на 804 састанку Комитета министара од 11.7.2002.

Сретен Ковачевић и др., Организација и надлежност МУП (ауторизована предавања), ВШУП, Београд, 1955

Солжењцин А., Русија у провалији, Паидеа, Београд, 1999.

Статистички календар СРЈ, Београд, 1993.

Станислав Оцкољић, Стратегија суперсила на прагу XXI века, ВИНЦ, Београд, 1991.

Стратегија националне безбедности САД, www.whitehouse.gov/NSC/.

Статистички календар СРЈ, Београд, 1993.

Стратегија националне безбедности Републике Србије.

Стратегија одбране Републике Србије.

Terriff, Terry, Croft, Stuart, James, Lucy, Morgan, Patrick M., Security Studu Today. Cambridge: Polity Press, 1999,

Тома Ђорђевић, Комуникација и власт- прилог критици политичке комуникације, Београд, 1988.

The National Defense Strategy of The United State of America, March, 2005, dostupno na www.usa.strategydefense

Th. Givanovitch, Terrorisme, Rapport presente la VI me Conference pour l' Unification du Droit penal, Csoenhaue, 1935.

Tran- Tam, Crimes of Terrorism and international Criminal Law, A Treatise on international Law, Vol. I, Crimes and Punislment, USA, 1973.

Управа за информатику, МУП Србије 1999.

Вебсајт НАТО, <http://www.nato.int>

Вебсајт Парламентарне Скупштине НАТО, <http://www.nato-pa.int>

Владимир Ђоровић, Борба за независност Балкана, Балкански институт, Београд, 1937.

F. Bueno Aris, Aspectos juridicos del terroismo, "Rivista de Estudios Penitenciarios", num. 228/231, 1980.

Frensis Fukajama, Karaj istorije I poslednji ;ovek, CID, Podgorica, Romanov, Banja Luka, 2002.

F. J. Hacker: Hearings before the Committee on Internal Security of the House of Representatives, Terrorism, part I, 1974.

W. H. Smith: International Terrorism – A Political Analysis, Yearbook of World Affairs, 1997.

Henri Kisindzer, Diplomacija, I, II, Veral press, Beograd, 1999.

Henri Kisindzer, Godine obnove, BMG, Beograd, 2000.

Henri Kisindzer, Da li je Americi potrebna spoljna politika: u susret diplomatiji XXI veka, bmg, Beograd, 2003.

Houben Marc, Мењање образаца и схватања безбедности,, Реформа војске- искуства и изазови, зборник текстова, приредио Мирослав Хаџић, Београд, 2003. www.co.yu.boris.postnikov.internet.

H. Hyams, Terrorist and Terrorism, St. Martin s press, Inc. New York, 1975.

H.J. Bemman: Soviet Criminal Law and Procedure, Cambridge, Harvard University Pres, 1972.

H. Hyams, Terrorists and Terrorism, St. Martin`s, Press, Ine; New York, 1975.

Condoleeza Rice, A Balance of Power Favors Freedom, U.S. Foreign Policy Agenda, electronic journal of the US Department of State, December 2002, <http://usinfo.state.gov>

Charles W, Kegley, The New Global Terrorism- Characteristic, Causes Control, Pearson Education, Inc, New Yersey, 2003.

Dzonatan Vajt, Terorizam, I deo, Kriminologija teorizma, http://www.alexandria-press.com/online39_jonathan_r_white_terrorism.htm,od 17.08.2004.

F. Bueno Aris, Aspectos juridicos del terrorismo, "Revista de Estudios Penitenciarios", num. 228/231, 1980.

Џесика Стерн: Екстремни терористи, Александрија прес, Београд, 2004.

Тома Ђорђевић, Комуникација и власт- прилог критици политичке комуникације, Београд, 1988.

Џон Кларк: Улоге војних и безбедоносних снага у 21. Веку, Расправе Центра Џорџ Маршал, бр. 7, Удружење дипломаца Џорџ К. Маршал, Београд, 2006.

PRAVNI IZVORI

Međunarodni izvori

Konvencija Ujedinjenih nacija o protivzakonitom prometu opojnih droga i psihotropnih supstanci iz 1988. godine (Bečka konvencija).

Međunarodna konvencija o suzbijanju finansiranja terorizma iz 1999. godine.

Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala iz 2000. godine sa dopunskim protokolima (Palermo konvencija).

Konvencija Ujedinjenih nacija protiv korupcije iz 2003. godine.

Konvencija Savjeta Evrope o pranju, traženju, zapljeni i oduzimanju prihoda stečenih kriminalom i o finansiranju terorizma iz 2005. godine (Varšavska konvencija).

Rezolucija 1373 Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija o sprovođenju mjera kojima se blokiraju i zamrzavaju novčana sredstva i imovina terorista iz 2001. godine.

Direktiva Evropske unije broj 2005/60/EC o sprečavanju upotrebe finansijskog sistema za pranje novca i finansiranje terorizma iz 2005. godine.

Uredba Evropske unije o kontroli prenosa fizički prenosivih sredstava plaćanja u iznosu od 10.000 evra ili više preko državnih granica Evropske unije iz 2006. godine.

Četrdeset preporuka Grupe za finansijske akcije (FATF – Financial Action Task Force) u oblasti sprečavanja pranja novca iz 2003. godine.

Devet posebnih preporuka Grupe za finansijske akcije (FATF – Financial Action Task Force) o sprečavanju finansiranja terorizma iz 2001- 2005. godine.

Propisi Republike Srbije

Zakon o ratifikaciji Konvencije Ujedinjenih nacija protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci („Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 14/90).

Zakon o potvrđivanju Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i dopunskih protokola („Službeni list SRJ - Međunarodni ugovori”, broj 6/01).

Zakon o potvrđivanju Međunarodne konvencije o suzbijanju finansiranja terorizma („Službeni list SRJ - Međunarodni ugovori“, broj 7/02).

Zakon o ratifikaciji Konvencije Ujedinjenih nacija protiv korupcije („Službeni list SCG – Međunarodni ugovori“, broj 12/05).

Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o pranju, traženju, zapljeni i oduzimanju prihoda stečenih kriminalom i o finansiranju terorizma („Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori“, broj 19/09).

Nacionalna strategija za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma („Službeni glasnik RS“, br. 89/08).

Krivični zakonik („Službeni glasnik RS“, broj 85/05, 88/05 - ispr., 107/05 - ispr., 72/09, 111/09 i 121/12).

Закон о одбрани Републике Србије, Службени гласник РС, бр.116/2007.

Zakona o odgovornosti pravnih lica za krivična djela („Službeni glasnik RS“, broj 97/08).

Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma („Službeni glasnik RS“, broj 20/09, 72/09 i 91/10).

Zakona o privrednim društvima („Službeni glasnik RS“, broj 36/11 i 99/11).

Propisi u Bosni i Hercegovini

Krivični zakon Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, broj 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07 i 8/10).

Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 53/09).

Krivični zakon Republike Srpske („Službeni glasnik RS“, broj 49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10 i 1/12).

Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine FBiH“, broj 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11).

Krivični zakon Brčko distrikta Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BD BiH“, broj 47/11 i 52/11).

Propisi Republike Hrvatske

Kazneni zakon Republike Hrvatske („Narodne novine“, broj 125/11 i 144/12).

Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma („Narodne novine“, broj 87/08 i 25/12).

Propisi Njemačke

Zakona o pranju novca (GWG).

Krivični zakon.

INTERNET STRANICE

<http://www.nycourts.gov/cji/1-General/CJI2d>

http://www.gesetze-im-internet.de/stgb/_129b.html

<http://www.apml.gov.rs/>

https://www.bka.de/nn_196810/DE/ThemenABisZ/Deliktsbereiche/GeldwaescheFIU/fiu_inhalt.html?nnn=true

http://www.bka.de/nn_206376/DE/DasBKA/Aufgaben/Zentralstellen/FIU/fiu_node.html?nnn=true

<http://a257.g.akamaitech.net/7/257/2422/05aug20041050/www.gpoaccess.gov/911/pdf/fullreport.pdf>

http://books.google.ba/books?id=rhdl3pjO6g4C&pg=PA108&lpg=PA108&dq=strafe+fur+finanzierung+von+terrorismus+in+deutschland&source=bl&ots=22oBrSNTbq&sig=OAIQJTU2UwVPw5efZdREYqH7Jnk&hl=en&sa=X&ei=dHmiUfH6Fiei4gTOx4Aw&redir_esc=y#v=onepage&q=strafe%20fur%20finanzierung%20von%20terrorismus%20in%20deutschland&f=false

http://books.google.ba/books?id=N1pQ58pu4NIC&pg=PA16&lpg=PA16&dq=fiu+bei+terrorismusbek%C3%A4mpfung&source=bl&ots=VGDWo33YaE&sig=wUY8gBjW0rYsx9gbe48p6aCa2rU&hl=en&sa=X&ei=8cGjUdbjHqGH4AScy4HgDQ&redir_esc=y#v=onepage&q=fiu%20bei%20terrorismusbek%C3%A4mpfung&f=false

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

343.326(075.8)

323.28(075.8)

СТАНКОВИЋ, Недељко

Terorizam i finansiranje terorizma /
Nedeljko Stanković. - Brčko : Evropski
univerzitet Brčko distrikta, 2014 (Banja Luka :
Markos). - 284 str. : ilustr. ; 25 cm

Tiraž 200. - Napomene i bibliografske reference
uz tekst. - Bibliografija: str. 270-284.

ISBN 978-99976-605-7-2

COBISS.RS-ID 4704280